CLASICI ROMÂNI

I. L. CARAGIALE

Opere

★★★

EDITURA DE STAT

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

I. L. CARAGIALE

Opere

In trei
volume

1950
EDITURA DE STAT

www.dacoromanica.ro

I. L. CARAGIALE

Opere

III

Proză, versuri,
articole politice
și literare

1950
EDITURA DE STAT

www.dacoromanica.ro

Proză

DIN CARNETUL UNUI VECHI SUFLEOR

NENOROCIREA UNEI REGINE

Seara când are să joace, îşi aduce fiecare actriţă slujnica, s'o aibă de ajutor la costumat — mai coase ici, mai prinde-mă dincoace, ori du-te de-mi adu un ceai, sau cere dela cineva o ţigară, ş. c. l.

Raluca Stavreasca luase de câteva zile o slujnicuţă aşa de nostimă încât ardeau în foc toţi actorii, toţi maşiniştii, lampiştii, dulgherii şi pompierii; căci este pesemne şi aci ca'n toate ale lumii un fel de ironie a soartei: nimeni nu s'aprinde mai grozav ca un pompier. Când îi trebuia Stavreaschii „madmazela", madmazela şedea la taifas ori se sbenguia printre culise. Intr'o seară mult regretata artistă juca pe regina într'o melodramă înfricoşată. In actul al patrulea se făcea o revoluţie la poarta palatului. Regina, blocată în palat de valurile populare, intra în scenă, care reprezenta o măreaţă sală de recepţie, zicea câteva cuvinte pripite, ieşea apoi la balcon ca să vază ce e jos, unde urla mulţimea turbată, şi trebuia să se întoarcă în scenă repede, palidă şi desfigurată de groază. Pentru ca efectul să fie mai puternic, talentata tragediană îşi pregătise pudră fără roşu ca să-şi dea pe obraz când o ieşi pe balcon. Vine actul al patrulea; replica se apropie. Raluca dă cutia cu pudră şi oglinjoara în mâna madmazelei şi-i zice foarte severă:

„Madmazelo, să faci bunătate să vii după mine, să nu te deslipeşti de aici, ai înţeles? dacă nu vrei să te scarmăn".

Replica a sosit. Strigăte fioroase se aud sub balconul palatului regal. Regina se arată încruntată de spaimă, în scenă. Cum intră ea, pocneşte în tot teatrul un râs ca de cine ştie ce comedie. Ea pune mâinile la piept, ridică ochii la cer, păşeşte spre rampă şi declamă cu toată căldura:

www.dacoromanica.ro

„Fiul meu! prinţul!... unde e prinţul? Dumnezeul meu, presimt o mare nenorocire!“

Aşi! publicul râde înainte cu un hohot colosal şi se porneşte să aplaude cu mâinile, cu picioarele, cu bastoanele — se sguduia policandrul. Regina îşi pierde cumpătul. Intâi nu ştie ce să crează, e atât de obişnuită să captiveze şi să stăpânească publicul cu glasul ei frumos, cu ţinuta şi gesturile ei nobile. Apoi îi trece prin gând că este o cabală,[1]) pentru care trebue să fie recunoascătoare Mariţii „Blondii“ (Constandineasca) cu care era certată la cuţite... Dar cheful publicului merge înainte crescând nu mai e chip să mai stea în scenă. Tremurând din toate fibrele, cu sufletul în prada unei senzaţii mortale, face la dreapta împreiur ca să fugă... Când se întoarce să scape de privirile amenitoare a sutelor de chipuri strâmbe de râs, de cine dă cu ochii?... de madmazela... Madmazela era la spate, cu oglinjoara la subţioară, cu cutia cu pudră într'o mână şi cu puful încărcat în alta, gata să i-l aplice: intrase dela început după urma nefericitei suverane. Inchipuie-ţi oricine ce furtună de râsete a fost în teatru când a văzut lumea că şi regina a descoperit cauza misterioasă a nenorocirii ei.

„Ce cauţi aici, mizerabilo?“ răcneşte regina în culmea încordării tragice, şi cu pumnii încleştaţi vrea să se repează asupra sclavei importune. Publicul simte că-i explicaţie la mijloc şi se opreşte ca prin farmec din râs, ca şi cum o singură palmă năbuşise toate gurile într'o clipă.

„Nu mi-ai poruncit să viu după dumneata că mă scarmeni?“

Alt potop de râsete şi de aplauze. In sfârşit, Gatineanu, regisorul, prinde de veste într'un târziu, ca totdeauna, şi strigă lui Petrache maşinistul să lase cortina. Peste zece minute, când s'a potolit sgomotul vesel, s'a început iar actul — dar dramă mai era aceea? Trecea cât trecea, se stăpânea lumea câteva secunde şi iar pufnea ori cineva din public, ori chiar un actor, şi să te ţii apoi! toată lumea — adică toată lumea afară de Raluca fireşte, care era în adevăr cea mai dezolată regină.

După ce a scărmănat-o pe madmazela, i-a dat a doua zi drumul, şi s'a împăcat şi cu Blonda; căci la repetiţie, de dimineaţă, neapărat s'a vorbit tot de comedia de cu seară, şi din vorbă în

---

1) Intrigă, complot.

www.dacoromanica.ro

vorbă, Blonda — ea nu fusese seara la teatru — a zis către Dragulici:

„Biata Raluca! auzi, biata fată! să-i strice proasta tocmai monologul, calul ei de bătaie!"

Raluca a auzit-o, a uitat că sunt certate și a luat-o gura pe dinainte:

„Închipuiește-ți, dragă, tocmai scena pe care contam!"

Astfel s'a rupt ghiața și cele două prime subiecte s'au făcut iar prietene bune. Asta era într'o luni dimineața: vineri sau sâmbătă s'au certat iar, fiindcă Stavreasca a pretins dela direcție să-i dea ei într'o repriză un rol pe care-l „crease" Blonda... Asta nu se face: fiecare cu creațiile lui!

QUIPROQUO [1])

Într'un an cădea Crăciunul sâmbătă — sâmbăta era ziua operii italiene. Se dedea „il Trovatore" [2]). De pe la cinci ceasuri galeria gemea de mitocănime foarte veselă. Cântau tenorul Patierno, primadona Bianchi și baritonul, nu mai țiu minte cum îl chema — un nume italienesc strașnic — Crampampolini, cam așa ceva, însă un excelent bariton.

Teatrul plin și artiștii foarte bine dispuși. Signora Bianchi era cam după masă, foarte aprinsă la față și apilpisită; tenorul era în voce, iar signor Crampampolini prânzise *in compania della Bianchi, corpo di Dio!* [3]).

Terzetul final din actul întâi a mers admirabil, un brio rar. Aplauze nebune, galeria fanatizată. „Bis! bis!" A doua oară bucata merge și mai cald. Cântăreții sunt chemați la rampă de două, de trei, de patru ori, câțiva amatori furioși încearcă să cheme pe artiști a cincia oară; de astă dată nu se mai prinde: se mai aud fără răsunet ici și colo câteva bătăi din palme umflate și ostenite, și în sfârșit un glas mitocănesc din galerie pornește risolutto fortissimo [4]):

„Bravo!... Pascali, Matilda! Dimitriade!"

---

1) Tradus exact: „cine drept ce" — adică: neînțelegere care face ca un lucru să fie luat drept altul; procedeu întrebuințat adesea în comedii ușoare.

2) Trubadurul.

3) Împreună cu (signora) Bianchi — ce naiba.

4) Foarte tare.

www.dacoromanica.ro

EXCES DE ZEL

La Brăila a deschis întâi café-chantant un grec, într'o grădină unde ţinea şi cafenea şi birt. Grecul adusese, după recomandaţia unui samsar, o cântăreaţă excentrică de renume. La reprezentaţia de deschidere, grădina era plină de lume — tot negustori chiaburi cu nevestele, cu fete mari, cu copii...

Impresarul, era în culmea fericirii, se plimba dela masă la masă, zâmbea şi saluta cu respect în dreapta şi în stânga. „Diva", care nu cunoştea moravurile caste ale publicului brăilean, apare pe scenă într'un costum abracadabrant; porneşte să cânte, s'aprinde, face gesturi prea-prea şi la refren: Eh! allez-y, mon petit chien... [1]) etc., îi trăgea un chiot apilpisit şi nişte tifle... cu piciorul. Toată lumea scandalizată; grecul se reazimă de un felinar să nu cază. Refrenul se repetă cu mai mult brio: lumea începe să murmure şi să se ridice. Grecul, îngrozit, dă să se repează pe scenă, dar nu-l ajută balamalele. Al treilea cuplet cu vârf şi'ndesat! Lumea se scoală şi în mijlocul protestărilor de indignare s'aude un ţipăt sfâşietor — leşinase impresarul...

Fiindcă pusese capital în întreprindere şi avea contract cu „Diva" s'o ţie măcar două luni cu câte douăzeci şi cinci de lei pe seară, a trebuit s'o păstreze. In toate serile însă şedea între culise: când venea refrenul, punea mâna în buzunarul jiletcii şi striga:

„Madama! dau ţinţi franţi şuplimentu: mai cu modeştia!"

REVANŞA

Direcţia Teatrului o ţinea Costache Caragiale în tovărăşie cu Costache Mihăileanu. Iorgu Caragiale ieşise din şcoala de muzică a cadeţilor — adică jumătate ieşise şi trei sferturi fusese dat afară, pentrucă nu învăţa nimica şi se ţinea de farse toată vremea. La şcoala de muzică era profesor un popă de regiment muscal, fugit, se zicea, din ţara lui, unde fusese osândit la pierderea darului. Era un popă rău şi ursuz. Odată scoate pe Iorgu la teorie şi-l întreabă în câte feluri se duce o notă ţinută; Iorgu se gândeşte, se scarpină în cap şi răspunde:

1) Şi dă-i drumul, căţeluşul meu.

www.dacoromanica.ro

„Crescendo, descrescendo şi ris... şi răs... şi ris“ şi nu mai ştie.

— Şi răs şi ris ce? întreabă popa răstit şi dă să-l apuce de ureche.

Iorgu se fereşte în lături şi răspunde:

— Şi răs-popă !

Apoi i-a tras popa şi crescendo şi descrescendo şi rinforzando, şi l-a dat afară: şi astfel se găsea acuma luat pe procopseală de frate-său şi de tovarăşul acestuia, Costache Mihăileanu. In teatru avea câmp deschis pentru instinctele sale de farsă la care n'a aşteptat mult ca să le dea de lucru.

Intr'o seară juca directorul Mihăileanu pe un nobil cavaler rătăcitor. După ce-l omoară vrăjmaşii într'o întâlnire, fraţii de arme îl aduc pe năsălii, îl întind pe catafalc, şi amanta vine să-l plângă. Catafalcul era aşezat lângă fundal tocmai unde venea gaura tabloului — toate tablourile au câte o mică spărtură pe unde se vede dinapoi în scenă şi'n public. Ce-l împinge demonul pe Iorgu? Pune un ac în vârful unei nuiele, vâră nuiaua pin spărtura perdelii şi începe să îmboldească pe răposatul cavaler, pe când îl jelea atâta lume adunată cu veneraţie împrejurul catafalcului.

„S'a stins sufletul cel mai generos, s'a oprit din bătăile ei inima cea mai fidelă!“ se vaită amanta dezolată.

Iorgu îi trage câteva bolduri: răposatul şopteşte:

— Ce-i asta, bre? Cine-i acolo?

— S'a pierdut floarea cavalerismului ! s'a frânt spada cea mai nobilă a mândrei Burgundii [1])!“ adaugă un frate de arme.

Iorgu repetă cruda jucărie, Mihăileanu, fierbând:

— Eşti nebun?... Cine-i ăla?... Vrei să mă scol acum de aici?

— Mort! mort el! Dumnezeul meu! mort!

Iorgu, cu nueluşa, iar, Mihăileanu, în culmea scrâşnirii:

— Cine e? să-l ucid când m'oi scula! Ah! m'a omorît mişelul... ticălosul!

Aşi! l-a chinuit pe răposatul până s'a lăsat perdeaua.

Se scoală'n sfârşit Mihăileanu turbat, aleargă pe scenă, află cine fusese „mişelul“ şi-i arde lui Iorgu cu sete câteva perechi de palme de-i strămută căpriorii. După aceea mai vine şi celălalt

1) Vechiul nume al provinciei Bourbogne (Franţa).

www.dacoromanica.ro

director, Costache Caragiale, şi-i trage altele, ca să-i pue la loc ce-i scrântise tovarăşul. Iorgu le mănâncă şi tace.

Vine mai târziu vremea să se joace „Don Ranudo de Colibrados", o farsă de Kotzebue [1]) foarte comică deşi prea copilărească. Don Ranudo e un „grande d'Espana" ruinat, lipit pământului, însă tot fudul, tot ţanţoş şi plin de „morgă". Odată se plimbă cu nobila „dona" de Colibrados, lihniţi amândoi de foame pîn satul vasalilor lui, şi întâlneşte pe unul stând pe câmp la gustare. Il întreabă:

— Mă, ţărănoiule, ce faci tu acolo?

Ţăranul se închină până la pământ:

— Gustam şi eu ceva, stăpâne.

— Ce gustai, mă?

— Nişte brânză, măria-ta.

— Ce fel de brânză? ia să văz şi eu ce fel de brânză... Ştii, nobila mea consoartă, că mâncările bădăranilor ăstora au câteodată gust bun, mai ales după plimbare... Ia să-ţi văz brânza, mocofane!...

Ţăranul le dă atunci o bucată din desaga lui iar nobilul trebue să i-o smucească repede şi s'o mănânce cu mare lăcomie. Costache Mihăileanu (don Ranudo) era foarte greţos: te miri din ce i se apleca; deaceea, când avea să mănânce ceva în scenă, îşi aducea bucăţica lui de acasă. Iorgu îi zice directorului care uitase demult istoria cu acul:

— Nene Costache, dă-mi mie să joc pe ţăranul.

— Bine; ia-l.

La reprezentaţie, Mihăileanu îi dă o bucată frumoasă de caş să-l aibă în desagă. Iorgu însă, în scenă, mănâncă el caşul şi-i dă în loc un cocoloş de lumânare de seu cu fitil cu tot tăvălit în răzătură de săpun şi acoperit cu praf de tibişir.

Cât era de flămând nobilul hidalgo [2]), de muşcat a muşcat-o dar n'a putut-o înghiţi brânza bădăranului.

---

1) Autor dramatic german (1761—1819).

2) Nobil spaniol.

www.dacoromanica.ro

DIN CARE SE VEDE CĂ METODA CHINOROZULUI NU-I ATÂT DE RECENTĂ PE CÂT S'AR CREDE

Iorgu se emancipase de frate-său Costache şi locuia singur în casa unde se făceau probele, în dosul teatrului; avea un salonaş şi o odaie de culcare. In casa aceea se aduna regulat un cerc de ştrengari veseli tot unu şi unu, fel de fel de tipuri. Din cercul acela a făcut parte în tinereţea lor o mulţime de oameni, care mai târziu au jucat un rol însemnat în ţară; este destul să citez pe cel mai mare democrat al istoriei noastre — C. A. Rosetti [1]). In această amestecătură de viitori oameni iluştri şi de nulităţi, de oameni de spirit şi de nerozi, pe care-i aduna şi-i ţinea la un loc numai dragostea de păcăleli, de râs şi de veselie, se afla şi un oarecare Matache Piţirigă — cântăreţ în dreapta la biserica Slobozia, corist la operă şi actor la teatrul român.

Tot într'o vreme răsărea pe orizontul artei naţionale o nouă stea ursită să eclipseze toată pleiada... Peste scurt timp dela apariţia ei, ajunsese obiectul unui cult public. Tânăra stea monopolizase adoraţia eleganţilor timpului, iar pe de altă parte Iorgu monopolizase atribuţiile de preot al sectei. Unul dintre sectarii noului cult, un tânăr boier pe atât de urît şi de zevzec, pe cât era de fervent, fiind şi el membru în cercul ştrengarilor, vine odată la Iorgu şi i se mărturiseşte:

„Aman, Iorgule dragă! sânt prăpădit, nenorocit, nu mai pot trăi de atâta chin: să nu mă laşi!"

Şi-i spune că i-a scris „persoanii" multe răvăşele cu miros de odagaciu [2]), dar că n'a avut parte de răspuns; că este desperat şi s'a hotărît s'o isprăvească la un fel: ori să capete o întâlnire ca să-şi declare focul, ori să-şi ia adio dela lume; şi aşa îl roagă pe Iorgu, ca prieten şi băiat de inimă, să nu-l lase şi să-i facă rost de o ocazie, pentru care tânărul va şti să fie cu prisos recunoscător. La această propunere destul de boierească, Iorgu, care ştia toate biletele şi toate stăruinţele urîtului, îi răspunde:

„Iţi fac rost, dar mai întâi să dai un chef ştrengarilor".

---

1) C. A. Rosetti, om politic liberal satirizat adesea de Caragiale A servit drept model pentru tipul lui Caţavencu.

2) Plantă cu scoarţa parfumată.

www.dacoromanica.ro

Se'nțelege că a doua seară se și înființase cheful în salonașul lui Iorgu. Șampanie din destul și toți ștrengarii în păr.

Ghebosul, căci era și ghebos înamoratul, gătit, pomădăt și parfumat, până să nu se pue la masă era și amețit de perspectiva fericirii, și acum trăgea cu coada ochiului la Iorgu, așteptând semnalul, căci fericirea îi era promisă chiar pentru seara aceea... Ștrengarii erau mai nebuni ca totdeauna, iar Matache, în capul mesii, cânta pe nas popește:

„Adevăr, adevăr grăiesc, vouă: puțin și nu mă veți vedea și iarăși puțin și mă veți vedea!"

Și râsete... și chef... — Tocmai când se 'ncinsese bine toiul petrecerii, lui Matache îi vine rău, se scoală dela masă și iese afară să ia aer... Era prin Ianuarie. Mai trece puțin și Iorgu ridică un toast „pentru realizarea visurilor tutulor amorezaților"... era semnalul. Deodată se și aude în odăița de alături o tuse gingașe năbușită:

„Ține-mă, Născătoare! Să nu mă lași sfinte Pantazi!"

Iorgu deschide ușa dela mijloc, pune mâna în cocoașa ipochimenului[1]), îi face vânt în odăiță și închide la loc... Peste câteva minute se aud țipetele înamoratului înăuntru și ușa din fund bufnind, apoi se deschide ușa dela mijloc și s'arată Matache în négligé de junâ cântând în falset ca o maică stariță:

„...Și iarăși puțin și mă veți vedea!"

Inamoratul intrase în odăiță unde bătea pe fereastră lumina îndoioasă a zăpezii de-afară și numaidecât începuse să-și toarne declarația. Matache îl mângâiase pe obraz, pe gât, apoi, simțind că uritul s'apropie să-l pupe, îl umflase de păr și de urechi și-i demonstrase că nu era ce-și închipuia. Nenorocitul a dat năvală la ușa din fund, care răspundea în curte, a luat-o la fugă pin zăpadă, pe din dosul Teatrului, și s'a oprit tocmai la cafeneaua Fialcowski numa'n gheroc și cu capul gol.

P'atunci junimea aleasă se strângea la Fialcowski. In cafenea era lume multă împrejurul biliardului: se juca o partidă interesantă. Cum a intrat tânărul nostru, toată lumea a părăsit jocul și a 'nceput să bată din palme și să se strâmbe de râs. Tânărul a rămas încremenit câtva timp — nu-și putea închipui să fi transpirat așa de repede știrea despre trista-i aventură — până i-a spus unul să se uite în oglindă.

---

1) Individului.

www.dacoromanica.ro

Era peste tot obrazul negru strălucios ca o cizmă de paradă: Matache fusese uns pe mâini cu chinoroz.

Inamoratul nenorocit nu şi-a făcut seama singur de disperare — chinorozul, pesemne, are efect răcoritor — dimpotrivă a trăit şi încă bine, aşa că mai târziu a ocupat multe funcţiuni şi dignităţi înalte, a trecut de mare om politic, de mare orator şi mare literat... bineînţeles că mai mare decât orice a fost şi a rămas până la moarte aceea ce fusese când cu chinorozul lui Matache.

...Când acu câţiva ani adăugam la carnetul meu şirurile de mai sus, tânărul păcălit trăia încă; astăzi el e mort — dumnezeu să-l ierte de toate versurile şi de toată proza cu care a înavuţit tânăra noastră literatură, de toate discursurile pe care le-a pronunţat pe rând în cele două Camere şi în întruniri publice! — şi fiindcă „despre morţi numai bine", iată-i numele, pur şi simplu: Pantazi Ghica.

MOMENT DE DISTRACŢIE

Serghe răposatul era de specialitatea lui dramatică intrigant în melodramă şi în comedie moralist muşcător. Odată juca cu trupa lui proprie în provincie o melodramă, în care fabula este cam aşa: un mizerabil persecută de moarte pe o pereche de tineri foarte cumsecade, buni, nevinovaţi. Îl juca Serghe pe mizerabilul. Acest intrigant face fel de fel de mişelii şi crime, şi ce e mai scandalos decât orice, e că omul acesta pervers are o virtute — conştiinţa ticăloşiei lui, şi spune curat cu cinism revoltător, că el e bun de spânzurat. Victimele, pe care era cât p'aci să le răpună, scapă la un moment dat din mrejele lui. El spumează şi toarnă de ciudă un monolog enorm; după ce se mărturiseşte publicului de toate câte le-a făcut, încheie cu o frază de mare efect:

„A! iubiţii mei! A! naivă pereche de turturele! mă credeţi învins?... N'aveţi grijă! nu-mi veţi scăpa! Am să vă înfăşur în urzeala mea ca şi un păianjen infam pe două musculiţe amorezate!... Da, da! sunt infam, sunt un păianjen infam!"

www.dacoromanica.ro

Apoi râde sardonic, şi-aruncă mantaua peste umăr şi pleacă cu paşi largi şi apăsaţi.

Serghe ţinea la monologul lui, decât nu ştia boabă din rol ca deobicei:

„La tine mi-e nădejdea. Caimac băiete! făgăduesc să fac cinste!"

Caimac era diminutivul de mângâiere al lui Maican sufleorul.

...Iacă, a sosit în fine şi marele monolog... Păianjenul infam o ia la început cu binişorul, rar şi 'ndesat. Şirurile d'intâi merg bine... Pe urmă se porneşte mai iute; Maican îl ţine de scurt; Serghe îi dă zor înainte, se'nfierbântă, iar Maican suflă din fundul inimii. La o frază pe care o apucă bine, Serghe se repede 'n goana mare, strigă, sforăe şi nu mai aude pe sufleor. Acesta, cum era foarte nervos şi pripit, pierde şi el şirul, şi se înneacă amândoi de tot. Păianjenul desperat îşi frânge mâinile, bate din picior şi mârâe printre dinţi:

„M'ai omorît, frate Caimac... mersi!"

Dar acum, Maican, tot pierduse şirul, se uita din cuşca lui la Serghe şi-l aştepta să se mai potolească pentru ca să-i poată arunca un început de frază. Cum se uita la el aşa, bagă de seamă că i-a plesnit tricoul lui Serghie, şi cu cât se sbuciumă intrigantul mai tare cu atâta se rânjeşte şi plesnitura... 'In vremea asta, Serghe, aiurit, o ţinea întruna:

„Dar ce e de făcut? Dumnezeul meu! ce e de făcut?

Deodată se opreşte să facă joc de scenă mut şi să-şi mai tragă răsuflarea. Maican profită de ocazie şi-i şopteşte repede:

„S'a rupt tricoul, nene Serghe, ieşi!"

Cum aude Serghe şoapta — o aştepta demult — o prinde în sbor şi strigă cu putere:

„Dar ce-i de făcut, Dumnezeul meu? S'a rupt tricoul, nene Serghe, ieşi!"

Maican a căzut de pe scaunul lui din cuşcă sub scenă şi din căzătură a dat în friguri.

FERICITA IMPROVIZAŢIE

Solomonescu era şi cântăreţ la biserica „Dintr'o zi" şi artist dramatic. Dimineaţa, după liturghie, se punea la zacuscă, se stropea bine şi se scula dela masă tocmai seara ca să meargă

www.dacoromanica.ro

la teatru; după reprezentație mergea la Vasile Băcanul, la „Garibaldi", unde cina cu Dragulici până să toace de liturghie. Cu programa aceasta de viață, își confunda adesea diminețele cu serile și vice-versa: la biserică își dădea în petecul declamației și la teatru în al isonului. Avea pe lângă asta păcatul că nu putea pronunța niciodată curat numele proprii și neologismele.

Odată juca Ștefan Mihăileanu pe Olliwer Cromwell în „Mușchetarii" lui Dumas, și Solomonescu pe un ofițer de gardă în tabără. Ofițerul intră grăbit în cortul Protectorului și strigă:

„Gen'rale! gen'rale! a sosit *bastamentul!*"

Publicul pufnește. Generalul se ridică de pe scaun indignat, ca să dea o lecție incultului:

„Mizerabile! vorbește frumos! uiți că te afli în fața generalului Croncovel!"

Aplauze frenetice. Până târziu acu câțiva ani, nenea Ștefan, de câte ori îmi povestea întâmplarea, pe care o știam destul de bine fiindcă fusesem de față, îmi zicea:

„Dacă nu-mi venea mie inspirația să improvizez vorbele alea, îmi strica dobitocul toată scena!"

EXTEMPORARE

In „Roza Magică" (Pied de Mouton), Solomonescu juca pe Alguazilul. Intr'o scenă alguazilul vine, la ordinele lui Don Nigaudinos, să aresteze pe logodnica acestuia, fugară cu altul. In scena se afla neuitatul Dragulici, Caragiale Iorgu, Solomonescu alguazilul și perechea înamoraților.

Dragulici zice lui Solomonescu:

„Haha! iată și porumbița! Fă-ți datoria, om al legii!"

Solomonescu începe ca la ohtoic:

„Senlorina, te somez să te întorci la casa părintească!"

„Din inimă vorbește polițaiul ăsta, seniore", zice Caragiale.

— Da, răspunde afară din text Dragulici, foarte serios, — din inimă, numai cam pe nas ca la „biserica Dintr'o Zi"!

www.dacoromanica.ro

UN „LA" NATURAL

Se pregătîse „Jianul" pe vremea direcției lui Millo. A doua zi era reprezentația, dar încă nu se hotărîse cine să cânte doina haiducească între culise. Ghiță Alexandrescu cânta minunat, dar nu se putea să se auză glasul lui, fiindcă el juca pe eroul piesei și cântecul trebuia să fie al altui haiduc... Cine să cânte...

Mincu, care pretindea că-și *mancase* vocația de tenor, se oferă el. Oferta e primită. Face repetiție, pune pe Flechtenmacher să-i transpue muzica pentru tenor, nu bea toată ziua nimica, a doua zi înghite la ouă proaspete și cafele reci, și seara vine la teatru legat la gât cu o basma mare.

In sfârșit, iese între culise la vreme să-și aștepte replica și acordul orchestrei. Emoție n'avea deloc; decă ar fi avut? el conta sigur pe si-bemol și aria suia numai până'n la natural. Replica a sosit. Orchestra dă acordul și tenorul pornește. Ruleda introductivă merge bine, intră în măsură, o bătaie, două, trei — la a patra, Dragulici, care-l pândea la spate, îl gâdilă fată veste cu degetul — Țața Mița, așa îi ziceam toți, se'nneacă cuacă.

GLUMA PROASTĂ

„Șamil sau Vulturul Caucazului" e o melodrama plina de sentimente patriotice și de scene grandioase. La un moment, după o încăierare sângeroasă, cerchejii iau la goană pe muscali; scena rămâne goală și pe un vârf de stânca se lupta în duel un georgian cu un rus: georgianul birue, ia steagul, și rusul străpuns, cade în prăpastie. Mincu se propune să facă el pe rusul cu steagul:

„Fac eu pe muscalul, să v'arăt eu o căzătură de tragedie cum nu s'a mai văzut în București"

Seara își aduce o saltea d'acasă, și o pune între culise, la picioarele practicabilului [1]) dela spatele muntelui. Vine scena. Mincu, rănit, scapă din mâini stindardul, se lovește la piept, se'nvârtește într'un picior și șovăe. Dragulici ședea pe vine jos

1) Scara de trecere a actorilor.

www.dacoromanica.ro

între culise cu mâinile gata pe căpătâiele saltelii: când vede ca pornește muscalul de sus, îi trage salteaua!

Erau vreo doi stânjeni de unde pornise Țața Mița: din norocire însa, n'a suferit tare decât la părtile moi.

OFERTA GRAȚIOASĂ

In „Millo Director", Țața Mița juca pe Nastasache; Țața era afumat rău de tot în seara aceea. Când vine cu fișicul de cofeturi ca să-i ofere directorului, pe care toți în piesa îl cred director de minister, zice:

— Domnule director, mă rog, nu poftiți un bubon?

— Mulțumesc, amicul meu, răspunde Millo; mănâncă-l dumneata mai bine

UN CREDITOR TURBAT

Millo ramasese la Braila dator unui hangiu grec 150 de galbeni, chiria și întreținerea trupei două săptămâni și bani împrumutați din mâna la plecare. Fusese vorba ca imediat ce s'o întoarce la București și va începe teatrul, să-i trimită înapoi banii. Așteaptă grecul un an, doi, trei... scrie zece, cincisprezece, o sută de scrisori — nimic. In vremea asta, se ruineaza negustorul, ajunge mufluz [1]) și vine din Brăila cu vreo douăzeci de galbeni, cât îi mai rămasese totul cu totul din naufrajul lui. I' întâlnesc într'o dimineață; mă ia la o parte încruntat și mă 'ntreabă unde șade Millo:

„Sinti ruinato, domnule; am venit se me da banii domn Millo, or lu'mpusco!"

Și 'mi arată un pistol turcesc încărcat... I-am spus, firește, ca nu știu unde șade debitorul și l-am lasat. Seara, mergând spre Fialcowsky, mă gândeam dece n'am mers să previn pe Millo să se păzească ori sa dea de veste la poliție, când, mă 'ntâlnesc iar cu grecul. Era liniștit de tot; zice:

„Știi, am gasito pe domno Millo!

— Ei, zic, ți-a dat?

— As ! frate, saracul, țe se me da ? dacă nu împrumutam eu cu ținți galbeni, n'avé țe munca astăzi !"

1) Falit.

www.dacoromanica.ro

INDOIT LAPSUS [1])

Millo juca la Bârlad în tournée de vară, având în trupă şi pe răposatul Mincu — nici nu pleca Millo fără Ţaţa Miţa — în repertoriu. La Bârlad le mergeau afacerile rău de tot: datori la han, la birt, cafenea, chelneri, la toată lumea. Desperaţi, afişează pe „Jianul, căpitan de haiduci" pentru reprezentaţia „de adio", cu speranţa că umple sala, să plătească ceva din datorii şi să plece după noroc în altă parte... Seara teatrul aproape gol...

Millo juca pe Cârc-Serdar şi Mincu pe Ghincu — ca deobicei. E o scenă unde Jianul, prins odată, scapă, şi Cârc-Serdar întreabă pe Ghincu: „Ce ne facem, măi Ghincule?" şi Ghincu răspunde: „De! ştiu eu, Cârc-Serdare!... Millo se uita la lojile şi scaunele goale trist. Vine scena:

— Ce ne facem, măi Mincule? întreabă Cârc-Serdar distrat.
— De! ştiu şi eu, musiu Millo? răspunse Ghincu.

BONBON

Intr'o vară juca pe piaţa Constantin-Vodă circul lui Hüttemann. Pe-atunci nu se pomenea încă în capitala Belgiei Orientului de café-chantant: altă petrecere de vară nu era decât circul, grădina Raşca şi panoramele.

Luceafărul circului era domnişoara Henriette, fiica directorului: frumoasă de basmu. Inaltă, subţire şi mlădioasă ca o nuia de richită: talia nu-i trecea printr'un inel, ce-i drept, dar o puteai cuprinde desigur într'un covrig cu susan; trăsături fine; pieliţa trandafirie; părul negru şi creţ; ochii verzi deschis — ce raze umede aruncau acei ochi! — gura ca o cireaşă coaptă; dinţii mărunţi, cei de sus cu strungăreaţă la mijloc... Alte signalmente n'are... ba da: în bărbie o gropiţă şi când râdea, alte două în obraji.

Işi închipue oricine ce de cofeturi, ce de buchete şi câte bătăi în fiece seară între adoratori! Dar ceva mai mult. Fata avea un armăsar adevărat arăbesc favorit al ei, tânăr de trei, patru ani, alb tot ca laptele, părul lucios ca sideful, coama şi coada ca nişte fuioare de borangic în unde, urechile străvezii şi

1) Greşeală făcută din pricina grabei sau a neatenţiei.

www.dacoromanica.ro

rumene, narile roşii şi ochii aprinşi ca doi cărbuni... Alte signalmente n'are... ba da: era pintenog la trei picioare cu câte o pată neagră. Cum era fata, era şi Bonbon — aşa îl chema.

După toate jocurile, gimnastică, sărituri prin cercuri de hârtie şi focuri de artificii, paiaţării, ieşea şi domnişoara Henriette călare pe Bonbon — o apariţie feerică. Era îmbrăcată ca amazoană, un costum de catifea verde ca smarandul, încheiat, dinainte de sus până jos şi la mâneci, cu bumbi auriţi mat; în cap o tocă de aceeaşi stofă cu rochia, cu o pană albă mare, cu manuşi şi biciuşcă tot albe. Bonbon avea coama împletită în codiţe prinse de panglici; căpăstrul şi frâul de şnur de mătase cu un ciucure mare de ibrişim pe frunte, toate astea verzi, cu câte o mărgea de aur mat la fiecare înnodatură.

Mişcări de şcoală înaltă, pasuri în ritmul muzicii, salturi şi complimente... şi grindină de bucheturi... In sfârşit, domnişoara descaleca în mijlocul arenii, atârna frâul de oblânc, scotea din aumônière [1]) cofeturi şi le dădea lui Bondon, apoi facea gropiţele în obraji şi striga cu glasul ei de şaisprezece ani:

„Bonbon, embrasse-moi [2])!"

Strengarul sforăia şi fugea făcând o sumă de cochetării. Domnişoara se supăra:

„Qu'est-ce que c'est que cette manière? embrasse-moi tout-de-suite ![3]).

El iar făcea nebunii şi nu vrea.... Domnişoara scotea batista, o punea la ochi, începea să ofteze şi să plângă... Atunci Bonbon se oprea din sărituri, se uita lung la ea, se apropia încet-încet şi începea s'o mângâie cu fruntea pe umăr. Ea se întorcea binişor zâmbind şi el îi dădea numaidecât o guriţă:

„Ah, mersi!""

Şi Bonbon pierea din arenă ca praştia.

De prisos crez să mai spun câte inimi nenorocise domnişoara Henriette. Cum se arăta în arenă, intrau fiorii morţii în sute de suflete, parcă le-ar fi lucrat o baterie electrică — şi se 'nţelege că, dacă era vorba pe baterie electrică, cei mai susceptibili, cei mai buni conducători erau telegrafiştii: strașnic pătimeau toţi, dar dintre toţi cel mai prăpădit era T... aprins la culme. De-aceea ne şi zicea, cum era glumeţ de fel:

---

1) Brâu, chimir.
2) Sărută-mă.
3) Ce înseamnă această purtare? sărută-mă degrabă.

www.dacoromanica.ro

„Nu vă dați cu chibrituri pe lângă mine, ca ia foc!"

Telegrafistul se afla foarte încărcat de electricitate... se cam trecuse și din băut de focul pasiunii — nu-i vorbă, și până nu se pomenea de domnișoara Henriette se cam trecea el, dar acu era cu câteva grade mai sus. Avea un sfanț: îl păstrase ca să-și cumpere un bilet de amfiteatru. Ce și-a făcut el socoteala? — să intre în circ pe mofturi și să rămâie cu sfanțul să ia tutun și alune prăjite pentru paiațe — erau două paiațe mici foarte comice și draguțe. Așa, pleacă de lângă noi fără veste, dă vreo două târcoale barăcii și vede în partea grajdului o spărtură în uluci, de vreun stânjen dela pamânt, pe unde aruncau rândașii gunoiul. Se sue pe gramada de gunoi, se vâră pîn spărtură și sare înlăuntru: caii se sperie, aleargă rândașii, pun mâna pe el și trage-i de-i scăpăra electricitatea. Îi trag cât îi trag și-i arunca pîn spărtură afară.

Tot într'un timp, noi îl căutăm pe după circ — când ce să-l vedem pe telegrafistul nostru? Statea pe gunoi și reflecta adânc. Până să-l întrebăm ce este, se scoală în picioare și dispare iar înăuntru. Am auzit tăvăleală strașnică în grajd și apoi ne-am pomenit cu el mototol înapoi... Îl ridicăm numaidecât; el începe să-și scuture hainele și zice:

„Ce se socotesc nemții? c'o să mă prinză ș'a treia oară? Parcă eu sunt prost!"

Și ne-a povestit toată istoria... Am mers de și-a cumpărat și el bilet și am intrat cu toții... Om fără parte! Domnișoara Henriette nu juca: Bonbon era indispus — îi dedeseră să bea obosit apă rece — pneumonie dublă. A trecut o săptămână și Bonbon a murit... Peste vreo câteva zile apoi a plecat și circul.

Aveam într'o fotografie mare, pe domnișoara Henriette și pe Bonbon sărutându-se, se tot ținea telegrafistul de mine să i-o dau și nu vream. Într'o seară, după multă vreme, venind vorba despre circul Hütemann a început T... să plângă — era iar cam trecut — și să mă roage să-i dau lui fotografia neuitatei Henriette. N'am avut ce-i face — i-am dat-o...

Când scriu aceste depărtate amintiri sunt gata să mă culc. Nu mi-ar părea rău să visez pe Bonbon și pe domnișoara Henriette; asta m'ar întineri cu douăzeci și cinci de ani... Dar cine poate visa și când vrea și ce-i place?... De una, mai bine — e rău să visezi cal alb.

www.dacoromanica.ro

PESTE 50 DE ANI

Sunt aproape cincizeci de ani de când am fost față la o strălucita solemnitate.

Era găzduit în Ploiești Cuza Vodă. Primul domn al țărilor unite, înconjurat de toți notabilii orașului și de mulțimea poporului, venea sa asiste la deschiderea anului școlar.

Intr'o baracă vastă, unde se țineau, după metoda lankasteriană, cursurile de clasa întâia și a doua primară, plină de copii, care de care mai sărăcuți, îmbrăcați de sărbătoare — stam toți în picioare tremurând de neastâmpărul emoției.

Deodată se aud afară, de departe, urale sguduitoare; încet-încet, se apropie... In sfârșit!... vine... vine.., A venit... Drepți!

Smirnă toți! și din toate piepturile, la comanda neuitatului nostru dascăl, inimosul Basile Drăgoșescu, pornește un întreit ura! de pârâe din încheieturile bătrânelor ei bârne vasta baracă.

Vodă s'a oprit în prag, se uită la noi dintr'un capăt la altul al șirului de banci, și cu glas măreț ne strigă:

— Să trăiți, baieți!

Iar noi, înca de trei ori ura!

Vodă s'așează lângă catedră pe un jeț mare, și toată lumea, fiecare după potriva lui, de jur împrejur.

Dascalul nostru, adânc emoționat, cu spatele la tablă și cu fața către domn, zice, d'abia stăpânindu-și tremurătura bărbii:

— Măria ta, dumnezeu știe numai ce se petrece acuma în sufletul unui biet dascal ca mine, venit aici din părțile românești de dincolo. Rog pe dumnezeu să te ție sănătos și voinic pentru fericirea poporului românesc. Mintea, brațele, sângele nostru și al acestor copii sunt de-acuma închinate neamului român, patriei române, domnului român, măriei tale!

La aceste vorbe, toată lumea s'a ridicat în picioare, și vodă

www.dacoromanica.ro

asemenea; nimeni nu mai putea sta jos — prea se ridicaseră sufletele.

După ce și-a scos focul dela inimă, dascălul a luat o bucată de tibișir, s'a 'ntors către noi, și a zis:

— Copii! după secole de 'ncruntare, astăzi ne zâmbește și nouă, românilor, bunul dumnezeu. De astăzi încolo, ne-am căpătat iar onoarea de popor liber, de popor latin. Jos slova străină! sus litera strămbună!

Și cum scria el frumos, ca de tipar, a scris pe tabla neagră cu litere strâmbe:

Vivat România! Vivat națiunea română! Vivat Alexandru Ion întâi, domnul românilor!

Și bravul nostru dascăl n'a mai putut stăpâni emoția sa și s'a pornit pe plâns; a plâns toata lumea, și părinți și copii; iar vodă, ținându-se cât putea și ștergându-se la ochi cu batista, a bătut pe umeri pe dascăl și i-a zis:

— Să trăiești! cu români ca tine n'am teamă!

Ne-a mângâiat apoi pe noi, ne-a 'ndemnat să ascultăm de dascălul nostru și a plecat cu suita, cu poporul și cu noi toți după el. Seara, luminație. A doua zi, l-am dus, iar toată lumea, pe jos, împrejurul și 'n urma trăsurii mergând la pas, până la Bărcănești, la câțiva kilometri afară din oraș. Acolo s'a oprit trăsura domnului, iar el, ridicându-se 'n picioare, a strigat:

— Vă mulțumesc de buna voastră primire. Acum, duceți-vă acasă, că nu puteți merge cu mine până la București; și eu am treabă mâine acolo; trebue să dăm bice cailor. Să mergem fiecare la datoria noastră și de-acu, toți, pe treabă! Rămâneți sănătoși! să ne vedem sănătoși!

Am strigat ura! până când într'un nor de praf s'au pierdut departe trăsura domnească cu ale suitei.

Așa entuziasm n'am văzut altul de-atunci și cred că numai odată s'ar mai putea vedea; dar acea *odată*, sunt prea bătrân ca s'o mai sper apuca.... Imi pare destul de rău de asta, dar nu atât de rău cât dacă n'aș crede că alții, mai târziu ori mai curând, tot o vor apuca; fiindcă, desigur, cine gândește că are să scape de asta, se amăgește; căci de asta n'are să scape, decât poate atunci când Oltul și Mureșul or să pornească a curge de-a'ndăratele dela vale la deal către munții Cucului, de unde izvorăsc din același sân adânc — și nici atunci!

www.dacoromanica.ro

Ne-am întors seara'n oraș cântând Hora Unirii. A doua zi, la școala. De-acum, pe treabă, copii, cum a poruncit vodă!

Să-i dea dumnezeu odihnă bună bravului nostru dascăl, neuitatului meu domnul Basile Drăgoșescu! In trei ani m'a 'nvățat, cu litere străbune, românească toată cât o știu până'n ziua de azi, că mai mult, după el, nici n'am mai avut unde'nvăța; și tare bine'mi prinde! cum n'am fost bun la nimic, ce mă făceam, dacă nici atât nu știam, barem românește?

Și las că domnul Drăgoșescu avea știință de carte și talent le predare, dar mai avea și o nuielușă care ardea ca focul... Ah! sfinte analiză, gramaticală și logică! și încă și mai sfântă nuielușă! să fi poftit să scrii, la *dictando*, indiferent *numai* sau *nu mai*, sau măcar să fi confundat pe *și* conjuncția cu *și* adverbul!... ori să nu fi pus virgulele și celelalte semne la locul cuvenit!.. Unde ești acuma, tu, maică nuielușă, să te arăți numai în pragul unei redacțiuni de revistă literară, enciclopedică, critică, ș. c. l....?

De cincizeci de ani scriem cu litere latine. Limbi străine, de alte familii decât familia noastră romanică, au ajuns demult să fie scrise perfect, logic și sistematic, cu literele noastre — limbi slave și limbi germanice; maghiară chiar, atât de deosebită de toate limbile indo-europene!... iar limba noastră, de cincizeci de ani ne tot batem capul și nu reușim s'o scriem cu literele străbune cumsecade... Dece oare?... Numai și numai, fiindcă ne-a intrat în cap că o știm scrie, fără a 'nvăța s'o scriem... Dormi în pace, alături de nuieluța ta, binefăcătorul meu dascăl!

Auzi dumneata! cuvinte romanice, patrimoniul la care avem drept sfânt ca toate limbile de aceeași familie, să le luăm noi, românii, în forma și cu accentul caracteristic al limbilor germanice!

„Senzație, senzațional, univerz, univerzal, seziune, conceziune, penziune, perzecuțiune, perzeverență, furnizor, penzulă"; că te apucă plânzul!

Pe urmă: „femeile însuși, noi însuși, eu și tu și voi însuși"; și: „femeia aceia, și oamenii aceea"; și „instrucțiunei, obligațiunei, seziunei"... Puțin ne mai trebue, să ajungem a citi: băiatul *mamăi* și fata *tatăi*.

Să nu mai vorbim de aceia care sunt în stare a scrie: „prefer mai bine", sau: „mai superior", „mai inferior"; „foarte su-

www.dacoromanica.ro

blim"; şi „reclamă" în loc de „reclamaţie", „denunţ" în loc de denunţare, şi „complect" şi „complectare"...

★

Zilele acestea, am citit într'o mare revistă literară (de rangul întâi — ca dorinţă măcar), un articol atât de binevoitor pentru modestele mele încercări literare, încât nu ştiam ce să mai fac de bucurie, deşi eram convins că bunăvoinţa criticului meu e din cale afară exagerată, mai ales că pune numele meu alături cu al altor scriitori români, fără'ndoială superiori ca factură şi concepţie. Totuşi, nu ştiu cum să-i mulţumesc binevoitorului meu critic: căci îmi zic: o doamne! de câte ori n'am fost înjurat şi calomniat cum nu meritam, şi dece? numai de rautate! pentru ce dar să nu mă bucur când îmi vine ca o compensare, din bunătate, o laudă mai presus de meritele mele?

Dar iată, zic, cum soarta află plăcere adeseori să ne toarne câteva picături de amărăciune în cel mai dulce pahar! şi mi-a fulgerat prin gând amintirea nuieluşii de odinioară.

Să nu mai vorbim de ortografie şi de interpuncţiune: dar, într'un articol de critică literară despre un cetaţean care trăieşte încă şi care mereu e osândit a-şi scrie numele întreg cu litere străbune, prin tipar, de două ori pe săptămână (adică neînsemnatul meu nume), să vezi numele acesta pe aceeaşi pagină, în vreo zece rânduri, scris în trei deosebite feluri, e cam prea prea: *Carageali, Caragiali, Caragiale*...

Şi să se mai mire un biet publicist neînsemnat ca mine, în secolul XX, că numele prodigiosului Shakespeare, din secolul XVI, ne-a rămas scris în atâtea feluri!

Astea le spun eu cincizeci de ani după ce am *învăţatără* să scriem cu litere latine.

★

Sărmana limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! a ajuns o buruiană sălbatică!... Multe vânturi au bătut-o! odată o bătea vântul franţuzesc; acu o bate vântul nemţesc. Noroc că mai are rădăcini adânci; aminteri, i s'ar stârpi soiul! şi ar fi păcat de ea, fiindcă (nu că s'o laud eu!) îngrijită, ce flori frumoase şi ce sănătos rod ar da această voi-

www.dacoromanica.ro

nică buruiană de veacuri dispreţuită, cu care veacuri s'a hrănit şi ţinut sufletul unui întreg neam de oameni!

Care cum se scoală astăzi o calca'n picioare, şi, drept îngrijire chip şi seama şi spre pastrare, o oparesc cu cerneala de scris şi de tipar; şi ea rabdă, ţinându-şi ascunsa puterea de viaţă în rădăcinile-i adânci, cât şi-o mai putea-o ţinea şi acolo: căci şi acolo a'nceput s'o prigonească şi s'o ajunga soarta rea prin aşa numitele „metoade moderne".

Dumnezeu sa-l odihnească pe domnul Basile Drăgoşescu!

www.dacoromanica.ro

KIR IANULEA

Zice că odată acu vreo sută și nu știu câți ani, a dat poruncă Dardarot, împăratul iadului, să s'adune dinainte-i diavolii, dela mare pân' la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada și-i lungește urechile! Și, dacă s'au adunat ei toți cu toții, împăratul s'a tras de țăcălie scrâșnind strașnic, a tușit de i-a pârâit jețul, a holbat ochii la ei și le-a zbierat așa:

— Afurisiților! care dintre voi nu e zevzec, să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebue să fi luat seama, ca și mine, că toți oamenii sosiți de pe la dânșii aici la noi nu se plâng decât numa și numa de soțiile lor; toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care-l întrebi dece a ajuns aici: «femeia» și iar «femeia». Măi, am zis eu în gândul meu, adevărat să fie asta?... Pe spusele oamenilor, firește, mare temei nu putem pune, fiindcă-i știm ce iubitori de adevăr sunt. Dar iară nu-mi vine să las așa lucru ciudat fără de aproape cercetare; căci politica împărăției noastre cere ca să știm tot, fără greșală, nici îndoială... Mai întâi, era să vă poruncesc a supune la cașne fioroase pe toate femeile, doar de-om putea afla dela dânsele un crâmpei de adevăr; dar, pe urmă, m'am gândit că nici așa n'ajungem la mare isprăvă; le cunoaștem și pe dumnealor cât de 'ndărătnice și de 'ncăpățânate sunt... Așa dar și prin urmare, după multă chibzuință, am hotărît să trimit pe mititelul, pe Aghiuță... Ce? n'a venit 'Aghiuță?... Unde-i Aghiuță?

Mititelul sta pitit tocmai printre diavolii mărunței dela urmă, și, pe când cuvânta Dardarot, el, trăgând cu urechea, își căutărea coada 'n mâini. Cum și-a auzit numele, a lăsat coada și a țipat:

www.dacoromanica.ro

— Aici, sunt, întunecimea ta!

— Apoi, dacă ești aicea, ce nu te-arăți mai la vedere? Vino 'ncoace, proclete [1]). Te dai coadei, ai? SimțișI c'am să te pun la treabă și te pitești, să nu-ți văd mutra, să nu-mi aduc aminte de tine, mititelul taichii!

Și când s'a apropiat Aghiuță de tron, l-a 'nhățat Dardarot de urechi și scutură-l, de-i trosnia junghetura — de dragoste multă ce avea pentru el, fiindcă era mititelul mucalit, și când se plictisea împăratul de treburile 'mpărăției, pe el îl chema, să-i spue lafuri [2]) și să-i facă giumbușuri.

— Ascultă-mă, Aghiuță puiule... Dumneata numaidecât ai să iei din comoara împărătească suta de mii de galbeni aduși alaltăieri cu sgârcitul pe care-l îngropară cu talerul pârliții de mahalagii, că 'ncepuse să le miroase — zi o sută de mii de galbeni. Apoi, o să te 'mpeliței din cap până 'n călcâie în chip de om muritor și să te duci pe pământ, în ce loc ți s'o părea mai potrivit. Acolo — ascultă bine, astâmpără-te cu codița! — să te căsătorești și să trăiești cu nevasta zece ani. Pe urmă să te faci că mori, să-ți lași acolo trupul, și să te 'ntorci să-mi dai socoteală una câte una de toate pîn câte ai fost trecut ca om însurat...

Bietul Aghiuță! știa el dece sta pitit pintre plevușcă, măcar că era un drac și jumătate: bănuise ce-l aștepta, că iar o să-i dea cine știe ce grea sarcină. Când a mai auzit că o să aibă afaceri și cu femeie, a vârît coada 'ntre picioare; încă n'o putea uita pe baba la care intrase să slugărească trei ani... Îi dedese baba de lucru — să-i îndrepteze un fir de păr creț: l-a tot muiat cu limba Aghiuță și l-a tras pîn degete, zi și noapte fără răpaos; dece-l muia și-l trăgea, de-aia firul se 'ncârlionța și mai tare; și așa și iar așa, până i-a ieșit dracului părul pîn căciulă; s'a lipsit și de simbrie și de tot, și-a fugit dela stăpână.

— ...Și să știi, a adăugat Dardarot, după ce a stat puțintel la gânduri, că în toată vremea de zece ani pe pământ, ai să fii supus la toate necazurile, slăbiciunile și ticăloșiile pământenilor... la neștiință, la sărăcie, robie, prostie și la mânie chiar, rămânând să te aperi de toate relele cum ai putea și cum te-o tăia capul... Înțelesu-m'ai, puiule?

---

1) Blestemat.
2) Palavre, vorbe de taifas.

www.dacoromanica.ro

Ce să mai zică puiul? Nu mai încăpea cât-mât; că Dardarot, cât îi vorbise, nu-l slăbise din ghiară.

— Înțeles, întunecimea ta!

— Apoi, dac'ai înțeles, puiule dragă, ce mai stai?

— Dacă nu-mi dai drumul de ureche...

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, și zice râzând:

— Pt! să nu te deochi!

Și l-a stupit pe mititelul în vârful nasului. Pe urma i-a lăsat urechea și, fără să mai zâmbească, răcnindu-i fioros «Ai plecat?», i-a tras un picior drept unde începe să-i zică spatelui coadă. S'a dus de-a-berbeleacul puiul până la comoara împărătească; a luat suta de mii de galbeni, și p'aci îi-e drumul! într'un suflet, la 'mplinirea datoriei.

Pe drum s'a prefăcut în chip de om, nici matuf[1]) dar nici prea țângău,[2]) om tocmai în puterea vârstei, frumos și arătos; și, după ce s'a gândit, în care loc anume să meargă pe pământ, zice:

— Știi ce?... Am să mă duc la București... cunosc orașul... (că mai umblase de multe ori p'acolo) e loc de petrecere. Banul e scump; învârtit bine, aduce peste sută la sută; vorba veche: dacă ești sărac, du-te 'ntr'o politie[3]) bogată... din ce scapă printre degetele altora, poți culege destul; dacă ești bogat, du-te 'ntr'una săracă... din orice firimitură dă s'aducă un nevoiaș la gură, îi smulgi peste jumătate.

Gândind astfel, cum a picat în București, a tras în miezul târgului, la hanul lui Manuc. Acolo a chemat îndată un samsar și i-a spus să-i găsească fără zăbavă o pereche de case frumoase, cu încăperi multe pentru stăpâni, musafiri și slugi, la aer curat, cu grădină și fântână 'n curte, cu pimnițe, bucătării, spălătorii, cu grajduri și șoproane, în sfârșit cu toate câte trebuesc pentru așezarea cuviincioasă a unui negustor chiabur. La vreo câteva zile, casele erau și dereticate cu tot dichisul — niște case mari în mahalaua Negustorilor; și slugi peste slugi, și cai la grajd, și calești în șopron...

---

1) Bătrân, posac.
2) Tinerel, băiețandru.
3) Oraș.

www.dacoromanica.ro

Stăpânul casei, cunoscând păcatul oamenilor și mai ales al femeilor, că or să-l descoasă care mai de care, ca să-i afle rostul — că de unde e, cine e, cu ce trăiește, ce caută aici și câte altele — a chemat pe jupâneasa bătrână — o cotoroanță zugrăvită și smălțuită pe care o pusese mai mare peste slugi, să poarte cheile și să ducă grija de toate — a poftit-o să șază jos pe chilim,[1]) iar el, de pe divan, trăgând ciubuc, s'a apucat a-i povesti păcum urmează.

— Uite, dragă kera Marghioalo... Mie, cum ți-am mai spus, îmi zice kir Ianulea... Eu sunt de felul meu din părțile de spre Sfântagora. Părinții mei, oameni de jos, se țineau cu o livede mică de măslini. Pe când împlineam șapte anișori, le-a venit părinților dorința să mearga la hagialâc[2]) și așa, după ce au facut rost de ceva parale, m'au luat împreună și ne-am dus calare pe catâri până la portul Salonicului. Acolo, ne-am suit pe o corabie mare, care aștepta cu pânzele ridicate vânt, ca să pornească spre miazăzi, către Iafa. N'a trecut mult; a 'nceput să sufle vântul așteptat; s'au umflat, și am pornit. Trei zile cu soare și trei nopți pe lună am mers tot drept înainte fara nicio supărare Noi mâncam, după datină, post. Cam a treia zi, am mâncat la nămiez fasole și ridichi... Ce să te pomenești?... Așa, pe la toacă, au început amândoi părinții mei să se ție cu mâinile de pântece și sa se vaiete grozav: «mor» și iar «mor»!... Căpitanul, vazându-i cum se svârcolesc și se sgârcesc în dureri de moarte, a chemat degrabă pe un călugăr papistaș, care se suise cu noi pe corabie, om învațat, priceput și la cautarea boalelor. Până sa vie acela, bolnavii începuseră să 'nvinețeasca și d'abia i-au putut spune ce mâncaseră — fasole și ridichi. Călugarul a 'ntrebat încă odată:

— Înțeleg, fiilor; dar trebue sa-mi spuneți: ați mâncat fasole și ridichi, ori ridichi și fasole?

Iar mama i-a răspuns cu glasul leșinat:

— Ridichi și fasole...

— Atunci, nu prea e bine! a zis călugărul.

---

1) Covor mare turcesc, scoarță.

2) Călătorie la Ierusalim.

www.dacoromanica.ro

Şi a poruncit să-i frece pe pântece cu câlţi aspri... Dar degeaba i-au frecat până le-au jupuit pielea; că, pe când răsărea luna, tata întâi şi mama îndată după el, şi-au dat otpustul... [1]) Eu, copil, ce să fac?... Mă ţineam plângând tot după căpitan şi după călugăr, şi i-am auzit vorbind aşa; zice căpitanul:

— Părinte, dac'o fi holeră, m'am nenorocit; patruzeci de zile nu-mi dă voe să intru 'n port, mi se strică marfa şi rămâi sărac pe drumuri!

Dar omul învăţat i-a răspuns:

— Nu e holeră cum nu sunt eu călugăriţă. Asta e un fel de boală care bântue mai cu seamă în postul Paştelui la christianii răsăriteni... Greşesc oamenii — c'aşa e bietul om, supus greşelii — mănâncă întâi ridiche şi pe urmă fasole... Vezi bine, ridichea îşi repede tăria 'n sus, iar fasolea îşi năvăleşte puterea spre partea dimpotrivă; una 'mpinge, alta nu se lasă; se 'cinge lupta cu iuţeală mare în măruntae, cârcei peste cârcei, până se face încurcătură 'n maţe, de se sparge praporul — şi se prăpădeşte omul de *hurduharismos* — aşa zic grecii la năprasnica asta de boală.

— Dar nu se ia?

— Deloc; n'ai nicio grijă.

I-au înfăşat frumos pe bieţii părinţii mei în nişte cearşafuri curate; le-au aprins câte o lumânare de ceară la cap; un alt călugăr grec i-a prohodit şi de dimineaţă, când s'a arătat soarele d'asupra talazurilor — «veşnica lor pomenire!» — una! două! trei— i-au aruncat în adâncime... Pe mine, văzându-mă plângând, şi-a făcut pomană căpitanul de m'a luat pe procopseală — întâi slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăş... Nu-ţi mai spui, dragă kera Marghioalo, pin câte necazuri am trecut; câte ocări, înjurături şi bătăi am înghiţit, de câte ori era să pier în vultoare; de câte ori m'au amăgit împrejurările şi înşelat lumea — mai ales de când am încăput [2]) eu singur o corabie şi m'am apucat de negoţ pe seama mea, fără alt stăpân nici tovarăş decât norocul meu! Nu-ţi mai spui cum am scăpat odată cu viaţa numa'n pielea goală, că, după ce umblasem şapte luni pe ape, tocmai când să intru în Ţarigrad, mi s'a aprins corabia în-

1) Şi-au dat duhul.
2) Luat.

www.dacoromanica.ro

carcată cu cositor şi chihlibar de peste două mii de lire, pe care le cumpărasem cu piper şi curmale nici de trei sute! Nu-ţi mai spui câte şi mai câte am pătimit, prin atâtea departări, pe mări şi pin ţări cu fiarele, şi, încă mai grozave, cu oamenii!... Destul să-ţi spui că, încet-încet, m'am chivernisit cum se cade, ajungând să am o stare destul de bună pe potriva mea... Am învăţat, cât am colindat pin lume, purtările cele frumoase: ştiu destule limbi străine — încai despre a rumânească, pot zice, fara să mă laud, că o ştiu cu temei; măcar că de viţă sunt arvanit [1]) şi nu prea am învăţat buche, dar, drept sa-ţi spun, la asta nu mă dau pe niciun rumân, fie cât de pricopsit cărturar. Imi plac cu deosebire limba şi lumea de-aici, şi, aşa, fiindcă m'am saturat de atâtea primejdii ale călătoriilor, de atâta bătae de cap şi de inimă ale negoţului, am venit să m'aşez aici, în Valahia, la Bucureşti; sa mă bucur în isihie [2]) de rodul îndelungatei mele trude...

— Doamne, kir Ianuleo, a zis kera Marghioala; pin multe ai mai trecut şi dumneata!... Dar să nu-ţi para rău! Incai n'ai pătimit ca atâţia alţii degeaba! Frumos eşti, voinic eşti, bogat eşti! de trăit ştii să trăieşti!... Halal să-ţi fie!

Iar kir Ianulea a adăugat:

— Uitam ceva... Ascultă, rogu-te, bine, draga kera Marghioalo: să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin, ori altcuiva — da măcar tatii, de s'ar întoarce din fundul mării — câte le aflaşi acu dela mine, că, vezi dumneata? câtă nevoie am de slujba d-tale, ca femeie cinstita şi cred ncioasa ce te ştiu; cât sunt eu de blând şi cât eşti de bătrână, nu-ţi caut!... te cotonogesc! îţi rup ciubucul ăsta pe şale şi te dau ş'afară din pâine cu ocară!... Ai priceput?

— Vai de mine! a zis bătrâna; s'ar putea?... N'am obiceiul!... In viaţa mea n'am mâncat labe de pui!... Hei! kir Ianuleo; eu am slujit în case mari boiereşti!... Câte am văzut ş'am auzit eu!... n'am vreme acuma să ţi le povestesc!... dar lasă...

— Ei, eu atâta-ţi spui dumitale... te nenorocesc!... s'a isprăvit!

— Să mă omori! a zis jupâneasa şi n'a mai stat; s'a ridicat de pe chilim şi a plecat degrabă cu cheile la treburile ei.

Până seara, toţi ai casei; până 'n două zile, mahalaua 'n-

1) Albanez.
2) Linişte, odihna.

www.dacoromanica.ro

treagă; pân 'ntr'o săptămână, tot târgul... toată lumea a ştiut istoria lui kir Ianulea mai bine chiar decât el; corabia arsese de trei ori; chihlibarul prăpădit făcea douăzeci de mii lire; iar de atunci, în post, nu mai mănâncă nimeni ridichi cu fasole, toată lumea mănâncă fasole cu ridichi.

Cu azi cu mâine, a făcut cunoştinţă kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba şi de boieri; a 'nceput să meargă pe la ei şi să-i poftească pela el, la sindrofie. Şi la toată lumea plăcea, fiindcă era om deştept şi blând, cu multă ştiinţă despre ale lumii, cu purtări alese şi, mai vârtos, cu dare de mână; levent şi galanton, pătruns de filotimie [1]) şi de hristoitie [2]) — într'un cuvânt, adevărat om de omenie. Astfel, care dintre negustori, ba chiar dintre boieri, aveau mai multe copile decât stare, umblau cu dinadinsul să-l ginerească. In vremea asta, el şi pusese ochii pe o tânără din vecini — o chema Acriviţa, fata a mai mare a lui hagi Cănuţa, toptangiu pe vremuri. Hagiul, văduv, era om de seamă, însă cam ififlíu [3]) pe potriva greutăţilor casei lui, fiind împovărat de trei fete, una după alta gata de măritat, şi încă doi feciori — băieţi buni, aminteri, da'cam nepricopsiţi; aşa că puţină nădejde de zestre dela Acriviţa. Dar zestre-i trebuia lui kir Ianulea? Fata era vestită de frumoasă; numai atâta cusur avea şi ea, se uita, uneori, nu totdeauna, cruciş; dar tocmai asta îi plăcea lui cu deosebire. Fata-l plăcea şi ea pe el... A cerut-o hagiului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o.

Fiind şi kir Ianulea, ca tot omul, supus slăbiciunilor omeneşti, era stăpânit de patima fudulíei; îi plăcea să trăiască domneşte, numa 'n petreceri scumpe, împărţind în dreapta şi 'n stânga daruri preţioase. Aşa dar, a făcut o nuntă strălucită cum nu se mai pomenise vreodată în mahalaua Negustorilor; încât bărbaţii ziceau: «Trebue să fie putred de bogat arvanitul!... Văzuşi nene, ce bine a lovit-o sărăcia de hagiu!», iar femeile: «Poftim, soro, noroc pe chioara lui Cănuţă!»

Cum a adus-o kir Ianulea în casă cu lăutari, parc'a întors-o pe dos. Până la sfârşitul cununiei, duminică seara, era blândă şi supusă ca o mieluşea; dar, luni dimineaţa, s'a ridicat din pat ca

1) Darnicie.
2) Bună creştere.
3) Saracuţ.

www.dacoromanica.ro

o leoaică... A chemat toate slugile, femei și bărbați; s'a uitat odată chioriș de i-a băgat în spaime pe toți și, de față cu bărbatu-său, le-a zis:

— Să știți că de azi încolo sunt eu stăpână aici! Și să mai știți că cu Ianuloaia n'o să vă meargă cum vă mergea cu prostul de Ianulea! și încă să mai știți că eu am toane: pe cine m'o supăra cu atitica măcar, îl plesnesc și-l trimit numaidecât la Agie să-și ia merticul și deacolo! Scurt!... Ați înțeles?... Aid'acuma! ieșiți afară!

De atunci, zi cu zi, cocoana se făcea mai aspră și mai țanțoșă; și dece era mai țanțoșă și mai aspră, d'aia kir Ianulea o iubea mai tare; și de ce creștea dragostea dumnealui, de-aia-i creștea și ifosul dumneaei. Toată ziulica ofta omul după o vorbă mai dulce, ori după un zâmbet... Ea sta tot posacă și'ncruntată. Dacă se apropia de ea și da s'o mângâie, ca s'o mai îmbuneze: «Dragă Acriviță, de ce ești supărată?» ea îl împingea cât colo.

— Ah! Ianuleo, fugi, că n'ai haz deloc... nu vezi?

Alt bărbat, în locul lui, și-ar fi pierdut răbdarea și ori îi punea picioru 'n prag, s'o potolească, ori o trimitea înapoi la babacă-său, la Hagi Cănuță... Dar el, unde? Când îl împingea, el îi cădea 'n genunchi: «Dragă Acriviță, iartă-mă!» și da să-i sărute mâinile; dar ea:

— Uf! Ianuleo, scoală-te! nu mai mă plictisi!

— Nu mă scol până nu mă ierți!

— Atuncia, stăi așa până poimâine, dacă poftești.

Și se scula ea și pleca, după ce-i da cu tifla.

Kir Ianulea, ce să facă? Se uita după ea lung cum ieșea înțepată fără să-și întoarcă ochii, măcar că o ruga cu lacrimi să nu-l părăsească așa... ofta, se ștergea la ochi și... o iubea și mai mult.

A mers așa cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei să 'ntoarcă foaia, să-l prăjească și pe altă parte: s'a prefăcut că-l teme, că e zuliară.[1]) S'a prefăcut azi, s'a prefăcut mâine, până a început să crează. Omul da bani cu împrumut, și firește veneau la el boieri, cocoane, negustori, slujbași, fel de fel de lume cu daraveri. Cocoana Acriviță sta cu urechea la ușă, s'auză tot: și nu s'a mulțumit s'auză numa; a sfredelit ușa cu un burghiu, ca să

1) Geloasă.

www.dacoromanica.ro

și vaza. Și'ncai, nu tăcea? Îi spunea fără sfială ce auzise și văzuse, și ține-te: că ăla ți-a zis așa și i-ai răspuns așa; că pe aia ai strâns-o de mână și i-ai sărutat-o de trei ori, pe urmă, când a vrut să plece, ai luat-o de mijloc și te uitai la ea așa galeș, și ai dus-o până la ușă și iar i-ai sărutat mâna și câte alte ponosuri și mai și.

Iar dacă el se jura ca pe nedrept îl banuește, ca el e dator să se poarte politicos cu lumea și mai ales cu cocoanele, ca orice negustor — ea începea să-l ocarasca, făcându-l nerușinat și mincinos. Nu mai putea kir Ianulea; îi venea sa se strângă de gât ca pițigoii și mai multe nu. Dar nici cu atâta nu se mulțumea cocoana. Nu-i era deajuns cum le încornora toate câte le auzea și le vedea pe ascunsele; ca sa afle și mai multe, da bacșișuri la slugi să-l iscodească; ba a pus chiar pe un fraților al ei sa nu-l mai slăbească de pe urme, să-i descopere toate «berbantlâcurile dumnealui». Firește ca nici slugile, nici frățiorul, n'au putut afla nimica, fiindcă omul era un bărbat nu se poate mai de ispravă. Cocoana s'a pornit atunci cu ocări pe slugi, că-i mănâncă pâinea, ca niște «păcătoase, ticaloase și necredincioase»; fraților lui i-a strigat că ori e haple, ori «pes... semne altceva», și i-a poruncit să nu-i mai calce pragul, că-i rupe picioarele; iar pe slugi, chiar în fața lui kir Ianulea, le-a smintit în palme și le-a dat afară.

Cum a schimbat slugile, alte bănuieli și alte certuri!... Dar nici nu putem zice așa, fiindcă la ceartă unul spune una, altul alta, ori pe rând, ori amândoi deodată; în sfârșit, are parte fiecare de cuvânt; pe când aicea, țipa, ocăra și blestema numai dumneaei, iar dumnealui asculta, înghițea și tăcea. Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoșul, se dedeau bine cu găina; îi turnau fel de fel de gogoși, care de care mai umflate pe placul dumneaei; că dumnealui face și drege, că umblă așa și pe dincolo; și, fiindcă Ianuloaia era multumită cu astfel de slugi, apoi și ele-și făceau de cap; furau de stingeau.

Totodată, Acrivița mai căzuse și la darul foițelor: casa plină de jucători, masă lângă masă — otusbir,[1]) ghiorduni,[2]) ba și stos[3]) și dulcețuri, zumaricale,[4]) vinuri, cafele și vutci, și ciubuce peste ciubuce, ziua până seara și noaptea până la ziuă. Pe

---

1, 2, 3) Jocuri de carți.
4) Bomboane.

www.dacoromanica.ro

lângă asta, era și agiamie și 'nfumurată că nimeni nu știe juca mai bine ca ea — și, se 'nțelege, pierdea gros. Toate cheltuielile și pierderile astea îl dedeau mult îndărăt pe kir Ianulea; nu se mai ajungea din venituri. De regulă, nu zicea nimic; dar așa, uneori, cam în glumă, se 'ntâmpla să-i scape și lui câte o vorbă, bunioara:

Numa de nu ne-ar bate odată toba cu atâtea cacialmale!

Nu-i trebuia mai mult cocoanei...

— Da' ce? nici atâta petrecere nevinovata să n'am în casa mea?... Dumneata nu trebuia să te fi 'nsurat daca te știai pârlit, sa iei pe Acrivița, fata lui hagi Cănuța, care n'a fost învățată la casa parintească sa-și mănânce de sub unghie!... Să fi luat o mahalagioaică sarmană, s'o ții încuiată pe masline și pe mămăligă, să-ți spele rufele și să nu se'ndure s'aprinză un muc de lumânare 'n casa! ori una, să-ți puie niște coarne, să nu le poți duce!... Nu ți-e destul ca sunt cinstită, dupa ce că-ți rabd, ca o nenorocită, toate ticalosiile și murdariile dumitale?... Eu voi să trăiesc, d'aia m'am maritat; aminteri ma duceam la calugărie!... Și 'n sfârșit, dacă-ți place, kir Ianuleo! de unde nu, du-te'te plimbă, și să ne vedem când mi-oi vedea ceafa... fara oglinzi!

Intr'o zi, stând ei la masă împreuna cu o sumă de musafiri, pâna s'aduca ciorba, a nceput d'n chiar senin Ianuloaia să vorbeasca despre o prietena măritată, care nu se afla de față:

că s'a ținut cu beizadea cutare, un copil! și vodă suparat foc, era sa puie sa-i taie coadele și s'o trimită surghiun la un schit, tocmai în fundul munților;

că a prins-o odata bărbatu-sau, ziua 'namiaza mare, la Turloaia, la chiolhan, la iarbă verde, cu consulul muscălesc și cu alți drăngalai, țiganii îi trageau de unul singur «Măi, cazace, căzacèle!» și ea chiuia și juca numa 'n papuci, cu palmele 'n ceafă, ca un maladeț zaporojean;

ca 'ntr'un rând a plecat la Caldarușani, s'o spovedească sfinția-sa parintele Ioanichie, și a stat acolo de miercuri în săptămâna Patimilor pâna 'n săptamâna luminata — după Izvorul Tamaduirii; — se plimba toată noaptea cu duhovnicu'n luntre pe lună și cânta de rasuna lacul! «Frunzuliță lobodă! of! țato, gura

www.dacoromanica.ro

lumii-i slobodă!» iar părintele lucra din lopeți și-i ținea isonul pe glas al optulea...

Și câte alte grozăvii.

Musafirii și mai ales musafirele faceau haz; iar bietul kir Ianulea, om cu hristoitie, făcea fețe-fețe. A răbdat el cât a răbdat, și zice, întâi cu destulă blândețe:

— Bine, Acriviță, scumpa mea! cum poți dumneata, mai ales că știi ce bun prieten sunt cu bărbatu-său... cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără niciun temei, să catigorisești astfel pe o prietenă, pe care o primim aproape în toate zilele în casa noastră?... Imi pare rău!

— Ei! apoi vezi-bine că dumneata o s'o aperi... că va scoateți ochii unul la altul!

Și apoi le spune tuturor că acuma prietena nu se mai duhovnicește la Căldărușani: i-a pus lui kir Ianulea gândul... «să-mi spargă casa!» Da'o s'o prinză odată și n'o s'o ierte cum a iertat-o vodă; o să puie s'o tunză ca la cazarmă pe... și din «muscăleasca» și «călugăreasca» n'o mai scoate.

N'a mai putut suferi kir Ianulea; s'a ridicat foarte turburat și s'a răstit odată tremurând:

— Ascultă-mă, Acriviță! nu-ți dau voie, mă 'nțelegi, sa mai zici o vorbă despre o femeie care — poți spune dumneata toate murdăriile ce-ți trec prin gândul dumitale! — este mai cumsecade ca dumneata; că dumneata ești, mă'nțelegi, mai îndrăcită decât talpa iadului, și oricât de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările! Să taci din gură, scorpie nebună, că pui de te leagă și te trimit la balamuc, mă 'nțelegi!

Cocoana s'a ridicat și dumneaei și s'a năpustit asupra dumnealui, să-i arză o palmă; dumnealui s'a ferit repede 'ntr'o parte; iar dumneaei, de necaz că nu l-a putut nemeri, a luat castronul cu ciorbă de pe masă și i l-a aruncat în față — l-a opărit de sus până jos. Kir Ianulea și-a ieșit din pepene; s'a repezit cu pumnii 'ncleștați, s'o pilduească; dar musafirii s'au pus la mijloc și l-au oprit în piept:

— Nene Ianuleo! stai, omule! nu șade frumos!

Și, pe urmă, către dânsa:

— Mai potolește-te și dumneata, coană Acriviță, pentru dumnezeu! nu-l mai turba!

www.dacoromanica.ro

Ţi-ai găsit!... S'a pornit cocoana pe răcnete, să ridice mahalaua 'n picioare:

— Săriiţi! săriiiţi, oameni buni! că mă omoară păgânul, arvanitul!... Mă baţi, ai? după ce-ţi râzi de casa şi de cinstea mea, hoţule şi pehlivanule!... Dacă te-ai îmbătat şi ai poftă de bătut, du-te de-ţi bate ţiitoarele de pîn fundul mahalalelor, pe care le'n dopi cu pumnii de lire şi'n casă te calicești până la lescae, râtane!... Da pe mine să mă baţi? pe mine, mă! spurcăciune de bădăran?... pe mine, fata lui hagi Cănuţă, să'ndrăzneşti tu să mă baţi, păcătosule, janghinosule şi râiosule!?... Stăi tu, că te 'nvăţ eu pe tine, cenghenè turcească.

Şi până nu i s'a stins glasul, n'a contenit... Fireşte că petrecerea n'a mai mers înainte... Au sărit toţi musafirii, care mai de care: «Nene Ianuleo!» «Cocoană Acriviţo!»... că «la necaz spune omul multe»; că «are mâna cinci degete şi nu se potrivesc unul cu altul» ; că «şi măruntaiele din om tot se ceartă uneori»; dar orişicum, «nu e bine să s'auză'n lume de aşa 'ntâmplări într'o casă de seamă!»... şi aşa mai departe, cu chiu cu vai, i-au împăcat. Dar, fireşte, s'a ştiut îndată în toată mahalaua că «biata Acriviţa lui hagi Cănuţă a ajuns de-o bate arvanitul — la masă! faţă cu musafirii! — după ce o 'nşeală cu care-i iese 'nainte!...» şi pe urmă prietenele: «Cum a fost ea crescută, mititica, şi pe ce mâini a 'ncăput!.... o s'o bage 'n pământ păgânul!»

Lui kir Ianulea i-a trecut repede necazul şi iar „dragă 'n sus! dragă 'n jos! puiule şi suflete!“ şi orice poruncea dumneaei, dumnealui răspundea:

— Cum pofteşti dumneata, *fos-mu, parighoria tu kosmu!* (vorbe frumoase, care 'nsemnează, pe elinica: *lumina mea! mângâierea lumii!*).

In vremea asta, cocoana Acriviţa se gândea:

— Eu cu budalaua,[1]) cu capsomanul ăsta de Ianulea, mult n'am să mai fac purici... Ia să mă gândesc la viitorul meu...

Astfel, zi cu zi, i-a luat diamanticalele şi sculele şi argintăria, şi le-a pus la păstrare acasă la Hagi Cănuţă; pe urmă, a 'nceput să vânză şi de pîn lucrurile de preţ ale casei, despre care

1) Prostănac.

www.dacoromanica.ro

„budalaua" habar n'avusese să facă și el, ca orice negustor cuminte, o catagrafie. [1]) Tot odată, s'a luat cu binișorul pe lângă el; a 'nceput să-l mângâie și să-l mâgâisească [2]). După ce l-a răsucit și l-a fermecat cum a știut ea, când erau într'o seară amândoi singurei în iatac, s'a pomenit kir Ianulea că se repede dumneaei și-l ia strâns în brațe și pupă-l!... El zice:

— Mă iubești, dragă Acriviță?

Da ea, uitându-se la el cruciș:

— Mai mă 'ntrebi, Ianulică, *fos-mu?*

N'a putut kir Ianulea s'adoarmă toată noaptea de bucurie ca s'a dat Acriviția lui pe brazdă... De-acu 'ncolo trai neneco! Despre ziuă, când s'aţipească și el, haţ, îl ia dumneaei în brațe și zice:

— Draga Ianulica, am sa te rog ceva... dar... să nu zici ba.

— Când am zis eu ba la vreo dorință a mătăluță, sufletul meu?

— Uite ce e?... Tatița ar vrea sa mărite și pe surioarele mele — sa nu-i ramâie fete bătrâne 'n casă — c'au și 'nceput mahalagioaicele (le știi guriţa) să le zică „iepele lui Cănuţă" — și nu prea are cu ce să le 'nzestreze pe potriva lor; că dacă nu era om cinstit și filotim cum e, ar fi avut astăzi stare!... Mulți bani are de luat de pe la boieri mari; ce folos, dacă deocamdata nu-i poate scoate?... Dar, după ce o 'nchide el ochii, firește, dumneata ai să fii mai mare între clironomi; [3]) ai să strângi pe boieri în chingi negustorești și o sa-ți intri 'n bani... Și... așa, m'am gândit să-l ajutăm noi; să le facem fetelor o zestre cât de micșoară; ca, de! cine se mai însoară astăzi fără zestre, doar de dragoste?... Numai eu am avut noroc să te găsesc pe dumneata — și placut și bogat, și galantom și să mă iubești atâta!

Și pe urmă, strânge-l iar și pupă-l.

Bine, puică, sa le dăm... Cam cât?

— De! știu eu? cam câte o mie, două de galbeni.

— Bucuros, sufleţele!... adu-mi aminte mâine să mergem la Hagiul, să-i număram paralele... Acu, aide bibilico, să ne culcăm.

Dar ea îl strânge iar și zice:

— ...Și pe urmă, uite... Frățiorii mei... nu e bine să mai stea

---

1) Inventar.
2) Sa-l linguşească.
3) Moştenitor

www.dacoromanica.ro

degeaba... M'am gândit să le faci dumneata rost de un capitalaș, să s'apuce și dânșii de vreo negustorie, că sunt gogiamite gâliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrânului: pun'te, masă! scoal'te, masă!... Ce zici dumneata, nu zic bine?

— Dragă puiule, nu știi că eu zic ce zici mătăluță?... Adu-mi aminte mâine dimineață... Acuma, hai să-i tragem un somn.

— Mai dă-mi o guriță, Ianulica, *parighoria tu kosmu!*

I-a mai dat o guriță, și au adormit ca niște copilași scaldați.

A doua zi, s'a ispravit daravera: au fost înzestrate surioarele amândouă și amândoi frățiorii încăpuiți; iar peste vreo câteva zile, după ce i-a dăscălit pe larg cumnatul mai mare în toate privințele negoțului, ca om încercat, au pornit, cu chimirul plin, după marfă — unul, cu corabia, dela Galați catre Smirna înspre părțile răsăritului; altul pân Brașov, spre parțile apusului către Lipsca, în chervan [1]), cum umblau negustorii p'atunci.

Nu mai încăpea 'n piele kir Ianulea de fericire... Zaiafeturi peste zaiafeturi [2]) zi și noapte cu toate bunatățile și truiandalele, chef și tămbălău cu zeci de musafiri și de lăutari — și tot ce dorea Acrivița trebuia sa se 'mplinească: Turnul Colții să-l fi cerut pe masă, kir Ianulea pe masa i l-ar fi adus.

Au mers lucrurile tot așa și iar așa; a tot băgat mâinile kir Ianulea în lada cu bani; a tot luat cu pumnul, la loc n'a mai pus nimic, pân'a dat, într'o zi, cu unghiile de fundul lazii. N'avusese pân'acuma obicei nici vreme să numere ce avea 'n lada; acu i-a dat în cap sa faca și asta, și nu i-a trebuit multă rabdare... Mai rămăseseră vreo trei sute și ceva de lire — să tot ajungă pentru coșniță și cheltuieli mărunte pe vreo două-trei săptămâni... Dar, om cu fire neclintită, s'a gândit așa:

— Ei! ș'apoi?... ce-mi pasa?... Mâine, poimâine se 'ntorc baieții cu marfa; ne apucăm de negustorie și, cu stăruință multă și puțin noroc, umplem lada la loc... Pân' atunci, helbet [3]) avem credit destul! Și s'a pornit după împrumuturi. Alergau cu limba scoasă samsarii de colo până colo, să-i găsească bani cu orșice preț... Pân'acuma, el luase dobânzi cam sărate; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai pipărată. Mai întâi

1) Caravana.
2) Petreceri.
3) Las' pe mine.

www.dacoromanica.ro

nu s'a prea băgat de seamă; dar n'a trecut mult și a aflat negustorimea că se clatină rău kir Ianulea; și mai ales că bântuia p'atunci mare chesat [1]) asupra târgului, i s'a scurtat omului creditul de tot: cu mai bine de sută la sută și deabia găsea, și nu vreo sumă mai însemnată, doar numai așa de mezelic. Toată nădejdea lui se răzima pe întoarcerea tinerilor, care, nu-și putea el închipui, dece zăbovesc atâta, când toți negustorii plecați tot odată, ba unii chiar mai târziu, se și 'ntorseseră dela tacsid, [2]) fiecare cu încărcătura lui, la potrivită vreme.

Pasă-mi-te, cumnățeii aveau cuvinte să zăbovească... Tocmai când să-și piarză kir Ianulea răbdarea, iacă-i sosesc, una după alta, două vești destul de urîte... Băiatul dintâi, pe când se 'ntorcea dela Smirna, i se cufundase corabia încărcată; iar el, începător în ale negustoriei, a fost uitat s'o asigureze... Cel mai tânăr dedese la Lipsca, în iarmaroc, peste alt chilipir: se 'ntâlnise cu niște elini, de care mișună totdeauna pin îmbulzeala târgurilor mari; hoinărise cu ei pe la berăriile nemțești toată ziua, iar seara, merseseră 'mpreună la cafeneluța unui simbatriot [3]) într'o ulicioară dosnică de lângă Casa Sfatului, să 'nvârtească un endekamisi, [4]) și pe urmă, la iuțeală, un stosișor; și așa, de pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinichea: nu mai avea băiatul nici cu ce să yie 'napoi acasă.

Cum s'a răspândit vorba și despre astea, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mufluz și s'au adunat cu toții la cafeneaua dela Hanul-cu-Tei, spre a se sfătui ce-i de făcut, ca să-l țină zi și noapte sub de aproape pază, nu cumva s'o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au mufluzii obicei. Pe de altă parte, văzându-se scos la selemet, [5]) l-a apucat pe kir Ianulea un fel de groază... Ce are să facă el de-acuma, căzut în sărăcie, în necinste și 'n ocară?... Or să-l vâre întâi în temniță, și pe urmă, când i-or da drumul, să 'ntinză mâna pe la porțile ălor de i-a 'ndopat cu atâtea bunătăți și daruri!... Și încă, treacă-meargă toate!... Dar ce te faci cu fata lui Hagi Cănuță?...

---

1) Lipsă de vânzare, criză.
2) Calatorie.
3) Compatriot.
4) Joc de cărți.
5) A fi scos la vânzare.

www.dacoromanica.ro

N'a stat mult pe gânduri spre a vedea ca alta nu-i mai rămâne decât să spele putina — să se ducă, încotro vedea cu ochii, până dincolo de Mărul-Roşu. Astfel dar, în faptul zilei, s'a sculat binişor, a strâns câtă drojdie se mai găsea pe fundul lăzii, s'a dat jos la grajd, a poruncit să-i pue şaua pe un buestraş tătăresc, a 'ncălecat spunând argatului că merge până la Snagov după plătică proaspătă, că are deseară musafiri la masă, a ieşit pe poartă la pas şi... pe urmă, cu ochii tot înainte, p'aci ţi-e drumul.

Când a luat-o pe sub Mitropolie la stânga, către câmpul Filaretului, se luminase de răsărit, aşa că, suind la deal, pîn dreptul Cuţitului-de-Argint, şi uitându-se 'napoi în vale, a zărit un pâlc mare de călăreţi în goană venind parcă pe urma lui. In adevăr, bănuiala îi era întemeiată... Prinseseră de veste negustorii şi porniseră repede după el cu ceauşi dela Agie. El a vrut s'abată din drumul mare şi s'o ia pe sub deal la dreapta; dar a dat de nişte şanţuri; buestraşul s'a poticnit şi l-a trântit cât colo... Atunci, omul s'a sculat, a părăsit calul şi a apucat-o pe jos... A suit la nişte uluci, le-a sărit; pe urmă, alt şanţ şi alte garduri, până când, rupt de osteneală, ajungând pe culme, s'a oprit în faţa viişoarei unui mărginaş bondoc şi 'ndesat, care tocmai se spăla pe ochi de dimineaţă la soare în prispa cramei.

Kir Ianulea, cum l-a văzut, i-a zis gâfâind:

— Bună dimineaţa, neicuţule; cum te chiamă?

— Bună dimineaţa, jupâne... Pe mine Negoiţă mă chiamă; da pe dumneata?

— Kir Ianulea...

Şi d'abia mai ţinându-l balamalele, a păşit pârleazul înăuntru şi zice:

— Frate Negoiţă, fă-ţi pomană şi mă scapă! Umblă nişte duşmani să pue ghiara pe mine, să mă nenorocească! Ascunde-mă undeva pe-aici, şi eu te fac om bogat... Iar, dacă, pân'oi pleca, nu-ţi voi dovedi că te pot procopsi, atunci primesc să mă dai chiar dumneata pe mâna duşmanilor... Mă rog dumitale frate Negoiţă, nu mă lăsa 'n pierzare! mă rog şi iar mă rog!

Negoiţă s'a scărpinat în cap stând puţin la gânduri şi a raspuns:

— Ascultă-mă, kir Ianulea; ce sunt duşmanii dumitale?...

www.dacoromanica.ro

n'or fi boieri?... ca de! drept sa-ţi spun, cu boierii în cârcotă nu mă bag...

— De unde, boieri? sunt negustori...

— Atuncia, te scap...

Cum l-a ascuns sub o claie de haraci, peste care a mai trântit şi nişte coceni de porumb, iacătă şi duşmanii...

— Mă, neicuţă, a 'ntrebat unul, nu văzuşi dumneata adineaori trecând p'aci un negustor — aşa ş'aşa?

— N'am văzut.

— Ţi-am da un bacşiş bun, să ne spui încotro a apucat...

— Pai, dacă nu l-am văzut...

— Spune, ma! a zis un slujitor ridicând gârbaciul...

— Dumneata mă poţi şi omorî!... da' dacă nu l-am vazut.

— Daca n'a văzut omul, n'a vazut, zice altul... Hai degrabă 'nainte, ca pierdem vremea degeaba.

Şi au plecat, care calare, care pe jos, unii 'ntr'o parte, alţii 'ntr'alta, alergând ca nebunii... După plecarea lor, Negoiţa s'a suit într'un dud mare şi s'a uitat pretutindeni roata, sa se 'ncredinţeze dacă s'au departat bine; pe urmă s'a dat jos încetinel şi l-a scos pe fugar din ascunzătoare.

— Te-am scăpat! acuma, să te vaz, kir Ianuleo... te ţii de vorbă?

— Draga neica Negoiţa, nu ştii cât îţi sunt de îndatorat şi cât vreau din tot sufletul, sa ma ţiu de cuvânt!... Iar ca să 'nţelegi ca ma pot plăti de dumneata, te rog şezi colea lângă mine să afli cine sunt eu şi sa asculţi toate păţaniile mele.

Şi le-a povestit toate pe şart kir Ianulea lui Negoiţă de cum a fost plecat din adâncuri dupa porunca împaratească şi până 'n ceasul de fată — toate, cu de-amanuntul toate, pe care Negoiţa le-a ascultat cu plăcere mare şi cu multă luare aminte.

— Şi acuma, neica Negoiţă, ascultă bine cum te pot eu procopsi pe dumneata... De câte ori ai auzi c'a intrat dracu 'n vreo femeie, nevastă, fată, macar fie ori din ce loc, ori de ce neam ar fi, să ştii că eu sunt ala. Numaidecât dar să vii acolo, că eu nu ies din ea până nu m'ăi goni dumneata... Firește că dacă i-ai da de leac, degeaba n'are să-ţi fie... Bărbatul femeii ori părinţii fetei or sa te rasplatească frumos... Ce zici?... îţi vine la socoteală?

www.dacoromanica.ro

— Cum nu? a raspuns zâmbind Negoiță.

Iar kir Ianulea, după ce i-a mulțumit înca odata, a plecat p'aci 'ncolo.

Nu se 'ncheiase nicio luna după astea, și coborînd Negoiță 'n târg cu niște vișine trufandale de vânzare, a aflat dela precupeți că pe una dintre fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s'a logodit cu Ilie Bogasierul dela Bărăție, o muncește dracul de vreo zece zile... Ce nu i-au facut?.. Leacuri, descântece, molitve... degeaba! Parinții și logodnicul plâng întruna văzând-o cum se canonește... Vorbește în toate limbile fără să le fi 'nvățat, și sporovoește și-i turuie mereu gura și spune fel de fel de taine și pâre — de unde le-o mai fi știind? - încât o lume, care alearga s'o asculte, stă și se crucește:

ba că „sacul cu lire dela Paharnicul Iordache din Dudești, de nu i s'a mai dat de urmă — furat de grămăticul pe care l-au prins pe drumul Olteniței și scăpat peste noapte din beciurile Agiei — se află acuma pus bine, înfășurat într'un testemel ciadiriu [1]), în fundul sertarului de jos dela scrinul de lângă soba din iatac la clucereasa Tarsița, mătușă despre mamă a lui Aga, mai tânără ca dumnealui — se 'ntâmplă! — și că cine nu-i știe merchezul [2]) poate scotoci 'n sertar cât poftește, că nu-i dă de fundul adevărat";

ba că „adiata [3]) lui Agop, tutungiul dela Sfinți, lăsată nepoati-si, nu-i scrisă de răposatul: a ticluit-o pe urmă într'o noapte, bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata, care vinde și suliman și cană [4]) de păr.,. Tacor cu Avedic, paracliserul dela biserica armenească";

ba că „fratele ăla tinerelul, de d'abia-i mijește mustața, călugărașul sprâncenat, care șade la prea-cuviosia sa părintele arhimandritul Hrisant, în curtea mitropoliei — chip și seamă la 'nvățătura cântărilor — este fata a mai micșoară a lui Ristache Muscalagiul dela Ploiești"...

---

1) Verde.
2) Șmecherie, meșteșugul.
3) Testamentul.
4) Vopsea.

www.dacoromanica.ro

şi câte şi mai câte alte bazaconii — cine le mai poate ţinea minte?

Cum a auzit Negoiţă toate astea, şi-a desfăcut coşurile la precupeţi cu ridicata pe ce a putut rupe şi s'a dus d'adreptul să vază şi el pe fata apucată; şi cum a ajuns acolo, s'a vârît pântre lumea adunată ş'a spus părinţilor şi logodnicului că el o scapă pe fată dacă i-or da o sută de galbeni. Firește că bieţii oameni n'au mai stat la gânduri: o sută fie! Iar Negoiţă s'a apropiat de urechea pătimaşei, şi, făcându-se că o descântă, i-a zis încet şi sfios:

— Am venit, kir Ianuleo, după vorba noastră...

— Am înţeles, i-a şoptit duhul; dar drept să-ţi spui, neică Negoiţă, nu te-am crezut aşa de nătărău, să te mulţumeşti cu o sută de galbeni... Ce o să-ţi ajungă ţie numai atâta? Trebuia să ceri gros! Dar fiindcă ai greşit, te iert de data asta... Acum mă duc la Craiova, să intru în soţia Caimacamului [1]). Săptămâna viitoare să te 'nfiinţezi acolo... Nu mă face să te-aştept prea mult: mai am şi alte treburi nu numa grija dumitale... caimacamul îşi iubeşte nevasta ca ochii din cap, e şi bogat şi darnic. Socoteşte-te bine în talia [2]) asta, că deacolea 'ncolo nu mai ai nicio putere asupra mea; să ştii că după aia sunt deslegat de orice cuvânt şi nu mai avem nimica de 'mpărţit împreună!

Zicând acestea, s'a depărtat duhul... Tânăra s'a tămăduit. Toată lumea se 'nchina; părinţii şi logodnicul nu ştiau ce să mai facă de bucurie, iar Negoiţă, luându-şi suta de galbeni, a pornit la vie să se gătească de drum lung.

Şi-a vândut a doua zi rodul la un oltean; a treia zi şi-a cumpărat un căluşel, cu tot dichisul de călărie, dela pătură şi şea pan'la ipingea [3]); a patra dimineaţă, a plecat. Asta era într'o miercuri... Ziua umbla, noaptea se odihnea; aşa încet-încet, haidea-haidea, marţea următoare, pela asfinţit, a ajuns drumeţul la straja Craiovei, şi, deacolo, întrebând din om în om că unde ar putea găzdui un negustoraş ca el, l-au mânat la un han peste drum de o biserică mare.

Cum a descălecat, a dat calul în primirea argaţilor şi a intrat în cârciumă, unde mai erau şi alţi isnafi [4]), să-şi prinză

1) Locţiitor de domn.
2) Partea.
3) Manta cu glugă.
4) Breslaşi.

www.dacoromanica.ro

inima cu un ciocan de rachiu și cu ceva mezelic, înainte să meargă la odaie. Inserase binișor. Până să-i frigă niște pastramă, sta la masă pe gânduri; stând așa, aude clopote, și întreabă pe un arnăut, care trăgea ciubuc la altă masă, ce sărbătoare e a doua zi, de se face privighere mare. Dela arnăut și dela cârciumăreasă, află îndată că nu-i a doua zi nicio sărbătoare, dar că așa se fac ziua și noaptea slujbe peste slujbe la toate bisericile pentru ușurarea tinerei soții a caimacamului, care e chinuită de duhuri, și nu-i pot da de leac cu nimica: toate babele meștere, toți doftorii dela Sibiiu, pricepuți la așa boale, toate maslurile și molitvele, cetite de vlădică și arhiereii cu patruzeci de preoți — degeaba. Femeia are năvârlii [1]) grozave: întruna sare și joacă tontoroiul, că trebue s'o lege; cât o țin legată, dârdâe din toate 'ncheieturile și scrâșnește, parcă ar arde-o în foc; dacă-i dau drumul, iar începe să sară și să țopăe și sare până o leagă iar; asta de peste o săptămână, fără clipă de odihnă și fără să primească 'n gură măcar o picătură de apă... O lume se 'ngrozește; iar soțu-i se jelește ca un nenorocit; și de-aia se fac slujbe peste slujbe la biserici, doar s'o milostivi maica domnului cu vreo minune.

Negoiță a dat țoiul repede pe gât, a 'mbucat o fărâmă de pastramă, ca orice slugă, de teamă să nu-l aștepte prea mult stăpânul; a dat un icușar arnăutului și l-a rugat să-l ducă degrabă la curte. Când au ajuns acolo, fierbea lumea, că bolnavei îi era totdeauna mai rău când înnopta... O sumă de cucoane și slujitoare o țineau legată 'n cearceafuri ude pe biata tânără, care se sbuciuma din creștet până 'n tălpi; preoții 'n odăjdii mari o slujeau ș'o afumau cu cădelnițele, iar soțul plângea, făcând mereu la metanii. Când iată că un arnăut vine și zice 'n gura mare :

— Măria ta, nu te supăra!... este aici un om prost, care vine tocmai dela București întradins; zice că el știe să descânte la boale ca a măriei sale și-și pune capul pe chezășie că o tămădue îndată.

S'a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejdii din urmă, și a strigat:

— Să vie!

---

1) Năbădăi.

www.dacoromanica.ro

Cum s'a aratat Negoiţa în prag, până să-l întrebe cineva ce şi cum, tânăra s'a potolit din dârdâială, a poruncit, parcă era sanătoasă, la baie, să-i scoată cearceafurile; s'a uitat drept la el, a început să râză veselă, ca la vederea unui vechi prieten demult aşteptat şi i-a făcut semn să vie mai aproape, chemându-l chiar pe nume:

— Bine-ai venit, dragă Negoiţă! ce mai faci? sănătoşel? vino'ncoace mai aproape, ca am să-ţi spun ceva, să nu ne-audă nimenea!

Cine să-şi crează ochilor şi urechilor?... Negoiţă a dat pe toţi într'o parte, s'a apropiat prietenește de patimaşă şi i-a şoptit.

— Drăguţă, să mă ierţi că te lăsai să cam aştepţi, dar nu ştii ce greu drum şi ce gloabă de cal am avut.

— Nu face nimica, a răspuns duhul foarte încet: eu plec de aici... Deacuma, te-am pricopsit; nu-ţi mai sunt dator cu nimica. Sa ştii prin urmare, neică Negoiţă, că asta ţi-este a din urma... Sa nu care cumva să te mai vaz că te ţii de coada mea, ca nu numai că nu capeţi nimica, dar încă mă şi supăr, şi dacă m'oi supara, de! poate sa-ţi pară foarte rău... Atâta-ţi spun...

A pierit duhul... şi firește şi-a venit pătimaşa'n fire, buna sdravănă ca mai 'nainte, parcă şi mai veselă... Acuma cu câte daruri şi cinste l-a 'ncărcat caimacamul pe Negoiţă, ce să vi le mai înşir eu? — că vi le puteţi singuri închipui... I-a dăruit cu hrisov [1]) o moşie, s'o stapânească de veci, şi pe d'asupra l-a şi boierit.

Trăia acum Negoiţa în huzur, ce cu gândul nu gândise, de vreo trei luni şi mai bine. Dar într'o zi, tocmai când îşi făcea după prânz tabietul boieresc, cu cafea şi ciubuc în pridvorul lui dela ţară, iacătă vede de departe, pe drumul care vine din spre miazăzi, un vârtej de praf, care se tot apropie... Ce să fie?... Sunt nişte slujitori dela curte: vin în goană cu 'naltă poruncă să-l aducă napristan [2]) la Craiova.

Nu i-a prea plăcut lui Negoiţa ,că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?... Ajungând la curte a sărutat mâna stăpânului; acesta l-a luat în braţe, l-a sărutat pe frunte, şi i-a zis:

— Prea iubite frate Negoiţă, dacă ţii la mine câtuşi de

1) Act domnesc.
2) Indată.

www.dacoromanica.ro

puțin, să porneşti fără clipă de zăbavă spre Bucureşti: butca e gata; pe drum aşteaptă cai de olac [1]) din poşte'n poşte... Fata măriei sale lui vodă, domniţa, e apucată cum a fost şi nevastă-mea, poate şi mai rău, după ştafeta ce primii... Numai dumneata o poţi scăpa... Aleargă!

— M'am fript! s'a gândit Negoiţă; dar de zis, n'a putut zice nimic.

Caimacamul l-a strâns în braţe, l-a suit în butcă, şi, mânaţi, bre! Surugiii au dat bice şi călcâie, pe urmă ţipete şi chiote... Până a doua zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoiţă techer-mecher [2]) drept la scara palatului domnesc din Bucureşti.

Vodă şi doamna, frângându-şi mâinile, l-au întâmpinat în capul scării, şi vodă i-a strigat în greceşte, cum vorbea p'atunci boierimea:

— Ah! dumnezeu te-a adus, boierule! Poftim!

Dar Negoiţă — de unde să ştie greceşte? — a răspuns într'o doară:

— Cine nu-l caută îl găseşte, măria ta, dar cine-l caută! Să vedem!... să-l căutăm!... Dacă s'o putea, şi mie mi-ar părea bine, Sa vedem,

— Haide!

Şi zicând asta, vodă l-a împins pe Negoiţă până'n sagnasiul [3]) din fundul salii... Acolo sta domniţa greceşte pe un covor jos, clătinând mereu din cap ca o păpuşă cu gâtul pe sârmă; întruna se chinuia aşa de cinci zile cu dinţii 'ncleştaţi şi fără să 'nchiză ochii o clipă.

Cum s'a arătat Negoiţă, domniţa a stat din cap şi a început să ţipe, apucată de toate năbădăile.

— Afară! daţi-l afară! să nu-l văz în ochii mei pe râtanul de Negoiţă! afară!... să vie băbaca!

Negoiţă n'a aşteptat mai multe şi, în loc să se supere că-l goneşte cu ocară, a ridicat aşa din umeri, parc'ar fi zis „Dar dacă nu pofteşti!"... S'a 'ntors în loc şi a voit să plece. Dar doamna l-a apucat de mână; iar vodă s'a apropiat de fiică-sa:

— Aicea sunt! uite băbaca matale!

---

1) Schimb.
2) Pe nepusă masă.
3) Balcon închis cu geamuri.

www.dacoromanica.ro

— Nu tu! țipa fata. Nu te-am chemat pe tine! să vie băbac'al meu!

— Eu sunt băbac'al tău! a zis cu lacrimi fierbinți prăpăditul de bătrân.

Dar copila, țipând și mai grozav:

— Nu! nu ești tu! tu ești urît! tu du-te cu Negoiță! să vie căpitan Manoli Ghaiduri, că el e băbac'al meu adevărat!

La așa vorbe nebunești, doamna a leșinat... Dacă nu era Negoiță s'o apuce 'n brațe, cădea lată. Au sărit cocoanele curții și au luat-o s'o frece cu oțet de trandafir și să-i dea pe la nas cu pene aprinse. Iar bietul vodă a 'nceput să se bată cu pumnii'n fes, pe câtă vreme copila tot mai tare țipa:

— Să-mi aduceți pe băbac'al meu! pe căpitan Manoli! p'ala-l vreau eu!

In sfârșit, Negoiță zice lui vodă la o parte:

— Maria ta, la așa pătimași trebue să le facem cheful deocamdată; ca dacă ne 'mpotrivim, îi ațâțăm mai rău.

I l-au adus prin urmare pe căpitan Manoli... Mai rar așa palicar! [1]) înalt, spătos și mustăcios — o mândrețe de arnăut! și muiat numa'n fireturi de sus până jos — să fie de fală pentru orice curte domnească.

Cu mustățile lui frumoase înnecate de lacrimi, s'a apropiat căpitan Manoli, sluga credincioasă, de fiica doamnei; iar mititica, îndată ce l-a văzut, s'a descruntat deodată, a zâmbit dulce și, ca orice copil supus când roagă frumos pe tată-său să-i facă un hatâr, i-a zis cu multă blândețe:

— Băbacă, te rog, băbacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoiță nasul și urechile și să-l dai afară ca pe un obraznic.. că e botos, e lacom și nemulțumitor!... să nu-l mai văz în ochii mei, ca nu-l pot honipsi! [2]).

Căpitan Manoli iubea firește pe domnița din tot sufletul; dar așa hatâr mare nu-i putea face fără voia stăpânilor. Iar Negoiță s'a gândit: „Așa ți-e vorba!... Bine!" pe urmă s'a întors la vodă și zice·

— Măria ta, ia să se dea toți într'o parte, să văz și eu mai aproape pe pătimașa.

---

1) Voinic, viteaz.
2) Suporta.

www.dacoromanica.ro

I-au făcut toţi loc, iar Negoiţă s'a dus drept la domniţa care se sbuciuma şi răcnea cât putea:

— Afară Negoiţă! Ieşi afară, mojicule!

Dar el nu s'a sinchisit de pandoliile ei şi i-a vorbit încet:

— Drăguţă, eu aş zice sa pleci mai bine de bunăvoie... Aşi! fata răcnea mai rău:

— Afară Negoiţă!

— Şi zi, aşa, ai?... Nu vrei?

Ş'a dat s'o apuce de mână. Atunci domniţa l-a scuipat în faţă şi i-a ars o palmă de i-a scăpărat ochii lui Negoiţă.

El s'a şters cu mâneca pe obraz şi'ntorcându-se 'n loc spre vodă, zice:

— Măria Ta, patima asta vine aicea cu o împrejurare cum pân'acuma n'am mai întâlnit.. Că n'ar fi leac de tămăduire, nu zic; dar, singur eu, nu pot face deocamdată nimica... îmi trebue un ajutor... Am aicea la Bucureşti, în mahalaua Negustorilor, o prietenă meşteră care ştie sa traga de gâlci şi de năjit,[1]) e văduva unuia care şi-a prăpădit averea în risipă şi'n desfrânări; a rămas muiluz, şi-a luat lumea 'n cap şi a lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame... O cheamă Acriviţa Ianuloaia, fata lui Hagi Cănuţă...

La vorbele astea, domniţa a 'ncetat deodată cu ţipetele ş'a'nceput să tremure, clănţănind ca'n toiul frigurilor.

— Aşa dar, rog pe măria ta să poruncească a pune înte caii, s'aduc numaidecât pe Ianuloaia.

A vrut să facă un pas; dar domniţa l-a apucat strâns de pulpană, ţipând apelpisită:

— Stăi, Negoiţă!

Şi... ce să mai lungim acum povestea? — că o poveste, cât de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face — i-a trecut copilei, parcă numai visase cineva c'ar fi fost bolnăvioară; s'a gătit frumos, ş'a plecat veselă cu doamna la plimbare, în butcă deschisă... Patru telegari cu falaitar, doisprezece arnăuţi călări înainte şi tot atâţia în urmă fluturându-le fustanelele iar Manoli, sus pe capră, cu mâna dreaptă pe prăselele hangerului

1) Inflamaţie a urechii.

www.dacoromanica.ro

din sileaf, şi cu stânga răsucindu-şi mustăţile... Şi era mare bucurie pe sufletul lui vodă, când se uita dela fereastră cum sbura butca departe...

Negoiţă a rămas în gazdă la curte. Cam a treia zi, aducându-şi aminte că mai are şi alte daraveri în Bucureşti, a mers drept în mahalaua Negustorilor, sa-i ia urma Ianuloaiei... Casele cele frumoase, le vânduseră creditorii... Sărmana! părăsită de bărbat, traia acum la tată-său, la Hagiul... Acolo, găsind-o, a rămas încremenit de aşa frumuseţe, mai ales cum se purta ea acuma, cernită de sus până jos, ca orice văduvă jalnică... După ce i-a sărutat mâna, i-a zis:

— Uite, cocoană; eu mă ştiu dator lui kir Ianulea cu o sută de galbeni; ieri am aflat de nenorocirea dumneavoastră, şi ţi-am adus datoria... Poftim!

Cocoana a 'nceput să plângă şi să-l întrebe dacă ştie el ceva despre ce s'o fi făcut omul ei, că ea nu mai poate — se frige, o să moară de dorul lui. Negoiţă i-a răspuns că nu ştie nimica; iar, ca mulţumire că bărbatu-l îndatorase la vreme de mare nevoie, a rugat-o pe cocoana să primească a stăpâni ea de veci viişoara lui dela Cuţitul-de-Argint, şi i-a şi dat la mână hârtie de danie, întărită cu pecetie domnească. După aceea, ca să se mântue el odată de slujba doftoritului, s'a gândit câtva şi i-a mai spus:

— Cocoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale; în cinstea şi pomenirea lui, vreau să te'nvăţ ceva, cu care, la prilej, să te salţi bine din lipsă. Ascultă, rogu-te, cu luare aminte... De câte ori ăi auzi c'a intrat dracu 'n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie din orice loc, ori dece neam ar fi... numaidecât să mergi acolo, că nu iese din ea până nu l-ăi goni dumneata... Să-i zici pătimaşei numai atâta, parc'ai fi 'ntâlnind pe omul dumitale: „Aici mi-ai fost ascuns Ianulică?... şi eu te căutam ca o nebună... *Ios-mu! parighoria tu kosmu!*".

— De unde ştii dumneata vorbele astea? a 'ntrebat cocoana privindu-l cruciş.

— Le-am învăţat de mult, dela un prieten... a răspuns Negoiţă, zâmbind la privirea cocoanei; apoi a adăugat:

— ...Numai atâta să-i spui... Pe urmă, s'o apuci în braţe tot cu gândul la kir Ianulea; să te uiţi la ea aşa frumos, cum te uiti acuma la mine, s'o săruţi cu foc şi să n'o slăbeşti din

www.dacoromanica.ro

dragoste până nu-i trece de tot... Fireşte că, după potriva ipochimenilor, n'are să-ţi fie osteneala degeaba... Ai înţeles?

Am înţeles.

Acuma rămâi sănătoasă, cocoană! S'auzim de bine!

S'a înapoiat după aceasta Negoiţă la curte, unde a stat încă vreo patru, cinci zile, numa 'n bunătăţi şi 'n cinste mare. Când şedea el sus la masă cu măriile lor, cu protipendada [1]) şi cu evangheliştii ăi mai simandicoşi, cântau jos pe sub ferestre meterhanele [2]) şi jucau soitarii [3]) pentru petrecerea isnafilor ş'a prostimii. A opta zi, s'a hotărît Negoiţă să se pornească la urma lui înspre părţile Jiului... L-au căftănit şi i-au dăruit vodă şi doamna câte trei pungi de ibrişim cu câte o mie de galbeni; iar domniţa, un inel cu o nestemată cât o alună turcească, şi cu sevas [4]) mare l-au petrecut toţi până jos în capătul scării.

Căpitan Manoli s'a rugat de stăpâni să ducă el pe Negoiţă pân' acasă. Toată vremea, pe drum, l-a 'ngrijit căpitanul ca un frate ziua şi noaptea, cântându-i din gură şi cu tambura [5]) manèle [6]) turceşti şi cântece de palicari de pîn munţii lui depărtaţi — şi cânta strașnic; avea şi glas şi pătrundere. l-a placut mult lui Negoiţă tovărăşia lui Manoli şi, ajungând acasă la moşie, s'a crezut dator să poftească şi el în gazdă pe căpitanul, care era tot atât de plăcut şi de bun, pe cât de voinic şi de viteaz... Seara au cinat împreună, cu vin vechi de Drăgăşani, cu cafele şi ciubuce pâna târziu; iar, după cină, la care, osteniţi cum erau de drum, se cam trecuseră din pahare, căpitanul, cât era de mare palicar înnecându-l deodată aşa un parapon, s'a lăsat să-l podidească plânsul ca pe o femeie, şi căzând în genunche, i-a zis gazdei:

---

1) Marea boerime.
2) Muzica dela curtea domnului.
3) Mascaricii.
4) Evlavie, veneraţie.
5) Instrument muzical.
6) Melodii.

www.dacoromanica.ro

— Eu sunt sărac, *bei-mu* (adică *prințul meu*), n'am să-ți dăruesc nimica de preț; dar numai dumnezeu și sufletul meu știu cât îți sunt de recunoscător!... că, dacă se prăpădea fetica, eu — uite, vezi hangerul ăsta?... până'n prăsele mi-l băgam în piept!... că, fără copila asta, ce s'ar mai fi făcut Manoli sărmanul, sărmanul Manoli?

Și-a 'nceput să sărute mâinile lui Negoiță și l-a rugat să-i primească 'n dar o pereche de mătănii dela Ierusalim.

Câtă vreme căpitan Manoli vărsa aici lacrimi de mulțumire, colo, departe, la București, se jelea de durere mitropolitul, că una dintre nepoțelele i. p. s. sale începuse să aibă pandalii... Dar s'a 'ndurat pronia și nu l-a lăsat să plângă prea mult pe robul iubitorului de oameni... Cum a intrat coana Acrivița pîn gangul clopotniței, parcă i-a luat tinerei boala cu mâna... Și a zis bogdaproste Ianuloaia când a plecat blagoslovită și mulțumită destul dela mitropolie.

Iar, noaptea aceea chiar, în adâncuri se aduna soborul demonilor dinaintea lui Dardarot, să asculte pe Aghiuță, care se 'ntorsese și el la urma lui cu coada între picioare, rupt de oboseală.

Le-a povestit el toate câte le pătimise dincolo, mai cu șart si mai frumos decât vi le-am putut povesti eu dumneavoastră. Impăratul a făcu un haz nespus și a zis râzând:

— M'am pătruns acuma cum merge pricina... Halal să-ți fie, dragă Aghiuță! frumos te-ai purtat, n'am ce zice... Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atâta osteneală?

— Intunecimea ta, spre răsplată, două hatâruri am să 'ndrăznesc a cere:

— Spune, puiule dragă.

— Intâi, pe Acrivița și pe Negoiță să nu-i văz vreodată p'aici!... Ducă-se la rai, să se 'mpace sf. Petru cu ei cum o ști.

— Bine... Și al doilea?

— Al doilea, să mă lăsați să mă mai odihnesc și eu puțintel la acasă, că m'am dehulat[1]) de atâtea trebușoare pe pământ.

---

1) Istovit, obosit.

www.dacoromanica.ro

— Bine, ș'asta!.. ai dreptul să dormi trei sute de ani d'aici 'ncolo fără să te mai supere nimeni cu nimic!

Zicând acestea, Dardarot i-a tras un picior după obicei și l-a trimis să se culce.

Și așa, au mers cocoana Acriviția. și Negoiță, fiecare la ceasul său, în rai; iar Aghiuță s'a pus să-i tragă la soamne... și dormi! și dormi! ș'o fi dormind ș'acuma, dacă nu cumva s'o fi sculat mititelul, să se apuce iar de cine știe ce drăcii.

www.dacoromanica.ro

CALUL DRACULUI

Era odată, la marginea unui drum umblat, o fântână, și lângă fântână ședea jos o babă, ghemuită pe niște zdrențe de cergă, și morfolea 'n gingii un crâmpei de covrig muiat într'o năstrapă cu apă rece. Când vedea drumeț, ori pe jos, ori călare, ori cu carul, lăsa baba covrigul din gură, întindea dreapta și se milogea tânguios numai din vârful limbii: «Faceți-vă milă și pomană, măiculiță, de o biată păcătoasă fără putere!» Dacă-i da cineva ceva, zicea baba: «Bogdaproste, măiculiță! dumnezeu drăguțul să primească!... de unde dai să sporească și să izvorească!» Rar se 'ntâmpla creștin drumeț să treacă pe lângă așa bătrână nevoiașă și să nu se 'ndure măcar cu ce, după potriva lui; dacă nu o lescaie, măcar o fărâmă de pâine; dacă nici atâta, barem o vorbă bună. Când îi zicea vreunul: «Crede, bătrânico, aldata!» ea răspundea: «Crez, măiculiță, crez... să ne crează dumnezeu pe toți, drăguțul!». Pe urmă își muia covrigu 'n năstrapă și s'apuca iar de morfolit.

Intr'o zi, fiind târg devale, a 'nceput dis-de-dimineață să se care într'acolo lume după lume dela deal. La dus, i-au mai zis babei câte unii «crede»; da spre seară, l'a 'ntors, i-au dat care ce l-a lăsat inima... Păcum e obiceiul la târg: târguește omul ce târguește, cumpără, vinde; apoi, mai cu rachiu, mai cu vin, mai cu vorbă, se 'nveselește, și pe urmă își mai aduce aminte și de sufletul răposaților și le dă pomană după putere. Și așa, a rămas baba pe ziua aceea mulțumită destul cu traista plină.

Incet-incet, pe 'nserate, s'au împuținat drumeții; tot mai rari și mai rari, până ce n'a mai trecut nimeni după asfințitul soarelui, când s'a arătat și luna la răsărit. Dac'a 'nnoptat bine, a căutat baba 'n traistă și a scos niște turtă-dulce, căpătată dela

www.dacoromanica.ro

una dintr'un cârd de fete, care trecuseră p'acolo cântând, chicotind şi făcând fel de fel de nebunii, cum fac toate codanele când se 'ntorc aprinse dela joc, că'n târg fusese horă mare. A muiat baba turta dulce, a gustat-o şi zice:

— Bogdaproste! am avut zi cu noroc astăzi... S'o ţie dumnezeu drăguţul pe fata aia, s'ajungă la bătrâneţi frumoase, ca mine!

Pe urmă s'a înfăşat baba 'n cerga ei, şi-a pus traista căpătâi şi s'a ghemuit de-a binele culcată pe partea stângă, cu spatele la lună, să nu-i dea lumina 'n ochi... Tocma bine de dormit!... Nici prea cald, nici prea răcoare; de vânt, nici suflare: pe câmp, aşa linişte de toate patru părţile că se puteau auzi cum ţârâiau şi forfoteau gângăniile, miş-miş pin păiş, şi apa cum gâlgâia afară din ghizdul fântânii printre pietricele — că aşa e apa, ca viaţa omului! atâta numa, că viaţa curge cât curge şi pe urmă stă; da' apa curge mereu decând lumea şi cât lumea n'o să mai stea...

Baba 'nchise ochii şi, cu gândul cine poate şti la mai ce, ofta din când în când... şi nu-i venea somnul; iar se mai gândea, ofta şi mişca, să-şi potrivească oscioarele mai odihnit, geaba! nu putea măcar aţipi. Se urcase luna cam de două suliţi, când iaca, i se pare babei că vin paşi dela deal dinspre partea apusului. Trage cu urechea şi aude bine că s'apropie drumeţ; mijeşte ochii, şi-l şi vede aici-aici. Se ridică de mijloc, întinde mâna şi'ncepe duios, după canonul ei:

— Faceţi-vă milă şi pomană, măiculiţă, de o biată păcătoasă fără putere!

Tot deodată, drumeţul a sosit în dreptul fântânii; abate din drum spre babă şi-i zice:

— Bună seara, băbuţo; da... n'ai adormit încă?

— N'am adormit, măiculiţă; că n'am somn, vai de păcatele mele!

Drumeţul se aşază jos lângă babă în bataia lunii, şi răsuflă adânc de oboseală...

— Da'de unde vii dumneata, măiculiţă, de-ai întârziat aşa pe drum?

— Hei! de unde viu eu... viu de departe...

— De departe, ai?... Şi... un'te duci?

— Hei! unde mă duc eu... mă duc departe...

— Departe, ai?... Da'... cum te chiamă pe dumneata?

www.dacoromanica.ro

— Prichindel mă chiamă...
— Da' de câți ani ești?... că te văz crud de tot...
— Merg pe șaptesprezece...
— Da'... părinți ai?
— N'am, c'am fost copil lăpădat...
— Da'... frățiori mai ai?... surioare?
— Oi fi având, da' nu-i cunosc...
— Cum, ăi fi având și nu-i cunoști?... Ce vorbă-i asta?
— Păi nu-ți spusei c'am fost copil lăpădat?
— Bine, aia am înțeles eu; da' vorba e, vreau să știu...
— Ia ascultă babo, adică decе m'ăi fi descosând așa?
— Că vreau să știu și eu...
— Da' ce-ți pasă dumitale?

— Cum să nu-mi pese, mă?... întreabă baba cu mirare... Știi ca-mi placi! Cum, adicătele! nu trebue să știu și eu ce pramatie de călător primesc noaptea 'n gazdă?... ai?...

— Da; dar iar așa, să-mi numeri toți dinții din gură...
— Uite, mă!... da' ce, ți-i scoț dacă ți-i număr?

A făcut haz băiatul de vorba babei și zice:

— Aoleo! la bună gazdă avusei noroc să pic!... In loc să mă'ntrebi: «Ai mâncat tu ceva, mă băiete, astăzi?... ți-o fi foame?», dumneata îmi iei tacrîrul [1]) pe nemâncate.

— Păi ce stric eu!... tu decе ești gagăuță și taci?... N'ai aflat tu că, până nu plânge copilul, nu capătă țâță?....

— Ba, aia am aflat-o eu; da, dacă m'ai năvălit cu întrebările, când era să-ți spui?

— Vino 'ncoace, terchea-berchea!

Și zicând astea, scoate din traistă o costiță de purcel, niște colaci și turtă dulce și mere, și i le dă:

— Ia colea și trage-i fălci, că dinți, slavă domnului, văz că ai.

A mâncat băiatul cu poftă mare; i-a mulțumit gazdei și s'a aplecat la fântâna să bea.

— Ce faci, mă?
— Ce să fac?... vreau să beau.
— Păi, apă rece să bei după costiță afumată? Ia colea!

Și i-a dat din desagă un clondiraș de rachiu de ismă.

---

1) Interogatoriu.

www.dacoromanica.ro

— Să'nveți dela mine, mă băiete: să nu bei apă după lucru gras, că ți s'apleacă... Ai înțeles?

— Am înțeles... Da' multe mai știi și dumneata.

— Știu, firește: cum să nu știu?... că pân' la vârsta asta, de mă vezi cu ochii verzi, n'oi fi trecut ca un câine pin apă... Vorba aia: uită-te la față și mă 'ntreabă de viață... Eh..., fătu-meu; când aș sta să-ți spun cine sunt eu...

— Înțeleg, a zis băiatul căscând; da vorba mea e, noaptea asta nu ne odihnim noi deloc?... e cam târzior...

— Să se culce cui i-e somn, fătu-meu!... eu știu că mi s'a speriat de tot somnul; pot sta de vorbă pân' la ziua, dacă poftești...

— Dumneata ăi fi putând, că n'ai umblat toată ziulica, două poștii ca mine, pe jos... Da eu tare aș vrea să mă odihnesc, drept să-ți spui.

Și iar a căscat.

— Atuncea, zice baba, culcă-te tu, somnorosule; că eu mai stau... Ia cerga asta și te'nvelește, că despre ziuă se lasă răcoare.

Dacă s'a culcat și s'a 'nvelit băiatul, zice baba:

— Intoarce-te pe partea aialaltă, mă; să nu-ți dea luna drept în ochi... Vrei să-ți spui un basmu, s'adormi mai bine?

— Spune.

— Da, vorba e, asculți?

— Ascult.

— ...A fost odată ca niciodată, că de n'ar fi...

— nu s'ar povesti... a mormăit băiatul.

— Bag samă pe ăsta-l știi... zice baba.

— Știu numa 'nceputul.

— Ei! începutul nu-i nimica; să vezi dumneata mijlocul și sfârșitul...

Și a urmat așa:

— ...pe când se potcovea purecele cu nouăzeci și nouă de oca de fier și...

— ...și sărea pân' la cer... iar a mormăit băiatul.

— Mă, spune drept... dacă-l știi pe ăsta, să-ți spui altul.

— Dăi 'nainte, babo, și nu mai mă sâcâi!.

— Apoi, atunci, tacă-ți fleoanca ș'ascultă... A fost odată un împărat ș'o împărătească, bogați nevoie mare, putrezi de bo-

www.dacoromanica.ro

gaţi; şi se tot ruga lui dumnezeu să le dea şi lor măcar un copilaş... şi se tot ruga, se tot ruga, şi degeaba se tot ruga... Şi aşa, când şi-au pierdut ei toată nădejdea, că erau bătrâni-bătrâni, cocliţi de bătrâni, numai iacătă că vine o ţigancă, mai bătrână ca ei, şi zice să le dea cu ghiocul...

Aude baba ceva şi se opreşte din povestit...

Prichindel jos sforăia, şi luna sus de trei suliţi şi mai bine.

Baba s'apleacă pe o rână, să-l vază dacă-i învelit cum se cade, că-i era milă de el; când se uită de-aproape, vede într'o parte învelitoarea băiatului cam ridicată; i-o apasă... cerga iar se ridica; iar i-o netezeşte 'n jos... cerga iar în sus. Zice baba 'n gândul ei: «Ia să vedem mai bine»... şi trage încetinel cerga, pune mâna şi dă de o coadă!... «Am înţeles!». Lasă cerga la loc binişor peste băiatul adormit, şi s'apucă să-l mângâie blând pân păr; o ia întâi dela ceafă şi, când ajunge cu mâna spre frunte, dă de două cucuie tari — ce mai încape vorbă? — nişte corniţe în lege.

— Ei! zice baba, d'ăştia mi-ai fost?... Lasă, că-ţi cunosc eu dumitale meşteşugul!

Îi înfige o mână 'n păr şi cu alta l-apucă de coadă şi trage ş'aşa ş'aşa. Băiatul sare din somn:

— Ce e, babo?

— Bine, mă, puşlama, că n'am să-ţi zic mai frumos!... după ce te-am găzduit, te-am ospătat şi cinstit boiereşte, tu, gogeamite flăcău în putere, să-i tragi la aghioase, şi eu, o biată neputincioasă, să moţăi deşteaptă, să-ţi spui basme şi să te apăr de muşte..., ai? Păi ce fel de vorbă-i asta?... Scoală, dulăule, c'ai dormit destul! Uite ce lună frumoasă!... hai ne plimbăm...

— Ce, nu ţi-e bine, babo?... Culcă-te acolo şi lasă-mă să mă odihnesc... Nu ţi-am spus ce obosit sunt?

— Ia, nu mai umbla tu cu mofturi... parcă nu ştiu...

— Of! că multe mai ştii!

— Să ştii tu, că, dacă-i la o adică, te ştiu şi pe tine cine eşti... Cui le lai tu?... ba, că eşti copil sărman; ba, că n'ai fraţi, ba, că eşti prăpădit de drum... Parcă nu ţi-am văzut eu podoabele, ghiavole!... Ce crezi?... Hai scoală, să ne plimbăm! n'auzi tu?

Şi iar îl sgâlţâe...

— Astâmpara-te babo, şi mă lasă!

www.dacoromanica.ro

— Nu te las, cioflingarule [1]), pân' nu ne plimbăm... num'așa, niţeluș, de colea până colea, doar de mi s'o face și mie somn... Haide, scoală!

— Ei! zice băiatul; mi-am găsit beleaua cu baba asta... înţelege odată, babo, când îţi spune omul!...

— Da tu, om eșt?

— Da ce sunt?

— Om, ai? Da cine moaș'ta a mai văzut om cu codiţă și corniţă, mă?... Vrei să mă tragi pe sfoară, tu, pe mine? Hehei, băiete! nu mă cunoști cine sunt... Eu... d'ăștia mărunţei ca d'alde tine... Să 'ntrebi odată pe frate-tău, pe Aghiuţă, cu ăla barem ne cunoaștem demult, să-ţi spue el; și tu să-i spui dela mine, c'am zis eu așa, că dece nu mai dă p'aici?... ce?... e supărat?... Hai ne plimbăm... Scoală odată, că te plesnesc!

Da' diavolul — ce alta are de lucru decât să ispitească și să păcălească pe bieţii muritori, și să-și bată joc de sufletul lor? — ucigă-l crucea! Ce se gândește afurisitul de Prichindel, văzând că nu-i chip aminteri să scape de babă? se ridică de mijloc și zice:

— De! băbuţo, ce să-ţi spui?... Cum mi s'a speriat și mie somnul parcă-parcă mi-ar place să mă plimb pe lună.

— Păi, atunci, ce stai?... Haide!

— Da, da' nu pe jos...

— Da cum, mă?... călare?

— Călare, firește; călare, merg.

— Uite, mă! tu ești cam ţâcnit pesemne... Da' un' să-ţi găsesc cal acușica?... Ce, acilea sunt grajdurile lu tat'tău, să 'baţi numa 'n palme și să-ţi vie bidiviul gata la scară?... Imi pare rău de boiul tău!... ce nu te gândești când vorbești?... nu șade frumos!

— Păi, eu „cal" am zis?... am zis „călare".

— Adicătele, cum vine vorba asta?

— Și mie îmi pare rău de dumneata, că-mi spuseși adineaori că știi multe și le 'nţelegi pe toate, și atâta lucru, bag seama, nu pricepi...

— Ce să pricep, mă?

— Dumneata vrei să mergem la plimbare...

---

1) Secătură.

www.dacoromanica.ro

— Ei! da...

— Ei! eu merg bucuros, d'a numa calare merg... Ei?

— Ei?

— Ei! ia-mă dumneata în cârcă, şi hai să ne plimbăm... Uite, ce lună!

— Nu ţi-e ruşine! zice baba: coşcogea flăcăul zdravăn, în floarea vârstii tale, să te bucuri tu la o biată şontoroagă de bătrână ca mine, fără putere... să te ducă 'n cârca oscioarele mele!... Auzi-auzi!

— Ruşine, nerușine, asta e... Daca poftești, bine; de unde nu, lasă-ma să dorm.

— Aşa ţi-e vorba?

— Aşa... Dacă eşti bătrână fără putere, ce-ţi mai arde de plimbare?... Stăi de-ţi odihneşte „oscioarele"...

Şi zicând astea, Prichindel s'a aşezat la loc să doarmă... Luna sclipea d'asupra de tot... Baba s'a culcat şi ea; a 'nchis ochii, şi a stat aşa cât a stat; s'a mai învârtit, s'a răsucit, când aşa, când aminterea, şi zice:

— Ai adormit, Prichindel?

— Iar, babo?

— Ia, scoală, mă, să-ţi mai spui o vorbă...

— Care vorbă?

— Mă, Prichindel, da' dacă nu te-oi putea eu duce, mă? că trebue să fii greu, cum te văz eu voinic...

— Noi să 'ncercam... Ce pagubă?

— Ei! bată-te vina ta să te bată!... Auzi dumneata, neiculiţă, drăcia dracului! ce i-a dat lui tartorul pin cap: zor nevoie, la plimbare de-a călare!... Mă, băiete, hai mai bine pe jos, că-i mai frumos...

— Pe jos nu pot.

— Nu?

— Nu...

Mai tace baba ce mai tace, şi pe urmă:

— Ei! hai, scoală... să vedem ce putem!... să-ţi fac şi hatârul ăsta... să nu zici!

S'au ridicat amândoi... Baba s'a pus piuă[1]), şi strigă lui Prichindel:

— Haide, hopa!

---

1) S'a lăsat la pământ, s'a ghemuit.

www.dacoromanica.ro

— Ţin'te bine, babo!

Şi ţup odată! în cârca babei; iar baba:

— Mă, băiete, asculta: să nu te laşi greu şi să nu-mi dai prea des călcâie ca ag'amiii!... Apucă-te numa bine cu amândouă mâinile pe după gâtul meu!... Haide, gata!

...Bine-i spusese baba că ea ştie multe şi el mai nimic. Prostul de Princhidel — drac-drac, da' n'a 'nţeles. Cum a luat-o de gât, baba s'a scuturat de zdrenţele şi de urâciunea ei şi deodată s'a prefăcut într'o femeie tânără şi voinica, înaltă şi frumoasă ca o zână, strălucind şi ea pe pământ cum strălucea luna 'n cer — fiindcă baba asta era o fată de 'mpărat mare, care, de mititică se dedese la ştiinţa fermecelor şi la meşteşugul vrăjitoriei, şi, pentru păcatele ei, fusese blestemată să se preschimbe în hodoroaga cerşetoare şi să nu-şi mai ia înfăţişarea ei de mai 'nainte decât atunci când o putea păcăli pe dracul, ba încă, şi atunci, numa pe vremea nopţii. Aşa, până să vă lămuresc în aste câteva cuvinte, baba, adică fata de împărat, ori zâna, cum poftiţi, era departe cu Prichindel. Alerga uşor ca vântul de parcă n'atingea pământul; îi sbura pe d'asupra capului lui Prichindel părul ei bălan despletit; iar în lumina lunii, fâlfâia în fel de fel de ape zăbranicul vioriu ţesut în fluturi şi 'n fire de argint, cu care era 'nvăluită...

Mult au alergat aşa...

— Să stam, să mai răsuflăm! a zis Prichindel ameţit, când au ajuns într'o pajişte.

Dar ea, ce să-l asculte?... De unde-şi mai potolise fuga, s'a pornit iar şi mai repede, şi tot mai repede, pân' au dat într'o luncă plină numa cu trandafiri albi mirositori, şi aici a 'nceput ea să se domolească şi încet-încet să meargă în pas... Apoi, oprindu-se locului, zice:

— Ascultă!

Şi deodată, în tăcerea aceea plină de lumina lunii, s'a auzit din umbra unui tufiş glas de privighetoare.

— Iţi place, dragă Prichindel?

— Straşnic! a răspuns el.

— Iţi pare rău că ţi-ai pierdut somnul pentru plimbare?

— Ei aşi!

— Vrei să mai mergem?

— Hai 'nainte!

www.dacoromanica.ro

Și iar a pornit fata de 'mpărat...

S'au plimbat mult și multe lunci au văzut cu câte flori! și atâtea cântări de păsări, care mai de care, au auzit!... Dar când, departe de tot, dintr'o pădurice, ieșeau în largul câmpului înspre răsărit, deodată strigă cu groază Prichindel:

— Se crapă de ziuă!

Ea se oprește scurt, se uită 'n zare, vede 'n adevăr mijind zorile, și... p'aci ți-e drumul! Și țin'te goană!... Sbura cum sboară calul-dracului, peste moșoroaie, gropi, mărăcini, bușteni, bălți — că bietul Prichindel vedea jucând pe cer trei luni în loc de una. Cum a sosit într'un suflet înapoi la fântână, l-a aruncat pe diavol cât colo mototol; iar ea s'a scuturat și 'ntr'o clipă s'a ghemuit pe cergă jos — tot baba de cu seara... El s'a ridicat sdruncinat de căzătură, și zice:

— Mai rămâi sănătoasă, babo!

— Umblă sănătos, Prichindel maică!...

A plecat băiatul șontâc-șontâc înapoi la deal către asfințit unde scăpăta luna... Dar baba strigă după el:

— Mă! n'auzi tu?... când mai vii p'aici?

— Aldată... Cine știe când? a răspuns el fără să se mai uite înapoi.

— Mă, băiete, ascultă... să nu uiți să-i spui lui frate-tău că-l aștept negreșit... Ai auzit?

Da, până să isprăvească ea, băiatul a pierit, parc'a intrat în pământ.

Oftează baba și se culcă; dar n'apucă să 'nchiză ochii bine și aude glasuri de drumeți. Se ridică de mijloc și, cu mâna 'ntinsă, începe duios, după canonul ei:

— Faceți-vă...

Când unul dintre drumeți îi taie vorba:

— De dimineață te-ai sculat astăzi, băbuțo!

— Ce să fac, măiculiță? dacă n'am somn, vai de păcatele mele!... Faceți-vă milă și pomană de o biată păcătoasă fără putere!

— Crede, bătrâno! zice ălălalt.

Și își văd oamenii de drum.

— Crez, măiculiță, crez! să ne crează dumnezeu pe toți, drăguțul!

Pe urmă, scoate din traistă o bucățică de covrig, o 'nmoaie în năstrapă și 'ncepe s'o morfolească 'n gingii.

www.dacoromanica.ro

A B U - H A S A N

Era odată la Bagdad, sub domnia strălucitului calif Harun-al-Rașid, un negustător bogat, care avea o nevastă bătrână și un fecior, Abu-Hasan, crescut până la vreo treizeci de ani strâns de aproape în toate privințele. Negustorul a murit, și Abu-Hasan a intrat în stăpânirea avuției pe care o grămădise tată-său o viață întreagă. Fiul a făcut altfel decum făcuse tatăl. In tinerețe nu căpătase niciodată o para mai mult decât îi trebuia ca să-și ducă viața; acum a pus de gând să cheltuiască potrivit cu mijloacele pe care i le adusese soarta. Astfel, și-a împărțit averea în două părți: cu o parte a cumpărat acareturi, care-i aduceau destul venit ca să poată trăi cum se cuvine, fără să s'atingă de capete [1]), iar cu cealaltă jumătate, în bani sunători, a hotărît să se pună pe petreceri, încailea să-și destoarcă răbdările suferite sub strășnicia în care-l ținuse tată-său până la așa vârstă coaptă; dar s'a jurat că n'are să mai cheltuiască apoi nimica peste această sumă, după ce și-o face toate chefurile. In acest scop, Abu-Hasan a strâns împrejuru-i o ceată de tineri de vârsta și de teapa lui, și de acolea s'a gândit numa cum să-i facă a-și petrece vremea în chipul cel mai plăcut. Așa dar nu s'a mărginit la prânzuri și ziafeturi cu mâncări și băuturi care de care mai rare și mai scumpe; a mai adus și tarafuri de lăutari și cântăreții cei mai vestiți și pe urmă dănțuitoarele și dănțuitorii cei mai aleși din orașul Bagdad.

Toate chefurile astea, din zi în zi mai costisitoare, l-au aruncat pe Abu-Hasan în cheltuieli atât de nemăsurate încât n'a putut-o duce așa mai mult de un an.

Cum n'a mai întins masă mare, prietenii s'au făcut nevăzuți: ba nici nu-i mai întâlnea oriunde i-ar fi căutat, fiindcă fu-

1) Capital.

www.dacoromanica.ro

geau de el îndată ce-l zăreau, și dacă din întâmplare da piept în piept cu vreunul și vrea să-l oprească să-i spună ceva, acela își cerea iertăciune, că-i e degrabă și n'are vreme de vorbă, și pleca repede p'aci încolo.

Pe Abu-Hasan mai mult l-a mâhnit părăsirea din partea prietenilor, decât îl încântase mai înainte semnele lor de dragoste. Odată, mâhnit, dus pe gânduri, cu capul plecat a intrat în odaia măsii și s'a așezat pe marginea divanului, departe de ea.

— Ce ai, fiule? a întrebat bătrâna. Dece ești așa de pocâltit și n'ai chef deloc? Să fi pierdut tot ce ai pe lume și tot n'ai fi așa de opărit... Știu că, după câte cheltuieli nebunești ce ai făcut, nu-ți mai rămân mulți bani sunători. Erai stăpân pe avutul tău, și eu n'am vrut să mă 'mpotrivesc purtărilor tale nesocotite, mai ales știind că ți-ai păstrat cuminte jumătate din avere... Și d'aia nu văd ce te poate adânci acuma în așa de neagră mâhnire.

Pe Abu-Hasan, la vorbele bătrânei, l-au podidit lacrimile, și a zis:

— Mamă, știi în ce chip m'am purtat un an de zile. Am strâns atâția prieteni împrejurul meu, i-am îndopat cu câte bunătăți mi-a dat prin gând, până n'am mai putut și acuma când nu mai am ce le da, văd că toți mă părăsesc. Când zic că n'am cu ce-i mai îndopa, mă gândesc la banii pe care-i hotărîsem pentru asta; că despre venitul meu, slavă domnului, mi l-am păstrat, și acuma știu cum să 'ntrebuințez ce din fericire mi-a rămas. Vreau numai să încerc până unde pot merge prietenii mei cu nerecunoștința. O să mă rog de ei să pună fiecare dela mână la mână, să m'ajute a mă sălta din starea nenorocită în care am căzut. Dar asta, precum ți-am spus, o fac numai ca să văz dacă voi găsi la dânșii vreo recunoștință.

— Băiete, i-a răspuns mama, nu vreau să te opresc dela ce ai pus de gând; dar îți pot mai dinainte spune că degeaba tragi nădejde. Tu încă nu cunoști ce va să zică prietenii de petrecere; dar o să-i cunoști...

— Mamă, a zis Abu-Hasan, eu înțeleg și cred ce-mi spui; dar tot vreau să mă luminez singur despre mișelia și neomenia lor.

Abu-Hasan a și plecat; a făcut ce-a făcut și a găsit pe toți prietenii. Le-a arătat în ce mare strâmtoare se afla și i-a rugat

www.dacoromanica.ro

să-şi deslege pungile ca să-l ajute. N'a uitat chiar să le spună că în mare parte a scăpătat din pricina cheltuielilor nemăsurate cu atâtea petreceri şi ziafeturi, că doar i-o atinge la omenie. Niciunul dintre prieteni nu s'a lăsat înduioşat de vorbele lui frumoase, ba, unii chiar, l-au dat afară. S'a întors acasă, amărît până în fundul sufletului şi i-a zis bătrânei:

— A, mamă, bine mi-ai spus tu: în loc de prieteni am găsit nişte ticăloşi nerecunoscători. S'a isprăvit; să nu-i mai văz în ochi!

Abu-Hasan s'a hotărît dar să se ferească de acu 'ncolo de orice galantomie. După ce şi-a socotit venitul bine, şi l-a împărţit astfel încât să-i ajungă de cheltuială în fiecare zi regulat, dându-i mâna să poftească în toate serile la masă câte un singur musafir, pe care să-l ospăteze cumpătat, dar cuviincios. Pe urmă s'a jurat că acel musafir să nu fie localnic din Bagdad, ci un străin care ar fi picat chiar în ziua aceea, şi pe care să-l poată trimite pe-aci încolo după ce l-a găzduit frumos o noapte.

După cum pusese la cale, Abu-Hasan îşi îngrijea de dimineaţă să cumpere toate trebuincioasele pentru cină, şi pe seară, mergea să se aşeze lângă podul Bagdadului; cum vedea un străin, ăl dintâi care-i ieşea înainte, măcar de orce teapă ar fi fost, îi poftea politicos să-i facă cinste a veni să cineze şi să petreacă noaptea aceea acasă la dânsul.

Cina lui Abu-Hasan nu era foarte bogată, însă bună şi curată, aşa ca să poată mulţumi destul pe un oaspete drumeţ. Mai ales nu lipsea dela masă vin bun şi veselie, căci în loc să vorbească cu oaspetele său despre politică ori despre daraveri negustoreşti, îi plăcea mai bine să povestească despre lucruri plăcute şi hazlii. De felul lui era om vioi şi bun de petrecere, şi ştia să 'nveselească pe un tovarăş oricât de posomorît. A doua zi dimineaţa Abu-Hasan îi zicea musafirului:

— Când te-am poftit aseară să cinezi la mine, ţi-am spus obiceiul meu: să nu te superi că acuma te poftesc să pleci; am eu cuvinte să ma port aşa. Mergi de-ţi vezi şi de treburile dumitale... Umblă cu dumnezeu!

Intr'o seară, când şedea după regula lui la capătul podului, iată că trece califul Harun-al-Raşid, îmbrăcat t'ptil aşa ca să nu-l cunoască nimeni. Stăpânitorul acesta, deşi avea destui slujbaşi foarte pricepuţi şi strasnici, tot voia să cunoască el singur cum merg lucrurile în împărăţia lui; şi pentru acest scop umbla

www.dacoromanica.ro

adesea tiptil în felurite chipuri prin orașul Bagdad. In seara aceea era îmbrăcat ca un negustor dela Musul, care s'ar fi dat chiar atunci jos de pe corabie în partea dimpotrivă a podului, și în urma lui mergea un rob mare și voinic, o namilă de om.

Califul, sub îmbrăcămintea lui, se vedea a fi un bărbat de seamă, vrednic de toată cinstea. Abu-Hasan s'a ridicat de unde ședea jos și, după ce i-a făcut o temenè până la pământ, i-a zis politicos de tot:

— Prea cinstite domnule, bine-ai venit sănătos la noi în Bagdad; te rog prea-plecat să-mi faci cinstea să poftești la cină cu mine și să-ți petreci noaptea asta în casa mea, ca să te odihnești bine de oboseala călătoriei.

Și, ca să-l îndatoreze și mai mult a pofti la el, i-a spus în câteva cuvinte ce obicei are dânsul cu musafirii lui.

Califul a făcut haz de gustul lui Abu-Hasan, și a voit să cunoască mai de-aproape pe acest om ciudat. I-a spus numaidecât că dela un bărbat așa de politicos e încântat a primi găzduire fie pe cât de scurtă vreme, și că e gata să-l urmeze.

Abu-Hasan, care nu bănuia că soarta îi scosese înainte un oaspete așa de înalt, se purta cu califul parcă ar fi fost deopotrivă amândoi. L-a dus acasă, l-a băgat într'o odaie foarte curată și l-a poftit să șadă pe divan la locul de cinste. Cina era gata și masa pusă. Mama lui Abu-Hasan, pricepută la bucătărie, le-a dat trei feluri de mâncări: niște porumbei gătiți cu zarzavaturi și cu orez, apoi o gâscă la tavă și pe urmă un clapon fript cu patru puișori rumeniți de jur împrejur. Altceva nimica; dar toate erau bine făcute.

Abu-Hasan a stat la masă în fața musafirilor; au mâncat amândoi din toate pe tăcute și pe nebăute după obiceiul locului. După ce au isprăvit de mâncare, mama lui Abu-Hasan a ridicat masa și le-a adus fel de fel de poame de care se găseau în acea vreme a anului și niște turte uscate de migdale. Când s'a înnoptat bine, au aprins lumânările: apoi Abu-Hasan a adus niște urcioare cu vin și bărdace, le-a pus lângă el și a rugat-o pe bătrâna să-i dea de mâncare robului care venise cu musafirul. Când s'au așezat iar la masă, Abu-Hasan a luat o bărdacă, a umplut-o cu vin și, ridicându-se în sus, a zis către musafir:

— Prea cinstite domnule, te poftesc să faci ca mine... Nu știu ce-i fi gândind dumneata; dar, după mine, drept să-ți spun, omul care urăște vinul, vrând să se arate înțelept, nu-i înțelept

www.dacoromanica.ro

deloc. Veselia e lucru bun; trebue s'o căutăm, şi s'o găsim în fundul bărdacei!

Abu-Hasan şi-a golit bărdaca, în vreme ce califul i-a răspuns:

— Vorba dumitale e cuminte, eşti un om de ispravă; îmi place că te văz chefliu şi vesel, şi te rog să-mi torni şi mie.

Abu-Hasan a umplut bărdaca musafirului, zicând:

— Gustă, te rog, prea-cinstite domnule şi spune drept: aşa-i că-i bunicel?

Califul a băut; iar Abu-Hasan i-a mai zis:

— Eu, cum te-am zărit pe dumneata, am priceput că eşti om care ştii ce va să zică să trăieşti. Ce să-ţi mai vorbesc?... Sunt nu se poate mai mulţumit şi mai vesel că m'am întâlnit astăzi cu un bărbat aşa de deosebit cum eşti dumneata. Imi placi foarte mult... Halal să-ţi fie! Să trăieşti!

Vorbele lui Abu-Hasan îi făceau mare plăcere califului, care fiind şi el om foarte vesel, îşi îndemna mereu gazda la băut, ca să o cunoască mai bine. Din vorbă în vorbă, Abu-Hasan a sous cum îl chiamă, cum trăieşte, prin ce întâmplări neplăcute trecuse, şi a încheiat zicând:

— Dar nu-mi pare rău că am fost amăgit de prieteni, fiindcă dacă nu se 'ntâmpla ce s'a 'ntâmplat, poate nu-mi scotea norocul în cale un străin aşa de preţios ca dumneata.

Califul, mulţumit de lămuririle lui Abu-Hasan, i-a zis:

— Eşti vrednic de laudă prietene, că ai luat astfel de hotărîre înţeleaptă, şi mai ales că te ţii de ce ai hotărît şi, drept să-ţi spun, îţi pismuesc fericirea. Dumneata ai în fiece zi plăcerea să primeşte la masa şi 'n casa dumitale un om de treabă cu care stai frumos de vorbă şi-l îndatorezi aşa, încât unde s'o duce să te pomenească şi să-ţi laude casa, masa şi primirea dumitale atât de cuviincioase... Decât, din vorbă 'n vorbă, şi dumneata şi eu, nu luăm seama că prea lăsăm vinul să se trezească... Te rog, bea, şi toarnă-mi şi mie.

Şi aşa au băut amândoi înainte povestindu-şi unul altuia lucruri plăcute. Acu era târziu; musafirul a spus că fiind obosit de atâta drum cât făcuse, are nevoie de odihnă, şi a adăugat:

— Şi pe urmă, nici dumneata nu voi să-ţi pierzi odihna pentru mine. Haide, să ne culcăm; şi, fiindcă poate mâine dimineaţă eu am să plec până nu te deştepţi dumneata, îţi spun deacuma că am rămas foarte încântat de ospătarea ce mi-ai făcut

www.dacoromanica.ro

așa de îndatoritor. Numai de un lucru îmi pare rău, că nu-știu cum să-ți arăt recunoștința mea. Spune-mi rogu-te, dumneata, cum m'aș putea plăti de atâta bunăvoință, ca să vezi că nu ai avut a face cu un nerecunoscător. Un om ca dumneata, nu se poate să n'aibă vreo daraveră, vreo nevoie, și să nu dorească a i se face pe plac. Uite, cât mă vezi pe mine, așa, negustor, poate să fiu în stare să te îndatorez și eu cu ceva, dacă nu de-a-dreptul, măcar prin mijlocirea vreunuia dintre prietenii mei.

La aceste vorbe politicoase ale negustorului, Abu-Hasan a raspuns:

— Prea-cinstite domnule, nu mă îndoiesc câtuși de puțin că, nu numai așa, doar ca om politicos, îmi arăți atâta bunăvoință. Dar pot să te asigur că eu n'am nici păsuri, nici daraveri, nici vreo dorință, și n'am să cer nimănui nimic. N'am cea mai mică poftă de mărire, și sunt foarte mulțumit cu soarta mea. Prin urmare, foarte-ți mulțumesc numai și numai că ai poftit în casa mea și mi-ai cinstit masa, așa bună, rea, cum s'a putut găsi... Cu toate astea, parcă aș avea și eu ceva care mă supără, dar iar nu până 'ntr'atâta încât să-mi pierz liniștea pentru asta. Să vezi ce e... Aici la noi, în Bagdad, fiecare mahala își are giamia ei, cu câte un iman, adică popă, care e dator să facă rugăciunile la ceasurile hotărîte după lege. Imanul dela giamia noastră este un bătrân înalt și uscățiv, posomorit și tare fățarnic. Ctitorii, câteși patru, vecinii mei, sunt ca și el niște bătrâni ursuzi și zavistnici [1]), lucru mare. In toate zilele se adună împreună cu toții și alta n'au de vorbit decât bârfeli și răutăți, ca să vâre fitiluri și zâzanie în toată mahalaua: crapă de necaz că nu pot să stăpânească dumnealor pe toți mahalagiii noștri, să-i poarte ei de nas după cum le place lor. Ei! vezi, asta mă strânge pe mine de gât, în loc să-și vază popa de legea lui și ctitorii să se îngrijească de giamie, dumnealor se leagă de lume și n'o lasă să trăiască în bună pace.

— Cum văz eu, a zis califul, dumneata ai dori să le mai scurtezi limba acelor bârfitori?

— Precum zici, tocmai! a răspuns Abu-Hasan. Ah! de ce nu ma face dumnezeu pe mine calif o zi măcar, numai o zi!

— Ei! să zicem că ai fi calif... ce-ai face?

— Ce-aș face?... Aș face ceva să rămână de pomină... i-aș

1) Intriganți.

www.dacoromanica.ro

pildui strașnic pe dumnealor, ca să aduc o mulțumire lumii de ispravă; aș pune să le tragă la fiecare ctitor câte o sută de bețe la tălpi și imanului patru sute; să-i învăț eu pe dumnealor, mă 'nțelegi, că nu-i treaba dumnealor să turbure viața mahalagiilor, mă 'nțelegi.

Califului i s'a părut foarte nostimă ideea lui Abu-Hasan, și zice:

— Imi place dorința dumitale, mai ales că o văd pornita dintr'o inima dreaptă care nu sufere să rămâie răutatea nepedepsită; și tare aș dori și eu să ți-o văd îndeplinită... Și de! poate că lucrul să nu fie chiar peste putință, cum îți închipui... Eu cred că, dacă ar afla ce gânduri ai, califul ar fi în stare să-ți încredințeze puterea lui pe o zi... Și cât mă vezi dumneata, așa, un negustor ca toți negustorii, cine știe de nu ți-aș putea ajuta s'o dobândești.

— Ei! ia lasă, a răspuns Abu-Hasan, nu-ți mai bate joc de mine și dumneata, cum și-ar bate firește și califul dacă ar afla de neroziile mele... Poate doar atâta, să afle și el de purtările cuviosilor noștri și să-i osândească el la vreo pedeapsă.

— Ba, doamne ferește, nu-mi bat joc nicidecum, a zis musafirul, și desigur că nici califul nu și-ar bate... Dar să le lăsăm astea; uite, e aproape de miezul nopții, haide să ne culcăm.

— Bine zici; dar, fiindcă urciorul nostru mai are ceva în fund, eu crez că ar trebui mai întâi golit, și pe urmă să ne ducem la culcare. Un lucru numai te-aș ruga: mâine dimineață când ai pleca, dacă n'oi fi eu deștept, să nu lași ușa dela drum deschisă.

Pe când vorbea Abu-Hasan, califul, ridicând urciorul, și-a umplut bărdaca și a golit-o mulțumind încă odată de buna ospătare. După aceea, pe furiș a aruncat în bărdacă gazdei, așa cât poți lua pe vârful degetelor, dintr'o cutiuță cu niște prafuri, pe care o purta totdeauna cu sine, și peste ele a turnat vinul tot cât mai rămăsese în urcior; pe urmă, întinzând bărdaca a zis:

— Acum te rog, iubită gazdă, să iei dela mine bărdaca asta și s'o deșerți în cinstea și pentru dragostea mea.

Abu-Hasan, foarte bucuros, a luat bărdaca în mâna dreaptă și a ridicat-o 'n sus; cu palma stângă la piept s'a 'nchinat preaplecat și apoi a băut tot până 'n fund dintr'o sorbitură... Dar n'a apucat să lase jos bărdaca goală, și, simțindu-se înmuiat din toate încheieturile, s'a lungit binișor pe divan, unde l-a și

www.dacoromanica.ro

furat somnul, aşa degrabă, că musafirul a început să râză, şi chemându-şi robul, care aştepta gata la uşă, i-a zis:

— Ia-l pe omul ăsta în cârcă, şi bagă bine de seamă, când ieşim, în ce loc se află casa, să ştii unde ai să-l aduci înapoi mâine când ţi-oi porunci.

Şi, fără sgomot, au ieşit din casă, robul ducând în cârcă pe Abu-Hasan adormit adânc, şi califul care a lăsat întradins uşa dela drum deschisă.

Cum au sosit la palat, au mers până în odaia unde aşteptau toţi curtenii:

— Desbrăcaţi-l pe omul ăsta şi-l culcaţi în patul meu.

Curtenii l-au desbrăcat binişor pe Abu-Hasan, l-au îmbrăcat în halatul califului şi l-au culcat frumos în patul împărătesc. După aceea califul a chemat împrejuru-i pe toţi ai curţii, bărbaţi şi femei, şi le-a zis:

— Vedeţi pe omul care doarme colea? Mâine dimineaţă, la ceasul hotărît, întocmai cum faceţi când mă deştept eu, aşa să faceţi şi cu el, fără nicio deosebire, să nu vă mai gândiţi la mine câtă vreme v'ăţi afla în faţă-i; în sfârşit, până nu poruncesc eu altceva, poruncile lui să fie sfinte: el este califul vostru.

Curtenii şi curtenele fără vorbă s'au închinat pân' la pământ, şi fiecare s'a gândit cum să se supună mai bine, după puterile sale, poruncilor stăpânului. Întorcându-se la palat, califul trimisese după marele vizir Giafar, şi cum a sosit acesta, i-a zis:

— Uite dece te-am chemat, Giafar: mâine dimineaţă când vii după porunci, să nu te miri dacă vezi şezând în tronul meu pe omul acesta, care doarme colea. Ascultă-i şi-i îndeplineşte cu sfinţenie toate poruncile. Are să se arunce la galantomie, o să-ţi poruncească a împărţi daruri în dreapta şi 'n stânga: fă tot ce-ţi spune, măcar de-ar fi să-mi sleieşti toate lăzile împărăţiei. Nu uita să vesteşti pe toţi curtenii dela mic până la mare, să-i dea mâine la ceasul hotărît pentru înfăţişare înaintea mea, toată cinstea ce mi se dă mie... Du-te acuma şi caută să-mi faci întocmai pe plac.

După plecarea marelui vizir, califul a mers să se culce şi el într'altă odaie, poruncind robului său de încredere, anume Mesrur, să-l scoale mâine până nu s'a deşteptat Abu-Hasan. Şi astfel, a doua zi dimineaţa, califul a trecut într'o cămăruţă cu câteva trepte mai sus, de unde dela o ferestruică cu gratii putea

www.dacoromanica.ro

vedea fără a fi văzut, toată odaia unde dormea încă prietenul de cu seara.

Toţi curtenii şi toate curtenele intrară numaidecât pe rând, şi se aşezară binişor, în tăcere, fiecare după treapta sa, ca după obicei, la locu-i cuvenit. Incepuse acum să se lumineze de ziuă; era vremea de deşteptat pentru rugăciunea dinainte de răsăritul soarelui, după cum cere legea musulmană. Curteanul cel care sta lângă căpătâiul califului, apropie de nasul adormitului un burete înmuiat în oţet de trandafir. Adormitul strănută îndată şi miji din ochi; deşi nu era încă destulă lumină, văzu că se află în mijlocul unei odăi mari, foarte bogată, împodobită cu vase mari de aur, cu perdele şi covoare ţesute de mătase: şi de jur împrejurul lui niste tinere curtene, unele cu harfe, altele cu alăute [1]) şi cu dairale [2]) gata să înceapă a cânta, şi toate de o frumuseţe nespusă; iar la spatele lor niste robi arabi în vestminte strălucitoare, stând toţi cu mâinile la piept. Uitându-se la învelitoarea cu care dormise acoperit, văzu că e de catifea stacojie ţesută cu fir de aur, şi cu mărgăritare; iar lângă pat un vestmânt tot aşa, şi alături, pe o perină, o tichie de calif.

Văzând toate astea, Abu-Hasan rămase aiurit... şi, aducându-şi aminte de ce vorbise seara la masă cu musafirul, gândi:

„Asta-mi place! Ajunsei acuma şi calif! auzi vis!" şi închizând ochii îşi aşează iar capul să-şi urmeze somnul. Dar un rob, aplecându-se până la pământ îi zise cu sfială:

— Stăpânitor al credincioşilor, strălucirea ta să nu mai adoarmă, e vremea rugăciunii de dimineaţă, soarele stă să se arate.

Vorbele acestea l-au ameţit pe Abu-Hasan: „Sunt deştept ori dorm?... Aş! dorm; nu se poate!... dorm!" Şi, ţinând ochii tot închişi, n'a mişcat. Dar n'a trecut mult, şi robul, văzând ca nu capătă răspuns, a zis iar:

— Stăpânitor al credincioşilor, strălucirea ta să nu se supere dacă iar îndrăznesc a-i spune că trebue să se scoale, afară numa dacă nu vrea să lase a trece ceasul rugăciunii de dimineaţă.

— M'am înşelat, gândi Abu-Hasan; nu dorm.

1, 2, Instrumente muzicale.

www.dacoromanica.ro

Deschise ochii bine și, fiind acum ziua mare, văzu foarte limpede tot ce zărise nedesluşit la lumina slabă de-adineaori. Se ridică de mijloc şi privi de jur împrejur zâmbind ca un om care se deşteaptă plin de mulţumire după un somn bun cu vise plăcute.

Atunci tinerele curtene i se închinară prea-plecat, şi deodată harfele şi tamburele, alăutele, dairelele. începură o cântare îngerească de care Abu-Hasan rămase atins până la suflet. Cu toate astea, tot şi-a venit iar la gândul dintâi:

„Bre! ce să fie asta? unde mă aflu eu? Ce e palatul ăsta? Ce sunt minunăţiile astea? Robii şi curtenii ăştia strălucifi? Frumuseţile astea de curtene şi cântările astea care te ridică în slavă? Cum adică? să nu pot eu înţelege: visez ori sunt treaz?"

Când îi treceau prin minte aceste întrebări, iată că s'apropie Mesrur, căpetenia robilor şi-i zice:

— Stăpânitor al credincioşilor, strălucirea ta să-mi dea voie a-i spune că n'are obicei să se scoale aşa de târziu, afară numa dacă, doamne-fereşte, nu se simte bine; aşadar, trebue strălucirea ta numaidecât să se sue în tron, că iacătă a sunat ceasul sfatului împărătesc.

După vorbele lui Mesrur, Abu-Hasan înţelese că nu mai doarme şi că prin urmare tot ce i se întâmplă nu-i în vis, ci aievea. Dar încă nehotărît ce are să facă şi cum trebue s'o ia, stetea la gânduri. După câteva clipe de îndoială, se uită lung la Mesrur şi-i zise:

— Ia ascultă-mă, cu cine vorbeşti? şi cui îi zici dumneata „Stăpânitorul credincioşilor?".

— Strălucirea ta, răspunse Mesrur zâmbind, îmi vorbeşte astfel ca să mă pună la încercare, or ca să glumească... Cine altul să fie stăpânitorul credincioşilor decât strălucirea ta? Mesrur, ticălosul rob, nu poate uita asta, şi bănueşte că poate vreun vis urît o fi turburat azi noapte odihna strălucirii tale.

Abu-Hasan, pufnind, s'a trântit iar cu capul pe căpătâi şi... după ce s'a săturat de râs, s'a ridicat iar de mijloc şi, întorcându-se către un arap mititel, negru ca şi Mesrur, i-a zis.

— Ia, ascultă piciule: spune-mi tu cine sunt eu,

— Prea înalte, a răspuns piciul clipind din ochii-i aplecaţi, strălucirea ta este stăpânitorul credincioşilor, care ţine pe pământ locul stăpânului lumii.

— Mare mincinos eşti, cât eşti tu de micuţ. Pe urmă a fă-

www.dacoromanica.ro

cut semn unei curtene să se apropie şi întinzându-şi mâna, i-a zis:

— Drăguţă, fii bună şi muşcă-mă de vârful degetului, să văz: dorm ori sunt deştept?

Tânăra l-a apucat cu dinţii de vârful degetului şi l-a strâns puţintel... Abu-Hasan şi-a tras repede degetul...

— Nu dorm... Dar cum? Cum fără ştirea mea, să ajung eu peste noapte calif? Asta e ceva minunat, de neînţeles... Şi apoi foarte dulce către frumoasa curteană:

— Mă rog, spune-mi drept, aşa să trăieşti, adevărat e, drăguţă, că eu... sunt stăpânitorul credincioşilor?

— Mai adevărat nu se poate, prea-luminate stăpâne, a răspuns tânăra; e atât de adevărat, că noi rămânem toţi pe gânduri văzând că strălucirea ta se miră de asta...

Abu-Hasan s'a uitat lung la ea şi cu un zâmbet de bunătate, i-a răspuns moţăind din cap:

— Am înţeles! şi mătăluţă eşti o... mincinoasă... Lasă că ştiu eu bine cine sunt.

Căpetenia robilor, văzând că stăpânul voia să se dea jos din pat, îi întinse mâna şi umarul să-l ajute. Cum se puse Abu-Hasan pe picioare, rezemându-se pe umărul robului, curtenii bărbaţi şi femei i se plecară până la pământ, strigând toţi într'un glas:

— Să fie de bine strălucirii sale; zi fericită şi cu noroc să-i dea dumnezeu!

— Ah! doamne ce minune! a strigat stăpânul... Ce mă culcai aseară, şi acu ce mă trezesc?.... Vezi cum se poate schimba viaţa, de cu seara până dimineaţa... Mare lucru! Ce să spun?... Să mor dacă 'nţeleg ceva.

Până să-şi isprăvească vorba, câţiva curteni l-au şi îmbracat de sus până jos, pe când ceilalţi, curteni şi curtene, şi robi, arapi, s'au aşezat în rând de o parte şi de alta, până la uşa prin care stăpânitorul trebuia să mergă în sala sfatului împărătesc. Mesrur, căpetenia arapilor, îl duse până la treptele tronului. Abu-Hasan, rezemându-se pe umărul robului, sui treptele şi se aşeză în tron.

Totodată, Harun-al-Raşid trecuse repede la altă ferestruică cu gratii de unde se vedea în sala tronului.

Abu-Hasan aruncându-şi privirile în dreapta şi 'n stânga, vazu pe toţi curtenii şi ofiţerii palatului stând frumos la rând,

www.dacoromanica.ro

drept ca lumânarea, cu ochii țintă în ochii lui, fără să clipească măcar și parcă fără să răsufle.

Lui Harun-al-Rașid, care se uita cu multă luare aminte, de sus, prin grații, îi plăcu dintru 'nceput ce vrednic și ce mândru se pricepea Abu-Hasan să-i țină locul.

Indată ce s'așează califul pe tron, își ridică fruntea rezemându-și palmele pe genunchi și totdeodată marele vizir Giafar se 'nchină dinainte-i până la pământ, zicând:

— Stăpânitor al credincioșilor, dumnezeu s'o acopere cu harurile sale pe strălucirea ta, iară pe dușmanii ei în flăcările iadului să-i prăvălească!

Abu-Hasan, după câte văzuse și auzise de-adineaori din pat, și până acum, pe tron, începu să crează că e de-a-binele calif. Nici n'a mai voit să gândească prin ce minune a soartei ajunsese aici, și, hotărît, s'a apucat de treabă ca un calif ce era. Astfel a întrebat pe marele vizir dacă are să-i spună ceva deosebit. Giafar i-a răspuns:

— Stăpânitor al credincioșilor, emirii, vizirii și toți ofițerii așteaptă porunca să vie a se 'nchina strălucirii tale.

Abu-Hasan a zis:

— Să poftească!

Marele vizir s'a întors atunci către portarul cel mare:

— Stăpânitorul credincioșilor poruncește să-ți faci datoria.

S'au dat de părete ușile, și toți ofițerii cei mari, mulați din cap până 'n picioare numa 'n mătăsuri și 'n fireturi, au intrat, și cu pas falnic unul după altul, au venit să se 'nchine dinaintea tronului îngenunchiând și atingând podeala cu fruntea, după care, iar la rând au mers să se așeze frumos unii de o parte, alții de alta. Când s'a sfârșit ceremonia, marele vizir a început să-și facă raportul despre felurite treburi după hârtiile pe care le ținea în mână. Treburile acelea în adevăr nu erau nici foarte însemnate, nici prea încurcate; totuși erau treburi politicești. Abu-Hasan, fără să stea mult pe gânduri, le-a dat la toate deslegare potrivită, scurt, fără să se 'ncurce la vreuna, și toate deslegările erau nemerite, după cum îl povățuia mintea lui cu scaun sănătos

Până să-și isprăvească raportul, Abu-Hasan, zărind în mulțimea ofițerilor pe căpitanul poliției, pe care-l cunoștea, că-l văzuse de atâtea ori prin oraș, a zis marelui vizir:

www.dacoromanica.ro

— Ia așteaptă puțintel, am de dat o poruncă grabnică polițaiului... Căpitane, ia poftim mai aproape...

Căpitanul s'a apropiat de tron închinându-se și a ascultat, iar califul a urmat:

— Căpitane, să mergi acu într'un suflet în ulița cutare din mahalaua cutare (i le-a spus pe nume); în ulița aceea se află o giamie; la giamie acolo, ai să găsești stând la taifas un iman și patru bătrâiori cu barba albă... Să-i ridici numaidecât și să pui să le tragă, de față cu dumneata: câte o sută de vine de bou la tălpi, fiecăruia dintre bătrâiori, iar imanului, patru sute... Și pe urmă să te întorci fără zăbavă să-mi spui cum mi-ai îndeplinit porunca.... Ai venit?

Căpitanul, fără vorbă, s'a închinat adânc și a plecat degrabă să-și facă datoria.

La auzul acestei porunci, date așa de scurt și hotărît, Harun-al-Rașid a zâmbit de mulțumire, văzând că Abu-Hasan nu-și pierde vremea cu nimicuri, ci se folosește degrabă de prilejul domniei spre a pedepsi cum se cuvine pe zavistnicii bârfitori.

Totdeodată, marele vizir își urma mai departe raportul, și până să nu și-l isprăvească bine, iată se 'ntoarce polițaiul și zice:

— Stăpânitor al credincioșilor, am găsit pe iman și pe cei patru bătrâiori stând la taifas în giamia aceea, și ca dovadă că mi-am îndeplinit cu credință datoria întocmai după porunca strălucirii tale, am adus și adeverința aceasta.

Și scoțând din sân o hârtie a înfățișat-o califului. Abu-Hasan a citit în de-amănuntul arătarea celor petrecute în curtea giamiei și s'a uitat de aproape la numele mahalagiilor, toți cunoscuți de-ai lui, care întâiu cu iscăliturile lor acea arătare, ca martori ce stătuseră de față la săvârșirea pedepsei, și după ce a sfârșit, a zis foarte mulțumit către polițai:

— Bun! treci la locul dumitale... Acuma dumneata, vizirule, spune vistiernicului să ia o pungă cu o mie de bani de aur și să o ducă tot în mahalaua aceea unde a fost polițaiul, mamei unuia Abu-Hasan: e om văzut în partea locului, măcar cine îi cunoaște casa. Du-te și te întoarce degrabă.

Marele vizir a dus el însuși punga și i-a spus bătrânei numai atâta că este un dar trimis din partea califului, fără altă deslușire. Bătrâna cu destulă mirare a primit darul: nu-și putea închipui de unde până unde să-i dea prin minte califului a-i tri-

www.dacoromanica.ro

mite ei atâta bănet; de unde era să ştie dânsa de cele ce se petreceau la palat?

In vremea cât a lipsit marele vizir, şi-a făcut raportul şi poliţaiul despre toate cele întâmplate peste noapte în tot Bagdadul, fel de fel, pe care le-a ascultat califul cu multă luare aminte. Intorcându-se vizirul şi spunând califului cum îndeplinise întocmai porunca, califul i-a zis:

— Bine; dar nu ţi-a dat în gând să întrebi pe bătrâna: fiu-său, Abu-Hasan e acasă? Ce face?

— Ba da, strălucite stăpâne, cum nu? am întrebat-o, şi mi-a răspuns că fiu-său e acasă, dar că doarme în odaia lui şi nu-l poate trezi, fiindcă az-noapte a stat până foarte târziu la petrecere cu un musafir.

La vorbele acestea, califul nu şi-a mai putut stăpâni râsul şi a râs cu mare poftă, de care, firește, toată lumea s'a bucurat, văzând veselia stăpânitorului lor atotputernic. Mesrur atunci a făcut un semn către toată adunarea prin care le arăta că sfatul s'a încheiat şi că fiecare poate pleca; şi au plecat toţi, trecând şi închinându-se pe dinaintea tronului, rând pe rând, ca şi la sosire, rămânând împrejurul tronului numai Mesrur, marele vizir şi ofiţerii de pază. Abu-Hasan s'a coborît de pe tron tot cum se urcase, rezemându-se cu o mână pe umărul credinciosului Mesrur, şi cu cealaltă pe umărul unui ofiţer voinic, şi astfel s'a dus în odaia de unde venise: totdeodată, Harun-al-Raşid a trecut la altă ferestruică zăbrelită de unde se poate urmări tot.

Mesrur a dus pe Abu-Hasan într'alta odaie, unde aşteptau o droaie de cântăreţe, care cum l-au văzut au şi început cu toatele să sune din harfe, din ghitare, din tambure şi dairele şi să cânte din gură în fel de fel de glasuri, atât de frumos încât Abu-Hasan a rămas fermecat.

De acolo, cu muzicantele după el, Mesrur l-a trecut într'un salon unde sclipeau bogăţii peste bogăţii, numai catifele, mătăsuri şi aur şi nestimate; şapte policandre de aur greu, cu câte şapte sfeşnice, atârnau din tavanul lucrat în sidef în feluri de sclipituri care-ţi luau ochii. In mijloc sta aşezată o masă cu şapte talere de aur greu cu mâncaruri din care se ridicau aburi de deosebite mirodenii. Pe delături, s'au aşezat muzicantele în şapte tarafuri şi din fiecare taraf ieşind înainte câte una, una mai frumoasă ca alta, îmbrăcate de sus până jos numai 'n borangic străveziu, au venit mai aproape de masă.

www.dacoromanica.ro

Când a intrat Abu-Hasan, cu fetele cântând în urma lui, a stat o clipă în loc aiurit de atâtea minunăţii. S'a uitat mult de jur împrejur, din tavanul sclipitor până'n covoarele în care i se îngropau picioarele, şi, numai îndemnat de Mesrur, care i-a spus închinându-se plecat, că se răcesc bucatele, s'a hotărît să se mişte din loc şi să meargă a se aşeza la masă. Cum s'a aşezat el, cele şapte curtene dimprejurul mesii au început să-i facă vânt cu nişte apărători de pene mlădioase de păun. Abu-Hasân încântat, după ce s'a uitat la fiecare din ele zâmbindu-le dulce. le-a zis:

— Drăguţelor, dece vă osteniţi să-mi faceţi vânt toate? Poate să mă răcorească numa una singură... Celelalte şase, mă rog, să poftească la masă alături cu mine, să-mi ţie de urît, că mie, ce să spui? Oricâte bunătăţi să am, singur la masă, nu-mi ticneşte...

Tinerele s'au aşezat îndată la masă; dar Abu-Hasan văzând că nu pun nimica 'n gură de sfială, le-a dat el la fiecare 'n taler şi foarte politicos le-a poftit să guste măcar; pe urmă le-a întrebat cum le chiamă. Le chema aşa: *Gură de mărgean, Lună plină, Raze de soare, Bucuriă ochilor, Puţul piersicii, Vraja inimii.* Pe urmă a întrebat pe cea care rămăsese să-i facă vânt să-l răcorească şi dânsa i-a spus că o chiamă *Acadea de miere.* Straşnic de frumoasă.

Abu-Hasan fiecăreia i-a spus, potrivit cu numele ei, câte o vorbă de duh potrivită, aşa că adevăratul calif, care le vedea şi auzea toate de sus, s'a întărît cu credinţa ce şi-o făcuse mai dinainte, că prietenul este un om preţios. Când au vazut tinerele că Abu-Hasan s'a săturat de mâncare, una dintre dânsele în picioare a zis către un rob care sta cu mâinile încrucişate la slujba mesii:

— Stăpânitorul credincioşilor vrea să treacă la dulceţuri; aduceţi de spălat.

Toate s'au ridicat dela masă, au luat din mâinile robilor, una un lighean de aur, alta o cană cu cioc, tot de aur şi a treia un peşchir [1]) de mătase, şi îngenunchind câteşi trele dinaintea lui Abu-Hasan, care şedea pe scaun, i-au dat de spălat. După ce a făcut şi asta, s'a dat de o parte o perdea de catifea şi s'a deschis uşa dela alt salon.

---

1) Ştrengar.

www.dacoromanica.ro

Mesrur a trecut înainte, poftindu-l cu multe temenele pe calif în celălalt salon încă şi mai strălucit şi, pe urmă, iar într'altul şi mai strălucit şi în fiecare câte şapte tărafuri de cântăreţe tot una şi una, şi mese încărcate cu poame, dulceţuri, prăjituri, fel de fel de bunătăţi neînchipuite. L-au plimbat aşa toată ziua până a 'nceput să însereze. În cel din urmă salon Abu-Hasan a văzut ce nu mai văzuse pân'aci:

Pline cu vin împărătesc şapte cane mari de argint şi de jur împrejur nişte cupe tot aşa suflate pe dinăuntru cu aur. S'a aşezat la masă, încremenit de frumuseţea altor tinere care îi aşteptau poruncile, — a voit să ştie cum le chiamă, şi a bătut în palme făcând semn tarafurilor de cântăreţi să se oprească. Deodată s'a făcut tăcere; iar el luând de mână pe una dintre cele şapte tinere, care era mai aproape, a poftit-o să şează alături şi a întrebat-o cum o chiamă, iar dânsa a răspuns: *Salbă de mărgăritare.*

— Nu se putea nume mai potrivit, a zis Abu-Hasan; bine te-a botezat cine te-a botezat; decât eu tot aş zice că dinţii matale întrec toate mărgăritarele din lume... Drăguţa mea *Salbă de mărgăritare,* tare m'ai îndatora să-mi umpli, cu mânuşiţele matale, o cupă de vin.

Fata a îndeplinit porunca. Abu-Hasan luând cupa plină şi privind foarte duios, când la cupă, când la fată, a zis:

— *Salbă de mărgăritare,* în sănătatea mătăluţă... Te rog, fă-mi şi matale tot aşa hatâr!

Dânsa îşi umplu o cupă şi, ridicând-o în sus, cântă un cântec cu un glas îngeresc, de care Abu-Hasan a rămas foarte 'ncântat. După aceea, luă pe altă tânără şi o pofti să şază alături de el, întrebând-o cum o chiamă, iar ea a răspuns: *Steaua Zorilor.*

— Nu se putea nume mai potrivit a zis Abu-Hasan; bine te-a botezat cine te-a botezat, decât... eu tot aş zice că ochii mătăluţă întrec toate stelele de pe cer... Drăguţa mea *Steaua Zorilor,* tare m'ai îndatora să umpli două cupe, una pentru mine şi alta pentru mătăluţă...

Şi tot aşa cu una după alta, pe rând, până la cea din urmă pe care o chema *Lumina Zilei,* a băut şapte cupe pline. După aceea *Salbă de mărgăritare* a mai umplut o cupă şi foarte veselă a zis:

— Stăpânitor al credincioşilor, îndrăsnesc prea-plecată a mă ruga strălucirii tale de un mare hatâr: să bea această din

www.dacoromanica.ro

urmă cupă, după ce va asculta şi dela mine un cântec pe care, nădăjduesc, n'o să-i pară rău că l-a ascultat.

— Cu dragă inimă, sufletu-meu! a zis Abu-Hasan luând cupa, ba chiar, ca un stăpânitor al credincioşilor ce sunt, îţi poruncesc să mi-l cânţi, că nu se poate o frumuseţe de copilă ca matale ori-ce o face să nu facă frumos şi drăgăstos.

Tânăra atunci i-a cântat din tambură şi din gură de l-a ridicat în slava cerului pe calif, care după ce s'a isprăvit cântecul, i-a strigat cântăreţei:

— Să trăieşti, drăguţă. Halal să-ţie fie! şi a sorbit cupa până la picătura din fund, apoi, s'a întors să-i mai zică încă o vorbă, însă d'abia a putut deschide gura mormăind ceva neînţeles; şi-a şi aşezat braţele pe masă, şi-a lăsat fruntea pe braţe şi a adormit adânc.

Se înnoptase acuma bine, Harun-al-Raşid, care văzuse şi auzise tot, a coborît degrabă în salon, bucuros că toate îi ieşiseră după plac. A poruncit să scoată lui Abu-Hasan vestmântul de calif şi să-l îmbrace în hainele cu care-l aduseseră aseară la palat. A chemat apoi pe robul cel voinic şi i-a zis:

— Acuma ia-mi-l binişor în cârcă şi du-te de-l culcă pe divan acasă la el, şi când ăi ieşi, nu uita să laşi uşa dela drum deschisă.

In scurtă vreme, robul s'a întors la palat să-i spună califului că îndeplinise porunca întocmai.

Abu-Hasan întins frumos pe divan, a dormit până a doua zi foarte târziu... Mijind ochii, l-a prins mirarea să se vază în casa lui, şi a 'nceput să cheme cu glas mângâios:

— *Salbă de mărgăritare! Steaua Zorilor! Guriţă de mărgean!* unde sunteţi? Veniţi încoace drăguţelor.

Măsa, care l-a auzit de alături, a venit degrabă.

— Ce ai fătu meu? Ce ţi s'a întâmplat?

Abu-Hasan a ridicat mândru capul şi a întrebat:

— Babo, cui îi zici tu fătu-meu?

— Ţie, cui să-i zic? Nu eşti tu băiatul meu Abu-Hasan?

— Eu băiatul tău? Ce nu-ţi iei seama la vorbă? Eu Abu-Hasan? Ce trăncăneşti? Eu sunt stăpânitorul credincioşilor, bre!

— Pentru dumnezeu, fătu-meu, taci să nu te-auză cineva, să crează că eşti nebun.

— Nebună eşti tu, babo! Încă odată îţi spun că eu sunt stăpânitorul credincioşilor.

www.dacoromanica.ro

— Ah, fiule, a strigat bătrâna, ce duh rău te canonește pe tine de aiurezi așa? Nu vezi că ești în odaia ta, în odaia unde te-ai născut și'ai trăit până acuma?

— Mi se pare și mie că ai dreptate, a zis Abu-Hasan ștergându-se la ochi, parcă așa ar fi. Eu sunt Abu-Hasan, tu ești mama, și amândoi suntem în odaia mea.

Baba gândi că și-a venit fiu-său în simțire și vrea să 'nceapă a râde, când Abu-Hasan, de unde ședea lungit, se ridică de mijloc se uită de jur împrejur, apoi își acoperi cu palmele amândoi ochii și strigă strașnic:

— Piei dinaintea mea, scorpie bătrână? Nu sunt fiul tău! Sunt stăpânitorul credincioșilor, auzitu-m'ai? Piei!

— Pentru numele lui dumnezeu fiule, vino-ți odată în fire! Taci, să nu te-auză cineva!

— Să nu te văz! Lipsești!

Biata babă, văzând că nu-i chip de 'nțeles, a început să se bată cu pumnii în cap și să se bocească. Dar Abu-Hasan s'a mâniat și mai tare, a început s'o injure, ba, ca un copil blestemat, s'a repezit și-a îmbrâncit-o dând de perete s'o strivească și mai multe nu.

Bătrâna a început să țipe de s'au strâns mahalagiii. Ce e? ce e?

Au sărit toți și au dat-o într'o parte pe bătrâna...

— Ce faci, Abu-Hasan? Ți-ai pierdut mintea și frica de dumnezeu, omule, de ridici mâna asupra mătii?

Abu-Hasan, fierbând de mânie, se uită cu ochii rătăciți la toți de jur împrejur și zise:

— Cine este Abu-Hasan acela despre care vorbiți?... Cum îndrăzniți să-mi ziceți mie Abu-Hasan... Mă cunoașteți voi pe mine cine sunt? Eu sunt stăpânitorul credincioșilor, bre! Afară toți! Lipsiți!

Vecinii au înțeles că omul înnebunise, și, ca să-l oprească de a face vreo boroboață, l-au legat de mâni și de picioare; dar tot n'au vroit să-l lase numai cu bătrâna; unul dintre ei a alergat la îngrijitorul balamucului să-i dea de știre, și fără zăbavă s'a și întors cu câțiva slujitori, carę aduceau cu ei funii, chingi și vine de bou.

Abu-Hasan, cum i-a văzut a început să se sbuciume și să urle, dar îngrijitorul l-a domolit degrabă cu vreo două-trei vine de bou pe spinare; l-au legat burduf și l-a dus la balamuc

www.dacoromanica.ro

Acolo, după ce i-au tras, după regula casei, vreo cincizeci de vine de bou, l-au închis într'o colivie zebrelită; şi pe urmă trei săptămâni d'a-rândul acelaş taiu în fiecare zi, după care regulat îl întreba îngrijitorul:

— Ei! Spune: tot mai crezi că eşti stăpânitorul credincioşilor? Mă omule, vino-ţi în fire, ascultă-mă pe mine...

— N'am nevoie de poveţele tale, răspundea bolnavul; nu sunt nebun; dar, dacă ai să mă schingiueşti şi să mă stâlceşti multă vreme tot aşa, fireşte c'o să mă înnebuneşti de-a-binele.

Nenorocita bătrână venea în toate zilele să cerceteze cum îi mai merge; plângea de se prăpădea când îl auzea văitându-se de dureri şi-i vedea spinarea şi şalele umflate pline de vânătăi aşa că nu mai ştia sărmanul pe ce parte să se rezeme, ca să aibă puţină odihnă. De câte ori deschidea ea gura vrând să afle cu vorbă bună, nu cumva şi-a mai fi venit în minţi, el o ocăra ş'o gonea, încât totdeauna se întorcea acasă nemângâiată cu gândul că fiu-său nu mai are leac.

Incet-încet începu să se stingă închipuirea lui Abu-Hasan că fusese îmbrăcat în caftan de calif, că avusese netăgăduită putere de calif, că poruncile lui de calif, fuseseră îndeplinite cu sfinţenie; începu să se gândească şi altfel: „Bine, să zicem că sunt calif, apoi atunci dacă sunt calif, cum de m'am deşteptat la mine acasă? Dece nu m'am trezit înconjurat de robi şi de curtene? Dece marele vizir şi atâţi ofiţeri dimprejurul meu m'au părăsit?... Nu, nu se poate... A fost numa vis... Da; dar am poruncit poliţaiului să pedepsească pe cei cinci bârfitori, şi vizirului să ducă o pungă mamei, şi poruncile mi-au fost îndeplinite. Atunci?

...Nu ştiu nici eu ce să mai zic; nu 'nţeleg deloc... Ei! dar câte şi mai câte nu le 'nţeleg eu şi n'am să le 'nţeleg niciodată!"

Cam aşa se gândea Abu-Hasan când a sosit măsa, care, cum l-a văzut aşa de sdrobit şi de prăpădit, a 'nceput iar să se bocească, şi pe urmă l-a 'ntrebat:

— Ei, fătu-meu, cum îţi mai e? Cum stai la cap? Te-ai mai desbărat de duhul necurat care te canoneşte?

— Mamă, a răspuns foarte liniştit Abu-Hasan, acuma văd şi eu bine că am fost ieşit din minţi şi te rog să mă ierţi de păcatul groaznic ce l-am făcut ridicând ca un ticălos nebun mâna asupra ta. Şi rog şi pe vecinii noştri să mă ierte dacă i-oi fi supărat cu ceva când am fost apucat. Un vis m'a smintit; un vis/

www.dacoromanica.ro

ciudaț din cale-afară, care desigur ar fi smintit pe orice om mult mai cuminte ca mine. Oricum o fi fost, de-acuma știu că a fost numa 'nchipuire: sunt sigur că nu sunt stafie de calif strălucit, ci numai și numai bietul Abu-Hasan cu oasele rupte. Da, sunt fiul tău care te-a cinstit totdeauna până în ceasul acela blăstămat al păcatului și care de-acum, pocăit, are să te cinstească pân la moarte!

La aceste vorbe cuminți, mama, plină de bucurie, a strigat.

— Fătu-meu, eu te-am iertat, să te ierte dumnezeu, și noi să-i mulțumim că te-a mântuit de duhul necurat.

Și numaidecât a alergat bătrâna mângâiată la îngrijitorul balamucului, și i-a spus că fiul ei este tămăduit de tot. Ingrijitorul a venit și el, l-a sucit, l-a învârtit cu fel de fel de întrebări, și văzându-l teafăr, în toată firea, i-a dat drumul să meargă 'n voie cu măsa la casa lor.

Abu-Hasan, întorcându-se acasă, rupt, s'a așezat la pat să-și caute de sănătate. Dup câtăva vreme, simțindu-se iar în puteri, a 'nceput a i se urî sa stea serile singur în casă, și astfel s'a hotărît să se apuce iar de tabietul lui de mai înainte. A plecat, așa dar, într'o seară pe la asfințit, era tocmai zi'ntâiu a lunii, a plecat să-și caute un musafir; a mers de s'a așezat ca deobicei la capătul podului și a așteptat să-i pice un străin. Tocmai în ziua aceea avea obicei și califul să umble tiptil prin târg până dincolo de porțile cetății, afară. Nu se așezase Abu-Hasan de mult pe o laviță când zări venind de peste pod pe negustorul lui dela Musul, ca și întâia oară cu zaplanul de rob după el. Și sigur fiind că numai dela acest negustor i s'a fost tras lui întâtea boroboațe și supărări, lăsându-i ușa dela drum deschisă, și-a zis în gând: „Doamne iartă-mă, mi se pare că ăsta e vrăjitorul care m'a fermecat!" și a întors ochii în altă parte să nu-l vază până n'o trece. Califului îi aduseseră știri despre tot ce i se întâmplase prietenului deșteptându-se a doua zi după petrecerea dela palat în casa lui din mahala; și fiind stăpânitor bun la inimă și iubitor de dreptate, s'a gândit să-l ia pe Abu-Hasan pe lângă el de aproape și să-l răsplătească de câte pățise. De-aceea acuma, îmbrăcat tiptil, tot ca negustor dela Musul, își căuta prietenul la locul știut. L-a zărit șezând pe laviță și a luat seama că-și întoarce capul întradins ca să nu-l vază. Atunci

www.dacoromanica.ro

a ocolit binişor pe după laviţă şi aplecându-se i s'a arătat ochi în ochi, zicându-i:

— Ei!... Dumneata eşti, frate Abu-Hasan? mă 'nchin cu plecăciune... Dă-mi voie să te sărut.

La acestea Abu-Hasan, întorcându-şi ochii încolo, a răspuns:

— Ba eu nu mă 'nchin dumitale cu plecăciune deloc, că n'am nevoie nici de închinăciunea nici de pupăturile dumitale.. Hai du-te, vezi-ţi de drum.

— Cum se poate? a zis Califul; nu mă mai cunoşti? Nu-ţi mai aduci aminte ce bine am petrecut împreună acu o lună, seara, la dumneata acasă, când mi-ai făcut cinste să mă ospătezi aşa de frumos?

— Nu nu te cunosc şi nu ştiu despre ce vorbeşti... Hai du-te, lasă-mă...

Dar Califul nu s'a dat cu una cu două, şi a adaugat:

— Nu-mi vine a crede că nu ma cunoşti; că doar nu demult ne-am văzut; trebue să-ţi aduci aminte cum ţi-am mulţumit de buna d-tale găzduire, ce bune urări ţi-am făcut şi cum ţi-am făgăduit să te ajut măcar la ce, ca om cu trecere în lumea bună .

— Nu ştiu, a răspuns Abu-Hasan, ce trecere ăi fi având şi în ce lume, şi n'am căutuşi de puţin dorinţă sa ţi-o pun la 'ncercare dar ştiu că după urările d-tale am ajuns nebun... Rogu-te, daca iubeşti pe dumnezeu, vezi-ţi de drum; dă-mi pace.

— A! frate Abu-Hasan, să mă ierţi: nu mă pot despărţi de dumneata în aşa chip! Trebue să fii bun încă odată să mă poftesti la dumneata, să mă ospătezi şi să mă găzdueşti; să am încăodata cinstea a bea un har cu dumneata.

— Măi, omule, nu 'nţelegi? De câte sute de ori să-ţi spun? Du-te cu dumnezeu, drăguţă... Destule am tras după urma dumitale, destule!... mi-e peste cap, nu mai am poftă şi de altele!

— Iubite frate Abu-Hasane, prea eşti aspru cu mine. Te rog nu-mi mai spune astfel de vorbe care mă mâhnesc. Fă-mi mai bine hatârul şi-mi povesteşte ca la un adevărat frate ce ţi s'a 'ntâmplat, ca să 'ndreptez răul ce zici că ţi l-am făcut, şi să-ţi cer iertare că, şi de ţi-oi fi făcut poate vr'un rău, n'a fost nici cu voia nici cu ştirea mea; crede-mă, rogu-te, să te crează dumnezeu!

Negustorul a rostit vorbele acestea cu glasul aşa de cald,

www.dacoromanica.ro

pornit din inimă, că Abu-Hasan s'a mai îmbunat, și, după ce și-a întors ochii către el, i-a zis mai blând:

— Poftim de șezi colea lângă mine, să ți le povestesc toate, ca să vezi că nu degeaba sunt supărat pe dumneata.

Și astfel Abu-Hasan și-a povestit toate întâmplările cu de-amănuntul, de când s'a fost trezit din somn dimineața în palat, până a doua zi dimineața când s'a trezit la el acasă, și le-a povestit ca și cum s'ar fi petrecut toate într'un vis; și pe urmă a adăugat:

— Și să nu te miri când îți spun că d-ta ești vinovat de toate câte mi s'au întâmplat; adu-ți aminte că te-am rugat dacă pleci de dimineață, până n'oi fi eu deștept, să închizi ușa dela drum, și d-ta n'ai închis-o, ca să intre duhul necurat să-mi umple capul cu visul acela care, n'am ce zice, era frumos, dar pe urmă numai eu știu ce a tras pielea mea după urma lui. D-ta ești vinovat, că ai fost uituc, de toate câte le-am pătimit.

Pe când Abu-Hasan își povestea foarte aprins pățaniile, negustorul a pufnit de râs; asta l-a mâniat tare pe povestitor, care a strigat:

— Așa? care va să zică dumneata îmi râzi în nas când eu mă jeluesc dumitale de răul care mi l-ai pricinuit? Ori gândești că-ți spun moși pe groși, ca să glumesc cu d-ta?... Poftim, uite colea că nu-ți mințiii... Uite! uite!

Și zicând acestea s'a aplecat de mijloc și descoperindu-și umerii și sânul i-a arătat urmele umflăturilor și vinețelelor de pe trup. Califul nu a putut vedea acele semne fără să fie adânc mișcat de compătimire și, foarte mâhnit că gluma mersese prea departe, a luat în brațe pe Abu-Hasan și l-a sărutat foarte duios zicându-i:

— Ridică-te, te rog, prea iubite frate, și vino... Haide la dumneata acasă... Doresc să mai petrec încă odată astă seară cu d-ta... și mâine, cu voia lui dumnezeu, ăi vedea că toate or să meargă bine... bine de tot... ascultă-mă pe mine: mai bine nu se poate...

Incet-încet, cu mângâieri și vorbe pline de bunătate negustorul a potolit cu totul supărarea prietenului, care i-a zis:

— Eu te iau și astă-seară, dar să te juri că mâine dimineață nu mai uiți ușa deschisă, dela drum, să mă pomenesc iar cu duhul necurat.

Negustorul a făgăduit că de data asta, doamne ferește, n'are

www.dacoromanica.ro

să mai uite. Ridicându-se amândoi de pe laviță, au pornit spre casă; și pe drum negustorul ca să-l îndemne și mai bine pe prietenul său, îi zicea mereu:

— Ți-am dat odată cuvântul, ți l-am dat, s'a isprăvit! Să nu mă crezi vreun terchea-berchea: eu sunt negustor cu vază și om de omenie... In mine poți avea încredere.

Așa, au mers ei amândoi alături, cu robul în urma lor, până au ajuns acasă, pe înserate. Abu-Hasan a aprins lumini în odaie; amândoi s'au așezat pe divan, și masa fiind gata s'au apucat să cineze, ca doi vechi prieteni ce erau. După cină, bătrâna a curățit masa, a adus pometuri, uscături și băutură, și s'a dus lăsându-i singuri. Au băut fiecare îndelete câte cinci-șase bărdace vorbind una-alta despre lucruri neînsemnate... Când musafirul l-a văzut pe Abu-Hasan încălzit bine, i-a deschis vorba despre dragoste și l-a 'ntrebat dacă iubise cumva în viața lui vreo femeie.

— Frate dragă, ce să-ți spun? a răspuns Abu-Hasan, mie, cel puțin până acum, dragostea mi s'a părut un fel de robie: uite, să-ți mărturisesc drept, mie atâta mi-a plăcut în viața mea: să mănânc, nu ceva scump, dar bun și curat, și mai ales să beau un vinișor cum știu eu, dar nu singur; mi-a plăcut să petrec totdeauna cu prietenii mai ales cu un om deștept... La dragoste nu m'am prea gândit... Dar iar nu pot zice că sunt de tot neștiutor... Dacă s'ar întâmpla să dau peste o femeie frumoasă și veselă ca una dintre celea din visul meu de care-ți povestii; să văz eu că și ea mă face haz așa cum sunt, că mi-e urît serile cu mine; să-mi cânte frumos și să mă țină de vorbă căutând toate chipurile cum să mă facă s'o plac și eu pe ea — de, parcă-parcă n'aș zice ba... Poate chiar dimpotrivă, m'aș lipi de ea cu tot sufletul și m'aș simți fericit să-i robesc. Ei! dar unde să găsesc eu așa femeie?

Abu-Hasan a oftat ca de un dor mare și, umplând două bărdace, a adaugat:

— Dar ce să ne mai gândim la d'alde astea? mai bine să ne vedem de petrecerea noastră așa de plăcută... Ia, poftește!

După ce și-a golit fiecare bărdaca lui, musafirul a zis:

— E păcat, un om așa de plăcut, bun și deștept ca dumneata

www.dacoromanica.ro

care cum văz eu ar fi simțitor la dragoste, să duci astfel de viață singur cuc, fără să te bucuri de plăcerile lumii...

— Nu mi-e greu, a răspuns gazda, să-mi duc viața asta liniștită; mai bine așa, decât să dau peste cine știe ce femeie ciudată și ursuză și care să-mi amărască zilele.

Musafirul a luat bărdaca lui Abu-Hasan și a zis:

— Știi ce? las' pe mine; am să-ți găsesc eu ce-ți trebue dumitale; eu am să te căpătuesc, și ai să vezi că am să-ți nemeresc întocmai după pofta inimii.

Și după aceste vorbe, a turnat vin și i-a întins gazdei bărdaca plină, adăugând:

— Poftim, poți bea chiar de-acuma în sănătatea aceleia care-ți va face fericirea vieții.

— Fiel a zis gazda, dacă poftești să beau în sanătatea aceleia care... cum îmi făgăduești, cu toate că nu prea pun temei pe făgăduiala dumitale.

A dat bărdaca peste cap, și, firește, numaidecât l-a luat gaia.

Robul l-a ridicat în cârcă, iar califul, ieșind după el hotărît să nu mai înapoieze pe Abu-Hasan ca întâia oară, a închis bine ușa dela drum.

Ajungând la palat, aceeași punere la cale, aceleași porunci, aceeași rânduială, întocmai toate, ca și întâia oară.

A doua zi dimineața Abu-Hasan, când s'a trezit din somn, cam târzior, și a mișcat puțin, au început șapte tarafuri să cânte lin și dulce numai cu jumătate glas. Abu-Hasan a deschis ochii privind de jur împrejur... Cântările au contenit deodată. Abu-Hasan a închis iar ochii, și mișcându-și degetele a strigat îngrozit așa de tare încât de sus îl auzea califul:

— Iar m'a apucat! Acuma ține-te! Iar la balamuc, iar vine de bou, doamne sfinte, ia-mă în paza ta! Iar mi-a făcut-o afurisitul de musafir! Mi-a lăsat ușa dela drum deschisă! Iar a intrat la mine duhul necurat! Iar mă chinuește cu închipuiri și cu vedenii!... Nu mă lăsa, doamne, pradă satanei!

După această scurtă rugăciune, a 'nchis iar ochii acoperindu-și-i cu palmele, doar o mai putea adormi. Dar una dintre curtene, pe care o mai văzuse el bine odată, îi zise, apropiindu-se de căpătâiul lui:

— Stăpânitor al credincioșilor, fiindcă strălucirea ta nu se

www.dacoromanica.ro

ridică, deşi i-am arătat că s'a făcut ziuă, atunci trebue să 'ndeplinim porunca pe care ne-a dat-o pentru asemenea împrejurare.

Şi deodată au sărit mai multe fete; l-au ridicat din pat pe sus, l-au pus să şară jos pe un covor în mijlocul salonului. Apoi şapte tinere frumoase ţinându-se de mână s'au pornit să joace de jur împrejurul lui, în vreme ce tarafurile cântau din toate puterile sbârniind şi sunând din dairele.

Abu-Hasan sta jos pe covor dus pe gânduri, aiurit cu desăvârşire:

„Adică să fiu eu în adevăr stăpânitorul credincioşilor?!" Şi gândind acestea a făcut semn către *Salbă de mărgăritare* şi către *Steaua Zorilor*, care jucau. Hora s'a spart, cântările au contenit şi fetele s'au apropiat de el, care le-a zis zâmbind prosteşte:

— Fetelor, spuneţi-mi drept, dar drept: cine sunt eu?

— Stăpânitor al credincioşilor, a răspuns *Steaua Zorilor*, strălucirea ta vrea să glumească, ori poate cine ştie ce vis i-a turburat închipuirea; asta se poate, fiindcă strălucirea ta a dormit peste obicei. Dacă mi-este îngăduit, am să povestesc strălucirii tale toate cele întâmplate până aseară.

Şi i le-a povestit cu de-amănuntul cum fuseseră pedepsiţi imanul şi nişte bătrâiori din mahalaua cutare, cum îi fusese trimisă o pungă cu aur mamei unuia Abu-Hasan tot din mahalaua aceea, cum a petrecut el toată ziua, ce mâncase, cum îi cântase-ra, şi cum, după ce băuse cu ele, adormise...

— Şi de-acolo strălucirea ta a dormit peste obicei până acuma...

— Haide-haide, a răspuns el clătinând din cap, nu mai spune... Află că de când v'am mai văzut pe voi, am fost la mine acasă, la mine, Abu-Hasan, acolo am lovit-o pe mama, apoi de-acolo m'au dus la balamuc, unde am stat legat ferecat trei săptămâni şi 'n toate zilele am căpătat tain câte cincizeci de vine de bou... Şi voi vreţi să crez că toate astea au fost vis, ai? Haida-de! mai bine spuneţi că vreţi să râdeţi de mine...

— Stăpânitor al credincioşilor, a zis *Steaua Zorilor*, suntem toate 'n stare să jurăm pe tot ce are mai scump strălucirea ta, că tot ce ne spune e numa un vis. Strălucirea ta n'a ieşit de aici de ieri seara, şi d'atunci a dormit toată noaptea nemişcat până acuma.

— Bine, bine, a răspuns el, eu auz ce spui matale; dar mă rog, ia uitaţi-vă şi colea.

www.dacoromanica.ro

Şi descoperindu-şi umerii le-a arătat tuturor urmele lovi turilor.

— Poftim, mai spuneţi că nici astea nu sunt aievea, că doar le simţ şi acuma durerea...

Apoi a chemat aproape pe un ofiţer şi i-a spus :

— Apucă-mă cu dinţii de vârful urechii şi strânge ; să văz, de visez ori sunt deştept...

Ofiţerul a îndeplinit porunca aşa că Abu-Hasan a dat un ţipăt; atunci deodată s'au pornit ghitarele, toate tamburele dairalele şi glasurile să sune din răsputeri, iar tinerele şi ofiţerii sa dănţuească chiotind ca nişte nebuni. Abu-Hasan în fierberea de sgomot, s'a rdicat de jos şi numa 'n cămaşa de noapte s'a repezit între dănţuitoare, a apucat pe două de mâini şi s'a pornit să sară şi să ţopăe mai nebun ca toţi... Şi trage-i danţ şi ţine-o aci, şi nu te da !

Califul, de sus, dela ferestruică, n'a mai putut, a deschis gratia şi hohotind de râs a strigat tare încât a acoperit tot sgomotul :

— Stăi, Abu-Hasan, opreşte-te, că mă omori, nu mai pot !

La glasul califului au amuţit toţi încremenind pe loc. Abu-Hasan s'a oprit şi el ca toată lumea şi, întorcându-şi capul în sus, a dat cu ochii de negustorul dela Mosul şi într'o clipă, ca şi cum i s'ar fi ridicat o perdea de pe ochi, a înţeles cine era negustorul. Dar asta nu l-a zăpăcit; ba, dimpotrivă, văzând acuma limpede ca toate fuseseră aievea, a pătruns îndată noima glumei şi a raspuns de jos, vesel :

— Ei ! dumneata eşti negustorule ?... Imi pare bine... Şi te mai plângi că te omor... când numa d-ta eşti de vină pentru toate câte le-am păţit... Dumneata ai poruncit să-mi bată imanul şi bătrâiorii mahalalei, că nu eu, eu de asta mă spăl pe mâini... In sfârşit, dumneata eşti capul răutăţilor, şi eu sunt păcălitul...

— Ai dreptate Abu-Hasan, a răspuns de sus califul şi gata sunt să te răsplătesc de tot ce ai păţit cum vei socoti tu însuţi de cuviinţă.

După aceste vorbe califul a coborît în salon, şi după ce tinerele curtene l-au îmbrăcat pe prietenul din cap până 'n călcâie numa 'n mătăsării, califul l-a luat în braţe şi l-a sărutat, icându-i :

— De acuma, Abu-Hasan, eşti ca şi un frate pentru mine ; cere-mi orice gândeşti că-ţi poate face plăcere şi al tău să fie !

www.dacoromanica.ro

— Stăpânitor al credincioşilor, a zis Abu-Hasan, prea plecat, rog pe strălucirea ta deocamdată numai atâta înaltă bunătate să-mi facă : să-mi spună cu ce mijloace mi-a zăpăcit astfel capul, vreau să ştiu, ca să-mi pot linişti de-a-binelea mintea cletinată.

Califul a binevoit să-i facă pe plac şi i-a povestit toate cele întâmplate, pe care cititorul le cunoaşte cu de-amănuntul.

— Tu însuţi mi-ai povestit, a adăugat califul, câte ţi s'au întâmplat de a doua zi încolo. Nu-mi puteam închipui că ai să paţi şi să suferi atâtea după urma unei glume ; dar fiindcă eu am făcut greşeala, tot eu trebue s'o îndreptez ; eu sunt dator a te înlesni să uiţi toată supărarea ce fără să vreau ţi-am pricinuit. Spune-mi tu, te rog, ce pot face pentru asta.

La acestea, Abu-Hasan, mai încântat ca de orice până acuma, a răspuns cu glasul înnecat de bucurie :

— Stăpânitor al credincioşilor, oricâte rele am păţit, s'au şters din amintirea mea din clipa când am aflat că mi-au fost pricinuite de califul, de domnul şi stăpânitorul meu. Cât despre bunătăţile cu care îmi făgăduieşte atât de milostivă strălucirea ta să mă acopere, nu mă îndoesc câtuşi de puţin ; dar fiindcă pe mine nu gândul orcăror foloase din lume m'a putut stăpâni, şi fiindcă mi-este îngăduit să aleg eu ce-mi place, atunci iată ce 'ndraznesc a-mi alege ; să mă pot cât mai adesea apropia de strălucirea ta, ca să am toată viaţa fericirea a mă închina înainte-i şi a o slăvi.

Această din urmă dovadă de deşteptăciune şi de mărinimie din partea lui Abu-Hasan i-au câştigat întreagă dragostea califului.

— Dragul meu prieten, i-a zis acesta, din suflet îţi mulţumesc că numai atâta lucru uşor mi-ai cerut, pe care din toată inima ţi-l dau: oricând poftesti poţi intra aici în palatul meu să te apropii de mine. Totodată, a poruncit să-i dea o locuinţă în palat pe seama lui, şi i-a dăruit o pungă plină cu aur. Abu-Hasan s'a închinat până la pământ dinaintea califului, iar acesta a plecat acolo unde erau adunaţi mai marii împărăţiei aşteptându-l la sfat.

Vestea despre întâmplarea lui Abu-Hasan s'a răspândit îndată în tot Bagdadul. Fiindcă era din fire om cu inima deschisă şi cu vorbele lui prietenoase şi cu glumele lui bine potrivite împrăştia veselie oriunde se afla, califul nu se mai putea despărţi

www.dacoromanica.ro

de el și la fiece petrecere trebuia să-l aibă alături; uneori îl lua chiar la soția sa Zobeida, căreia îi povestise toată istoria. Domnița aceea, care îl făcea mult haz pe Abu-Hasan, a luat seama de mai multe ori, că de câte ori venea la ea califul cu prietenul lui, prietenul trăgea mereu cu coada ochiului la una din roabele ei, pe care o chema *Vraja inimii* și astfel Zobeida s'a hotărît să-i spună odată califului, când erau singuri:

— Iubite stăpâne, eu am luat seama că de câte ori vine Abu-Hasan nu-și mai ia ochii dela Vraja, și ea, cum îl vede, se zăpăcește de nu mai știe ce face; știi că eu țiu la fata asta, cum și măria ta ții la Abu-Hasan. Ce zici? n'ar fi bine să-i căsătorim?

— Draga mea, a răspuns califul, îmi pare foarte bine că mi-ai adus aminte; eu chiar i-am fost făgăduit prietenului Abu-Hasan să-l căpătuesc, să-i găsesc o femeie pe placul lui, și atât mai bine că s'a nemerit să și-o găsească el singur... Până să isprăvească bine califul, iată-i intrând amândoi, Abu-Hasan și Vraja inimii.

Abu-Hasan, auzind ce pusese la cale stăpânul lui prea-iubit a căzut în genunchi și a zis:

— Nu puteam primi o soție mai scumpă din mai binecuvântate mâini; dar oare pot nădăjdui că are să se învoiască și Vraja?

— Tu ce zici? a întrebat-o Zobeida pe fată.

Fata n'a știut răspunde nimic; numai s'a roșit până 'n vârful urechilor și cu mâinile la sân și-a aplecat fruntea, ceeace arăta mai bine ca oricâte vorbe frumoase că și ea e fericită a se supune la ce hotărîse prea iubita ei stăpână.

Nunta s'a făcut îndată la palat după care multe zile au urmat petreceri pline de veselie, iar apoi însurăței au fost lăsați să se bucure în pace de dragostea lor. Abu-Hasan și soția sa întradevăr se iubeau foarte, și afară de ceasurile când trebuiau să se înfățișeze înaintea califului și a Zobeidei, toată vremea și-o petreceau nedesliplți unul de altul. Adevărul e că Vraja inimii avea toate darurile cu care să poată robi pe Abu-Hasan; nu numai că era frumoasă, dar, după dorința lui, știa să-l înveselească serile, la masă, ținea una cu el și la glume și la bărdacă.

Așa au trăit ei amândoi împreună cuminți, veseli și fericiți sub ocrotirea strălucitului calif Harun-al-Rașid și al minunatei Zobeide, până la adânci bătrânețe.

www.dacoromanica.ro

P O V E S T E

Au fost odată doi împărați prieteni, Crin și Bujor, stăpânind alături — cel dintâi o împărăție mare, cel d'al doilea una mai mică, și amândoi erau văduvi. Soția lui Crin se prăpădise din facere dând naștere la doi gemeni: Verde-Voievod și Floarea-Doamna; iar a lui Bujor, care născuse cu vreo cinci ani mai înainte pe Roșu-Voievod, s'a fost molipsit, când bântuia o boală năpraznică asupra norodului dela pătimași îngrijindu-i, și din împărăția, căreia ca o podoabă era, s'a mutat întru împărăția cerului, de care altă femeie mai vrednică nici nu putea fi — așa spunea chiar văduvul jalnic. Cei doi împărați, ca să strângă și pe viitor legătura dintre împărățiile lor, s'au hotărît să căsătorească pe Roșu al lui Bujor cu Floarea lui Crin; și când au împlinit flăcăul douăzeci și cinci și fata douăzeci de ani i-au cununat. La un an după cununie au mers tinerii să vadă pe Crin-împărat și să petreacă la curtea lui o lună; dar deabia au petrecut acolo câteva zile și iată că Roșu-Voievod primește știrea că tată-său Bujor e pe moarte. Sosind copiii de zor acasă l-au găsit în adevăr pe bătrânul spovedit și grijit gata să treacă pragul veșniciei, pe care, deabia a apucat să-i binecuvânteze și l-a și trecut

— Fătul meu și fata mea, mie-mi sună ceasul să-mi plătesc datoria, ca orice muritor. Ingrijiți de moștenirea pe care v'o las. Nu uitați niciodată că stăpân este împărăția, iar împăratul slugă. Rugați-vă la dumnezeu pentru sufletul robului său... Bujor-împărat...

Și zicând acestea, Bujor-împărat a închis ochii, ca să nu-i mai deschidă niciodată. Mult l-a plâns o lume, fiindcă fusese om cuminte și drept; iar pe tron s'a ridicat fiul său, cu numele de Roșu 'mpărat, un tânăr tot așa de ispravă, și deaceea toată lumea îl cinstea și-l iubea ca și pe răposatul.

www.dacoromanica.ro

Cam la doi ani după aceasta, simțind Crin că i se apropie și lui sfârșitul, a lăsat cu limbă de moarte fie-sii Floarea, soția lui Roșu 'mpărat, ca danie, un ținut la hotar, neam de neamul ei să-l stăpânească, rămânând ținutul nedeslipită parte din trupul împărăției, și în inima acelui ținut ridicase el, întru pomenirea răposatei sale soții, mânăstirea Crinului, cu hramul Troiței, și o înzestrase cu multe podoabe și avere mare. Puțin pe urmă, Crin a plecat după prietenul său Bujor, iar în locul lui s'a suit pe tron fiu-său cu numele de Verde 'mpărat. Acest tânăr, care de mic nu prea călca a popă, fiind totdeauna arțăgos, batjocoritor și lepădat de cele sfinte, cum a închis ochii bătrânul, s'a arătat nesocotit din cale-afară, n'a așteptat, cum cerea cuviința, să treacă măcar nouă luni dela moartea tatălui, în care timp să înștiințeze după datină pe toți împărații despre suirea sa pe tron, ci îndată ce s'a întors dela îngropăciune, a poruncit să s'adune a doua zi dimineața tot sfatul și toți fruntașii împărăției și alești tagmelor și ai breslelor, și spătarul cu căpeteniile oștilor, și mitropolitul cu episcopii și arhiereii ca să fie față la încoronarea sa ca împărat. S'au adunat firește toți, tare îngrijați în sufletele lor, că unde se mai pomenise un așa început de domnie? Mitropolitul era un bătrân de aproape nouăzeci de ani, foarte înțelept, smerit și cucernic; era slăbuț de trup, cumpătat în trai, toată viața și-o petrecuse în rugăciuni și faceri de bine. Odată nu fusese măcar bănuit de vreo faptă necuviincioasă — în sfârșit adevărat omul lui dumnezeu. După ce l-a uns cu sfântul mir pe tânărul împărat, acesta și-a pus singur coroana pe cap, așa cam mai la o parte, încât unii din cei de față au zâmbit, iar mitropolitul, neluând seama la asta, și găsindu-se dator să-i țină o cuvântare după datini, a început astfel:

— Prea slăvite 'mpărate, sfântul apostol Pavel în cartea lui întâia către Râmleni, ne 'nvață că puterea de stăpânire dela dumnezeu purcede...

Dar tânărul, coborîndu-se de pe treptele tronului, i-a tăiat vorba, și zice:

— Lasă astea, înalt prea sfinte, și spune-mi drept: îți mai dă branci inima să faci cu ochiul la oițele domnului? Și i-a arătat cu mâna spre tinerele curtene de față. Câteva dintre ele au început să râză 'nfundat.

Toată lumea cealaltă a rămas cu ochii în pământ; iar bietul

www.dacoromanica.ro

mitropolit, sdruncinat până 'n suflet, s'a întors către lume şi tremurându-i bărbia a zis:

— Dacă spre ocara unui netrebnic păcătos ca mine au fost rostite asemenea vorbe de duh, eu trebue să sufăr, fiindcă dumnezeu, care, pentru mântuirea oamenilor, a suferit ocări şi palme, mi-a poruncit să port cruceà, semnul jertfirii lui, iar nu sabia pedepsitoare; iar dacă spre ocara celor de faţă au fost rostite, gândească oricine ce poate gândi... Oricum, eu rog pe milostivul stăpân al tuturor împăraţilor să fi sburat vesele în vânt acele vorbe, făr' a fi fost semnul unor mari primejdii ce vor să se abată peste împărăţia noastră şi... peste capul tânărului nostru împărat!

Şi, zicând acestea, cuviosul bătrân a plecat cu pasul mărunţel, blagoslovind în dreapta şi 'n stânga lumea care-şi pleca fruntea în calea lui.

Intr'un an după asta, încet-încet s'au depărtat dimprejurul tronului unul câte unul toţi sfetnicii cu greutate, iar noul împărat a rămas cu o droaie de tineri curteni care de care mai veseli şi mai «dă cu barda 'n dumnezeu», şi cu toţii s'au pus pe petreceri, să se ducă vestea, iar de trebile împărăţiei să mai vază şi cel de sus.

Roşu 'mpărat, auzind despre toate astea, se mâhnea foarte şi zicea soţiei sale:

— Dacă fratele nostru merge tot aşa cum a apucat-o şi nu intră pe altă cale, o să-şi dea împărăţia de răpă.

Iar soţia sa îi răspundea:

— Ei, şi? N'avem noi destulă grijă cu împărăţia noastră? Să purtăm grijă de a lui? Cine şi-o poate păstra, bine; cine nu, piarză-şi-o!... O, doamne, un cal pierde o potcoavă, şi se găseşte cine s'o strângă de pe drumuri; dar-mi-te o 'mpărăţie! Impărăţie să fie, că 'mpăraţi destui!

Roşu 'mpărat avea la curtea lui cumnatu-său un sol foarte deştept şi dibaci. Acesta le trimetea în fiecare săptămână cu deamănuntul ştiri despre tot ce se 'ntâmpla acolo, scrise cu semne învoite, aşa că să fi căzut chiar o scrisoare în mâna cuiva străin, nimica n'ar fi înţeles din acea îngrămădire de slove, dacă nu le avea cheia.

In scrisoarea din urmă spunea că Verde 'mpărat aflându-se în mare lipsă de mijloace, desfiinţează jumătate din oastea lui; că e 'n vorbă să ia bani mulţi cu împrumut dela negustori

www.dacoromanica.ro

din toată lumea; că a hotărît să dărâme câteva dintre cetăți, și cu piatra lor să clădească niște palaturi nouă, unul, în vârful munților, pentru o curteană care-i cânta și din gură și din tambură la petreceri, și lumea toată e 'ngrijată, că anul următor amenință cu foamete mare.

Când i-a arătat împăratul acestea, Floarea a zis oftând ca de 'ndoială:

— Numai de nu le-o fi încornorând omul nostru!

Împăratul n'a prea 'nțeles cum venea vorba femeii, și zice:

— De-ar da dumnezeu să le fi 'ncornorat!

Da 'mpărăteasa a răspuns:

— Ba dimpotrivă.

Peste câteva zile alta:

«Verde 'mpărat, cu o ceată mare de tineri și tinere, mergând la vânătoare, au gonit o ciută sălbatică până 'n curtea mânăstirii Crinului. Ciuta, strânsă din toate părțile, n'a mai avut încotro să fugă și a dat năvală orbește în biserică, unde slujeau părinții vecernia; iar Verde 'mpărat și tovarășii, cu un haitic de câini chiaunând și urlând, au năpădit în sfântul lăcaș, au ajuns-o din urmă și au străpuns-o cu sulițele în fața altarului, unde gâfâind de osteneală căzuse 'n genunchi. Incetaseră scurt slujba și cântările: călugării steteau înlemniți în stranele lor, vânătorii au luat hoitul de labele dinapoi și l-au târît afară, lăsând pe lespezi o dâră de murdărie. Toate astea s'au petrecut în câteva clipe; dar părintele stareț, desmeticindu-se repede, a strigat:

— Să iasă toți! S'a văzut sânge în casa domnului! Să se stingă toate luminile! Să se acopere fața icoanelor.

Dar Verde 'mpărat s'a 'ntors în loc și aruncându-și lancea de după umere, supărat, zice:

— Ce sbieri așa, popo?

Și l-a apucat cu mâna stângă de piept ridicând dreapta.

— Să nu mă lovești, a strigat bătrânul tremurând, că te lovește dumnezeu!

N'a apucat însă a rosti sfântul nume, și palma tânărului a căzut greu peste obrazul bătrânului, care s'a făcut ghem jos pe lespezi.. Apoi toată ceata a plecat râzând și chiuind de răsunau dealurile, și pe urmă au dat foc și pădurii; a venit peste noapte

www.dacoromanica.ro

un potop de ploaie, aminteri ardea și pădurea întreagă și mânăstirea Crinului până 'n temelii».

Citind aceste veşti împăratul a rămas dus pe gânduri; iar împărăteasa luând o pană, a 'nceput să scârţâe pe hârtie, şi isprăvind pe nerăsuflate îndată i-a dat împăratului să iscălească degrabă, pentrucă numaidecât, cu omul care adusese scrisoarea solului, să-i ducă 'napoi şi răspunsul împărătesc. Şi era scris aşa: că «s'a aflat cu mare mâhnire despre cele întâmplate la mânăstirea Crinului pe moşia împărătesei, moşie asupra căreia niciun drept n'are nimeni decât ea, moştenitoarea lui tătâni-său Crin împărat, pe acel ţinut; că Verde 'mpărat trebue cu cheltuiala lui să pună a se sfinţi din nou biserica pângărită, până cel mai târziu într'o lună, că toţi tovarăşii care au călcat sfântul lacaş împreună cu vinovatul, oricare va fi fost acela, faţă de starеţ să stea în genunchi la slujba sfinţirii, iar după slujbă să ceară iertare dela cuviosul bătrân. Tăgăduindu-se cumva dreptatea tutulor acestor cereri şi nedându-li-se deplină mulţumire până într'o lună dela împărtăşirea lor, orice legătură de bună prietenie şi de vecinătate între cele două împărăţii va fi cu desavârşire ruptă, iar de urmări va răspunde acela care prin nesocotita-i purtare a pricinuit această ruptură».

Impăratul deocamdată s'a codit să iscălească:

— Draga mea, nu e bine să ne grăbim aşa... Făcând un pas ca acesta nu mai putem da înapoi... să lăsăm câteva zile încă... să ne mai sfătuim...

— Nu, măria ta, asta nu se poate. Eu nu sunt călugăriţă! Dumnezeu nu mi-a poruncit să port crucea şi să iert pe cel ce mă loveşte! Eu port coroană şi soţul meu poartă sabie!

— Dar nu putem uita că ne e frate...

— Cu atât mai mult, a zis Floarea ridicându-se drept în picioare şi rezemându-se cu pumnul strâns pe masă, am drept să-l pilduesc pe acest nemernic, care batjocoreşte fără ruşine, cinstita pomenire a părinţilor mei... care, fără frică de dumnezeu, pângăreşte sfântul locaş, care, fără nicio sfială, calcă 'n picioare drepturile mele... care... In sfârşit, aici nu e vorba de mine, e vorba de împărăţia lui Crin, pe care n'o pot lăsa eu s'o dea de râpă un lipsit de minţi!... El vrea s'o prăpădească, s'o scăpăm noi... şi cu un ceas mai potrivit pentru asta cine ştie când ne mai întâlnim!

www.dacoromanica.ro

N'a avut ce să facă împăratul, a iscălit, și a trimis solului scrisoarea.

Cerând solul să se 'nfățișeze înainte lui Verde 'mpărat cu o scrisoare, acela l-a primit, și, ținându-l în picioare, i-a poruncit scurt să i-o citească față cu toți veselii curteni; după ce a auzit cele cuprinse, a 'nceput întâi să râză ca de o glumă proastă. Apoi a cerut să vază și el acea hârtie și aplecându-și ochii pe ea, a zis solului:

— Ascultă-mă, unchiule, pe unde ai venit pe acolo să te duci, îndată 'napoi și să spui cui te-a trimis că dacă i s'a scrintit mințile, am eu pe cine mâna să i le pună la loc.

Apoi, mototolind în mâini hârtia a aruncat-o în barba solului, strigând:

— Ai plecat?... Ieși!

Peste două săptămâni Roșu 'mpărat călca granițele împărăției lui Verde împărat. In alte trei săptămâni oastea câtă o putuse strânge 'n grabă Verde 'mpărat era parte risipită, parte prinsă; iar el, cu câțiva credincioși, împresurați de toate părțile chefuiau într'o cetate de margine. După câteva zile, isprăvindu-se mâncarea și băutura, cerea pace. Impărăteasa, sora lui, care primea zilnic vești dela soțul său, aflând despre aceasta a trimis răspuns:

«Pune stăpânire pe toată 'mpărăția. Pacea nu acolo trebue încheiată, ci aicea. Mi s'a făcut dor de frățiorul meu. Adu-mi-l aici îndată. Dacă te 'ntorci fără el viu ori mort, pâine și sare cu mine nu mai mănânci!»

Roșu 'mpărat a urmat întocmai: l-a strâns în cetate și prin foame și sete l-a silit pe cumnată-său să deschidă porțile și să i se predea. L-a luat cu blândețe și l-a trimis sub bună pază la Floarea; iar el s'a dus cu oastea să isprăvească odată și c'un mic voievod de margine care se trăsese într'o cetate la munte și singur din toată împărăția, când chiar împăratul se predașe, nu vru să se supue și să cunoască pe biruitor. Dar în creierii munților era să meargă mai greu ca pe loc șes, fiindcă vizuina neînduplecatului voievod era așezată pe niște colțuri de stâncă, pe care degeaba se cățărau vitejii ostași, căci până s'ajungă rupți de oboseală la ziduri, apărătorii de sus porneau asupră-le bolovani mari și brațe de vreascuri aprinse, și apă și smoală în clocote și-i prăvăleau în prăpastie; iar prin foame nu era chip să-i strângă, fiindcă aveau drum pe creste și pe brâie cărări ascunse

www.dacoromanica.ro

cunoscute numai lor — şi fântâni cu destulă apă în curţile cetăţii.

Şi cu cât întârzia războiul, cu atât îşi pierdea răbdarea împăratul, că şi el era om, i se făcuse dor de 'mpărăteasa, măcar că era tare aşezată, nu de-alea de se prăpădesc cu dragostea.

In vremea aceasta, Verde 'mpărat trăise mai bine decât biruitorul lui; soră-sa nu ştia cum să se poarte mai frumos cu el, parcă n'ar fi fost biruit şi prins, ci poftit la petrecere şi cinste: prânzuri, plimbări, vânători — doar atâta că singur nepriveghiat de aproape nu rămânea, şi numai o mână dumnezeiască l-ar fi putut scoate viu din capcană. Soră-sa stând cu el seara târziu, îi spunea cât e de nerăbdătoare să vază odată 'ntors pe soţul ei, şi pe frate-său luându-şi iar stăpânirea lui; mereu aducea vorba despre acel voievod care singur e de vină că se întârzie atâta încheierea păcii, şi-l ruga pe frate-său cu lacrimi să-i spună el cum s'ar putea îngenunchia acel neînduplecat şi isprăvi cu atâtea jertfe de viteji.

Intr'o seară, după ce iar pierduse mulţi oşteni fără nicio ispravă, stând Roşu 'mpărat scârbit şi dus pe gânduri în cortul lui, iată-i soseşte o stafetă; deschide cartea soţiei sale şi citeşte:

«Intr'un pahar de vin mai mult stă ascuns adevărul. Aseară am petrecut foarte târziu cu frate-meu. Trimite îndată noaptea oameni încercaţi să calce mânăstirea Pajiştea şi să-ţi aducă de acolo unde stau ascunşi în vestminte de călugăriţă, pe nevasta şi pe băiatul voievodului. Cetatea ori capetele lor. Dumnezeu să ţie în sfânta sa pază pe m. ta.».

La aceasta, Roşu a răspuns peste câteva zile:

«Lăudat fie domnul care face să rodească viţa noastră! Viteazul voievod ni s'a închinat jurându-ne credinţă şi lăsând ostatec pe copilul lui pe care îl luăm împreună cu noi să crească la curtea noastră ş. c. l.".

A doua zi, pasă-mi-te ştafetele se încrucişează pe drum, primea împăratul dela soţia sa, următoarea tristă veste:

«Nepătrunse de slaba minte omenească sunt cărările domnului! Cu sufletul sdrobit aduc la cunoştinţa m. tale că fără să ne fi dat mai dinainte niciun semn de nelinişte, ba dimpotrivă petrecând vesel împreună cu noi până târziu seara, frăţiorul nostru iubit, Verde'mpărat, în cine ştie ce clipă de scârbă sau desnădejde, şi-a pus capăt vieţii peste noapte, lăsându-ne în cea mai adâncă jale, la care nicio mângâiere nu-i cu putinţă: azi

www.dacoromanica.ro

dimineață slujitorii l-au găsit fără suflare în cămara lui. Așa dar m. ta în cea mai mare grabă, trebue să mergi la cetatea lui de scaun cu oastea, să aduni toți sfetnicii, fruntașii și căpeteniile tutulor stărilor și să-i mângâi arătându-le că pierderea unui om, fie cât de strălucit, nu poate opri în loc mersul lumii ale cărui socoteală și capăt numai dumnezeu le știe, iar apoi să faci cunoscut că m. ta, prin dreptul nostru de moștenire dela tată și frate, și prin dreptul biruitoarei săbii a m. tale, iei frânele stăpânirii și răspunderea toată despre liniștea și fericirea întregii împărății. Dumnezeu ș. c. l.».

Nu s'a pomenit așa jale pe o femeie la moartea fratelui. După ce, învălită 'n negru din cap până 'n picioare, l-a dus cu mare cinste până la lăcașul de veci, a pornit în grabă: întâi a mers la mânăstirea Crinului. Acolo a stat în paraclis pe post și 'nchinăciune trei zile și trei nopți cu privighere, cerând ca din partea frățini-său iertare starițului, și a dat bani să înfrumusețeze biserica și s'o sfințească din nou și patruzeci de zile pe rând să se roage pentru mântuirea sufletului răposatului Verde 'mpărat; după aceea a mers la cetatea unde o aștepta nerăbdător soțul ei și 'mpreună cu el s'au dus la mitropolie unde dormeau alături părinții ei, să 'ngenunche amândoi, și ea vărsând lacrimi multe a atins cu fruntea lespedea mormintelor și a zis:

«Am scăpat împărăția: rugați-vă pentru iertarea mea!»

A lepădat apoi vesmintele ei negre, și amândoi, ca urmași ai tatălui și fratelui ei, încoronându-se cu mare pompă, cele două împărății s'au contopit într'una singură, și lume peste lume de toate stările, veselă că se iertase tutulor plata rămășițelor de biruri și 'mbrăcată în haine de sărbătoare mișuna prin toate părțile cetății, că era și o vreme strălucitoare, și pretutindeni sunau surlele și peste toată cetatea fluturau mândre 'n lumina soarelui păduri de steaguri roșii și verzi împerechiate.

Ceilalți împărați dimprejur, ba și cei mai depărtați, intrând în grijă mare, și-au ridicat glasurile lor împotriva apucăturii lui Roșu 'mpărat, în care vedeau o amenințare primejdioasă pentru siguranța lor. Mai întâi unul, apoi al doilea, pe urmă trei odată au pornit război împotrivă-i. Pe unul câte unul, și la urmă pe toți trei la un loc i-a pilduit scurt, luând dela fiecare

www.dacoromanica.ro

câte un petec din împărăție ca să-și întărească granițele spre liniștea lui.

După ce și-a statornicit astfel Roșu 'mparat stapânirea, i-a mai dăruit dumnezeu două mari bucurii: doi feciori unul după altul, la un an; pe al dintâi l-au botezat Ler, iar pe al doilea Mezin. Nu 'mpliniseră flăcăii nici doisprezece, treisprezece ani și mama i-a pornit sub bună îngrijire să vază lumea și să se arate pe la toate curțile împărătești, pe unde îi primeau toți cu brațele deschise, nu numai că erau odraslele unui puternic împărat, dar fiindcă și ei de felul lor erau niște copii nu se poate mai plăcuți, și nu știa lumea pe care să-l mângâie mai întâi. Așa de tineri, și erau o podoabă la toate sărbătorile împărătești. Călăreau frumos, mânuiau armele cu dibăcie. Ler cânta frumos din gură și Mezin din harfă, și 'mpărătese, doamne, domnițe, curtene nu mai puteau după ei, încât se dusese vestea în lume de cei doi minunați coconi ai lui Roșu 'mpărat și ai împărătesei Floarea. După ce se plimbaseră ei de mici sub bună pază pe la toate curțile împărătești, când au trecut de douăzeci și unu de ani, împărăteasa s'a sfătuit cu soțul ei, și într'o dimineață s'a hotărît: să plece în plimbare ea cu Ler la Albu 'mpărat care stăpânea la hotarul de miazăzi o împărăție de seamă, iar împăratul să plece cu Mezin, în plimbare la Negru 'mpărat cu care se învecinau la miază noapte. Albu 'mpărat avea doi copii, pe Mugur Voievod care tot tânjea de mic, fiindcă mamă-sa îl născuse înainte de vreme, dintr'o mare spaimă, când luase peste noapte foc palatul; și pe Liliana Doamna, o fată ruptă din stâncă, nu atât de frumoasă, cât de arătoasă, și nu prea zâmbitoare. Ajungând acolo Floarea 'mpărăteasa și cu Ler Voievod, au fost întâmpinați de Albu 'mpărat, de împărateasa lui, de copii și de o ceată întreagă de fruntași. Au mers cu toții la cetatea de scaun unde erau pregătite sărbători mari în cinstea lor. Acolo, Floarea și-a făcut prilej de vorbă și fără mult înconjur a spus gazdelor că vine să pecetluiască prietenia celor două curți prin încuscrire; că în numele soțului cere în căsătorie pentru fiul lor Ler Voievod pe Liliana Doamna. Lui Albu Vodă și soției lui de bucurie nu le venea să crează; firește — nu era glumă să ia de ginere pe moștenitorul celei mai strălucite coroane. Seara după ospăț, Floarea a luat pe Ler, iar Albu 'mpărat și soția lui pe Liliana și s'au dus în odăile lor.

— Fătul meu, a zis Floarea lui Ler, poate ai înțeles de ce

www.dacoromanica.ro

am venit împreună aici. Nu mai eşti copil, ai împlinit douăzeci şi unu de ani, trebue să te căsătoreşti. Ţi-am găsit o femeie cum nu se poate mai de potriva... noastră, cuminte, vrednică şi cu mare viitor... Ai înţeles pe cine?

— Nu, mamă, a răspuns băiatul, care era cu gândul foarte departe.

— Pe Liliana... Ce zici?... Nu răspunzi?

— Ba da, mamă! la ce?

— La ce ţi-am spus...

— Ce mi-ai spus?

— Ce fel, n'ai auzit tu când ţi-am spus pentru ce am venit aici? că am hotărît să iei de soţie pe Liliana, fata lui Albu 'mpărat.

— Pe Liliana, eu?

— Da, tu, pe Liliana!

— Apăi, asta, iartă-mă mamă, nu se poate.

— Dece nu se poate? a 'ntrebat mama ne 'nţelegând.

— Fiindcă eu am făgăduit să iau pe alta...

— Pe cine?

— Pe Viorica Doamna, fiica lui Negru 'mpărat.

— Când ai făgăduit?

— Acum şase luni când am fost la curtea lor.

— Cui ai făgăduit?

— Ei.

Mama a îngălbenit şi a strigat:

— Şi cum ai îndrăznit să făgăduieşti fără voia mea, fără voia împăratului? De când un copil care n'a rămas încă sărman de părinţi poate să facă de capul lui ce-i place? Şi de când un voievod care are să moştenească una din cele mai mari împărăţii ale lumii are voie să pornească în lume încotro-i abate?... Pe Viorica? fata lui Negru 'mpărat?... Da ştii câţi feciori are şi câtă împărăţie stăpâneşte acel crăişor care s'a împopoţonat şi el cu numele de 'mpărat? Du-te şi trei zile călare ţi-ajung să-i măsori în lung şi 'n lat întreaga împărăţie, dar pe urmă-ţi trebue tot atâtea ca să-i numeri prăsila.. împărătească. Să nu te mai aud cu asemenea copilării!

Totdeodată, în altă parte a palatului, Liliana spunea părinţilor că ea, dacă e să se mărite, numai pe Mezin Voievod, fratele lui Ler, îl ia — pe altul nu, că lui i s'a făgăduit de-acum un an când a fost pe-aici, ori... merge la călugărie !...

www.dacoromanica.ro

— Dar Ler are să moştenească tronul celei mai mari împărăţii de pe lume, fată!

— Ş'apoi? fiecare cu dreptul lui.

— Dar Mezin are să moştenească un mic ţinut şi supus fratelui său care o să aibă moştenitori„ voivod de margine în cine ştie ce munţi în veci o să rămâie.

— Ş'apoi? fiecare cu partea lui!

— Atunci! o să te duci la călugărie.

— Ş'apoi, fiecare cu norocul lui!

N'a fost chip s'o domolească 'n seara aceea pe 'ndărătnica Liliana. — Ei ! ea n'avea o mamă ca Floarea !

Când au ajuns Ler cu maică-sa înapoi au găsit acasă pe împăratul şi pe Mezin întorşi de cu seara dela curtea lui Negru Voievod. Fraţii s'au grăbit să se ducă a vorbi împreună, iar împărăteasa, rămânând cu împăratul, i-a povestit toate. Impăratul a râs şi i-a povestit şi el soţiei sale cum Mezin nu vrea să se 'nsoare cu Viorica, fiindcă a făgăduit Lilianei s'o ia pe dânsa, şi cum Negru Vodă i-a răspuns că Viorica lui nu vrea în ruptul capului să-l ia pe Mezin, fiindcă fără ştirea părinţilor ea s'a fost făgăduit lui Ler, şi că el ca tată nu 'ndrăzneşte să calce pe inima fetei, că o singură fată are... şi pentru nimic pe lume nu-i poate strica hatârul.

— Da, a răspuns Floarea, s'aştepte; fiindcă ai mei până la urmă s'au învoit: Ler a stat la masă alături de Liliana, a jucat toată seara numai cu ea şi, când s'au despărţit, fata i-a dat băiatului o rămurică de liliac; şi la plecare i-a strigat «Ler Voievod să nu uiţi!» şi până nu ne-am pierdut din ochi el a privit tot înapoi la năframa ei care fâlfâia de departe.

— Da, a răspuns împăratul, şi Mezin a stat la masă alături de Viorica, şi toată seara a jucat numai cu ea, şi când s'au despărţit fata i-a dat băiatului un mănunchi de viorele, şi la plecarea noastră i-a strigat: «Mezin Voievod, să nu uiţi!» Şi până nu ne-am pierdut din ochi el a privit tot înapoi la năframa care fâlfâia de departe.

— Statornicia tinereţii! a gândit Floarea zâmbind foarte mulţumită.

— Ia ascultă ! a zis împăratul trăgând cu urechea, şi au mers amândoi să se uite pe fereastră, de acolo au văzut pe flăcăi; — şedeau amândoi pe o laviţă; Ler cânta din gură, iar Mezin îl ţinea din harpă. Au bătut părinţii din palme de mult ce

www.dacoromanica.ro

le-a plăcut cântecul flăcăilor și i-a chemat sus, i-a sărutat, și mama zice lui Ler, care purta la piept un mănunchi de viorele veștejite adus de frate-său:

— Care va să zică, ne-am înțeles! Tu iei pe Liliana.

— Nu mamă, iartă-mă, dacă e să mă 'nsor numaidecât, eu iau pe Viorica.

— Ieși! a strigat mama.

Și Ler a ieșit.

— Tu, a urmat ea către Mezin care purta la pălărie o ramură ofilită de liliac, tu ești mai cuminte, tu ai să iei pe Viorica, nu el, așa vreau eu.

— Mamă, iartă-mă, a răspuns băiatul, dacă e să mă 'nsor numaidecât, apoi pe alta decât pe Liliana n'o iau.

— Ieși!

Și a ieșit și Mezin.

Impăratul a 'nceput să râză, parcă era lucru de râs. Iar împărăteasa a 'nceput să se plimbe de colo până colo mai turburată și mai învăpăiată decât o văzuse el vreodată, și cam de multe ori o văzuse, așa încât strălucitul ei soț n'a îndrăznit să mai zică o vorbă; s'a plimbat ea cât s'a plimbat fierbând și pe urmă s'a așezat la masă și a scris în fuga mare, de scârțâia pana strașnic, două cărți, le-a 'ndoit și a trimis să-i aducă pe băieți îndată dinaintea ei:

— Acuma fără zăbavă trebue să plecați. Tu, Ler, să mergi cu cartea asta la Albu 'mpărat; acolo ai să petreci până te chem eu înapoi; tu, Mezin, tot așa, la Negru 'mpărat cu cartea asta. Nici umbră de 'ndoială n'am că veți ști să vă purtați cuviincios, așa cum se cuvine fiilor lui Roșu 'mpărat și Floarei, mama voastră, care vă iubește și numai la binele vostru se gândește.

Au plecat amândoi, dar fiindcă scaunul împărăției nu sta în mijlocul țării, ci cam la o parte, au trebuit aproape până seara să meargă împreună pe aceeași cale mare până la un loc, unde era o cetățue mică și de unde să pornească a doua zi dimineața, unul spre miazăzi și altul spre mizănoapte, precum li se poruncise hotărît.

Seara, ajungând la cetățue, s'au oprit să poposească și după cină mergând la culcare, ce le-a dat băieților în gând? Să încerce, n'ar putea să vază și ei ce scrisese mama în cărțile cu care-i trimisese.

www.dacoromanica.ro

Şi aşa le-au scos din sân şi uitându-se bine la scrisul de d'asupra au rămas în mare nedomirire.

— Nouă ne-a poruncit altfel: tu n'ai auzit?

— Ba da.

— Atunci se vede că e greşeală; de grabă, mama ţie ţi-a dat-o pe a mea şi mie pe a ta.

— Să vedem, dacă se poate, ce spune 'năuntru.

Şi, fiindcă tot de grabă pesemne, împărăteasa îndoise numai cărţile şi nu le pecetluise, ei le-au deschis, şi au găsit că şi cuprinsul se potrivea cu ce era scris d'asupra: de prea strălucitul prieten Albu 'mpărat se ruga să-l primească bine pe Mezin, ca pe un copil al lui, iar credinciosului vecin Negru 'mpărat îi spunea între altele: nu mă 'ndoiesc că Ler Voievod va fi cinstit precum se cuvine...

N'au aşteptat să se lumineze bine de ziuă şi, urându-şi drum bun şi petrecere frumoasă, au plecat flăcăii, nu cum degrabă le poruncise greşit mama, Mezin spre miazănoapte şi Ler spre miazăzi, ci cum sta limpede şi potrivit la carte — Ler către Viorica, iar către Liliana Mezin.

După câteva zile stăteau părinţii înainte de culcare într'un pridvor fără să vorbească, şi le era dor de feciori — că poate fi cât de 'mpărat, părintele e tot părinte — şi împărăteasa a pus mâna la ochi, a stat aşa parcă ar fi adormit, şi pe urmă zice:

— Uite, eu văd acuma pe Liliana jucând cu Ler...

— Cum asta?

— Nu ştii? Ia pune şi măria ta mâna la ochi şi gândeşte-te acolo cu dor adânc, dar adânc de tot, cât poţi mai adânc.

Impăratul şi-a rezemat coatele pe spetezele jeţului, şi-a acoperit ochii cu amândouă mâinile şi s'a gândit cât a putut mai adânc, şi pe urmă zice:

— Aşa e, da! Adevărat o văz pe Liliana, dar nu joacă Ler cu ea, joacă Mezin.

— Ba Ler! Nu vezi?

— Ba văz... Dar e Mezin... Uite!... uite! Ler se plimbă cu Viorica!

— Ba cu Liliana.

— Ei aşi!...

Ba Ler, ba Mezin, ba Viorica, ba Liliana!

S'a cam îmbufnat împărăteasa şi zice:

www.dacoromanica.ro

— In sfârșit, rămâi măria ta cu părerea măriei tale, eu rămân cu a mea. Hai să ne culcăm că e târziu.

Nu prea-i era somn împăratului, ar mai fi stat de vorbă, dar după obiceiul lui a ascultat-o ca totdeauna.

In odaia lor de culcare ardeau zi și noapte la icoane două candele mari de argint, una 'n dreapta, alta 'n stânga, alături de căpătâie. S'a închinat fiecare sub candela lui, și fără să mai schimbe alte vorbe decât «somn ușor» s'au așezat la culcuș, și n'a trecut mult ș'au adormit amândoi.

Despre ziuă, tocmai când era somnul mai dulce, ce să se pomenească 'mpăratul? Incepe să geamă împărăteasa grozav și apoi să strige ca într'o pieire de moarte. Sare 'mpăratul din somn ș'o deșteaptă.

— Ce e?

Iar împărăteasa, cu ochii mari, luându-l strâns în brațe ca să se 'ncredințeze că e aevea, oftează greu și zice:

— Ah! ce vis am visat! și întorcându-se către icoane se 'nchină.

— Ce vis?

— Mi-e groază parcă să ți-l spun.

Apoi, trăgându-și sufletul, urmează: Se făcea că mă rătăcisem într'un palat pustiu și 'ntunecos. Treceam dintr'o sală într'alta căutând să dau de o ieșire, și cu cât umblam, cu atât mă rătăceam mai adânc. Era tăcere mare... Când auz deodată 'n urmă greu trosnind podelele putrede ca de pas de om... Trec din sala aceea și merg mai iute, pașii vin și mai iute după mine, tot mai aproape îi aud la spatele meu... M'a ajuns, dau să fug, dar nu mă țin picioarele. Atunci m'apucă o mână uscată și grea de umăr; îngheț și caz în genunchi cu ochii închiși, dar îndată simț că mă ridică cineva cu putere, și când deschid ochii văd dinaintea mea un pustnic sălbatic cu părul și barba vâlvoi, și-mi zice râzând urît:

— Ce? nu-ți mai aduci aminte? Ori ești mândră și nu mai vrei să cunoști pe frățiorul tău iubit, pe Verde 'mpărat?

— Frate, iartă-mă! iar el m'a luat de mână și râzând mereu ca un nebun, zice:

— Vino să-ți arăt ceva.

Și m'a dus într'o sală mare și acolo m'a poftit să șez alături cu el pe-o laviță de piatră; am șezut: el a făcut un semn cu mâna și s'a arătat numaidecât o femeie sdrențuită și despletită, s'a

www.dacoromanica.ro

așezat jos în fața noastră, a scos dintr'o dăsagă un cap de om, și a 'nceput să-l mângâie și să-l pieptene cu unghiile, și să-l sărute... și... era capul copilului meu, al lui Ler... și clipea din ochi... și o săruta și el, și pe urmă l-a pus la loc în dăsagă și s'a făcut nevăzută.

Și a 'nceput să tremure de groază și până nu s'a făcut ziuă bine și n'a dat cu ochii de soare, nu s'a putut astâmpăra.

Deacum îi era peste putință mamei să lase a o mai prinde o noapte acasă; trebuia fără întârziere pentru liniștea sa să-și vază băiatul, și astfel chiar în acea zi, n'a fost chip să se 'mpotrivească Roșu 'mpărat, împărăteasa a pornit urmată de călăreți și de curteni spre unde știa că-l trimisese pe Ler. Zi și noapte, fără popas a tot umblat până când a ajuns către seară aproape de cetatea de scaun a lui Albu 'mpărat, și iată că la o înfurcătură de drumuri, de pe un drum lăturalnic, vede apropiindu-se către drumul ei o ceată veselă de călăreți tineri, care pe semne se 'ntorceau împodobiți cu flori de liliac dela plimbare, în pasul cailor; cântau cu toții încetinel, iar pe deasupra tuturor se auzea în liniștea câmpiilor un glas de fată mare. Când s'au apropiat una de alta cetele la 'nfurcătura drumurilor, unul dintre tineri, care mergea în frunte alături cu fata cântăreață, zice:

— E mama, și dă pinteni calului, fata după el, iar când ajung în dreptul călăreților dinaintea trăsurii împărătești, ridică mâna dreaptă și strigă: «*Opriți*». Oamenii opresc. Toți stau. Cântecul încetează, flăcăul sare jos repede de pe cal, ajută pe tovarășa lui să coboare și ea, și amândoi dau fuga la trăsura împărătesei:

— Mamă, zice Mezin.

Dar mamei nu-i vine să-și crează ochilor.

— Tu, Mezin! Ce cauți tu, aicea? Unde-i Ler?

— Unde l-ai trimis măria ta.

— Unde l-am trimis eu? strigă nedomirită împărăteasa.

— La Negru 'mpărat, răspunde Mezin Voievod.

— Eu? pe Ler? la Negru 'mpărat?

— Da, mamă.

— Nu te-am trimis eu pe tine la Negru 'mpărat?

— Nu, mamă, pe mine m'ai trimis aici, la Albu împărat, așa scrie în scrisoarea măriei tale.

— Arată scrisoarea.

www.dacoromanica.ro

— I-am dat-o lui Albu 'mpărat.

Impărăteasa n'a mai zis nimic, a luat-o pe Liliana în trăsura ei și amândouă cetele amestecându-se au pornit împreună, pe tăcute, spre cetate.

La palat n'au dat tocmai peste veselie, căci Mugur Voievod era greu bolnav, încă mai dinainte chiar de sosirea lui Mezin și nu-i putea da cu nimic de leac. Cum a sosit, Floarea a cerut așa, de o doară, lui Albu 'mpărat cartea cu care-l trimisese pe Mezin, și dupa ce, încruntând sprâncenile, a citit-o din slovă 'n slovă și iar a mai citit-o, s'a pătruns că graba strică treaba; a 'nceput să râza singură, ridicând din umeri: să vedem, a gândit ea, până unde merge norocul lui Mezin! Și 'ndată a mers să vază pe împărateasa care nu se deslipea o clipă dela capătâiul bolnavului. A găsit-o sdrobită de veghere, moțăind pe un jeț: lui Mugur Voievod îi fusese tare rău peste noapte și toată ziua; deabia acum spre seară adipise puțin. Așa, din ce în ce mai rău, până să nu plece Floarea de-acolo s'a stins bietul Mugur Voievod la vreo trei patru zile după astea, lăsând în adâncă mâhnire pe toată lumea și mai ales pe biata mama lui.

Să vă povestesc despre jalea ei... dar se poate cu vorbe arăta atâta adâncime? Ori poate să fac și eu ca alți povestitori? In loc să va arăt scurt ce nenorocire s'a 'ntâmplat femeii, să 'ncep a vă spune cu ce mi se pare acuma mie c'ar semăna acea nenorocire de-atunci a unei împărătese? Dar inima acelei mame se poate, pentru cine are vreme de pierdut ca cititor, hârtie și cerneala de pierdut ca scriitor, asemăna cu un turn înalt pe care grozavul cutremur îl năruie dintr'o sguduitură, făcând din el, care, pân'adineaori își înălța sprinten vârful aurit spre'nălțimile albastre, o grămadă pleoștită de bolovani sparți, risipiți fără altă socoteală decât nebunia oarbei întâmplări... sau cu un sărman plăpând gingaș trandafir d'abia 'nflorit, pe care viscolul vrăjmaș l-a smuls cu cruzime din crenguța lui subțirica, spulberându-l mort cu fragedele-i foite smulse, în șivoiul turbat, năvalnic, prăpăstios... sau mai bine c'o mândră stâncă de cremene, pe care trăsnetul năprasnic, într'o clipă, a despicat-o 'n două, din frunte până 'n temeliile ei? Ori și mai și, cu un stejar plin de viață, pe care securea nemernică... și celelalte.

Cu care poftiți să v'o seamăn, cu una, cu două, ori cu toate odată? Aș putea-o face și-așa de hatârul d-voastră... dacă de dragul cuvintelor am căutat anume să vă născocesc o povestire.

www.dacoromanica.ro

Dar nu credeți asta. Eu de hatârul povestirii caut întradins cuvinte, cu care să v'o spun cum mi-o închipuesc eu, cât mai degrabă și mai limpede pot.

Și asta, fiindcă — povestirea nu este ori este și ea un meșteșug? — Dacă nu este meșteșug, atunci ce să mai vorbesc, dacă toată lumea o poate face; dar dacă este și ea meșteșug, ca toate meșteșugurile, ca, bunioară, ciubotăria, apoi ia să vedem: ciubotarul cât de prost, oare de hatârul sculelor lui (cuțite, pile, calapoade, sule, ciocane, undrele, ace și câte și mai câte, unele mai mari, altele mai mici), oare de hatârul lor s'apuca să lucreze ciubote? ori de hatârul ciubotelor ia, numai la trebuința și cuminte, sculă după sculă? Apoi atunci, cum? Ciubotăria care va să zică să fie mai subțire meșteșug decât povestirea?... Și pe urmă, când vă povestesc pe cât mă taie capul să fac meșteșugul meu, nu voi să pat măcar cu unul dintre d-voastră ce-a pățit odată un om șașiu, pe care într'o seară un călător rătăcit l-a întrebat încotro s'o ia ca s'ajungă mai drept în cutare loc, și șașiul i-a arătat așa cu mâna într'o parte; dar călătorul l-a întrebat: Mă omule, spune drept, că mi-e degrabă s'ajung până nu 'nnoptează: încotro s'apuc? Incotro mi-arăți cu mâna, ori încotro te uiți cu ochii?...

Așa dar, destul e să vă spun că oricât de nevolnic de viață fusese Mugur, copilul ei, pe 'mpărăteasa așa o jale a cuprins-o încât, fără să se fi bocit grozav, ba chiar zâmbind uneori, nu mult după aceea din asta i s'a tras și moartea ei. Dar înainte de moarte s'a 'ndurat milostivul de ea și i-a trimis o mare mângâiere: fiică-sa Liliana Doamna s'a căsătorit cu Mezin Voievod, și auzi dumneata! zi cu zi la nouă luni în cap a născut cocon frumos pe care biata bunica l-a botezat Mugurel — și vesel copil! Când l-a cufundat mitropolitul în cristelniță, el, în loc să sbiere ca alți copii, după groaznicul obicei prost al acestor îngerași nevinovați, el a 'nceput să râză ca o călugăriță gâdilată... A râs toată lumea, iar i. p. s. zice:

— Ei, așa băiat îmi place și mie! să nu fie de deochi! Asta o să iasă un bărbat și jumătate.

Ei! n'ai ce-i face! Așa e lumea noastră: bine și rău, rău și bine! Dumnezeu a dat odată de toate din destul cu ridicata; iar omul tot cântărește cu mărunțișul; și vine cântar după cântar; marfa tot aia și cântarele tot altele, unul bate mai la dreapta, altul mai la stânga, unul simte mai mult, altul mai puțin; dar să tragă vreunul drept de tot, adică fără greș deloc, peste putința

www.dacoromanica.ro

omului! Ei! ș'apoi! mai la urmă ce supărare poate încăpea? Cântarul fiecăruia tot pe el îl înșeală, și dacă-l înșeală tot într'o parte, nu când într'una când într'alta, va să zică îi iese omului totdeauna socoteala la fel... Numa dacă n'o fi omul așa de sec să nu crează 'n cântarul său, ci să umble prin vecini luând împrumut cântarul când dela unul când dela altul... Sunt și d'ăștia destui, care ard lumânare în toate serile să-și facă socoteala cât a păgubit el ziua după atâtea cântare străine, nu cât ar fi câștigat după cântarul lui.

Dar, în sfârșit, să lăsăm nimicurile astea negustorești, cu socoteli și cântare, și să ne'ntoarcem mai bine la povestea noastră.

www.dacoromanica.ro

TRAIAN DEMETRESCU

Zilele acestea s'a stins, așa de timpuriu, Traian Demetrescu, unul dintre poeții distinși ai generațiunii tinere. Era un talent mic și feminin, dar era un talent, și așa moartea lui poate fi considerată ca o pagubă pentru literele noastre. Pentru aceia care au avut plăcerea să-l și cunoască personal, părerea de rău trebue să fie și mai mare. Era un caracter cu deosebire afabil și apropiat — maniere de domnișoară blândă, sfioasă și prea simțitoare — distincție și politețe de adevărat gentilom — apucături poetice chiar în cele mai de rând prilejuri ale vieții — onest și dezinteresat — figură simpatică, glas dulce și mângâios și un zâmbet de copil bun. El trăia așa cum scria, învăluindu-și viața practică în atmosfera eterată a poeziei sale, și aceasta nu era afectare pentrucă-l prindea. Traian Demetrescu era un spirit totdeauna entuziast, sincer și adesea destul de pricepător al artei. Melancolic din cauza bolii care-l istovea, dar totdeauna inimă bună și deschisă și vesel tovarăș ca și prieten cinstit, Traian, blândul pesimist pe care-l pierdem, ne lasă tutulor care l-am cunoscut bine, multă părere le rău și o duioasă amintire.

www.dacoromanica.ro

ION BREZEANU

...Fără pretenţie de a decreta talente, dar şi fără nicio ezitare, cutez a spune: Brezeanu este un extraordinar temperament, o natură desăvârşită de artist, unul dintre rarele fenomene care pun adânc marca lor pe o întreagă epoca artistică. Este un Dragulici, e un Iulian, un Mateescu; probabil ar putea fi un Millo [1]). Ar putea — dacă... Dar despre acest *dacă*, mai la vale.

Vedeţi — nu vorbesc decât despre concepţiile lui mari — pe artistul nostru în „Mort fără lumanare", [2]) în „Doctorul fără voie", [3]) în „Scrisoarea pierdută", în „Noaptea furtunoasa", în „Avarul", şi judecaţi despre minunata bogăţie a invenţiei lui, varietatea fanteziei lui, puterea stăpână cu care-şi face palpabile concepţiunile. O fibră a fiinţei lui nu s'astâmpără o clipă; toate lucrează potrivit ca'ntr'un trai adevărat şi sincer. Şi ceeace face să se ridice aşa de sus creaţiunile tânărului artist este dragostea călduroasă cu care el le îmbracă pe toate într'un fel de atmosferă lirică particulară.

Uitaţi-vă la Sganarelle, [4]) stricatul cela de lemnar, cât e de simpatic când, cicălit de nevastă, îi spune fierbând: „Te... bat!" cât e de drăgălaş când, scos din fire, chiar o bate! Dar întâlnirea cu doica? Cu ce admiraţie nesăţioasă o priveşte! Cum îi sticlesc ochii lăcrimoşi şi cum îşi linge buzele ca de cea mai fină dulceaţă! Cu cât de exaltată galanterie se apropie să-i cerceteze laptele! Dar modul vertiginos cu care vechea slugă de doctor debi-

1) Vestiţi actori români din secolul XIX-lea.
2) Piesa de I. Bacalbaşa.
3) Piesa de Molière
4) Personaj din „Doctorul fără voie".

www.dacoromanica.ro

tează frânturile incoherente de fraze latinești, ce-i sbârnâie încă prin minte!

Uitați-vă la nenea Nae Ipingescu, gravul ipistat din „Noaptea furtunoasă", cu cât tact și cu câtă discreție știe el să cultive amiciția cetățeanului Titircă și stima întregii familii a acestuia! Cu câtă vervă lămurește pe amicul său asupra binefacerilor sufrajului universal, preconizat de tânărul Rică Venturiano! Cu câtă seriozitate desleagă el, la sfârșitul piesei, încurcătura, când recunoaște pe romanticul publicist, pe care-l admiră prin luminată convingere! — Ipingescu, acest tip de farsă groasă, se ridică, prin interpretarea sobră și rafinată a lui Brezeanu, la dignitatea adevăratei comedii.

Aceeași favoare o capătă prin interpretarea lui Brezeanu și tipul revoltător de trivial al Cetățeanului turmentat din „Scrisoarea pierdută". Artistul nostru se afirmă și aci ca un talent de elită, confirmând încă odată clasicul precept că și un monstru urâcios, redat de artă, trebue să placă. Din acel respingător alcoolic, Brezeanu face o nesămuit de interesantă întrupare. Are acest Cetățean turmentat atâta dulceață în ochi și pe buze, atâta măsură în mișcări, atâta onestitate și mansuetudine în suflet, încât încetează a mai fi un tip real înjosit; el se ridică sus și la proporțiile largi și demne ale unui tip abstract: simbolul unui popor întreg... Uite-l! In schimbul unei închipuite îndreptățiri de sufraj, el este, aci îmbrățișat, aci îmbrâncit, când curtenit, când batjocorit — rând pe rând, aplaudat, huiduit, ridicat pe brațe, tăvălit prin noroi, pupat, bătut, îmbătat și mistificat arareori, parcă și-ar înțelege lucid ciudata soarta, dar e pe loc iar buimăcit de câte i se'ntâmplă; mâhnit, dar tot glumeț; beat, dar cuminte; vițios, dar cinstit, se supără o clipă de ceeace, pricepând turbure, simte limpede că se face cu dânsul; apoi, recăzând de bunăvoie în amăgire, care într'o ultimă scăpare posibilă, urmărește cu tenacitate suprema lui mângâere — sâmburele mistificării! rădăcina soartei lui! — caută mereu și fără preget să aile dela măcar cine, până nu se'nchide urna: „el!..... pentru cine votează?... *el!*... Și însfârșit — lumea noastră nu-i atât de rea cât se spune! — i se dă mângâierea: află, în sfârșit, dela doamna

www.dacoromanica.ro

Trahanache pentru cine votează și, triumfător, aleargă să-și exercite, suveranul! dreptul de a stăpâni prin liber sufraj. Pentru aceea, când se serbează victoria electorală, omul ridică din toată inima-i recunoscătoare toastul lui „în sănătatea coanei Joițichii, că e damă bună". Dragostea sincera cu care Brezeanu își motivează toastul este o culme teatrală. Cu două vorbe spuse cald, din adâncul sufletului, el pune un fel de pecete morală pe o poemă, poate, condamnabilă, pe o operă intelectuală de o moralitate cu drept cuvânt atât de contestată.[1]) După toastul lui Brezeanu, un om de inimă nu poate ieși din teatru fără să se împace, ba oarecum chiar să simpatizeze, cu distinsa damă de lume și cu bețivul josorât de cârciumă, două creaturi greșite, rătăcite, vinovate, dumnezeu știe din ce pricini, dar bune — zică ce le place ipocriții! — cu siguranță, bune.

Și când face Brezeanu, cu atâta covârșitoare putere aceste două superioare creațiuni? — Când încă este caldă memoria celor doi mari predecesori — fie-le dânsa totdeauna iubită și respectată! — neuitații Iulian și Mateescu....

Cine poate pătrunde intimele jocuri ale spiritului nostru, captiv subtil în greul trup?

Cu cerbicea încovoiată ședeam în fundul unei loji la o reprezentație a „Scrisorii pierdute", gândind la acu vreo cinsprezece ani. Melancolia îmi apucase capul bine cu amândouă mâinile și-mi lingea rar și apăsat fruntea și ochii, cum linge felina obrazul prăzii pe care o ține supusă în ghiare, săgetând-o cu privirea până în fundul luminii ochilor. Să mai mă apăr?.... degeaba. Am închis pleoapele, acoperindu-le cu stânga, și, amețit în întuneric de tortură, am oftat din adâncul ostenitei inimi. Iar spiritul a trecut atunci printr'unul din acele momente de bizarerie care-i sunt așa de frecvente; nesocotind povara atâtor ani și rupând orice solidaritate cu trupul chinuit, a voit să se amuze. Am simțit — lucru ce nu mi se întâmplă foarte des — că ochii mei sunt uzi: erau balele melancoliei. Totdeodată am auzit pe scenă explicația Cetățeanului turmentat, care aduce „adresantu-

1) Aceste afirmații ironice se referă la acuzațiile de imoralitate pe care critica burgheză le adusese lui Caragiale.

www.dacoromanica.ro

lui cu domiciliul cunoscut" pierduta scrisoare regăsită. Am ridicat mâna de pe ochi și prin perdeaua lor umedă, sub slaba lumină a lustrului, am văzut alăturea mea în lojă, am văzut bine pe vechiul meu prieten Mateescu. Am vrut să strig, am dat să fac o mișcare, dar am rămas mut și încremenit pe loc, atât de de absorbit urmărea el desfășurarea privelиștii de pe scenă. Cu ochii-i mari fără clipire, cu degetele înfipte pe rampa de catifea a lojii, cu capul pornit înainte, cu finele lui buze strânse, extaziindu-se treptat și transfigurându-se ca sub farmecul unei nespuse bucurii ce i se apropie și-l apucă tot mai mult, Mateescu a urmărit toată scena, și când Cetățeanul turmentat a ieșit, plecând triumfător, în fugă, la vot, Mateescu s'a ridicat în picioare s'a început să aplaude frenetic... L-am văzut numai; palmele nu-i sunau... Apoi s'a întors cu fața radioasă către mine, și l-am auzit distinct șoptindu-mi: „Ah! ce frumos". In sgomotul aplauzelor, cortina s'a lăsat; lumina aproape moartă a candelabrelor electrice a reînviat..... Mateescu pierise de lângă mine — se dusese la locul său.....

Am alergat pe scenă. L-am îmbrățișat pe Brezeanu cu căldura de care eram capabil acum atâția ani, așa de cald, că o clipă, n'am putut ști cine e lipit pe pieptul meu — el ori Mateescu.

Fii fericit și vesel acolo unde-i fi, iubite prieten dispărut! Cetățeanul turmentat tot trăiește, e sănătos și bine, și mă însărcinează să-ți spun că, d'aci de departe, te salută grațios.

Cea mai nouă creațiune mare a lui Brezeanu este Harpagon [1]) o muncă de ani. De câți... Vezi acest prețios mărgăritar? Spune-mi ce vârstă are... Cum o să pot socoti la ce moment anume s'a întârâtat un punct pe corpul unei stridii? Cine ar putea afla când anume a căzut într'un creier sămânța unei opere? Dar mai la urmă, ce-ți pasă de sămânță și de muncile de rodire prin care ea a trecut? Iată rodul generos — Harpagon întreg.

Pentru cine știe dece e vorba, Harpagon este unul din rolurile cele mai grele din câte s'au putut vreodată închipui: tip abstract — întemeiat aproape peste tot pe ideațiune și, numai

---

2) Personajul pricipal din piesa „Avarul" de Molière.

www.dacoromanica.ro

în două trei momente pe acţiune; ascunzând foarte slab, sub o înfăţişare comică şi nu prea, un caracter tragic; antipatic până la hidos; aci naiv până la imbecilitate, aci şiret până la infamie, când ne'ncrezător până la absurd, când credul până la ridicul; totdeauna crud ca o fiară, şi toate astea nu pentru el, ci pentru patima ticăloasă şi blestemată, care-l chinue, îl roade, îl stafideşte.

Brezeanu poartă pe umeri această colosală greutate, cu perfectă siguranţă a ritmului, fără un moment de oboseală, de sforţare sau ezitare. Ce mască! Ce ochi! Ce siluetă! Sunt prea multe, ca să le pot număra amănuntele acestei desăvârşite creaţiuni, a cărei culme este vestitul monolog dela sfârşitul actului al patrulea.

Acu îl aşteptam cu multă emoţie, firește, dar fără nicio teamă. Cu două zile înainte de prima reprezentaţie, am asistat la repetiţie. Fără să-i fi făcut vreo observaţie, că nici n'aveam vreuna de făcut, Brezeanu mi-a spus:

— Mi-e peste putinţă să mai fiu sobru şi concentrat la monolog: trebue să izbucnesc, trebue să-mi dau drumul cu toata puterea.

— Firește că trebue, i-am răspuns.

— Da, adaogă el, după un moment de gândire, da.... Dar.. Harpagon.... stârpitura asta neputincioasă de şaizeci de ani.. se potrivește să aiba atâta putere? Nu cumva trebue să alerg la alt artificiu?

— Ba, deloc!

Şi i-am făcut scurt — e deajuns cât de scurt pentru inteligenţa lui — teoria motorilor animaţi, care trebuesc să dispună totdeauna de o rezervă de energie înmagazinată. Iată o gloabă spetită şi stinsă de puteri, pe care n'ai crede-o în stare să se mai târască trei paşi. Călăreţul e atacat de vrăjmaşi armaţi, care descarcă focuri asupra-i. El smucește frâul, dă pinteni şi ţipă desperat. Atunci, gloaba năucă dă drumul rezervei de energie; din câteva sărituri supreme, a urcat dealul; într'o clipă a fost departe de primejdie. Poate crăpa în vârful dealului, dar l-a urcat. Este incalculabil în câtă putere mecanică se poate transforma energia înmagazinată cheltuită dintr'o singură dată.

Brezeanu a surâs mulţumit că, fără să fi cunoscut teoria, el ştia intuitiv adevărul; şi cât îl ştia de bine ne-a dovedit-o la reprezentaţie. In monologul lui Harpagon, ridicat la cea mai

www.dacoromanica.ro

naltă treaptă de iritare, s'a arătat în stare să cheltuiasca o putere colosală, pe care nimeni nu i-ar fi bănuit-o până aci. Şi atât a cheltuit-o de generos, încât un singur râs n'a venit din toată sala să turbure nepotrivit liniştea care ne trebuia tuturor pentru a contempla acel înfiorător fenomen ce se chiamă cea din urmă nădejde.

Dacă a putut în unele momente să ne facă acest nefericit să râdem de prostiile şi răutăţile la care-l împinge detestabila-i patimă, de astă dată nu mai e de glumit: stam îngroziţi în faţa acelui sbucium. E un suflet de om măcinat până în fundul fundului. Uriciosul acum ne interesează şi ne atrage; încet-încet, văzându-i amarele lacrimi, îi uităm păcatele, îl compătimim, plângem de mila lui, şi rămânem înnecaţi de emoţiune, când, dupa ce aruncă oribila ameninţare cu casne şi călăi, pleaca nebun să-şi găsească ori comoara, ori moartea.

O altă creaţiune de mare preţ a lui Brezeanu e, fără îndoială, Vlad, idiotul din „Mort fără lumânare" al d-lui I. Bacalbaşa. In această întunecată tragedie a mizeriei şi a ignoranţei, figura idiotului străluceşte tot aşa de tare ca şi fatalitatea care aruncă în peire pe trei oameni. Este un moment în care idiotul, fără să asculte la cele ce se petrec împrejuru-i, la chinurile de teamă şi de remuşcare ale criminalilor, stă înlemnit în picioare, drept, cu lumânarea aprinsă'n mână; nu mişcă deloc; fără să clipească, se uită ţintă spre cer; numai pupilele-i mai trăiesc, dar aşa de puternic, încât se vede bine că'n ele s'a concentrat acum toată flacăra vieţii; ele se strâng încet-încet, arzând din ce în ce mai viu, ca şi cum ar ochi o luminiţă depărtată în firmament, care creşte din ce în ce mai sclipitoare. Momentul acela de extaz religios este de o frumuseţe uimitoare. Şi când e silit să se ascundă într'o tainiţă, bunul nenorocit, cât de blând şi de frumos se roagă: „Mă duc... dar... sa nu mă omoriţi!..."

Dar doctorul Purgon din „Bolnavul închipuit" [1])...

Cine a fost la teatru a trebuit să observe, ca şi mine, un fenomen foarte curios. Până la intrarea mândrului savant, piesa merge, spre mulţumirea tutulor, bine; e un entrain remarcabil, cum se vede foarte des pe teatrul nostru. Dar iată că vine

1) Piesă de Molière.

www.dacoromanica.ro

domnul doctor Purgon. Cum apare, atmosfera se ridică la o înălțime neobicinuită. Atunci începe cascada lui tunătoare de indignare, de imputări, de recriminări și amenințări. Ce vervă fosforică! Promițând nenorocitului bolnav moartea sigură ca pedeapsa a revoltei contra științei, Purgon iese spumând. A intrat, a uimit, a răsturnat, a devastat, și se duce ca o furtună luminoasă, ca un meteor orbitor... Iar după ieșirea lui?... Atmosfera scade repede, așa că toată lumea, actori și spectatori, sunt apucați de frig, se simt stăpâniți de o jenă pe care cu greu ar mai putea-o disimula.

Marele Millo — e demult de atunci — dădea un beneficiu în Teatrul Național, cu spectacol variat. Pentru ridicarea cortinii juca un vaudeville[3]) din franțuzește: *Un bal din lumea mare.* Ziua, nu putuse face repetiție generală; era foarte bolnav. Dar nu era chip să se amâne spectacolul — altă zi nu se mai putea obține la teatru decât peste o lună. Seara l-au adus în trasură închisă. L-am văzut înainte de ridicarea cortinei. Era pierdut, sdrobit de friguri; sudori, aci reci, aci ferbinți, îi acopereau ochii rătăciți; tremura ca varga ținându-se de o culisă, pe care o clătina mărunțel. Am crezut că n'are să poată ieși în fața publicului, sau dacă l-or vârî cu de-a-sila la replică, are să cază în scenă ca o cârpă. M'am dus în cușcă — eu eram sufleor. Cortina s'a ridicat.

Era o piesă bătrână. Un bărbier, căreia i-a fugit de vreo trei ani nevasta, nu știe omul cu cine, vine să pieptene pe o damă din lumea mare, care dă acum un bal splendid. După ce isprăvește lucrul, vrea să iasă dar greșește ieșirea și se pomenește chiar în salonul de danț. Aci își povestește scurt publicului aventura cu nevastă-sa, și profitând de greșala lui, își împrăștie în toate colțurile reclama de *coiffeur*. Dar iată că sosesc dănțuitorii. Un cadril nu e complect. Un baron cu baroana și o altă damă caută un cavaler. Până să se explice bărbierul, dama stingheră îl ia drept un nobil și-l trage în dans. Dansând, omul vede vis-a-vis, în baroana, pe cine? pe trădătoarea lui, pe fugara Fifina.

L-am văzut. Omul acela pe care, cu câteva minute înainte, îl lăsasem într'o stare atât de nenorocită, neputându-se ține pe picioare, a intrat ca o sfârleză în scenă. Până la intrarea lui,

---

3) Comedie ușoară, în care sunt intercalate deobicei cuplete cântate.

www.dacoromanica.ro

toți actorii jucau cu o vervă neobicinuită. Cum a intrat frizerul și s'a aruncat în dans, temperatura s'a ridicat de zece ori mai sus. La solo de cavaler, când, între două entrechats,[1]) se face recunoașterea, Millo s'a întrecut pe el însuși Când a ieșit din scenă, se înțelege, au trebuit ca să-l ia pe brațe ca să-l ducă în cabină; dar nu e mai puțin adevărat că în a doua piesă într'un act, în care Millo nu juca, toți aveau aerul mai molesit de-ât varza acră uitată'n ploaie.

Asta e în teatru primejdia distanțării covârșitoare. Ce primejdie! pe de o parte; dar pe de alta, ce noroc! Numai unul care distanțează astfel poate marca o epocă.

Termin, aducându-mi aminte de ce spuneam mai sus. Brezeanu este un Dragulici, e un Iulian, un Mateescu. Ar putea fi un Millo — dacă...

Dacă direcția teatrului va înțelege că în fața unei așa valori individuale trebue deschis un câmp cât mai larg, și dacă va fi secondat de către camarazii săi cu dragostea ce trebue s'o inspire sufletelor alese superioritatea talentului — atunci Brezeanu va fi fost, cândva, una dintre personalitățile cele mai strălucite ale artei la noi, un spirit dintre acele ce pot evoca o epocă de literatură dramatică națională, un artist care va fi făcut onoarea scenei române cât va fi fost vremea lui.

---

1) Figuri de balet.

www.dacoromanica.ro

P O V E S T E

IMITAȚIE

A fost odată un împărat ș'o împărătească, care aveau trei feciori: ăl mai mare să fi avut șapte anișori, ăl mijlociu vreo șase și Prâslea vreo patru. Și erau frumușei și cuminți de-ți era mai mare dragul să-i vezi.

Odată, pleacă împăratul la vânat după fiare, cu o sumedenie de curteni; și merg ei cât merg călări pân păduri, pân munți și numa 'ntr'o livede răcoroasă, când să oprească să mai răsufle caii de atâta urcuș, aud niște miorlăituri, să fi zis că e vreun cotoi sălbatic, ori cine știe ce lighioană.

Au început să sforăe caii și să-și ciulească urechile în spre partea de unde venea sgomotul. Împăratul zice: „Ce să fie? că nu se vede nicio mișcare în iarba înaltă a pajiștei, și miorlăiturile îi dădeau zor înainte.

Un curtean tânăr, mai îndrăzneț, zice: „Nu dați drumul câinilor!" sare jos de pe cal și, pâș-pâș pin iarbă, merge binișor cu arcul gata către locul bănuit. Aproape de tot, se oprește și'ntinde arcul. Altă miorlăitură... Trage, săgeata vâjâe și se pierde în desișul ierbei care se clatină încet în vârf... Altă miorlăitură, tot pe loc. In sfârșit, vânătorul mai face un pas, doi, se uită bine și rămâne încremenit.

In iarbă, la un loc bătătorit întradins, o copăiță și în copăiță un copilaș — el miorlăia așa. Cine-l lăpădase tocmai aici? Norocul lui... A vrut el împăratul, să meargă 'nainte la vânat, că la asta plecase, da unde a fost chip de țipetele broscoiului, că făcea o gălăgie, un tărăboi de nu-l încăpea pădurea.

www.dacoromanica.ro

Așa, zice întâiul sfetnic, ăla era un prieten vechi și bun al împăratului:

„Măria ta și boieri dumneavoastră, eu zic să ne mulțumim cu atâta pe ziua de astăzi. Hai să ne întoarcem acasă, să dăm poșândicul[1]) ăsta pe mâna unei femei, că cu așa trâmbiță nu mai întâlnim noi vânat cât am umbla".

S'au întors cu copilul încet la pas, și, ori de osteneală cât țipase, ori de zăngănitul armelor, ori de legănătura mersului domol călare, copilul a adormit în brațele sfetnicului, care i-a cântat tot drumul.

In sfârșit, ce s'o mai lungim degeaba! pune-te biata împărăteasă, biată să nu fie! cu cocoanele din casă, ia-l pe copil, desfașă-l, spal-o — că era fetiță — premenește-o, aleargă de-i caută sân... mă rog, toate cele multe câte trebuesc la un pui de om. Și feciorii împăratului, bucuria lor, că aveau acum o păpușe vie să se joace cu ea!

Hrănită, îngrijită, alintată ca o fată de'mpărat, cum nu era să crească bine? Creștea mare și frumoasă, dar frumoasă, nu așa — frumoasă! Au crescut feciorii și fata până a ajuns ca de vreo optsprezece ani și ei care de câți era.

O iubeau împărăteasa și împăratul pe fată de-o pierdeau din ochi, cât era de mlădioasă când umbla, de colo până colo, pe covoarele moi, de nu s'auzea pășind, și cu trandafiri în păr și râdea de toate cele, parcă era, când s'arăta în fața bătrâneților lor, ca un luceafăr strălucitor și vesel în fața unui drumeț ostenit.

Și erau toți fericiți. Da' numa, ce se pomenesc odată împăratul și împărăteasa, tocmai când ședeau amândoi de vorbă și puneau la cale că ce rost să-i facă fetei ăsteia să-i găsească un voinic, un om de neam pe potriva ei, ca fată de suflet a unei case împărătești — ce să se pomenească? Vine feciorul ăl mai mare și zice cu glas tremurat:

„Măriile voastre, taică și maică, vă sărut mâinile, vreau să vă spui o vorbă și să vă fac o rugăciune mare!"

---

1) Prichindel

www.dacoromanica.ro

Zice împaratul: „Ce e, fătul meu? Spune".

Băiatul zice: „Sărut mâinile măriilor voastre, am venit să îndrăznesc... dacă nu vă e cu supărare... să-mi... să-mi dați mie pe Ileana de nevastă... că... mi-e dragă și fără ea nu pot trăi".

Împăratul răspunde: „Fătul meu, asta nu se poate. Ești fecior de împărat și ai să fii împărat. Nici inima ta n'are voie să bată cum îi place și nici tu n'ai voie s'o asculți cum bate. Dacă vrei s'o iei pe Ileana, lapădă-te de tronu 'mpărătesc, pe care ar fi să mi-l moștenești tu când o vrea dumnezeu să mă cheme de aici; lapădă-te de tron, și atunci, rămâneți: tu bărbatul Ileanei și frate-tău al mijlociu împărat pe bun drept în locul tău, la vremea sa.. Gândește-te bine toată noaptea și mâine să-mi dai răspunsul!"

Dar când a zis vorbele astea, împăratul s'a posomorît rău de tot — adică: să nu te socotești că-i glumă ce-ți spui eu. A plecat tânărul pe gânduri. N'apucă împăratul să se întoarcă spre împărătească, s'o întrebe ce zice de asta, și iacă-tă feciorul al mijlociu, intră, se'nchină pân'la pământ, sărută mâna tatii și mamii și zice:

„Taică și maică, măriile voastre, am venit să vă fac o rugăminte: eu vreau să mă'nsor și vă rog să-mi dați pe Ileana, că fără Ileana eu mor".

— Fătul meu, zice împăratul supărat, asta nu se poate.

— Dece, măria ta?

— Dece, de ne-ce... Uite, pentrucă nu vreau eu! zise împăratul răstit! Ieși afară! Ieși că se'ntâmplă nu știu ce!

— Ai văzut, măria ta? zise împărăteasa, după ce a plecat flăcăul mahnit.

— Am văzut, răspunde împăratul încruntat.

— E un lucru mare, măria ta, zice împărăteasa. Și încă mie mi-e frică și de altceva.

Și cum zice vorba asta, hop și Prâslea, de douazeci și doi de ani, deabia cu câteva tuleie în bărbie, iar: „Ileana și Ileana, că de unde nu, îmi fac seamă singur" și'ncepe să plângă și să cază în genunchi la părinți, că-i era mai mare milă măsii de el

www.dacoromanica.ro

Se scoală împăratul necăjit foc și șarț o palmă lui Prâslea de a răsunat tot palatul:

— Ieși afară, mucosule!

Plângi Prâslea și fugi! Impărăteasa plânge și împăratul turbat trimite să cheme numaidecât pe întâiul sfetnic. Cum sosește bătrânul, împăratu-i spune tot:

— Măria ta, zice sfetnicul, nu trebue să te superi așa de tare. Cine n'a trecut prin asta? La tinerețe e boală cu leac. Să-i trimitem pe copii să se plimbe pin lume un an: un an să n'aibă voie niciunul să puie piciorul pe pământul împărăției noastre, și peste un an să mai vorbim: boală trecătoare. „Ochii care nu se văd se uită".

Impăratul chemă pe unul câte unul dintre feciori și fiecaruia le spuse porunca hotărită, scurt și apăsat, așa că nu mai era chip să mai zică băiatul nici cârc.

— Ai înțeles?

— Am înțeles, măria ta!

Și au sărutat fiecare mâna aichii și maichii și și-au luat rămas bun dela Ileana, și-au plecat tus-trei călări tot uitându-se 'napoi, cât au putut să mai vază, cum fluturau în vârful turnului, de departe, două năframe albe. S'au despărțit la o răspântie și au apucat care pe unde.

Au umblat ei cât au umblat, așa hoinari, multă vreme pin lumea largă de colo până colo, și ce să vezi? Când mai erau trei luni până să li se împlinească termenul, ajung ei, fără să se caute, într'un târg mare, unde se ținea iarmaroc vestit odata la zece ani. Se ținea iarmarocul ăsta o sută de zile în cap. Se strângeau acolo la vreme, toate bogățiile de mărfuri din patru părți ale lumii, bunătățile și leacurile pământului, și minunile iscodeniilor toate și comedii, și solomonii, ghicitori, cântăreți și panglicari și paiațele, ăi mai dintâi veneau toți să-și arate care mai de care meșteșugul... și lume... lume de toate neamurile și limbile din depărtări

Umblând așa pin iarmaroc, feciorul nostru ăl mai mare dă peste un negustor care vindea un plocat frumos cu părul creț și dulce ca mătasea porumbului fraged. Plocatul cela era

www.dacoromanica.ro

vrăjit, că cine ședea pe ei, până să stingă o scânteie, ajungea unde gândea. Ce mai încape tocmeală multă? — l-a cumpărat.

Tot în vremea asta, al doilea frate găsește pe un pustnic dela Sfântul Munte, ori de unde o fi fost, care vindea o iconiță facătoare de minuni a maichii precista, și iconița aceea avea puterea că cine ar fi fost pe moarte, dacă o atingea cu credință de buze, îi trecea boala și se ridica 'n picioare bun zdravăn, parcă nu l-ar fi fost durut nici în călcâie măcar.

— Câte parale?

— Atâtea.

— Poftim.

A luat iconița și'a plecat.

La o înghesuială nerăzbită, cum e la orice iarmaroc, se întâlnesc cei doi frați și nu le vine să crează ochilor, și se iau în brațe — că pasă-mi-te își tăinuise unul altuia șiretenia de-acasă. Când să-și spue câte toate le văzuseră și cât îi-e dor de maica și de taica de-acasă, iacătă un sgomot grozav: un tânăr alerga pin iarmaroc plângând și căutând cai să sboare ca vântul și ca gândul, că el trebue numaidecât să plece acasă Fuga și ei, să vadă ce e. Când colo, era chiar Prâslea Cum îl vede, dă un țipăt:

— O, frații mei iubiți, ia uitați-vă în oglinda asta, gândiți-vă la părinții noștri acasă și să vedeți grozăvie! Doamne! Doamne! ce să facem!

Și cum se uită ei în oglindă și se gândesc acasă, ce să le vadă ochii? Văd aevea pe Ileana culcată 'n pat cu părul despletit, albă cum îi varul, cu ochii ca sticla duși în fundul capului, fără o rază de viață — broboane mari de sudoare pe frunte — stârlici la 'ncheietura mâinilor încrucișate pe piept — și sughite rar — sfetnicul bătrân îi ține lumânarea, și mitropolitul în sfită de aur s'apleacă și apropie de buzele ei fripte linguriția cu grijanie; și la o parte și alta a patului în genunchi, plâng înfundat împăratul și împărăteasa cu capetele lor bătrâne pe picioarele răcite ale bietei fete.

Repede, flacăi! toți pe plocat!...

Au ajuns...

www.dacoromanica.ro

Iconița la buzele moartei...

Se mișcă fata... clipește din ochi... își ridică mâna la frunte.. își dă frumos părul într'o parte .. zâmbește... se scoală...

E sănătoasă... sărută pe părinții și pe frații ei, și'ncepe iar să râză ca mai 'nainte și să umble de colo până colo; fuga 'n grădină, taie trandafiri, și-i pune 'n păr și spune la copilării și râde de parcă s'a sculat o ciocârlie din somn și-și cântă cântecul de dimineață.

A pus împăratul să clădească o biserică mândră cum nu mai fusese pân'atunci în toată împărăția, spre lauda fecioarei, care făcuse o așa minune. Și a mâncat și băut la sărbători mari trei săptămâni lumea după lume, pe socoteala curții împărătești.

Acu, toate bune: fata a scăpat; să fie sănătoasă, să trăiască și maica domnului buna, care a păzit-o, să-i dea noroc!... Da.... fata ca fata; ce te faci cu flăcăii? că de a doua zi au început iar să vie unul câte unul la împăratul să-și spue păsul.

Cui s'o dea?

Care are mai mult drept s'o ia?

Fără oglindă n'ar fi văzut-o în ce hal era și n'ar fi îndrăznit să calce porunca împăratului, să vie înainte de termen.

Fără plocat, n'ar fi sosit la vreme.

Fără iconiță ar fi dus-o toți la groapă.

Au stat seara la sfat împăratul, împărăteasa și sfetnicul cel bătrân și până 'ntr'un târziu n'au putut să se înțeleagă cei doi bătrâni cuminți; cui trebue dată fata: ba unuia, ba altuia, ba lui Prâslea; ba să se tragă sorți, norocul s'aleagă!

Împărăteasa, dacă văzu și văzu că nu se mai isprăvește vorba și ea cam picotea de somn, zice:

— Doamne! măria ta, cum sunteți dumneavoastră bărbații! Vă pricepeți la împrejurări mari și la ale mici vă pierdeți cumpătul și rostul... Război mare să fi fost de făcut și până acu îl puneați la cale. Stau și v'ascult de-atât amar de vreme... am căscat de mi-au trosnit fălcile. Ce mai tura-vura... vorbă lungă de geaba! Iacă, o s'o ia ăl de l-o iubi fata, că dreptul lui e!"

— Ei? întreabă cine a ascultat povestea, care dintre flăcăi a luat-o pe Ileana?

— Nu știi dumneata, răspunde povestitorul, cum se ispră-

www.dacoromanica.ro

vesc toate poveștile cu Trei-feți-logofeți? Pe cine era sa iubească fata... pe Prâslea.

— Dar ceilalți cum au rămas?

— Au rămas de bine. Al mare a rămas cu topuzu 'mpăratesc, ăl mijlociu cu iconița... Puțin lucru e să împărățești? Nu-i destul să nu mori niciodată? Dar era și drept să fie a lui Prâslea, pentrucă el, dacă nu o lua pe Ileana, rămânea cu oglinda și s'ar fi tot uitat în ea, ar fi văzut-o pe fată mereu cu altu 'n brațe și s'ar fi prăpădit băiatul... Și dacă se prăpădea el, se prăpădea și fata, se prăpădea și măsa, împărăteasa, care tot pe el îl iubea mai mult, că era Prâslea și ar fi fost mai mare păcatul să se 'ntâmple atâtea nenorociri pentru o biată dragoste de tinerețe.

www.dacoromanica.ro

Versuri

www.dacoromanica.ro

A B I R A T O [1]

Sonet parnasian

Nu-mi măsur bine versul? Ce? Cum? Auz! acolo!
Dar ritmu'mi curge'n vine! şi rima? *je m'en moque...* [2]
Nici pot gândi aminteri! Mi-e tată bun Apollo!
Vrei strălucită probă? Iat'un sonet ad-hoc.

Nu sunt corist! Sunt maistru'n recitativ şi *solo!*
Băcane, râzi ca prostul şi nu m'asculţi deloc...
Ei, da! nu-mi plac nici mie măslinele-ţi de Volo!
Ironic sunt — am ace pentr'orişice cojoc.

Băcan stupid! te fulger!... Inspiră-mă, Erato,
Dă-mi aspră rimă pentru sonetu-mi *ab-irato* —
Să-l sfarăm cu prestigiul divinei poezii:

Tu? imbecil nemernic! *tu* să mă iei la vale?
La scârnava-ţi tarabă zic un *aeternum vale...* [3]
Eu? eu am rima justă — *tu?* false terezii.

---

1) Acest sonet şi bucăţile următoare parodiază începuturile simbolismului şi în special pe Macedonschi. A se remarca ironizarea preocupărilor formaliste ale acestor versuri „parnasiene", „simboliste" şi „coloriste".
2) Imi bat joc.
3) Adio pentru eternitate.

www.dacoromanica.ro

CAMELEON-FEMEIE

Sonet cólorist [1])

Icoană *străvezie*, în cadrul *sumbru*-al vieții,
Cu părul ei *sur-galben*, cu ochi *închis-albaștri*,
Sclipi deodată *clară*, vis *roz* al tinereții,
Cum în *obscure-azururi* apar, pribegi, *blonzi* aștri.

O *văz* fugind prin codrul cel *verde* 'ntre jugaștri —
Era Erato *albă iluminând* poeții. —
De-a ei *priviri focoase* ar fi *roșit* sihaștrii
Păliți, chlorotici, vineți de greul bătrâneții.

Purta bacanta-mi *nuferi, bujori* și *violete*,
Invesmântată magic în *daurite* plete
Și-n *varii polichrome* bibiluri și altițe...

Imi arunca *pupila-i* divine *curcubee:*
Dar eu nebun! zic: *„Spectru! Cameleon* — femeie!
Fugi! sufletul ți-e *negru* și mațele *pestrițe!*".

---

1) In 14 versuri, 32 de noțiuni simboliste, dintre care 9 pur vizuale, iar 23 propriu zis coloriste și dintre acestea 21 simple și 2 compuse. *(Nota poetului)*.

www.dacoromanica.ro

M O A R T Ă !...[1)]

— Baladă —

Danga-langa, sună clopot...
O îngroapă pe-o regină
Dintr'o nobilă tulpină...
Cine vine iute'n tropot?
Danga-langa, sună clopot.

La sicriu *el* se așează
„O ! mai zi-mi o vorbă numa !
Ah ! viața e ca spuma
Ce o clip'abia durează !..."
La sicriu *el* se așează.

Ea... stă, mută, nemișcată...
El... o plânge scrâșnitor...
E pierdut nebunu-amor! ·
Ochii ei la el nu cată...
Ea stă mută nemișcată.

In castelul cel cernit,
Plâng și zidurile mute,
Se bocesc pietre tăcute...
E un plânset nesfârșit
In castelul cel cernit

1) De astă dată a parodiat artificialul și falsul dramatism al poeziilor lui Cincinat Pavelescu.

www.dacoromanica.ro

Picură din ceară picuri.
Plâng și jalnicele torțe
El e istovit de forțe...
Zile ! nopți ! timp ! ce nimicuri !
Picură din ceară picuri !

„O ! te'ndură, doamne sfinte !
...Poate 'n lume să trăiască
Un viermuș clocit în iască...
Și ea nu?... crude părinte !
O ! te 'ndură, doamne sfinte !".

Un episcop psalmodie
Lângă capul junei fete
Adornat în blonde plete...
Ah ! ce crudă parodie!
Un episcop psalmodie...

„Ah ! te blestem Provedință !
Doamne ! crud îngrozitor !...
Mi-ai răpit al meu amor...
Mi-ai distrus a mea credință:
Ah ! te blestem, Providință !

Stinsă-i scumpa ei viață
Și nimic n'o mai învie...
...Unde-i dumnezeu?... Să vie !
Să-l stupesc eu drept în față :
Stinsă-i scumpa ei viață !"

Vaiet, bocet... inutile !
Ea e moartă... Lacrimi multe
Moartea nu vrea să le asculte;
Blestemi în zadar, copile !
Vaiet, bocet... inutile !

★

www.dacoromanica.ro

Au venit ca s'o ridice...
„Ah ! mai staţi ! e prea degrabă !
Unde-o duceţi?“ el întreabă.
„Locu-i nu mai e aice:
Au venit ca s'o ridice !“.

„S'o ridice?... nu se poate!
(Strigă el, nebun, pierdut)
Sunt aici !... Voi... n'aţi ştiut?
Piară lumea ! piară toate !
...S'o ridice ?... nu se poate !

Imi bat joc de dumnezeu
Şi nu-l las să mi-o răpească !
Dânsa trebui să trăiască !
Să trăiască ! da ! vreau eu !...
Imi bat joc de dumnezeu !“

— E nebun ! prelatul zice,
Luând ochii de pe carte;
Daţi nebunul într'o parte,
Iar pe ea să mi-o ridice...
— E nebun ! prelatul zice ;

Şi groparii o ridică
El tot plânge, plânge, plânge,
Buza-şi muşcă pân'la sânge
Un cuvânt făr' să mai zică...
Şi... groparii o ridică.

Danga-langa, langa-danga !
...S'a sfârşit ! Convoiul pleacă.
...O ?... Viaţă !... Lume !::: Dacă:::
Langa-danga, danga-langa...

El îşi vâră'n pieptu-i şpanga !

www.dacoromanica.ro

CRITICILOR MEI

— Sonet olimpian simbolist —

Indignatio facit... [1])

De critică mi-e scârbă! Cunosc simbolul vorbii...
Posteritatea dreaptă mă judece ș'acuze!
Surâsul să se stingă pe veștedele buze:
N'aud acorduri surzii, nu văd scânteia orbii!

Eu singur!... ș'apoi chorul întreg de nouă muze!
Cu glasul invidiei să croncănească corbii,
Eu am să strig, felibru[2]) trufaș, *urbi et orbi:*[3])
A voastră larmă poate d'abia să mă amuze!

Mă duc în manta-mi largă înfășurat ca Dante:
Când tactu-l bate-Apollo, maestrul meu divin,
Viața-i simfonie, amorul — sfânt andante...

Eu cânt! Ce-mi pasă mie! Nu știu de unde vin,
Nici unde merg: traduc doar un cântec din senin
In rime simboliste și abracadabrante!

---

1) Indignarea face versuri — dintr'o satiră a poetului Juvenal.
2) Félibre, în limba franceză, dialectul provençol, poet sau prozator.
3) In oraș și în toată lumea. Dicton latin care înseamnă: pretutindeni.

www.dacoromanica.ro

MARE FARSOR, MARI GOGOMANI [1])

Un comediante de bravură
Joacă de patruzeci de ani,
Făcând enormă tevatură
In faţ'a nişte gogomani.

Dibaci, sub latele-i fireturi,
Ascunde un talent îngust,
Jucând cu-aceleaşi marafeturi
Aceeaşi farsă de prost gust.

Intâi, cu toţii, zi şi noapte
Il gratulau pe-acest farsor
Cu ouă moi şi mere coapte
Dar el urma nepăsător.

L-au maltratat. Ce nu-i făcură ?
In brânci afar'au vrut să-l dea...
Aşi ! răbdătoarea creatură
Că nu'nţelege se făcea.

Primea zâmbind fluierătura ;
In dreapta'n stâng'a salutat
Şi grav, bravând huiduitura,
Rolu'nainte şi-a jucat.

---

1) Versurile acestea constitue unul dintre cele mai nete atacuri antimonarhice ale lui Caragiale. Scrise în 1906, ele dau altă imagine a domniei lui Carol I decât o făceau bardii de curte.

www.dacoromanica.ro

Şi'ncet-încet, toţi gogomanii
De-acest farsor au fost nebuni;
La beneficii, în toţi anii,
Flori, daruri, saltanat,[1]) cununi!

Că'n loc să poarte o tichie
Ca un farsor ce este, el
Şi-a pus pe cap cu fudulie
O cască mândră de oţel.

Şi joacă, — joacă prost, da-i iese;
Stau paf toţi bieţii gogomani,
Paf! din succese în succese,
De douăzeci ş'atâţi de ani!

Şi ţine-te, d'acu reclamă:
Măreţ, sublim, nemuritor!
O lume'ntreagă îl aclamă
Ca pe un geniu creator!

Acuma'mbătrânit în slavă,
Sub casca lui de caraghioz
Şi cam zaharisit la glavă,
Vrea chiar triumful grandioz.

Nobil metal nu e oţelul,
Dar scump destul, destul de greu..
Ca rol fu mare mititelul!
Hai, gogomani, la jubileu!

!) Suită domnească

www.dacoromanica.ro

Fabulă

lui A. Vlahuță

A fost odată un băiat
O scărătură, un stricat...
Frați, mamă-l nesocoteau,
Și mari și mici îl hulăiau
Ba, uneori îl și băteau.
O viață l-au tot umilit
Până ce stricatul hărțoșit
Din casa mării a fugit...
Iată-l târziu, și-au amintit
De acel băiat neprocopsit.
De acel bun de nimic, de-acel
Fugar pribeag, de acel mișel,
Și milă lor le-a venit de el...
La ziua lui l-au căutat
Acasă veseli, l-au chemat
Și cu dulcețe l-au îmbiat...
Până ce stomachul stricat îl-a

*

Morala

După prea amară viață,
Nu fi lacom la dulceață.

Iași 12 v. 1912
Nu de tot mi neagă

Frați = fraților
Hărțoșit = Aprig
Fugar = Vagabond
Pribeag = Exilat

„Fabulă" (manuscris autograf al lui Caragiale)

www.dacoromanica.ro

D U E L [1])

Naivul plug odată (probabil, ofensat)
La un duel de moarte pe tun l-a provocat.
Dar adversarul țanțoș, răcni cavalerește:
„Mișelule 'n genuche". Și'n frunte l-a scuipat...
Și pe teren, naivul a fost silit, firește,
Mult umilite scuze să ceară dela tun.

Morală

Doamne ! ferește
Pe mojicul prost de boier nebun !

1) Fabula aceasta și următoarele întregesc cele scrise de Caragiale cu prilejul lui 1907, denunțând exploatarea țărănimii, arătând complicitatea monarhiei, minciuna făgăduelilor făcute de guvernele burghezo-moșierești, sau goana după instigatorii răscoalei.

www.dacoromanica.ro

B I E T U L I O N

A tot răbdat Ion, răbdat,
Până când foc s'a supărat,
— Că prea'şi bătea joc toţi de el,
Ba că-i nerod, ba că mişel!
Şi câte alte, fel de fel! —
A scos un par din gard, şi — feri!
De-or hi mojici, de-or hi boieri;
Că a pornit ca un netot,
Şi dă-i la cap şi strică tot!
O zi întreagă a sbierat
Şi val-vârtej a alergat
Pe toţi în spaime i-a băgat...
Când tocmai seara'ntr'un târziu,
Hop! iată dete de zapciu,
Şi aoleu! şi vai! şi chiu!
Că şi l-a 'ntins zapciul jos,
L-a legănat foarte frumos
Şi-l adormi întors pe dos...
S'a scărpinat a doua zi
Bietul Ion când se trezi
Se duse drept acasă — şi

Morală

De necazul satului,
Rupse furca patului.

www.dacoromanica.ro

T E M E L I A

Atâta muncă fără preget!
Incet-încet, de-atâţia ani,
De jos, din temelia stâncii,
casmaua smulge bolovani,
Şi macaraua sue 'n muche,
şi dalta'n feluri îi ciopleşte
La rând ciocanul îi aşează,
frumos mistria-i rostueşte;
Şi — lucru vrednic de mirare
din răsărit până'n apus! —
Un grandios castel, d'asupra,
spre noi se 'nalţă şi tot creşte;
Pe cât jos se scobeşte stânca,
pe-atât se'mpodobeşte sus...
...Mai trebue frontul splendid,
alegoria triumfală,
Şi-i opera desăvârşită —
e gat'a unui secol fală!..
Un ultim bloc enorm, acuma,
trosnind, e smuls din groap'adâncă
Şi ridicat din greu pe scripet...
Dar blocul ultim nu-i sus încă,
Şi, din afund, din măruntaie,
răcneşte stânca: „Nu mai pot"

www.dacoromanica.ro

Proptele iute! merg de râpă!
mă surp cu fala-vă cu tot!"

Morală

Ades, visând prea vesel,
ai deșteptare tristă...
„Să nu te rezemi doamne,
decât pe ce rezistă!"

www.dacoromanica.ro

M Â N G Â I E R E

O babă chioară-așează tingirea cu păsat
Pe-o pirostie șchioapă... Hiertura'n foc a dat...
Și scuipă biata babă, și blestemă, se'nchină;
„Spurcatul!... Necuratu..." (Iel singur ie de vină!)

MORALA

Spre mângâiere-adeseori
Ne trebuesc... instigatori

www.dacoromanica.ro

BOUL ȘI VIȚELUL

Un bou, ca toți boii puțin la simțire,
In zilele noastre de soart'ajutat...
Învață la școală cartea de citire
Și ajunse boul un bou învățat.

Mare lucru'n lume e și învățătura!
Ține loc de multe, chiar și de talent...
Printr'o bună școală, rafinezi natura;
Din viței poți scoate un bou eminent.

Nu încape vorbă, între animale,
Un așa specimen greu să mai găsești...
Să citească zilnic feluri de jurnale,
Rumegând atâtea știri politicești.

Astfel, eminentul, în curent cu toate,
Iată, pe nepotu-i tânăr l-a'ntâlnit:
„Unchiule, cum mergem?" — „Excelent, nepoate!
A mai grea problemă s'a și rezolvit".

„Unchiule, iar glume!" — „Ba deloc, băiete!
Sunt de-acord cu toții, foarte sigur știu...
Să m'asculți pe mine, eu citesc gazete.
Tu nu știi nimica, ești un agiamiu.

Mă'ndoiam eu însumi: m'am convins în fine,
C'am scăpat de-acuma de orice nevoi:
Ni sunt deopotrivă voitori de bine
Și au multă milă cei mai mari de noi.

www.dacoromanica.ro

N'au pierit zadarnic, astă primăvară,
Dintre noi atâția ca la zalhana!
Drepturile noastre sfinte triumfară:
O s'avem islazuri, dacă ni le-or da..."

A rămas viţelul ca un gură-cască,
Fericit că'n fine sacra speţ'a lui
O avea de-acuma din belşug să pască
Ş'o purta mai lesne greul jugului.

www.dacoromanica.ro

PRIMUL MĂNUNCHI[1])

— Poezii de A. Museus —

CRUCEA ŞI SEMILUNA

Luna străluceşte ca o lampă mare,
Revărsând splendoarea-i până'n depărtare.
La ospăţul falnic, strânsă-i oaste multă;
Toţi vorbesc în parte, nimenea n'ascultă.
Dar ca şi stejarul mândru dela munte,
Mircea-şi netezeşte nobila sa frunte.
Şi ca şi stejarul mândru când înfruntă
Crunta vijelie, Mircea se încruntă
Şi, apoi, se scoală deodată'n picere
Şi, cu glas puternic, le strigă „Tăcere!
„Aţi uitat voi oare pe al vostru domn,
„Ce-şi visează ţara chiar în al său somn?
„Cum acele vremuri sfinte le uitaţi,
„Când pe Mircea-Vodă voi îl respectaţi?
„Ce? sunt oare altul, sau voi sunteţi alţi?
„Sunt pitici acuma brazii cei înalţi?
„S'a surpat Carpatul şi, din radacină,
„Stânca se preface într'o moale tină?
„Nu mai curge Istrul în largul său pat,
„Şi patriotismul vostru v'a secat?
„Mâine este lupta, lupta cea de moarte,
„Dela care-atârn'a României soarte!

---

1) In aceste parodii, Caragiale a accentuat unele lipsuri ale poeziilor lui Bolintineanu (Crucea şi semiluna, Graţia Domniţei), Alecsandri (In Gondolă) şi chiar ale unor poeţi pe care-i preţuia mult: Eminescu (Steaua) şi Coşbuc (Idila).

www.dacoromanica.ro

„Glorie sau moarte vom întâmpina;
„Insă, jur pe ceruri, nu vom dezarma!
„Căci ce este moartea dacă nu e viață?
„Dacă n'o privește un român în față?
„Nu mă tem de moarte, sunt ostaș de seamă,
„Chiar de vecin'cia-i nu vreau să am teamă!
„Vrea ca să ne'ncalce mândrul Baiazid;
„Va vedea că Mircea nu-i un invalid!
„Ce e drept, mă chiamă Mircea-cel-Bătrân.
„Dar am suflet tânăr, că mă știu român.
„Vrea ca să ne 'ncalce cruntul Baiazet,
„Fluturând șalvarul marelui profet;
„Vrea ca să ne 'ncalce, socotind barbarul
„C'are să ne 'nsufle frică cu șalvarul...
„Ei bine! atuncea, noi să-l încălțăm
„Și al României nume să'nălțăm!
„El insultă crucea; nu 'nsult semiluna;
„Sincera credință respect totdeauna;
„Insă vai d'acela ce p'a mea lovește!
„Chiar ca d'un perete capul își izbește!
„Mâine'n două ceasuri voi ca să sfârșim,
„Să sdrobim odată pe-acest Ilderim!
„Da! să știe bine cruntul ienicer
„C'aici se'ntâlnește cu un zid de fier,
„Zid compus din piepturi brave, oțelite,
„In a țărișoarei dragoste călite!
„Poate-avea el oaste cât frunză și iarbă,
„Eu ridic din umeri și îmi râz în barbă;
„Căci, nu numai țara mi-apăr până mor,
„Ș'al creștinătății sunt apărător;
„De-a mea misiune sacră-s conștient:
„A Europei strajă sunt în Orient.
„Deci, năframă albă într'un băț să puneți!
„Și la turc să mergeți îndată să-i spuneți,
„Că capitulații bucuros semnez;
„Altfel nicio vorbă! nu voi să tratez!
„Mergeți dar cu toții, bravii mei ostași!
„Sigur sunt că mâine unul n'o fi lași!
„Fiți îndată gata, atât vă mai zic;
„Fiți la înălțime! și mai mult — nimic!"

www.dacoromanica.ro

Si zicând acestea cupa lui ridică;
Din ochi, două lacrimi în cupa lui pică,
Lacrimi de iubire pentru ţara sa,
Ce numai eroul ştie a vărsa.
Oastea e'n picioare; arme zăngănesc,
Şi de luptă bravii toţi se pregătesc.
După ce se face sfânta rugăciune,
De mitropolitul, pentru naţiune,
Se închin vitejii; caii lor nechez;
Cu arme sfinţite toţi se întrarmez.
Chiar în zori de ziuă, lupta s'a încins,
Ilderim trufaşul se declară 'nvins;
Vede că nu merge nazuri a mai face,
Armele depune, solicită pace,
Şi semneaz' acele vechi capitulaţii,
Drepturile sacre-ale acestei naţii...
Crucea 'nvingătoare pe cer străluceşte,
Iară semiluna de groază păleşte!
Istrul şi Carpatul, într'un sfânt avânt,
Gloria română împreun'o cânt!

GRAŢIA DOMNIŢEI

Tânăra Domniţă a încălecat;
Pentru prima oară merge la vânat,
Cu-al ei mire june, tocmai sus în munte,
Să vâneze ciute, cerbi cu coarne 'n frunte.
Tinerime-aleasă, toţi voinici băieţi,
Intrarmaţi cu paloş, suliţi şi săgeţi,
Ii urmează veseli. Sgomotul e mare;
Cornul suflă'ntr'una la patru hotare.
Se începe goana. Tânăra copilă
Tremură de spaimă, tremură de milă,
Văzând că'mprejuru-i acea tinerime
Face-atâtea jertfe cu aşa cruzime,
Totdeauna'un suflet c'al ei delicat
Cu cruzimi de-acestea greu va fi 'mpăcat!
Pe când lăcrimează, iată că, deodată,
Din desiş, în faţă-i, un cerb se arată,

www.dacoromanica.ro

Cu bogate coarne, cu pasul ușor,
Asudat de goană, cu ochi rugator,
Vine și'ngenunchie l'ale ei pic'oare
Grație imploră, ca să nu-l omoare.
Dar și al ei mire, iata-l că sosește,
Arma'n sus ridică și ochind țintește;
Ca un vultur aprig, cu sulița-i lungă,
Pe cerb, drept în coaste, vrea ca să-l străpungă.
„Nu! strigă domnița! nu da, dragul meu!
„Pe-acest cerb, sărmanul, vreau să-l mântui eu,
„Căci mie'n genunche, el s'a prosternat,
„Convins că de mine poate fi salvat!
„Mie în genunche, a venit să ceară
„Grație... Eu nu pot ca să-l las să piară!"
Și zicând acestea, ea a dezarmat
Bratul ce-al său mire, ține ardicat.
Mirele-i se lasă'ndată'nduioși
Către cerb se'ntoarce cu blândețe, și,
Când vin toți curtenii cu armele-ardicate,
Junele li zice: „Mergi în libertate!"
Mult poate femeia!... cu grația sa,
Orice răutate ea va dezarma!

IN GONDOLA

La San Marco în piață,
Dulce curge 'n carnaval,
Ca un vis, a noastră viață;
Lin șoptește-al mării val.

— Vino, vino, gondoliere,
Ia-ne, du-ne'ncet-încet,
Subt a lunii scânteiere...
Cântă, scumpul meu poet!

Doarme-albastr'Adriatică;
Dorul tău îmi vei cânta...
Nu te teme de nimică...
Ești al meu și sunt a ta!

www.dacoromanica.ro

Doarme-acum și crudu-mi gâde
In palatu-i aurit;
De gelosul meu poți râde:
De demult l-am adormit.

— Pentru'n zâmbet, o privire
Dela tine, scump odor,
Partea-mi dau de nemurire,
Dau chiar patrie, onor!

Vezi tu luna de pe ceruri
Cum străluce mângâios,
Invelind tot în misteruri?
Pentru mine-i de prisos.

Tu ești singura-mi lumină,
Luna mea d'acum tu ești,
Dogaresa mea divină!
Spune-mi, spune: mă iubești?

— Te iubesc ca o nebună;
Fă cu mine orice vrei;
Dacă-s pentru tine lună,
Tu ești soare'n ochii mei!

Dă-mi căldura ta suavă,
De-al ei foc să mă topesc...
Sunt a ta fidelă sclavă;
Te iubesc! da, te iubesc!

Inainte, gondoliere:
Du-ne, du-ne 'noet-inceț!
Subt a lunii scânteiere,
Cântă, scumpul meu poeț!

— In Veneția duioasă,
Dulce-i viața'n carnaval!
Pentr'o inim'amoroasă,
Cântă, râde-al mării val!

www.dacoromanica.ro

STEAUA

Cu mâini subțiri și reci,
Mi-ai dat fior fierbinte:
Să treacă veci de veci,
Eu tot l-oi ține minte.

Credeam că s'a oprit
In cale mersul lumii
Că tot a'nceremenit
Ca trupul unei mumii.

Odată m'ai atins
Ș'apoi te-ai dus departe;
O stea pe cer s'a stins...
Păreri au fost deșarte.

Oriunde-acum sclipești
In depărtări albastre.
Tu nu ești unde ești.
Pierdută printre astre.

Te ține-aci mereu
A mea închipuire;
Tu vei muri, și eu
Ți-oi da o nemurire.

www.dacoromanica.ro

PAȘA DIN SILISTRA[1])

Pașa din Silistra astăzi s'a jurat,
Să-și răzbune groaznic pe-un ghiaur spurcat.
Cine e gh'aurul? Este-acela, care
Dunărea o trece pe-al său roib călare,
Și dela Silistra cu-așa cutezare
Vine să răpească pe cadâna mare.
— Hei, ghiaur nemernic, pentru o cadână,
„O să pun să-ți tai'e'ntâi murdara mână,
„Dup'aceea capul și'ncă un picior,
„Iar după aceea — am să te omor!

„Am să trag hangerul și-am să-l ofelesc
„In spurcatu-ți sânge, în sânge cânesc.
„Stai, să vie'ndată gâdea cu toporul!..."
Zice al Silistrei pașă'ngroziforul,
„Să-mi aducă-aicea pe acel mișel,
„Ca să-și ia pedeapsa scrisă pentru el!"

Gâdea se repede și-l aduce 'ndată
Incărcat de lanțuri, ca fiara turbată.
Tânăra victimă este-acoperită
De un giulgiu negru, căci e osândită.
„Să-i ridice giulgiul!" pașa a strigat
Și toți asistenții s'au cutremurat.
Gadea îl ridică și — o! — ce mirare:
In loc de victimă-i chiar cadâna mare!

---

1) Apărută în Luceafărul, din 1912, sub titlul: „Cum scria Bolintineanu".

www.dacoromanica.ro

Paşa-şi scuipă'n barbă şi rânjind scrâşneşte.
Roşu e la faţă, fruntea îi păleşte,
Işi trage hangerul, i-l înfige'n sân,
Ea cade, — el râde, demonul bătrân.
„S'o luaţi de-aicea, trimiteţi-o dar,
„Acelui nemernic, acelui murdar!".

Astfel îşi răzbună un paşă trădat,
Trădat mişeleşte şi dezonorat.

www.dacoromanica.ro

T R I C O L O R U L [1]

Că li-i groază lor
Groază tutulor,
Groază liftelor
Şi păgânilor...
Şi maghiarilor
Sălbaticilor
Fii ai hunilor;
Fanaticilor;
Otomanilor,
Ulemalelor,
Şi paşalelor,
Budalâlelor;
Şi antarţilor,
Grecomanilor,
Caţaonilor;
Schipetarilor,
Capsomanilor;
Şi bulgarilor,
Sârboteilor,
Genabeţilor;
Şi sectanţilor
Panslaviştilor,
Lipovenilor
Şi scapeţilor,
Şi jădanilor
Scărrnăviilor!

---

1) Cuprins într'o scrisoare către Paul Zarifopol, „Tricolorul" constitue o parodie nimicitoare a sgomotoasei frazeologii patriotarde, încadrându-se în numeroase denunţări ale şovinismului şi naţionalismului burghez, alături de „Românii verzi".

www.dacoromanica.ro

Groază tutulor
Inimicilor
De-al românilor
Braţ răzbunător
Şi triumfător!...
Voi! poeţilor,
Prozatorilor,
Oratorilor,
Muzicanţilor,
Lăutarilor,
Trubadurilor!
Toţi cântaţi în chor
Cu viers tunător
Mândrul Tricolor
Ş'al său brav popor,
Rege iubitor,
Patrie ş'onor!

www.dacoromanica.ro

F A B U L Ă [1])

lui A. Vlahuță

A fost odată un băiat,
O secătură, un stricat...
Frați, mamă, îl nesocoteau,
Și mari și mici îl huiduiau,
Ba, neori, îl și băteau.
O viață l-au tot umilit
Pân'ce stricatul horopsit
Din casa măsii a fugit....
Intr'un târziu și-au amintit
De-acel copil neprocopsit,
De-acel bun-de-nimic, de-acel
Fugar, pribeag, de-acel mișel,
Și milă le-a venit de el...
La ziua lui l-au cam iertat,
Acasă, veseli, l-au chemat,
Și cu dulceți l-au îndopat...
Pân'ce stomacul și-a stricăt.

MORALA

După prea amară viață
Nu fi lacom la dulceață.

---

1) Această fabulă ne arată atitudinea lui Caragiale față de târzia și ipocrita sa recunoaștere din partea culturii oficiale a burghezo-moșierimii. Se știe că scriitorul a refuzat sgomotoasa sărbătorire ce i se pregătea cu prilejul împlinirii a 60 de ani.

www.dacoromanica.ro

Note și Articole Politice

www.dacoromanica.ro

CRONICA SENTIMENTALĂ[1]

In una din livezile 'nverzite ale Africei necunoscute de miazăzi, prin care curge liniştită apa Zanzibarului, se rădică un cătun de bordeie locuit d'o populaţiune barbară cât se poate de ciudată.

Veţi crede că voi să vă serv un capitol de geografie populară, sau că încerc a vă da introducţiunea topografică a unui roman de călătorii şi aventuri.

Nicidecum! Voi să vă fac cunoştinţă pur şi simplu cu o specie de oameni care, mă prind, nu-şi pot găsi semeni în niciunul din cele patru înghiuri ale pământului.

Liniştiţi, pacifici şi muncitori, ei cultivă pământul pe ţărmii Zanzibarului. Nu au făcut nimănui niciun rău, şi cu toate astea, sunt în o stare... ca vai de capul lor.

Bieţii mei africani, necunoscând până mai anii trecuţi invenţiunea salutară a pălăriilor, şi şezând la muncă toată ziua cu capul gol, expus la razele fierbinţi ale soarelui de miazăzi, şi-au prăjit creierii până 'ntr'atâta, încât toţi călătorii care s'au aventurat prin aceste ţinuturi barbare, văzând pe africanii mei, cu drept cuvânt, i-au numit: *tâmpiţii.*

Imaginaţi-vă un beduin — ştiţi că vorba beduin, în Africa, este sinonimă cu tâlhar — sălbatic, mâncăcios, nesăţios, cu toate instinctele rele, ingrat, rău, scelerat şi câteodată chiar antropofag,[2] stând pe un tron de nuiele de răchită în mijlocul cătu-

1) Această cronică şi următoarele fac parte din începuturile literare ale lui Caragiale la „Ghimpele".

2) Mâncător de oameni.

www.dacoromanica.ro

nului, sub un umbrar de frunze de palmier: este capul atotputinte al bieţilor *tâmpiţi.*

In jurul lui, alţi câţiva beduini, armaţi cu câte o lancie 'n mâna, un arc şi o tolba cu săgeţi la spinare, şi un cuţit enorm la brâu, purtând câteva pene de struţ înfipte 'n părul lor lung şi creţ, compun curtea şi se numesc favoriţii consiliari.

Aceasta este toată organizaţiunea socială a *tampiţilor.*

Acum, sunteţi curioşi să vă fac un tabel pitoresc de moravurile publice ale acestui trib barbar? Ascultaţi.

Curtea este strânsă în jurul tronului de răchită. Beduinul suprem chiamă pe primul consiliar, îi spune ceva la ureche, şi apoi, cu un semn, concediază pe toţi. Curtea se răsipeşte.

Şapte beduini, mai marii celor mari, se răped pe cai, iau cuţitele 'n dinţi, împumnă lăncile şi dau goană cailor prin cătun, sbierând ca nişte posedaţi. Vai de *tâmpitul* care se va găsi 'n calea lor! îl trag în lancie ca p'un iepure 'n frigare.

Bieţii *tâmpiţi* aud de departe sbieretele beduinilor şi dau năvală 'n bordeie; cei ce nu au avut pas să intre, se trântesc cu faţa la pământ, ating ţarâna cu fruntea şi, aducând mâinile pe d'asupra capului, fac semnul penitinţii.

Beduinii, în goana lor, dau foc bordeielor, jefuesc ţarinele şi averile *tâmpiţilor,* trag în lănci câţiva şi se 'ntorc, tot prin cătun, cu caii obosiţi şi 'nspumaţi la pas.

Toată populaţiunea d astădată le iese 'nainte cu daruri şi li se 'nchină până la' pământ.

Cam în toate zilele se repetă această scenă: — este un remediu beduinesc pentru menţinerea liniştei şi ordinei în spiritele bieţilor mei africani.

Sarmani tâmpiţi! Beduin vă trebui vouă?

Am călătorit odată prin acel minunat ţinut, şi-l voi pomeni şi morţilor. Am admirat moravurile bizare ale acestor nefericiţi. Am văzut de nenumărate ori repetându-se din ce în ce mai cu furoare, scena de mai sus. Aproape sa mă tâmpesc şi eu de prea multă admiraţiune, am atras într'o zi la o parte pe câţiva *tâmpiţi* mai de căpetenie.

www.dacoromanica.ro

— Bine, nefericiților, le zisei, cum nu vă vine odată ideea să vă sculați cu toții 'n o dimineață, să puneți mâna pe toți beduinii și să-i atârnați în rând la bătaia vântului de crăcile palmierilor voștri? Ce dracul! nu mai aveți nici instinct? Până când o să vă numiți *tâmpiți?*

Căscară toți gura, deschiseră ochi mari, rădicară din umeri și începură să cam surâză.

Nu 'nțeleseseră ce le spusesem.

Adevărat *tâmpiți,* de trei ori tâmpiți, zisei în mine, sunteți demni de admirat!

Mă 'ntorsesem demult din călătoria ce făcusem la tribul *tâmpiților;* vă jur, însă, că nu mai cugetam decât la dânșii. Imi rămăsese adânc săpată în memorie suvenirea nefericirii și mizeriei lor. Nu-i puteam uita.

Mai zilele trecute, întâlnesc un amic care necontenit călătorește. Se 'ntorcea din Africa. Il întreb cum a petrecut.

— Am văzut minuni, îmi zise. Ai auzit tu vreodată de *tâmpiți?*

— *Tâmpiții?* strigai? O! îi cunosc! Am petrecut mult în mijlocul lor, sărmanii! Ei, cum o mai duc dânșii cu beduinii?

— Din ce în ce mai rău!

— Bieții *tâmpiți* sunt de plâns.

— Pre legea mea, îmi zise amicul, tu-i crezi de plâns, permite-mi să-i crez de râs

— Bieții *tâmpiți,* repetam...

www.dacoromanica.ro

CRONICA FANTASTICĂ

Suntem în anul graţiei 3.874...

— Cum se poate?...

— Mă rog, mă iartă, amabile cititor. Dă-mi voie a te ruga să nu mă 'ntrerupi până la fine Imi promiţi că mă vei lăsa să termin ceeace d'abia am început? Comptez pe promisiunea d-tale. Re'ncep dar.

Suntem în anul graţiei 3.874; ne aflăm în cetatea *Tâmpitopole,* locuită de sinecorzi, ciudate fiinţe bipezi, cărora le lipseşte partea stângă a toracelui cu toate ale ei. Sinecorzii sunt un trib de chinezi.

Deschid, cu permisiunea d-voastră, o mică paranteză istorică explicativă.

(Acum două mii de ani, chinezii declarară resbel Rusiei, vasta ţară ce coprindea jumătate din continentul Europei. Observaţi bine că narez numai faptele; nu fac niciun comentariu. — Bătaia avu loc pe fruntaria celor două ţări. Chinezii triumfară şi, trecând peste regimentele ruseşti ca peste un imens bulevard de cadavre, în o săptămână fură în capitala inamică, în două săptămâni ajunseră în centrul Europei şi în trei, după ce străbătură şi bătură, una după alta, toate ţările mari şi mici, se opriră pe ţărmii Atlanticului. Poate c'ar fi mers şi mai nainte dacă ar mai fi avut cu cine să se mai bată... Lumea întreagă sguduită, fu forţată a recunoaşte realitatea acestei invaziuni şi i se'nchină. Două mii de ani au trecut, şi chinezii, cu perspectiva d'a domni până la judecata din urmă, domnesc asupra continentului vechi pe care l-au chinizat — permiteţi-mi acest singur novicism — cu totul).

Inchid aci paranteza crezându-vă luminaţi deajuns.

Acum, graţioasă cititoare şi d-ta, amabile cititor, dacă doriţi a face o excursiune prin cetate, procuraţi-mi plăcerea a

www.dacoromanica.ro

vă'ncrede în mine şi a mă urma. Voi fi prea fericit să vă serv de cicerone în Tâmpitopole care, aflaţi şi ţineţi minte, este numai o sucursală a Pe-Kingului.

Pornim?... A! mă iertaţi, fiţi buni a vă arma cu aceste foi de palmier; o să vă fie nedispensabil pentru a vă apăra d'arşiţa soarelui.

Acum, aidem! O singură recomandaţiune am a vă face: strâmbaţi puţin picioarele în maniera chineză: este un mijloc prezervativ contra alunecuşului porţelanului smălţuit cu care sunt acoperite stradele. Aşa!

Priviţi, mai întâi, aci, unul din cele mai superbe edificiuri; este pagoda [1]) idolul Kin-Lau; este locul unde se regulează afacerile privitoare la brahmani. Aci este mai mare peste toţi Mandarinul [2]) Ti-Li, mare învăţat, care odinioară a fost trimis prin institute cu însărciarea exclusivă d'a strâmba picioarele chinezilor de mici, pentru a le face să se bucure mai târziu de rachitism, calitate ce trece în mare consideraţiune la chinezi. Aşa e că este foarte mândră pagoda lui Kin-Lau cu arhitectura ei antică şi coloarea ei galbenă. Cată să ştiţi, coloarea chineză prin excelenţă este galbenul.

Aruncaţi-vă dincoace ochii; vedeţi cazarma şi cancelaria Mandarinului Păcii, *Lis-Kyng*, vice-guvernatorul militar şi civil al Tâmpitopolei; aci este rezervoriul ordinei şi păcii, stabiliment liniştitor al spiritelor prea iuţi şi corigător al moravurilor. Ia uitaţi-vă la chinezul acela care iese din cancelaria Mandarinului Păcii, unde şi-a petrecut noaptea din cauză că s'a aflat dormind beat de opiu pe stradă. Vedeţi-l, mă rog, ce deşelat pare a fi în urma corecţiunii ce i s'a aplicat.

Aici este *Casa Justiţiei*. Ce severă faţadă! Totul respira nepărtinirea şi oarba dreptate. Intoarceţi-vă puţin privirile spre acel nenorocit chinez care sosește asudat şi gâfâind cu o hârtie în mână şi năvălește pe scara principală a Casei Justiţiei! îl cunoaşteţi, este bietul Pim-Pim. Nu vă uitaţi că e slab şi lihnit; era gras şi burtos acum vr'o cinci ani, când adversitatea soartei îl îmboldi să intente proces unui vecin care-i răpise un puiu de curcă din curte. Vedeţi-l, iese din Casa Justiţiei. Ce tristă figură! O să fie silit bietul chinez să bea cinci cești de ceai şi şapte doze

1) Templul.
2) Sub acest nume e prezentat Titu Liviu Maiorescu.

www.dacoromanica.ro

de opiu pentru a-şi recăpăta buna umoare. Dacă nu vă este antipatică figura lui Pim-Pim şi doriţi să-l mai vedeţi, veniţi aci şi mâne şi 'n orice zi voiţi, pe la orele astea; pentru dânsul procederea d'adineaori este o sacră datorie pe care în toate dimineţile o împlineşte cu cea mai strictă fidelitate.

Edificiul de colo, pe uşa căruia se văd încrucişate două cotoare de lemn de banan — emblemă ce reprezintă libertate 'n alegeri — este aşa numita de chinezi *Muma Tutulor*. Câtă gingăşie în nume chiar. Sunt foarte picanţi chinezii într'ale lor.

Priviţi dincoace, pe poartă, această imagine alegorică. Plin de sudoare şi despoiat, un chinez, condamnat la un supliciu analog cu al fetelor dui Danaus [1]), aruncă cu o lopată colosală cătăţimi enorme de aur în gura mereu deschisă a unui monstru etern flămând. Lugubră fantezie!... Aţi crede că această poartă este intrarea infernului, d'asupra căreia geniul cel rău, aşa, de gust, a pus să se zugrăvească un specimen de modul cu care cineva petrece în regatul lui; ei bine, nicidecum: aci, am onoare a vă spune, este casa numită *Punga publică;* Mandarinul cel mai mare peste astă *pungă* este *Pungaciul,* titlu dat prin simplă derivaţiune etimologică.

Atenţiune, doamnă! gravitate, domnule! Trecem pe dinaintea palatului lui *Sik-Tir,* guvernatorul general al Tâmpitopolei şi reprezintante al Fiului-Soarelui dela Pe-King. Aş avea şi aş voi să vă spun multe despre Sik-Tir, dacă în jurisdicţiunea chineză nu ar fi scris că se taie limba oricărui va cuteza să puie în discuţiune numele acestui suprem mandarin.

Să ne plecăm frunţile la pământ, după obiceiul pământului, şi să ne vedem de cale.

Cred, acum, doamnă, că sunteţi ca şi mine de părere, după atâta umblet şi fatiga sa intrăm în acest elegant stabiliment public. Vom lua şi noi ceaiul şi vom fuma opiul, repauzându-ne puţin. Din fericire, acesta este tocmai locul public de predilecţiune al tuturor notabilităţilor chineze din Tâmpitopole. Este adevărat, nicăeri aici nu se servă ceaiul în mai bună calitate. Să intrăm.

---

1) Personaje din mitologia greaca osândite să umple la nesfârşit un butoi fără fund.

www.dacoromanica.ro

Priviți pe chinezii mei cum șed cu indolență pe tapetele lor bizar colorate; vedeți cum prin o mișcare d'o regularitate perfectă și egala, clatinând capul când afirmativ, când negativ, sorbind cu deliciu ceaiul și aspirând cu încântământ opiul, ei își petrec inocent timpul! O, tabel admirabil de moravuri pacifice! O, fericiți chinezi!! Binecuvântate ființe bipezi, cât este de invidiat soarta voastră. Voi nu vă frământați cu firea pentru nimic. Nu este nimic în stare să aducă un moment măcar de excepțiune în viața voastră calmă și neofensivă: nici rachitismul primatur al micelor chineze; nici legenda bietului Pim-Pim, fidelul vizitator matinal al *Casei Justiției;* nici crâmpeiele de banan încrucișate pe ușa edificiului *Mumei Tutulor;* nici chinul sărmanului chinez care este condamnat la intrarea *Pungei-publice* să 'ncerce a sătura pe nesăturabilul monstru; nici tăiarea limbei din jurisdicțiunea voastră. Vouă, ceaiul și opiul să vi se dea... și 'ncolo, pace! O, de trei ori fericiți muritori!!!

Mă iartă, domnul meu, dacă mi-am uitat datoria de cicerone, lăsându-vă un moment, pe doamna și pe d-ta, pentru a mă adresa chinezilor mei. V'o jur că am făcut-o numai dintr'o mișcare interioara instantaneie și nerezistibilă de sinceră admirațiune.

Pentru astă dată, vă cred satisfăcuți înd'ajuns. Sunt fatigat; permiteți-mi să mă retrag; vă las.

. . . . . .

Cum vi se pare, grațioși cititori, apocalipsul meu?

Ce va să zică purtarea asta, vor striga unii din d-voastră; întâi ne arunci peste două mii de ani în viitor, ne spui niște comedii extravagante, ne plimbi, ne 'ncurci, și-apoi ne lași în Tâmpitopolea d-tale fără să ne spui cum să venim îndărăt; ne lași în un loc necunoscut, bizar, straniu, rătăciți.

— Iubiți lectori, nu sunteți deloc rătăciți. N'aveți nevoie de conducerea mea. Luați bine seama, a fost numai o glumă fantastică: sunteți acasă, la d-voastră, între ai d-voastră... în București, în Țara Românească. Priviți în jurul d-voastră; îmi pare că citiți *Ghimpele.*

www.dacoromanica.ro

C R O N I C Ă

Aflați-mi, iubiți cititori, o poziţiune mai dificilă şi mai încurcată decât a unui redactor al *Ghimpelui* ca mine, care este dator să vă dăruiască pe fiecare duminică cu câte două coloane de cronică. Mărturisesc că nu ştiu ce să vă scriu. Daţi-mi o idee, bună sau rea, numai daţi-mi una. Pe onoare vă spun, nu ştiu nici cum să 'ncep. Cu ce oare să vă serv?

Şi cu toate astea, pot nu pot, vreau nu vreau, trebue neapărat să vă dau ceva, fiindcă amicul Toma Stoenescu, directorul-proprietar al *Ghimpelui,* căruia i-am ingăgiat talentul meu cere numaidecât, fără doar şi poate, o cronică pentru cititorii săi. Ei!... ce voiţi! are şi el dreptate. Trebue să mărturisim că directorul nostru se poartă cu redactorii săi mult mai bine decât îi permit mijloacele.

Aşa noi, redactorii permanenţi ai *Ghimpelui,* primim pe lună leafă, cel mult 10.000 franci, cel mai puţin 5.000, pentru care împlinim fiecare niște îndatoriri fixe. Afară de aceasta, dacă producem ceva peste datoria noastră, primim pentru fiecare vers 50 franci, şi pentru fiecare rând de proză 40 franci. In timpul cât lucrăm în redacţiune, fumăm din cutia enormă cu Bektemis a lui Toma; bem răcoritoare, luăm băi, dejunuri à la fourchette [1]), cafele, *cognac,* în socoteala lui Toma.

La anul nou, primim fiecare câte un mic dar spre suvenire: O pereche de butoni de mâneci cu câte o piatră de briliant măreaţă cât o alună turcească, 1500 franci; un singur defect au însă: nu poţi intra seara în casă dacă e lumânarea aprinsă înăuntru; strălucesc aşa de tare că-ţi pot prea bine pericula văzul.

---

1) *Dejunuri copioase.*

www.dacoromanica.ro

Sau:

Un cronometru superb, de aur, cu două capace; pe un capac, un buchet în pietre scumpe cu devisa *Ghimpelui* în peruzele: *Ridendo, castigat mores!* [1]) — pe celalt capac, una din caricaturile cele mai reușite de peste an, lucrată în mic, în smaltul cel mai fin. Cronometrul nu se 'ntoarce niciodată, și merge mai regulat în buzunarul vestei d-tale decât soarele pe cer. Se'ntâmplă odată să se oprească, să stea toate ceasornicele din București, toate, pentrucă niciunul din ele n'a fost întors la vreme — se poate întâmpla una ca asta, nu trebue să râdeți. Cerul este acoperit cu nori și ceasornicele de soare nu pot servi. Toate ceasornicele stând, confuziune generală în mersul afacerilor. Numai cronometrul d-tale merge, merge neîncetat. Atunci, d-ta ești regulatorul tutulor ceasornicelor din București, gonești confuziunea și restabilești ordinea în afaceri. Toată lumea voește a-ți vedea cronometrul, te 'ntreabă cu cât și unde l-ai cumpărat; și d-ta răspunzi cu bună-voință:

— L-am primit în dar la anul nou dela *Ghimpele*, unde sunt în calitate de redactor; îmi pare ca costă 5000 de franci.

Ori:

Un cal de călărie arab alb, sau englez roib-auriu, sânge pur. Ești călare la șosea. Senzațiune universală! Damele toate-l scuipă ca să nu ți-l deoache. Toți sportsmenii sunt entusiasmați. Când treci pe dinaintea bufetului, zece dintre acești domni, care șed de vorba cu o doamnă rasturnată 'n o trăsură elegantă — fără să-și mai ia ziua bună dela dânsa, și proferind câteva înjurături franceze — se ia călări după tine. Dai pinteni lui *Bobo* — că așa-l chiamă — și când sportsmenii tăi d'abia sunt pe la rondul al doilea al șoselei, tu ai ajuns la Băneasa și te-ai și întors, spre a le face tradiționalul salut de *jochey*. Toți se confundă în complimente. Toți mângâie pe *Bobo*, și te năvălesc, care mai de care, în întrebări asupra vârstei și genealogiei animalului. Toți se propun a ți-l cumpăra.

— Pe onoarea mea, domnilor, îmi este cu totul imposibil a vă satisface fiindcă țin acest cal în dar dela *Ghimpele*, unde sunt redactor. Cât despre prețul lui, și cred că nu mă 'nșeală memoria, este de 50.000 franci.

---

1) Râzând se îndreaptă moravurile.

www.dacoromanica.ro

Şi repetînd salutul cu biciuşca, dai pinteni. Calul pleacă, sboară; şi cînd sportsmenii d'abia au pornit, potcoavele lui *Bobc* aruncă în dreapta şi 'n stânga, pe podul Mogoşoaii snopi de scântei — ocaziune de care pietonii de pe trotoare profită spre a-şi aprinde ţigările, fără a-şi strica niciun chibrit.

Sau, mai bine:

O tabachere de tutun, de argint rusesc masiv, *à surprise* [1]). Mergi la Fialcowski, iei un scaun, şezi lângă câţiva prieteni, scoţi tabacherea şi o pui pe masă. Un amic îţi cere o ţigară:

— Cu plăcere, poftim!

Amicul apasă resortul capacului... şi la moment, flaşneta misterioasă din tabacheră începe să cânte marşul dela 48. Toţi sunt intrigaţi.

— De unde vin aceste sunete delicioase?

Atunci tu, măgulit de succesul tabacherii tale, cu modestia ce te caracterizează şi zâmbind, zici în fine cuvântul cel mare:

— Domnilor, este o surpriză! aceste sunete delicioase vin din tabacherea mea!

Toţi asistenţii o ia, o examinează, o admiră, şi tabacherea, trecând din mână 'n mână, termină marşul dela 48, pentru ca să 'nceapă o mazurcă încântătoare.

— De unde aţi cumpărat tabacherea asta?

— Domnul meu, este un dar de anul nou pe care l-am primit dela *Ghimpele*, unde, deşi scriu sub pseudonim, toată cafeneaua lui Fialcowski ştie că sunt redactor.

— Şi cât costă, mă rog?

— 2.000 franci.

— Fie, că face!

Aşa, doamnelor şi domnilor, petrecem noi ăştia dela *Ghimpele*. Vă miraţi? cu toate astea, e foarte simplu. Câteva date din registrele de comptabilitate ale gazetei noastre vă vor lumina pe deplin. Daţi-mi voie.

20.000 abonamente dă 40.000 lei noui; 10.000 foi vândute cu exemplarul la fiecare număr, cu rabatul de 20%, ne dă 208.000 lei noui; mici subvenţiuni, pe an 500.000 lei noui. Avem deci la venituri un total anual de 1.108.000 lei noui.

Totalul de cheltueli anuale este de 500.000 lei noui.

---

1) Cu surprize.

www.dacoromanica.ro

Rămâne deci lui Toma Stoenescu al nostru anual 608.000 lei.

Şi fiindcă, cu această ocaziune, tot am intrat în confidenţe, trebue să vă spun că Toma cheltueşte pe an pentru dânsul numai 108.000 franci, depunând restul de 500.000 la băncile străine. De aceia şi eu îi zic totdeauna în glumă:

— Tomo, prea grămădeşti la aur! Tomo, prea eşti econom, prea eşti avar! Tomo, ai să devii un Cresus!...[1]) Mai dă-mi o ţigară, Tomo!

E monstruos ce vă spun; aşa e? Dar, ce vreţi! aşa petrecem noi ăştia dela *Ghimpele.*

Auzisem de atâfea ori lăudându-se virtuţile ciudate ale haccişului încât, pe onoare, n'am mai putut rezista tentaţiunii, şi am înghiţit şi eu o doză din această pastă minunată. Aşa, vedeţi, iubiţii, cititori, că, în cazul când v'ar displăcea cronica ce v'am servit, vina nu este a mea, ci a narcoticului ce prin excentricitate mi-am administrat.

Un cuvânt încă şi termin.

Doamnelor şi domnilor câţi datoraţi bani amicului Toma Stoenescu dela *Ghimpele!* grăbiţi-vă a vă achita de datoriile d-voastre către dânsul — care, cu toată cronica mea, este foarte strâmtorat şi încurcat — ca să vă scutiţi de petrecerea d'a vă vedea trecuţi în *Catastichul Dracului.*

---

1) Rege al Lidiei, renumit pentru bogăţiile sale.

www.dacoromanica.ro

„MOFTUL" ÎN FAȚA OPINIEI PUBLICE

Fără glumă, sunt oameni care dau prea multă atenție și importanță *Moftului:* nu ne așteptam la atâta onoare. Critice aspre se îndreptează asupra-ne: ba că nu suntem serioși; ba nesărați; ba ne batem joc de națiune, de patrie, de idealurile măreție, etc. că ne batem joc până și de morți; că suntem o primejdie publică, o nenorocire pentru generațiile tinere, un virus social, o gazetă pornografică, ce ar merita să fie suprimată pe cale polițienească și pe care cineva nu o poate lua decât cu cleștele.

Mai întâi s'o luăm, metodic, dela coadă. Pe noi ne importă numai să ne citească publicul; apoi ne-o lua cu mănușa, cu cleștele ori cu mâ..a goală, de asta puțin ne pasă, și nici nu poate fi altfel, de vreme ce ne cunoaștem lumea și știm că, dacă e vorba de așa ceva, partidele politice au obiceiul să nu atingă organele de păreri deosebite altfel decât cu cleștele: așa iau liberalii *Timpul,* așa conservatorii *Voința* ș.c.l. căci, într'o țară constituțională ca a noastră, ce poate inspira un adversar „infam" alt de cât desgust?

N'am râs de morți, feritu-ne-a dumnezeu! Am glumit numai despre mofturile debitate la ocazii funebre de către cei vii. Nu putem fi un ziar grav, fiindcă ne-am propus dintru început să ne ferim de asta, și ne-am propus-o pentrucă, după o matură socoteală, am văzut că presa română are destule organe grave.

Nu ne batem joc de România și de românism, vorbe care se pronunță și se scriu cu un singur *r,* ci de *rrromânism* și de *Rrromânia* cu trei *r r r;* nu de popor, vai de capul lui! râd destul atâția de el! ci de *poppor,* ba câteodată și de bobbor, când e *rrromânul* „supărat" și răgușit de supărare.

Ce-i drept, în politică parcă găsim până acuma chinorozul

www.dacoromanica.ro

preferabil cotonogelii — nu ca chestie de coloare politică, fiindcă noi, ca niște moftangii sinceri, mărturisim că nu facem parte din niciun *mare partid historric!* — dar pentru cuvântul că chinorozul cu spălătura tot se ia, dar bătaia, după cum spune înțeleptul proverb, nu se mai întoarce.

Spunem pornografii?... Sfidăm pe cineva să ne arate un șir pornografic în *Moftul*. A! dacă ar veni să ne interpreteze un Machiavel [1]) sau un Talleyrand [2]) care se lăuda că din trei rânduri ale unui scriitor îl poate face să merite spânzurătoarea, se 'nțelege că ne-ar băga la ocnă — neavând la noi pedeapsa capitală.

Dar la ocnă ne-au și trimis aceia care ne imputau că n'avem destulă sare. Despre sare, ce să zicem? are omul câtă poate avea; dar și la aceasta avem o apărare: cel ce se știe a nu avea nicio lipsă în această privință, acela să ne arunce întâi piatra. Și ce-i drept, numai unul s'a găsit până acuma așa de nevinovat. *Constituționalul.*

Că umblăm după câștig și am ales scandalul ca mijloc, asta, ce e drept, e cam așa; dar „scandalul" este pare-ni-se un cuvânt prea aspru, „Moftul" credem că e deajuns.

In fine, la amenințările cu suprimarea mai mult sau mai puțin apropiată a „Moftului" strigăm sus și tare ca Pactul fundamental pe care și l-a dat Națiunea în suveranitatea ei, toate instituțiunile noastre liberale se opun categoric la așa ceva. Mai la urmă, care guvern ar fi nebun să calce Constituțiunea, să facă scandal pentru un *Moft*. Unde mai pui apoi că noi totdeauna vom fi de principiul că cu guvernul s'o lăsăm mai domol decât cu opoziția.

Ce, am fi copii? deabia ne-am înjghebat o redacție cu două mese și trei scaune; să ne pomenim cu *bobborrul* „suparat" că vine și ne strică mobilele și poate și cu ce ședem, pe ele? Doamne ferește!... s'a mai întâmplat.

---

1) Om politic și scriitor italian (1469—1527).

2) Fost ministru francez, renumit pentru lipsa de scrupule în politică (1759—1838).

www.dacoromanica.ro

Ş'acum, dragă cititorule, după aceste deslușiri, urmează, te rugăm, a ne citi mofturile; fii indulgent cu slăbiciunile și prostiile noastre; ia-ne în nume de bine glumele, și nu uita că și un *Moft* ca acesta reclamă oarecare necaz și bătaie de cap:

En faveur du badinage,
Faites grâce à la raison [1]).

1) Citat din piesa lui Beaumarchais, „Nunta lui Figaro": de dragul glumelor, răbdați-ne morala.

www.dacoromanica.ro

TRĂDAREA ROMÂNISMULUI! TRIUMFUL STRĂINISMULUI!! CONSUMATUM EST!!! [1])

Aşa de june *Moftul* şi deja mâhnit şi trist? — iată ce-şi va zice desigur publicul văzând foiţa noastră cernită.

Da, trist! da, mâhnit! da, cernit!

Durerea adevărată e sobră de cuvinte, este mută... Să tăcem dar şi să plângem:

Consumatum est! [2])

Ieri s'a dat în Dealul Mitropoliei, cu 95 bile albe, contra 22 negre, lovitura de moarte României.

Onoare celor 22 bile negre! ele singure sunt români adevăraţi!

Căci — acele 95 bile albe nu sunt albe decât în batjocură: albul nu e culoarea doliului, nu e culoarea asasinatului şi a morţii, nu e coloarea trădării! ele nu pot fi, prin urmare, nu sunt adevăraţii reprezentanţi ai ţării.

Nu! acea majoritate care, la ameninţările băncii ministeriale, îşi pleacă botul şi dă votul; acea majoritate, care odată măcar nu e capabilă a trece în minoritate, nu reprezintă România! peste putinţă!

A presupune un moment aceasta ar fi să credem că o naţiune se poate sinucide singură pe sine însăşi, şi ar fi nebunie să bănuim măcar o clipă o naţiune cu raţiune capabilă de aşa aberaţiune!

Protestăm energic, dar! Ţara şi Istoria să judece!

Ieri s'a votat monstruoasa lege a d-lui P. P. Carpp asupra şcoalelor profesionale aşa cum a voit ministrul nerromân, care,

---

1). Acest articol parodiază stilul presei şovine, demagogia ei patriotardă, valul de injurii şi de calomnii cu care ataca naţionalităţile conlocuitoare şi orice încercare de a le da acestora drepturi civile şi politice.

2) S'a săvârşit.

www.dacoromanica.ro

ca briganzii, a pus Camerei servile cuțitul la gât, strigându-i fioros: votul sau viața!

Penibil! terribil!! orribil!!!

Ieri s'a votat aservirea noastră economică!

Ieri s'a jertfit poftelor străine interesele române, salbăticiei străine corpul României, antropofagiei judaice carnea și sângele Națiunii!

Sărmană Românie!

De opt ori nefericită țară, căci în adevăr ești nefericită de atâtea ori câți sfetnici are coroana de oțel pe care ți-ai smuls-o din gura tunului inamic!

Mizeră Românie!

Ai fost trădată, insultată, micșorată, murdărită, batjocorita, tăvălită, maltratată, înjosită, ruinată, vândută, călcată, sdrobită de către regimul de urgie al bunului plac, al violenței fără-de-legilor, bandelor de pușcăriași și de beți, infamiei, crimei, aberațiunii, ignoranței, nebuniei, trădării, murdăriei, chinorozului!

Ieri, vineri 5 Fevruarie 93, la orele 4 p. m., ieri, zi funestă și blestemată s'a votat acea lege antisocială, antieconomică, antipatriotică, antinațională, antirromână, acea lege prin care evreii săraci *nu* sunt opriți de a învăța vreo meserie!

Am zis că durerea e sobră de vorbe. Atâta dar!

Iată prin urmare dece, deși atât de june, *Moftul* este trist și cernit. Iată dece *Moftul* a ținut ca o sfântă datorie față cu patria sa, cu poporul său, cu națiunea sa, să apară astăzi în chenarul de rigoare la așa lugubru-solemne ocaziuni!

Și dacă mai regretăm ceva este că nu există o coloare și mai închisă și mai posomorită decât negrul pentru a reprezenta și mai bine doliul *românismului trădat!*

E X C E L S I O R !

Din nenorocire degeaba *Moftul Român* a îmbrăcat alaltăieri haina de doliu.

Poftele străine au fost încătușate!

Românismul a fost salvat!

Legea pentru școalele profesionale prevede categoric că străinii săraci *nu* pot învăța vreo meserie. O strictă aplicare a

www.dacoromanica.ro

legii pentru oprirea comerțului ambulant, și toți jidanii pârliți vor trebui *volens nolens* [1]) să se apuce de pungășie și de alte industrii mai mult sau mai puțin inevitabile într'o societate civilizată.

Ca un corolariu [2]), dar, la legea asupra școalelor profesionale, mai mulți deputați, de deosebite colori politice, vor propune din inițiativă parlamentară un proiect de lege pentru înmulțirea penitenciarelor, mai cu seamă în județele de peste Milcov.

La pușcărie străinii care fură!!!

2) Consecința unei demonstrații.

2) Consecința unei demonstrații.

www.dacoromanica.ro

H I G H - L I F E

O țară eminamente agricolă trebue să aibă un *high-life*.

Ce este? ce numim *high-life?*

Este crema unei societăți.

Ca naștere? — nu.

Ca talent? — nu.

Ca onestitate? — nu.

Ca bravură? — nu.

Atunci... ca ce?

Știu eu?

Poți fi feciorul celui din urmă râtan; poți merita să fii hrănit cu paie; poți fi sărac lipit și incapabil a munci de două parale; poți fi o spurcăciune bună de aruncat în canal; un laș de cea mai deplorabilă speță — asta nu te'mpiedică de a face parte din *high-life.*

Vei merge alături cu un descendent al cutărui cruciat; vei concura pe toți oamenii distinși la favoruri și onoruri; vei cheltui și vei trăi ca un mare rentier; vei putea arunca disprețul tău oamenilor detreabă și sfida pe orice brav.

Și toate cu un succes desăvârșit.

Cum asta? vor întreba nedomiriții?

Iaca bine. Mergeți pe stradă, la șosea, la spectacole, în magazine, în baluri, la București, la Constanța, la Sinaia, mergeți, vedeți și spuneți și dvs. cum.

Iată ce bănuim noi.

Orice popor clasic, — și suntem doară un popor clasic — ile cât de creștin, are nevoie de un Olimp, și fiece Olimp trebue să-și aibă mica lui cronică scandaloasă.

Să ne amintim cu respect de Jupiter, de Venus, de Mercur

www.dacoromanica.ro

și mai cu seamă de tânărul Ganimed[1]) și să ne felicităm că avem și noi Olimpul nostru.

Voiți un Jupiter? Iată-l: un om este bunicul copilei sale proprie și prin urmare tatăl nepoțelii sale.

Voiți o Venus?... Dar atunci o să ne cereți și un Mars, una fără alta nu merge... Căutați-i și poate-i veți găsi.

Un Mercur?

Un Ganimed?...

Dar sunt destui.

Ce-i lipsește acestui Olimp? O mitologie metodică.

O vom da.

Moftul își ia rolul lui Esiod[2]). In curând dar: „Teogonia Națională sau Moftologia Olimpului Român".

---

1) Zei din mitologia greco-romana.

2) Hesiod, vestit preot grec din antichitate ,autorul „Teogoniei" (Naș-terea zeilor).

www.dacoromanica.ro

INTELECTUALII

Intelectualii! Iată un soi preţios de cetăţeni, de lipsa căruia patria noastră nu se poate plânge. Slavă domnului! avem destui.

Odinioară, intelectualii, mult mai puţini la număr ca astăzi formau un fel de sectă, care respingea sistematic orice contact cu profanii. Sediul acestei preţioase secte era la cafeneaua Brofft, singura rimă posibilă la moft, peste drum de Capşa, în prăvălia caselor Zerlendi, unde acum se află Luvrul de Bucureşti. Acolo — precum odinioară muzele lui Parnas — se adunau intelectualii spre a-şi împărtăşi înaltele cugetări şi inspiraţiuni, gustând un fel de ambrozie, compusă din puţin lapte, puţin „jvarţ" şi puţin zahăr, şi numită în limba vulgară „caputin". Deaceea, profanii invidioşi, care nu erau admişi să se apropie de intelectuali, i-au poreclit pe aceştia: „caputinişti", de unde, apoi, orice desbatere prea mult prelungită despre lucruri ideale, despre înalte chestiuni de artă, litere, ştiinţe, s'a numit „caputinism". Aceea a fost prima perioadă, cum am zice perioada eroică, a „caputinismului" şi „caputiniştilor".

Cafeneaua Brofft, poate tocmai din cauza mândriei excesive a intelectualilor, a început să-şi piardă încetul cu încetul clienţii care consumau altceva decât „caputin". Ar fi lucru oarecum explicabil: omul inferior se găseşte foarte strâmtorat într'o atmosferă prea înaltă. Ce să caute un biet mojic de rând acolo unde se strâng persoane de elită? ...Din pricina intelectualilor, sau din altă pricină, puţin importă, cafeneaua Brofft, mergând din ce în ce mai slab, a trebuit până la urmă să se desfiinţeze. Dar intelectualii nu puteau rămânea pe drumuri; trebuiau, deci, să-şi caute un nou sediu numaidecât... Atâtea chestiuni arzătoare de estetică, de filosofie, mai ştiu eu decel reclamau soluţiuni urgente „Caputiniştii" îşi aleseseră un local mult mai frumos şi

www.dacoromanica.ro

mai confortabil decât cel vechi; își strămutară sediul la Fialcowski, cafenea-cofetărie celebră, mai ales pentru beltelele ei.

Aci, — lucru foarte ciudat! și care nu s'ar putea explica decât prin teoria evoluțiunii, — aci s'a făcut o schimbare însemnată în moravurile intelectualilor. De unde, la Brofft, erau foarte exclusivi și din cale afară discreți, discutând pe șoptite, așa ca să nu le poată profanii auzi înaltele înțelepciuni — la noul sediu începură să primească alături cu ei, deocamdată la mese învecinate, apoi chiar la masa lor proprie, mușterii care nu luau „caputin", oameni cu totul nedemni de a se numi intelectuali. Apoi, desbaterile „caputiniste" începură să se facă în gura mare, așa că toată lumea profană de cafenea și cofetărie, ba, vara chiar din piața Teatrului, le putea auzi perfect. Dar dacă zic că lumea profană le putea auzi, asta nu însemnează că le și putea pricepe. Numai alegii le-au putut pricepe, și asta a făcut un mare bine public: încet-încet, și din ce în ce mai numeroși, începură să iasă din rândurile lor, o sumă însemnată de tineri a căror vocațiune era să fie intelectuali. Până aci, nu se știuseră număra, neavând un semnal de raliare, o eclesie. Aceasta a fost perioada clasica a intelectualilor.

In curând, potrivit principiului evoluțiunii, eclesia a numărat așa de mulți adepți încât Fialcowski nu i-a mai putut încăpea și ei au pornit care încotro să propăvăduiască... Azi, mai mult ca totdeauna, la noi mai mult decât ori unde, intelectualii sunt, am putea zice, inspiratorii, diriguitorii opiniei publice, mai ales când e vorba de mișcarea „culturală". Ei fac ploaie și vreme bună, ei tarifează prețurile succeselor și decernă laurii, ei condamnă, îngădue sau încununează — în literatură, în teatru, în arte, în știință, în fine în tot: ei! ei, intelectualii!

Aceste exemplare de lux ale omenirii mișună astăzi prin toate unghiurile publice. Lipsiți cu desăvârșire de vreo falsă fudulie, intelectualii intră în toate localurile de consumație și se amestecă bucuros cu toți comunii muritori... Asta e o tactică iezuitică, așa crez eu; căci, pentru a renunța acești alegi la mândria lor legitimă și a se apleca așa cu dinadinsul la contactul nostru, trebue că au un scop și acela desigur nu poate fi altul decât luminarea maselor ignorante.

Odată cu ieșirea dela Fialcowski care numaidecât s'a desființat și el ca și Brofft, eclesia „caputinistă" a trecut din perioada clasică în perioada politică: dela revelațiune la apostolat.

www.dacoromanica.ro

Iată-i... La orice masă dela berării, birturi, cafenele, dacă sunt trei muşterii, unul desigur este un intelectual. Ce face el, omul ales, alături cu cei doi profani? Îşi îndeplineşte misiunea: propagă, luminează, vulgarizează. Sunt chelneri care, după câte au prins pe apucate din desbaterile şi conferenţele intelectualilor, pot face marţ pe un profesor de universitate, mai ales dacă l-or lua repede.

Dar mai la urmă, o să mă'ntrebi dumneata:

— Bine, dupa cate mi-ai scris aci, cam înţeleg eu ce sunt intelectualii; dar atâta nu mi-e deajuns; aş voi să-mi dai o definiţiune mai scurta şi mai limpede; să-mi spui desluşit: ce este un intelectual?

— Bucuros, răspund eu; iata:

Omul care disprețuește orice ocupaţie de imediată utilitate şi pentru el şi pentru lume şi se dedă la nobila profesiune de gânditor — se numeşte un *intelectual*. Sunt mii şi mii de unelte în lume: glonţ şi năvod, plug şi sapă, teslă şi rândea, ciocan şi nicovala, cot şi terezii — cine le mai ştie pe toate? un întreg arsenal inchizitorial! fără acesta omenirea n'ar putea stoarce binele ei din sânul naturii, din sânul mamei crude, care mai totdeauna trebue apucată strâns în cleşte, canonită, bătută până la sânge, ca să-ţi dea o picătură de lapte. Ei !... intelectualul e prea blând fiu ca să-şi maltrateze cumva mama. Mâna lui, care n'are altă menire decât să treacă uşor pe frunte-i, s'ar murdări la atingerea vreuneia dintre uneltele de tortură. Intelectualul a venit în existenţa terestră înarmat cu o unealtă mult mai nobilă, o zestre divină: *gândirea!*

Acu... deştept ori ba, spiritual ori nerod, cu scaun la minte ori lovit cu leuca-astea sunt întrebări absolut indiferente; e destul că poate zice cu toată siguranţa:

„Eu?... Eu sunt un intelectual !".

www.dacoromanica.ro

SCRISORILE ANONIME

Este aproape imposibil, crez eu, să se găsească un român, indiferent de sex, care să nu fi scris — chiar dacă nu știe să scrie — care să nu fi primit, sau despre care să nu se fi scris... măcar o scrisoare anonimă.

Scrisoarea anonimă este unul din semnele caracteristice ale societății românești.

Românul începe să scrie și să primească scrisori anonime din cea mai crudă vârstă.

Foarte puține scrisori anonime au caracterul ostil.

Câteva cuvinte despre aceste foarte puține.

Când un om vrea să-și verse focul necazului asupra cuiva spunându-i lucruri foarte neplăcute fără nicio teamă de neplăcută urmare, îi scrie o scrisoare anonimă injurioasă.

Astfel face gugumanul care nu admite vederile unui publicist, sau invidiosul care ofticează de succesele omului cu un nume public; astfel face secul căruia o femeie îi nesocotește curtea nesărată; astfel face femeia geloasă de triumful alteia.

Intotdeauna scrisoarea anonimă injurioasă este opera unui neputincios laș: femeia bătrână și slută, care găsește voluptate în a scoate ochii portretului unei femei tinere și grațioase, crezând că aruncă un farmec, o piază rea cu urmări fatale pentru ochii cei frumoși.

Dar încă odată, scrisorile d'a dreptul ostile adresantului sunt foarte puține.

In genere, scrisorile anonime sunt inspirate de un cald interes ce-l poartă autorul discret pentru adresant.

Ele sunt foarte rar pur și simplu nesemnate.

In imensa majoritate a cazurilor scrisorile anonime sunt iscălite, cu nume închipuite câteodată, mult mai des cu:

„Un amic", „un om care ține la d-ta", „un binevoitor", „o veche cunoștință", „un tată de familie", „un cetățean mâhnit

www.dacoromanica.ro

de câte vede", „un sincer liberal", „un nestrămutat conservator", „un român neaoș', ș. c. l. ș.c. l.

Cu cât o persoană are o situație mai înaltă în societate, sau cu cât atârnă mai multe interese ale altora dela opinia și sentimentele acelei persoane, cu atât este mai des și mai stăruitor onorată cu scrisori anonime.

De exemplu, cei ce se bucură mai mult de așa onoare sunt miniștrii, directorii generali ai marilor administrațiuni și ai marilor gazete, mitropoliții și episcopii, generalii, inspectorii superiori, primarii, soacrele fidanțaților și fidanțatelor, ș.c.l.ș.c.l.

Scrisoarea anonimă are o putere magică, formidabila.

Interesează, captivează, subjugă; amețește, orbește și stăpânește cu cea mai neînfrânată, cu cea mai diabolică tiranie.

Cine poate avea tăria să arunce o scrisoare anonimă și să rămână cu sufletul și cu mintea nealterate de atingerea ei?

Dar ministrul află că unul din cei mai fervenți partizani ai lui, din Cameră sau din Senat, îl sapă; că unul din cei mai importanți impiegați ai departamentului său este un ghișeftar, care poate, din moment în moment, să-l expună la grea răspundere, să-l compromită. „Un binevoitor" îi atrage toată atenția, și el să nu-i acorde nicio atenție?

Un director general al cutării mari administrațiuni află că inginerul cutare fură dela materiale, încarcă foile de plată cu nume de lucrători fictive, ori este de-a-dreptul tovarăș cu întreprinzătorul unei imense lucrări publice.

S'ar putea să rămână directorul general indiferent?

Când află generalul de brigadă, dela un „admirator al bravei armate române", că d. căpitan cutare a omorît un sergent-major, fiindcă acesta a refuzat să împuște pe un soldat bacalaureat pe care-l bănuia că-i curtează ș.c.l. ș.c.l. — se poate să nu se alarmeze până în suflet d. general?

Se poate, mitropolitul sau episcopul, să nu sară în sus când un „adevărat ortodox" îi spune cu lacrimi de mâhnită evlavie că popa din mahalaua cutare umblă beat și face liturghia cu bragă?

Soacra, în ajun de a se despărți de copila ei, spre a o da în brațele unui necunoscut care i-a întors capul hîetului înger nevinovat, se poate să dea din umeri când „un tată de familie, vechi prieten al răposatului, onorabilului și mult regretatului vostru soț', se grăbește a-i spune, „cât mai e timp ca să se evite o mare nenorocire", că viitorul ei ginere este cartofor, bețiv și

www.dacoromanica.ro

altceva; că are două ţiitoare în două mahalale deosebite şi că cu ştirea lor se însoară, ca să scape de mizerie şi să aibă cu ce le întreţine mai departe din venitul zestrei?

Câte majorităţi parlamentare slăbite, câte cariere publice sdruncinate, câte prieteşuguri sfărâmate, câte logodne stricate din cauza minunatei scrisori anonime!

O! neînţeleasă şi nelimitată putere! cum stăpâneşti tu minţile noastre!

Eram odinioară revizor şcolar.

Intorcându-mă dela revizie, aflu acasă, între alte scrisori, una iscălită tot de „un tată de familie".

Ce-mi spunea onorabilul tată de familie?

Imi atrăgea serioasa atenţie asupra purtărilor învăţătorului dela şcoala mixtă din satul cutare.

Pe scurt: beţiv; nu dă pe la şcoală cu anii; se ocupă cu cultivarea unei moşioare şi dă bani cu camătă pe la nenorocitii consăteni; când merge din joi în paşti la şcoală, bate pe copii de-i umple de sânge; pe unul l-a bătut până i-a venit copilului boala rea; în fine, există bănuieli că o elevă de 11 ani, o nenorocită fetiţă a unei biete văduve ş.c.l.ş.c.l.

N'apucasem să termin interesanta scrisoare, şi primesc un ordin dela Ministerul Şcoalelor, prin care mi se spune ca imediat să fac cercetare la faţa locului asupra învăţătorului aceluia, în privinţa purtărilor căruia s'a primit şi la minister o scrisoare anonimă identică, cu însemnarea că „s'a trimes una asemenea şi revizorului, dar că revizorul protejează pe învăţătorul cămătar şi nu vrea să meargă a cerceta, deşi a primit scrisoarea de vreo zece zile".

A doua zi după amiazi, pe o vreme de toamnă foarte aspră am plecat cu căruţa să calc fără veste pe monstrul acela.

Am ajuns plouat şi îngheţat la şcoală, unde am găsit... ce se găseşte la o şcoală de sat — mizerie, neagra mizerie, mizeria română!

Ce am constatat? Eşti nerăbdător să ştii, firesţe. Iată.

Invăţătorul era platit de comună cu 20 de lei pe lună; dar nu luase leafa de aproape un an.

Era văduv cu doi copii mititei. Amândoi zăceau de febră tifoidă în aceeaşi odăiţă unde dormea şi tatăl.

El trăia din pomana arendaşului, un evreu, care-i trimitea din când în când mălai şi uneori fasole şi brânză.

www.dacoromanica.ro

Cât despre eleva de 11 ani, nenorocita copilă a bietei văduve, acea elevă nu se știa să fi existat în comună, pentru simplul motiv că nici biata văduvă, mama ei, nu existase vreodată.

L-am întrebat pe nenorocitul cine poate fi „tatăl de familie", autorul scrisorii anonime.

Îl știa: era băiatul popii, un flăcău de vreo douăzeci și unu de ani; vrea sa fie el învațator acolo ca să scape de armată.

Trebuia să mă'nvăț minte — nu-i așa? să nu mai alerg gâfâind prin zloată la porunca unei scrisori anonime. Ași!

Nu știu dacă, fiind revizor, am făcut altă treabă decât să dau credincios urmare la scrisori anonime, și, se'nțelege, cu același rezultat ca și întâia oară.

Așa e cine are un cerc oarecare de autoritate: cine, prin opinia și sentimentele lui, poate ocroti sau primejdui interesele altcuiva, este supusul ascultător al scrisorii anonime.

Dar asta nu va să zică, firește, că numai înalții demnitari și soacrele se bucură de scrisorile anonime.

Oricât de infimă și umilă, o creatură umană trebue să aibă cercul ei cât de meschin de protecțiune.

Un cerșetor schilod și orb stă la o răspântie, trăind din resturile ce i se acordă dela bucătăria unei bogate case vecine.

Are acel schilod nenorocit, poate oare avea un cerc în care să-și exercite și el protecțiunea?

Da, poate avea.

Alături de el s'a lipit un câine jigărit, care așteaptă hrana dela pomana lui, resturile din resturi.

Orbul primește o scrisoare anonimă și mă roagă să i-o citesc:

„Nenorocitule! javra pe care o protejezi, rupându-ți dela gură bucățica pentru ea, nu știi câte bucățele îți fură din strachină câtă vreme îți faci cruce și zici bogdaproste!

Un binevoitor care te compătimește".

Dumnezeule! zic eu; cine să fie câinele „binevoitor"?

www.dacoromanica.ro

EDUCAȚIA SENTIMENTALĂ LA VITE [1])

Gazetele toate ne-au povestit minuni despre expoziția de vite care s'a ținut zilele trecute la domeniul Cocioc, nume vestit pentru crema, laptele-bătut, coșulețele, ștreangurile și sforicelele sale. Cu drept cuvânt, gazetele au adus și de astădată laude administratorului domeniilor coroanei, onor d. I. Kalinderu, pentru patriotismul cu care d-sa se sacrifică pentru îmbunătățirea producțiunilor diverse ale acelor domenii. Expoziția de vite dela Cocioc a dovedit mai mult că, cu metodă științifică și cu stăruință, se pot obține și la noi dobitoace bine cultivate, cu instrucțiune și educațiune rațională.

Până unde a putut merge omul cu știința în cultura vitelor se va vedea mai la vale, dintr'un singur exemplu, pe care probabil nu l-a aflat nicio alta gazeta înaintea noastră; căci, dacă l-ar fi aflat, n'ar fi lipsit să ne ia înainte și să aducă laudele pe care noi ne simțim datori a le aduce d-lui administrator al domeniilor coroanei. Dar să nu fim adulatori cu un bărbat care nu poate suferi adulațiunea, să nu facem reclamă unui personaj așa de sus pus, care, știm bine cu toții, n'a umblat și nu umblă după reclamă; și să venim d'a-dreptul la fapt — faptul va vorbi de sine. Iată.

Un negustor econom de vite a mers la Cocioc să cumpere un taur de prăsilă de rasa elvețiană. Și-a ales unul tinerel de vreo trei ani, foarte frumușel.

— Câte parale? întreabă negustorul.

— Un franc chilogramul, i se răspunse.

---

1) Schița aceasta face parte din literatura antimonarhică a lui Caragiale. In legătură cu binecunoscuta lăcomie și sgârcenie a lui Carol I, ea sfichiueste negoțul necinstit ce se practica pe așa numitele domenii ale coroanei.

www.dacoromanica.ro

Negustorul, om fără educaţie sistematică, crescut pe alte vremuri şi locuri, zice:

— Apoi, nu vreau să-l tai... îl iau de prăsilă.

— Nu face nimic; dacă-l iei, poţi face ce poftești cu el; noi ţi-l dăm pe cântar.

— Foarte bine.

Il trag pe tăurel la cântar şi iese 400 de kilo.

— Greu el zice negustorul.

— E taur cultivat! i se răspunde.

Şi negustorul numără 400 de lei; ia vita, o încarcă în gară la Periş, se sue şi el în tren şi pleacă acasă.

A doua zi, ajungând la descarcare, de-a minune, negustorul prieten cu şeful de gară, îl roagă să-i cântărească tăurelul. Cântarul gării arată: 320 kilograme.

Negustorul sare'n sus:

— Nu se poate!

— Ba se prea poate.

— E stricat cântarul, şefule!

— Stricat?

Şi şeful verifică cu greutăţi· cântarul e exact.

— Atunci?

— Atunci... o fi stricat cântarul dela Cocioc.

O telegramă... Dela Cocioc se răspunde că s'a cântărit taurul exact. O a doua telegramă, acelaş răspuns.

Negustorul merge'n persoană la domeniu.

— A slăbit taurul pe drum, desigur.

— Cum, domnule, să slăbească o vită îngrijită bine în timp de douăzeci de ceasuri cu optzeci de kilo? nu vedeţi d-voastră că vine câte patru kilo pe ceas?

— Se prea poate!... de dor.

— Cum de dor?

— De dorul măsii! de dorul nostru care l-am crescut... asta e vită cu educaţie de familie... Glumeşti, cu dorul de mamă?... Dacă-i aşa educaţia lui!

— Mie mi-e frică să nu fie mai mult educaţia cântarului.

— Domnule! nu-ţi permitem astfel de reflecţiuni.

— Bine, văd eu asta; dar fie! zice negustorul scărpinându-se în cap; dor, dor? dar şi optzeci de kilo pe zi scădere de dorul măsii — prea e prea... laptele măsii!

www.dacoromanica.ro

TOXIN ŞI TOXICE

Toxinul [1]) a sunat despre ziuă. La glasul lui, s'au deşteptat în grabă tinerii patrioţi adapaţi la izvoarele europene. Fără sa-şi ia rămas bun dela părinţi, lepădându-se cu entuziasm de dreptul de moştenire al privilegiilor, au ieşit din casa părintească, au coborît hotăriţi în piaţa, s'au amestecat cu poporul, care suferise atâta, şi au strigat din toate puterile: Libertate! Egalitate! Fraternitate! Şi Popa Şapcă binecuvânta mişcătoarea scenă a fraternizarii tutulor fiilor patriei. Negura care atâtea veacuri apasase asupra ţărilor româneşti era sparta: încet-încet, ea trebuia să se risipească pentru a face loc luminii moderne.

Dar dela strigătul acela de generoasa revoltă contra unei stări seculare de ruşine, de înjosire, de mizerie politică şi socială, şi până la realizarea frumosului vis, trebuia, afară de binecuvântarea lui Popa Şapcă, încă mult.

Tinerii patrioţi, după vorbe, fura chemaţi la fapte. Trebuia făcută scara jertfelor pentru a ajunge la vârful dorit. Ei nu s'au dat înapoi. Entuziasmul lor nu a fost de o singura clipa: voieşte şi vei putea!

Atunci începu pe 'ntrecute fiecare sa alerge în faţa primejdiilor. Adevăraţi apostoli, ei îşi parasiră familiile, caminurile, dragostele: un scop unic îi mişca — triumful cauzei libertăţii, singurul viitor acceptabil în închipuirea lor pentru patria românească, singura ei putinţă de fericire.

A fost semnalul unei mari răsturnari sociale această pornire. Aceşti generoşi tineri, urmărind idealul lor, lepadara fără socoteală cea mai puternica armă politica, averea. Ei credeau că generozitatea lor de rasă avea să izvorască fără istorie din pământul patriei. Cu iuţeală vertiginoasă începura să se ducă pe copcă marile averi boiereşti — un palat, pentru un act de pro-

1) Clopot

www.dacoromanica.ro

pagandă; mii de galbeni pentru o misiune fantezistă; o moşie pentru o broşură tipărită la Paris: luminează-te şi vei fi!

Al generoşi patrioţi, care vă jertfeaţi şi pe voi şi pe copiii voştri pentru viitorul neamului, voi întemeietorii partidului liberal clasic, voi nu ştiaţi, desigur, în ce mâini bune avea să cază drapelul vostru. Dece la Paris, între un curs al lui Michelet şi o predică a lui Lamennais, n'aţi mers odată la Madame Lenormant, celebra cărturăreasă, ca să vă prezică viitorul partidului liberal?

Eraţi prea naivi pentru a şti că ideile sunt în organismul social ca fermenţii în corpurile vii. Voi nu puteaţi şti că fermenţii cei mai dulci, pot produce toxice[1]) primejdioase. Şi deaceea ar fi păcat să vă învinovăţim pe voi de urmările unor intenţii curate.

Şi ori nu sunt frumoase urmările?

Voi patru copii ai lui Dinicu Golescu, şi Câmpinenii şi Negrii, păcat că nu trăiţi să vă vedeţi urmaşii! N'aveţi dece să nu dormiţi în linişte, n'aveţi dece fi mâhniţi că aţi jertfit averile voastre colosale cauzei liberale române. Voi aţi lucrat pentru această cauză fără socoteală — pretinşii voştri continuatori, mai socotiţi, lucrează prin această cauză.

Voi aţi murit ruinaţi; dar nu face nimica — v'aţi îndeplinit o datorie sacră pentru patrie. Mai târziu, prin patrie, copiii săraci luaţi de voi de procopseală, începând cu doi galbeni pe lună au ajuns milionari... Şi d. Carada[2]) să nu iubească patria română? Dar desigur că o iubeşte mai mult decât aţi iubit-o voi!

Voi aţi abolit privilegiile pe care le puteaţi moşteni; v'aţi răsturnat boieriile voastre proprii, v'aţi vândut moşiile — aţi dărâmat cetatea nobiliară. Bravi boieri democraţi, bine aţi făcut! Totul s'a câştigat şi nimic nu s'a pierdut! Am obţinut îndeplinirea formelor democratice, pe de o parte; iar pe de alta, acei ce v'au cumpărat proprietăţile, cei ce au cules averile risipite, au restatornicit privilegiile, au reclădit cetăţi de trei ori mai tari decât bietele voastre bătrâne boierii.

Avem bănci şi credite, instituţiuni de toate felurile, tot atâtea castele tari, de unde nu se scoate uşor o castă nobiliară!

Şi voi, părinţi ai noştri, obscuri entuziaşti, care aţi plâns de bucurie când v'aţi sărutat cu feciorii de boieri pe câmpul Li-

1) Substanţe otrăvitoare.
2) Om politic liberal, fost ministru de finanţe.

www.dacoromanica.ro

bertății sub binecuvântarea lui Popa Șapcă, n'aveți dece să fiți mâhniți!

Iată urmașii voștri liberali.

Iată haitele catilinare [1]) de politic'eni liberali, de diplomați de mahala, de vânători de slujbe și de mici gheșeftari: avocăței lătrători, samsari dibaci, toate lichelele și drojdiile sociale, tinzând să sue sus, cât mai sus, — distincție fără merit, avere fără muncă, poftе fără sațiu — roade minunate ale unei școli ce le-a înarmat numai instinctele pernicioase, pândind alegerile și toate nevoile publice pentru a ciupi pataca; neghiobi fără naivitate, răi fară bărbăție, urmând meritul și talentul deosebit ca pe niște vrăjmași de moarte.

Așa sunt toți câtă vreme soarta îi ține jos în masa cea mare, cufundați în valurile neastâmpărate ale semenilor lor. Dar când norocul, voind să-i tachineze pe ceilalți, ridică pe unul sus, încununându-i agitațiile neomenoase cu un succes de avere și de situație, atunci e un spectacol care mă umple pe mine de respect și de stimă pentru liberali.

Iată-l pe mititelul veninos și ridicol, care se sbătea ieri în noroi, cât e de mare acuma, cât e de arătos și de senin. Iată-l cu ce bravură încalecă milionul! Privește emfaza desgustătoare a parvenitului! Vezi ce indiferență crudă pentru suferințele semenilor și tovarășilor lui de adineaori! Vezi această mândră lipsă de liberalitate, de generozitate, de orice avânt nobil. El n'are înțelegere, ba simte chiar repulsiune pentru tot ce e frumos, pentru tot ce face mulțumire umană fără imediată utilitate practică. Stropește cu noroi și pe mamă-sa. Nesăturat cu milioane, e'n stare să-și mânjească mâinile în gheșefturi spurcate.

Credință, talent, merit, onoare, sentiment? — „le cumpăr pe toate, am cu ce!".

Fraternitate? — gheșeft și chiverniseală!

Egalitate? — impertinență față cu distincțiunea, cu meritul și cu talentul!

Libertate? — bani, insultă și reteveiu!

Iată marele partid colectivist, urmașul partidului liberal clasic! iată continuatorii patrioților vizionari de odinioară— toxice partide ale unor bătrâne idei generoase.

---

1) Catilina, om politic roman din secolul I înaintea erei noastre. „Haitele catilinare" în sens de: politicieni lipsiți de scrupule.

www.dacoromanica.ro

GRĂMĂTICI ŞI MĂSCĂRICI

Boierii noştri odinioara, afară de rare excepţiuni, nu se prea dedeau la învaţătură de carte. Pentru aceea, aveau în genere nevoie de grămătici, copii, mai mult sau mai puţin deştepţi, ieşiţi din rândurile mojicimii şi procopsiţi cu carte şi condei la umbra mânăstirilor greceşti.

Slujba grămăticilor era să ţie socotelile curţii boiereşti, sa scrie zapisele, corespondenţa şi jelbile boierului către divan şi la domnie. Un bun grămătic era mâna dreaptă a boierului, mai cu seama la cele politiceşti.

Afară de grămătic însă, orice boier care se respecta mai avea încă un alt slujbaş intelectual, tot atât de neapărat unei curţi boiereşti cu întinse relaţii sociale. Pe atunci, când nu se pomenea de viaţă publică şi când *elita socială* şi *high-life* se numiea *protipendadă,* boierul, în loc de *Capşa* şi de *Bar,* avea sindrofie şi chefuri acasă, numai'n işlicel şi 'n meşi [1]) în loc de *Hugo,* avea un taraf de lăutari şi un măscărici.

Slujba acestuia era să spue caraghioslâcuri la chef, să pacalească pe musafiri şi chiar pe stapânu-său şi să spună pe greceşte cucoanelor ceeace damele aud azi pe franţuzeşte la Hugo.

Dar înafară de această îndatorire artistică, măscăricii, recrutaţi mai totdeauna dintre robi, pe lângă că mai făceau boierului şi servicii intime la împrejurări sentimentale, aveau şi o sarcină politico-socială.

Când boierul avea necaz pe cineva, când era mahmur din cine ştie ce pricină, când era scârbit până în suflet că l-a scos vodă dela ipolipsis [2]), atunci punea pe măscărici la poarta curţii să pândească pe rival sau pe prietenii ori simpaticii acestuia, să le dea cu huideo, să le arunce murdării şi să-i înjure năstruşnic!

1) Cizme scurte.
2) Consideraţie, vază.

www.dacoromanica.ro

Boierul ședea cu ciubucul în pridvor și striga: „Hahaha! înjură-l mă! înjură-l bine, mă!".

S'a dus acea epocă patriarhală; s'a dus epoca de aur și de lapte dulce; astăzi avem epoca de hârtie și de cerneală violentă.

Boierii de atunci erau naivi; cei de astăzi sunt adânci; aceia erau grosolani, din topor; aceștia sunt cilibii și subțiri.

S'au dus grămăticii cu călămările 'n brâu și cu pana de gâscă la ureche; astăzi ies din rândurile poporului tineri culți și independenți, proletari intelectuali, cu carte și condei și mai ales cu principii.

Aceștia nu mai scriu jelbi la divan și la domnie; dumnealor fac articole politice în privința prerogativelor coroanii și asupra tacticii de opoziție în urma evenimentelor dela 3 Octombrie— dată fatală pentru bazele regimului parlamentar.

Se 'nțelege că, precum jalba scrisă de grămătic o iscălea odinioară, cu pecetea dela inel, boierul de bună credință, lumea schimbându-și numai forma, tot așa și astăzi: profesiunile de credință le scrie „cu îndelungă fidelitate" proletarul intelectual, iar boierul le subscrie „cu robustă convingere".

Și pentru ca să se păstreze cu scumpătate bunul obicei strămoșesc, deși nu mai au boierii noștri pe vechii și inculții măscărici care să polemizeze din poarta curții, avem, slavă domnului, o presă a elitei sociale destul de spirituală și de convenabilă.

„Combateți-i băieți, combateți-i „sarcastic" de tot!"

www.dacoromanica.ro

1907
DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ'N TOAMNĂ [1]

Câteva note

(Fragmente)

I

Europa era deprinsă de atâția ani să știe că tânărul regat român e cel mai solid element de civilizație între statele balcanice, iubitor de pace și bună înțelegere, atât în relațiile claselor sociale, cât și în relațiile internaționale, — un stat de ordine par excellence [2]). Anul trecut, și-a serbat acest tânăr regat patruzeci de ani de domnie pașnică și glorioasă a înțeleptului său suveran; ca o încoronare a operei de progres săvârșit în acest timp, el a făcut o frumoasă expoziție jubiliară, care a repurtat atâta succes față de reprezentanții Europei civilizate. A fost un adevărat triumf al muncii și al păcii, și regele a avut dece să fie mândru și fericit [3]).

Firește dar că recentele răscoale ale maselor țărănești, care au luat proporțiile unei hotărîte revoluțiuni teroriste [4]), aproape ale unui crunt război civil, trebuia să producă în Europa emo-

---

1) Cum s'a arătat în prefață, „1907" constitue unul din cele mai sguduitoare rechizitorii făcute burghezo-moșierimii noastre, de vreun scriitor, în anul sângerosului masacru al țărănimii răsculate.

Fragmentele reproduse arată cât de ascuțit vedea Caragiale cauzele răului. Cu toate acestea, el nu avea o înțelegere științifică a mersului societății. Temerile sale mic-burgheze, neîncrederea în proletariat, îl făceau, atunci când părăsea terenul criticii, spre a păși către propuneri de îndreptare, să mai nutrească iluzia „revoluțiunii luminate", „de sus", ideia „omului providențial".

2) În cel mai înalt grad.

3) A se confrunta aceste fraze ironice, la adresa mândriei stupide a regelui cu „Mare farsor, mari guguмani".

4) Aici în sens de „violente".

www.dacoromanica.ro

țiune și uimire. Cine, însa, cunoaște ca noi de aproape organele acestui stat și funcționarea lor, se miră acuma, nu de ceeace se 'ntâmplă, ci — daca a existat (cum era îndreptațit sa nu mai crează) atâta energie în acele mase — cum de n'a izbucnit acest enorm scandal public cu mult mai nainte. In adevar, poate că nici într'un stat, din Europa cel puțin, nu există atâta extravagantă deosebire între realitate și aparența, între ființă și mască

...Țara românească este o țara aproape absolut agricolă; câteva începuturi de industrie, protejate într'un mod scandalos de către stat și chiar începuturile de exploatare a petroleului, stau, ca producție de avuție națională, într'o proporție infima aproape neglijabilă față cu producția agricolă. Pământul țării este stăpânit:

1. de *proprietarii mari;* între aceștia, cel mai mare e coroana, cu domeniile de apanaj; fundațiile de binefacere, ca Eforia Spitalelor; cele culturale, ca Academia, etc.; și marii proprietari particulari;

2. de *proprietarii mijlocii,* și

3. de *proprietarii mici,* masa enormă a țăranilor, împroprietăriți dela 64 și dela 88.

Toți țăranii sunt plugari; ei cultivă micile lor proprietăți și proprietațile mari și mijlocii. Acestor proprietari mici (aproape 5 milioane suf ete la o populație totală de vreo 6 milioane), nu le poate ajunge producția proprietăților lor; caci, pe de o parte, nevoile traiului și dările au sporit și sporesc mereu; iar pe de alta, pământurile lor s'au micșorat și se micșorează necontenit, trecând în fragmente la copii prin moștenire după dreptul comun — alienarea [1]) fiind proibita [2]) prin lege și fiind permis numai schimbul prin compensare dela țaran la țăran — și se fragmentează în porțiuni așa de mici până în fine, încât ar mai putea servi doară la o rafinată cultură intensivă — un fel de muncă imposibilă aci din cauza deprinder lor străvechi. lipsei de inteligență specială și de răbdare, ignoranței metodelor pentru așa cultură savantă, și din cauza lipsei de capi al și de credit.

Pe de altă parte, proprietatea mare și cea mijlocie nu au forțe pentru cultura lor extensiva decât brațele țaranilor. Aceștia

1) Instrăinarea
2) Prohibită, oprită.

www.dacoromanica.ro

solicită porţiuni de pamânt pentru a munci şi produce cat mai mult, dupa putere. Ei platesc pentru porţiunile arendate, ori în bani şi'n muncă, ca în Moldova, dupa obiceiul locului, ori în natura, ca în Muntenia. In cazul acesta, ţăranul munceşte pământul, iar produsul îl împarte cu proprietarul mare, după cum s'a prevăzut în anume învoială, întărită prin autoritatea comunală. Ţăranul mai este silit la această învoială şi prin faptul ca proprietatea mică nu are deloc păşune pentru vitele lui; păşunea o stăpâneşte exclusiv proprietarul mare. Invoielile agricole, deşi sunt obligaţiuni de natură civilă, sunt executate, la nevoie, de către autorităţi, manu militari,[1]) ca şi aşa-numita în dreptul penal „muncă silnică". (Constrângerea corporală s'a desfiinţat în 1881 prin legea modificatoare a barbarei legi anterioare. De drept nu mai există; dar de fapt se aplică înainte. Acesta e un adevăr ce nimeni nu l-ar putea tăgădui, tot aşa precum niciun ţăran n'ar îndrăzni să se prevaleze de desfiinţarea constrângerii corporale prin lege, ştiind bine că atunci s'ar expune la pedepse corporale, desfiinţate şi mai de mult, prin Constituţia din 1866).

Aceasta este generalitatea... Mai este însă, din nenorocire, şi o altă generalitate. Dintre proprietarii mari şi chiar dintre cei mijlocii, foarte puţini îşi cultivă singuri domeniile; cei mai mulţi, foarte mulţi, şi le arendează în bloc la cine da mai mult. Particularii fac arendările pe cale de contract între particulari; iar statul şi fundaţiunile, pe cale de licitaţie publică, potrivit legii contabilităţii statului; numai domeniile coroanei sunt administrate de-a-dreptul, fără amestec de arendaşi în bloc. Cu oarecare capital, dar şi cu potrivit credit, oricine poate concura la acapararea moşiilor mari şi mijlocii. In Moldova trebueşte mai mult, deoarece, după obiceiul locului, pământurile se subarendează la ţărani pe bani şi muncă, şi arendaşul mare are nevoie de vite, care, maşini, etc.; în Muntenia trebueşte mult mai puţin: aici ai luat moşia, plăteşti o rata de arendă, ai câţiva bani pentru sămânţă şi pentru avansuri ca împrumut ţăranilor nevoiaşi; după aceea, rearendezi aproape tot, în porţiuni, la ţărani. Aceştia lucreaza din primăvară până în toamnă, din revărsatul zorilor şi până în răsăritul stelelor, iar toamna, potrivit învoielii, ţăranul îi cară întâi arendaşului partea acestuia la hambar sau la gară, şi numai în urmă are voie să-şi ridice şi el partea ce i se mai cuvine şi lui

1) Cu ajutorul armatei

www.dacoromanica.ro

Să nu uităm a spune că țăranii nevoiași, peste iarnă, când nu au de lucru și nu pot produce în genere nimica, având nevoie de bani, fac împrumuturi, cu camătă, mai mult sau mai puțin infamă, tot dela arendași, rămânând a se răfui la socoteala din toamna viitoare. Adesea țăranii, după o muncă de peste opt luni, se văd rămași datori pe anul următor. Și iar vine o iarnă aspră peste tristele și umilele lor vetre, și iar rugăminți cu caciula'n mână pentru un nou împrumut... Și așa mai departe...

Concurența arendașilor a ridicat și ridică necontenit prețul arenzilor, lucru ce convine proprietarilor, și din aceasta, firește rezultă crescânda îngreunare, pentru mulțimea plugarilor, a condițiilor de subarendare. Așa dar, avem următoarea formulă strictă: coarda îndrăznelii la concurență din partea arendașilor mari se 'ntinde pe măsura supunerii la învoieli din partea arendașilor mici, a plugarilor.

. . . . . .

Ce a rezultat din această sistemă? Iată:

1. Scăpătarea atâtor proprietari mari, care și-au sporit cheltuielile pe măsura creșterii arenzilor, înnecându-se în risipe de lux din ce în ce mai exagerate pe speranța unei continue progresiuni a veniturilor;

2. Prosperitatea fenomenală a clasei arendașilor mari, și, pe lângă asta, avântul prodigios al băncilor și institutelor de credit, din cale afară disproporționat cu o țară agricolă; și

3. Mizeria țăranilor.

Trebuia să fie așa. Din stoarcerea forțelor acestora din urmă a rezultat și luxul nechibzuit al proprietarilor, și înavuțirea nemăsurată a arendașilor, și câștigurile enorme ale băncilor, și bacșișurile administrației publice și, mai încă, ridicarea mereu crescândă a veniturilor statului.

Pe deasupra acestei realități, ia să vedem acum ce politică, ce administrație, ce cultură intelectuală se fac în acest stat.

Partidele politice, în înțelesul european al cuvântului, adică întemeiate pe tradițiune, pe interese vechi sau nouă de clasă și prin urmare pe programe de principii și idei, nu există în România.

Cele două așa numite partide istorice care alternează la putere, nu sunt, în realitate, decât două mari facțiuni,[1]) având

1) Clică politică.

www.dacoromanica.ro

fiecare, nu partizani, ci clientelă. Capii facțiunilor sunt mai mult sau mai puțini ambițioși politiciani. Firește că nu punem la îndoială nici patriotismul, nici curatele lor intențiuni: „toți, toți, cum zice Antoniu, sunt bărbați onorabili!" Iar clientela este plebea [1]) incapabilă de muncă și neavând ce munci, negustorași și precupeți de mahalale scăpătați, mici primejdioși agitatori ai satelor și împrejurimilor orașelor, agenți electorali bătăuși; apoi productul hibrid [2]) al școalelor de toate gradele, intelectualii semiculți, avocați și avocăței, profesori, dascăli și dăscălași, popi liber-cugetători și răspopiți, învățători analfabeți — toți teoreticieni de berărie; după aceștia, mari funcționari și împiegați militei, în imensa lor majoritate amovibili [3]). (Comerțul e cea mai mare parte în mâinile străinilor: în Moldova, evrei; în Muntenia, greci, bulgari, albaneji, români supuși unguri, toți străini fără drepturi politice, nici comunale).

După Constituția și Legea electorală în vigoare, reprezentația națională este aproape de 70% produsul acestor elemente; 30%, fiind date de proprietarii mari și mijlocii și de câțiva comercianți și puțini industriași români. Imensa clasă a țăranilor nu are, propriu vorbind, niciun reprezentant natural al intereselor ei în Cameră; deși această imensă clasă ar avea după lege dreptul să trimită (ca al III colegiu electoral) din toată țara cam 20 la sută din membrii Camerei deputaților. Dar colegiul III votează prin delegațiune, iar delegații sunt recrutați tot din plebea de care vorbim mai sus și impuși, fără putință de împotrivire, maselor sătești.

Astfel dar, Camerele sunt în marea lor majoritate reprezentante ale intelectualilor și ale plebei orașelor. Pe lângă agricultură deci, trebue să înflorească în România și o vastă industrie, industria politică, și, ca orice industrie bine și inteligent desvoltată, trebue să prospereze.

Administrația e compusă din două mari armate. Una stă la putere și se hrănește; alta așteaptă flămânzind în opoziție. Când cei hrăniți au devenit impotenți prin nutrire excesivă, iar cei flămânzi au ajuns la complecta famină, încep turburările de stradă... Plebea, clienții, cu studenții universitari și școlarii din

1) E clar că termenul „plebe" e folosit aici în înțelesul de drojdia societății.

2) Hibrid; aici: neserios, nepregătit.

3) Putând fi mutați după bunul plac al guvernului.

www.dacoromanica.ro

licee, conduși uneori de profesori universitari, cer numaidecât răsturnarea guvernului. Facțiunea dela putere, supranutrită este incapabilă a mai ține piept torentului popular, adică facțiunii răzbite de foame; iar regele, gelos de reputația europeană de liniște și ordine a statului său, este silit să concedieze, *avec force compliments* [1]), cabinetul, care avea aproape unanimități în Parlament, pentru a însărcina pe capul opoziției cu formarea unui nou cabinet, cu dizolvarea Parlamentului și a tutulor consiliilor județene, urbane și rurale, cu convocarea colegiilor electorale pentru constituirea unui nou Parlament și unor noi consilii, care toate, după bunurile obiceiuri consacrate, sunt firește aproape unanime partizane ale noului guvern.

Care va să zică, în loc să derive guvernul din majoritatea reprezentanței naționale, derivă unanimitatea acesteia dela guvern. Și asta se întâmplă, regulat, în cazul cel mai bun, din trei în trei ani; adică cu un an mai puțin decât o legislatură întreagă... A căzut un guvern și a venit altul, îndată, toată administrația țării, și cea de stat, și cea de județ, și cea comunală — dela prefect și secretari generali de ministere, până la cel din urmă agent de poliție și până la moașa de mahala — se înlocuește... pentru mai mare expeditivitate chiar pe cale telegrafică. O clientelă pleacă, alta vine; flămânzii trec la masă, sătuții la penitență. Și asta așa, mereu și pe rând, din trei în trei ani, ba și mai des uneori. Dela o administrație astfel recrutată și constituită pe termene provizorii, se înțelege că numai seriozitate și scrupuluri nu se pot pretinde. Toți oamenii de afaceri, începând dela arendașul care plătește milioane arendă și sfârșind cu micul precupeț care învârtește în mizerele-i daraveri abia câțiva lei, sunt *rançonnés* [2]), în proporție, de către acești baroni feudali mari și mici care se numesc agenții administrației statului român. Și oamenilor de afaceri asta trebue să le convină; în așa stare de lucruri, numai astfel pot exploata fără nici o sfială — poate nedreptăți mare pe mic, poate înșela mic pe mare — puțini reducând în mizerie pe mulți. Rar, din când în când, ca pentru paradă de lux, se aruncă un *homme à la mer* [3]) — cine știe ce nenorocit agent care, lipsit de cel mai

1) Cu multe complimente.
2) Siliți să plătească răscumpărare.
3) Un om în mare; se caută un vinovat.

www.dacoromanica.ro

elementar tact, a făcut prea brutal o flagrantă delapidare sau s'a lăsat prea stângăcește mituit. Incolo, sistema lucrează fără supărare pe toată linia, afară de netăgăduite rare excepții onorabile. Deaceea, cu un zâmbet plin de amărăciune, românul numește țara lui patria bacșișului și hatârului.

Cu așa parlamente se fac legi peste legi — cu așa administrație se aplică.

Justiția!... Judecătorii de pace și membrii tribunalelor de prima instanță, afară de prezidenți, sunt amovibili, ca și agenții și funcționarii ordinari. In justiție, poporul n'are încredere; ea are, astfel, autoritate, dar nu și prestigiu; și între această justiție fără prestigiu și poporul sceptic, se răsfață formidabila și excesiv numeroasa clasă a avocaților — cea mai prosperă în România după a arendașilor mari. Avocații constituesc grosul intelectualilor; clasa lor este pepiniera cea mai mare a bărbaților de stat.

Să vedem acuma cum se fac în Statul Român educația și cultura publică, în ce scop se face și ce rezultate dau.

Toate școalele, dela cele populare până la universități — școale primare, secundare, profesionale, agricole, comerciale, de popi, de moașe, de muzică, de alte arte, facultăți de toate ramurile culturii înalte — toate dau mai mult sau mai puțin *d'amblée* [1]) absolvenților lor drepturi la dignități și funcțiuni publice. Astfel, școala română, în loc de a fi un mijloc de educațiune și cultură a poporului și a claselor dirigente, devine un canal de scurgere a poftelor de întâietate între cetățeni, de ieftină parvenire, de scutire de îndatoriri, de sporire de drepturi și privilegii. Și din ce în ce, din gradul cel mai de jos până la cel mai de sus, școalele sunt niște fabrici de funcționari, de salariați publici și de avocați — o pletoră de semidocți, fără caractere, fără omenie, adevărați cavaleri de industrie [2]) intelectuală, cărora le trebuesc numaidecât onoruri cât de multe, fără niciun merit și câștig cat de mare, fără multă osteneală.

Aceste fabrici alimentează oligarhia [3]) publică ce stăpânește exclusiv țara românească. Din aceste fabrici iese și se preme-

1) Din capul locului.
2) Escroc.
3) Dominația celor puțini asupra celor mulți.

www.dacoromanica.ro

neşte şi creşte, în oarba luptă de concurenţă pentru repurtarea rangurilor, distincţiunilor şi profiturilor, oligarhia de aventură. An cu an, apar proaspeţi pe arena publică, în poze teatrale, teoreticienii, reformatorii şi patrioţii, placizii făuritori de sistemă nouă, instigatorii exaltaţi, şovinişti, naşionalişti, iredentişti; antisemiţi, xenofagi [1]), călărind pe întrecute fiecare pe calul său de bătaie, spre uimirea naivei trândave plebe, servanta oligarhiei. Familiile sărmane din plebea orăşenească, lipsite de orice mijloace de producţie, trăind din mică precupeţie, ori din slujbe sau slujbuşoare, ori din cârciumăritul de mahala, ori din meserii mai puţin uşor de mărturisit — toate aspiră, graţie şcoalelor naţionale, să-şi vadă copiii cât mai degrabă, după vârsta majoratului, în cel mai rău caz funcţionari; în cel mai bun măcar deputaţi ministeriabili, dacă nu chiar miniştri... Şi, ca la cele mai absurde loterii, şi aci, nu toate iluziile sunt amăgite.

Aşa se recrutează oligarhia care stăpâneşte ţara românească. Nu este o oligarhie măcar statornică, de tradiţie istorică, de bravură, de obligaţiuni morale, de nobilitate, ori de merite; este o oligarhie mutabilă, de perpetuă primeneală, accesibilă oricui prin nemereală, prin loterie, prin aventură. Îndrăzneală multă, lipsă de orice scrupuluri, renunţare la demnitate personală, la onoarea familiei, infamie chiar, dacă trebue, şi puţintel noroc—şi cariera strălucită e gata. Aşa se face concurenţa; aşa se parvine; aşa se intră în rangurile nobiliare ale oligarhiei române. Astfel dar, nici un salt social dela o generaţie la alta, oricât de enorm, nu este exclus. Dintr'un fiu de ţârcovnic iese un bărbat de stat care umple lumea cu personalitatea sa marcantă; dintr'un fiu de familie istorică, mari boieri până ieri, iese un escroc, care moare victima viţiului, când a scăpat de puşcărie, graţie intervenţiei rudelor influente; dintr'un copil de cârciumăraş, un avocat ilustru, care, în câţiva ani, din sărac lipit, ajunge milionar; dintr'un fiu al unui ministru remarcabil, un mititel agitator, trepăduş electoral, la solda unui ambiţios politic deja ajuns la culme, fost odinioară fecior în casă la răposatul ministru.

Asta, în ţara românească, se numeşte cu tot seriosul, sistemă democratică... Şi oligarhia asta, semicultă sau, în cel mai bun

1) Şovinişti.

www.dacoromanica.ro

caz, fără cuită, pe cât de incapabilă de producție utilă ori de gândire, pe atât de lacomă la câștiguri și onoruri, își arogă puterea întreagă a statului: cu o crudă și revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduește țăranilor (imensei mase, supusă și cuminte producătoare a avuției naționale), sub pretextul ignoranței și lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cârmuirea intereselor lor, la dirijarea destinelor lor. Împărțită în două bande ce se numesc cu pretenție „istorice" — liberal și conservator — bande mai nesocotite decât niște semințiI barbare în trecere, fără respect de lege, fără milă de omenie, fără frică de dumnezeu — această oligarhie legiferează, administrează, calcă astăzi legile pe care le-a făcut ieri, prefăce mâine legile făcute azi, ca poimâine să le calce și pe acelea, fără spirit de continuitate și fără altă sistemă decât numai împăcarea momentană a excluzivelor ei interese, pentru perpetuarea sacrei organizațiuni numită aci democratică.

Se'nțelege dela sine că tot ce spunem și aci privește generalitatea; firește, între politicienii români și în rândurile profesiunilor liberale, se găsesc și mulți oameni de inimă, de caracter și de ispravă; ei văd și deplâng, ca și noi, răul patriei; dar pierduți în mulțimea celor răi n'au puterea să răstoarne blestemata sistemă, în care sunt ținuți captivi, cu zălogirea intereselor lor vitale...

Iată ce se petrece d'asupra; ceeace se petrece dedesubt am spus, și lumea uimită asistă la prăpăstiosul faliment al oligarhiei de strânsură din România, la catastrofa care era inevitabilă.

1907 Martie

17

. . . . . .

Cum au izbucnit primele flăcări, guvernul conservator (sub barba căruia, pe 'ndelete, încă din vara anului trecut 1906, pe vremea Expoziției jubiliare, se organizase mișcarea maselor țărănești) s'a declarat cu toată candoarea incapabil să țină piept elementului deslănțuit. Regele, firește, adânc îngrijat și bănuind, cu drept cuvânt, el care-și cunoaște bine oamenii, că liberalii nu erau atât de ignoranți în privința evenimentelor, a făcut apel la patriotismul șefului lor. Acesta a primit sdrobitoarea sarcină a puterii numai cu condiția ca fracțiunea conser-

www.dacoromanica.ro

vatoare şi majorităţile ei să-i promită concursul fără nicio rezervă; iar conservatorii, ruşinaţi şi îngroziţi de moştenirea ce lăsau, s'au plecat învoielii.

Au urmat, în Camere, duioase scene teatrale... In publicitatea românească, foarte înclinată, la ocaziuni mari, către nota sentimentală, astfel de exibiţiuni se numesc „scene înălţătoare". Toată lumea a plâns, miniştri de azi, miniştri de ieri, deputaţi, senatori, publicişti, reporteri şi tribune publice; şi 'n faţa lumii acesteia atât de emoţionate, doi mari între mari fruntaşi, un conservator şi un liberal, s'au strâns în braţe cu efuziune [1]) şi s'au sărutat solemn, spălând cu lacrimi fierbinţi tot trecutul — care, ce-i drept, cam avea nevoie de spălat: în căldura luptelor de până ieri a celor două fracţiuni, primul nu numea pe al doilea decât *„trădător de neam"*, iar acesta pe acela *„fiul lui Belzebut"*. Răscoalele faceau deci o minune: trădătorul de neam de până ieri se preschimba în salvator al patriei; iar fiului lui Belzebut îi crescuseră peste noapte aripi de cheruvim. In faţa primejdiei, pentru amândouă egal de ameninţătoare, facţiunile de guvernământ duşmane îşi dau mâna spre restabilirea ordinei. Care va să zică, un guvern incapabil, deşi dispune de majorităţi formidabile, cade; vine altul la putere declarându-se şi el dintru început incapabil dacă incapabilul căzut nu-i dă, fără nicio rezervă, concursul — tocmai după principiul gramatical că două negaţiuni fac o afirmaţiune: două incapacităţi mărturisite dau o capacitate netăgăduită.

Intre masa poporului şi clasele stăpânitoare este (cine ar putea tăgădui?) o prăpastie de interese şi de sentimente pe care aceste clase n'au stiut-o umplea încetul cu încetul, ba chiar şi-au dat toată osteneala s'o sape cât mai adânc. Solidarizarea celor două factiuni, adverse la cultie până ieri — cu uitarea oricărei vechi duşmănii, cu călcarea peste toate scrupulurile personale, cu excentrica paradă teatrală — trebuia firește să fie considerată de poporul întreg ca o ultimă opinteală a politicienilor pentru păstrarea privilegiilor oligarhiei... Aşa dar, nu ne aflam în faţa unor dezordini pe care un guvern fusese incapabil să le astâmpere, iar altul, cu mai multă autoritate şi cu mai mult spirit politic, se bizuia să le năbuşe; ne aflam în faţa războiului civil al maselor producătoare — sătule de prea îndelungata nesocо-

1) Aici: exprimare teatrală a sentimentelor.

www.dacoromanica.ro

tire a lor în cârmuirea intereselor publice — contra oligarhiei uzurpătoare — prea numeroasă şi prea scumpă pentru a mai putea fi întreţinută, prea cinică pentru a mai putea fi suferită.

. . . . . .

A fost o neînchipuită aiureală generală. In Camere, cât şi prin organele oficioase, guvernul declară sus şi tare că „răscoalele sunt fapta unei mâini străine de *undeva*". Imediat, de „*undeva*", pică o fulgerătoare protestare. Atunci, acelaş guvern „desminte, iar sus şi tare, prin legaţiunile regale, orice ştire de aşa fel ca o *curată născocire*". La un moment, oligarhia dă semne de curată demenţă: îşi închipuie ca sorginţi ale dezastrului, fel de fel de conjuraţiuni anarhiste, din Barcelona sau Paterson, din Honolulu — mai ştim de unde? Nu mai vede nicăeri decât instigatori, nu mai visează, nu mai caută, nu mai gândeşte decât să găsească pe instigatori — fenomen şi ridicul şi deplorabil, ca totdeauna aşa numitul *delirium persecutionis* [1]). Nu le vine politicienilor noştri să crează că dezastrul este urmarea fatală a sistemei lor politice, şi-i căuta explicaţia la chilometri departe, când, dacă ar fi în stare să se uite bine, ar putea-o găsi sub vârful nasului. Trebue numaidecât să fi fost o vrajă care să fi deslănţuit aşa, din chiar senin, un uragan, să fi fost neapărat instigatori, ca să se fi răsturnat o lume întreagă, liniştită pân' adineoari, într'o clipă cu josu 'n sus!... Ca baba chioară punând tingirea pe pirostria şchioapă: când se răstoarnă tingirea'n foc, se crucește baba, şi scuipă şi caută'n spuză urmele necuratului — care i-a răsturnat hiertura.

. . . . . .

Dar „sinistrul" s'a potolit demult... A trecut parcă un veac de astă primăvară!... Toate sunt cu totul uitate.

Cum i-a venit sufletul la loc, oligarhia şi-a luat iar bunele clasice năravuri! a început iar jocu-i normal de cacialmale [2]) între facţiuni, grupuri şi grupuşoare şi în sânul acestora, ca în frumoasele senine zile de pace... Şoapte şi intrigi de culise; sfori şi sforicele, cât mai subţiri dacă trebuesc, cât mai groase dacă merg; emulaţie de subtile ergoterii [3]) bizantine pe faţă;

1) Mania de a se crede persecutat.
2) Înşelăciuni.
3) Discuţie stearpă.

www.dacoromanica.ro

concurs de pişicherlâcuri pe la spate; adevărul curat, strecurat la ureche cu acele clipeli din ochi şi cu acel tremur de buză, caracteristic minciunii, minciuna rostită tare în vileag cu glaciala neşovăire, pecetea sfântului adevăr...

— Şi câte griji pentru atâtea grave probleme publice? De exemplu...

— Un aşa numit *gheşeft* (ce barbarism! ce grozăvie ne mai pomenită la noi!) cu niscai furnituri publice;

după asta... o recidivă de indelicateţe sau de abatere dela seninătatea ori gravitatea impuse unui înalt magistrat, care a îndrăznit, unde şi când nu se cuvenea, să spună şi el ce avea pe suflet;

pe urmă... trebue sau nu să se permită plutonierilor bacalaureaţi a purta sabie ca ofiţerii titulari?

apoi... rezultatul unei alegeri comunale dintr'un orăşel de provincie, adăpostit în cine ştie ce văgăuna de munţi, cu patrucinci mii de locuitori şi cu de vreo trei ori pe atâţia decalitri de ţuică pentru consumaţia anuală!

dar în fine, instituirea doctoratului în drept! această ridicare absolut imperioasă în momentele de faţă? această înălţare cu un etaj mai sus a prosperelor noastre fabrici naţionale de bărbaţi de stat?...

nu sunt astea atâtea ş'atâtea chestiuni destul de arzătoare ca să dea insomnii sacrei noastre oligarhii?

★

In cluburi somptuoase, unde se aruncă pe o carte arenda unui vast domeniu; în cabinete particulare, unde un mic *soupet fin* se plăteşte cu preţul câtorva chile de mălai; în berării populare, unde meschini impiegaţi azvârl într'o seară la chef leafa-le pe o săptămână; în cârciumi de mahala, unde se strâng haitaşii electorali să se cinstească cu tulburel nou prefăcut din vechi; — pe căile publice — la colţul bulevardului, sub splendoarea lămpilor electrice, sau la răspântia depărtată, sub licărirea unui felinar afumat; în tramvai, pe jos, în muscal cu cauciuc; în vagon-lits, în clasa a doua ori a treia; — dela spuma oligarhiei până la drojdia clienteleî — toţi roiesc şi forfotesc.. Şoptesc, discută şi perorează şi izbucnesc şi pun lumea la cale — gândind la... persoane; vorbind de... persoane; aplaudând sau condamnând... persoane; expulzând sau decorând... persoane;

www.dacoromanica.ro

exaltând sau calomniind... persoane!... Persoane și iar persoane! Firește, sistema trebue să fie consecuentă. Aci, lumea e a persoanelor, nu persoanele sunt ale lumii... Aci sunt slujbe pentru slujbași, nu slujbași pentru slujbe: biserici pentru popi și paracliseri, nu paracliseri și popi pentru biserici; gâște pentru hahami, nu hahami pentru gâște; catedre pentru profesori, nu profesori pentru catedre... Aci e, în fine, o patrie pentru patrioți, nu patrioți pentru o patrie...

Firește, iarăși cu rezerva multor excepțiuni onorabile, netăgăduit oameni de ispravă, nomoliți în nenorocita sistemă politică și socială...

Aceste toate se petrec d'asupra pe o pojghiță foarte subțire, subțire de tot, gata să crape sub prea grea apăsare... In acelaș timp, dedesubt, în adânc, clocotesc aproape cinci milioane de creaturi umane, sufletele ofensate de prea îndelungată obijduire. Mințile care au început și ele să se lumineze, le ard de gândul răsturnării uzurpatorilor, de dorul cuceririi unei părți măcar din stăpânirea intereselor și destinelor proprii... Acolo, pe când d'asupra se 'nvârteste tot cu mai mult avânt veselul cancan fără soluțiune; acolo, în adânc, gem uriașe nevoi materiale și morale ale unui popor întreg — singura temelie, singura realitate, singura rațiune de a fi a statului național român... Acolo, în adânc, o lume care știe mai bine ce înseamnă a muri ca viteze, decât ce va să zică a trăi ca oameni, scrâșnește: „Noi vrem acum nu doar pământ!.... vrem și pământ și oameni!"... Acolo sub lumina candelei, stă atârnat între sfintele icoane manifestul regal așteptând...

Să aștepte !

1907, Septembrie

III

Incă puține cuvinte deocamdată...

Zilele acestea se deschide Parlamentul (am arătat mai sus de unde derivă așa numita reprezentațiune națională), ales în urma strașnicei represiuni a răscoalelor, să avizeze asupra răului de care s'a dovedit îndestul cât sufere țara.

După cele ce vedem până în ultimele momente, toți bărbații noștri de stat, dela nulități până la somități, precum și toată

www.dacoromanica.ro

presa noastră urmează a crede că la noi n'ar fi vorba decât de o chestiune economică — adică ţara n'ar avea alte nevoi decât economice; nu i-ar mai lipsi statului nostru, ca să-i meargă perfect de bine, decât nişte reforme economice... In adevăr, lucru de mirare! Cum nu văd oamenii că mai mare amăgire nu se poate?... Cine ar putea tăgădui importanţa chestiunilor economice? Dar de asta mai e vorba acum?

Oricâte reforme s'ar face în această direcţie, unele mai ingenioase sau mai simpliste, mai mult sau mai puţin originale, decât altele — toate vor fi doar nişte paliative. Răul de care sufere ţara va rămânea, cum am mai spus, şi va coace cu cât mai acoperit, cu atât mai adânc. Ţara are nevoie de o fundamentală reformă politică. Ba, ceva mai mult: cu atât pentru moment starea intereselor materiale i se va îmbunătăţi, cu cât echilibrul acestora se va repeta provizoriu, cu cât nevoile mentale şi morale vor deveni mai imperioase şi deci mai violent strigătoare; fiindcă tot răul vine numai şi numai dela falsa alcătuire politică, ce nu mai poate ţinea astăzi în picioare, dela deplorabila noastră sistemă oligarhică, fără restrângere de număr, fără limite de ranguri, fără raţiune istorică, fără tradiţie şi fără posibilitatea de a şi le crea măcar cu timpul; având pentru viaţa publică, pentru interesele generale ale statului, toate păcatele oligarhiilor senile şi putrede şi neavând vreunul dintre meritele oligarhiilor voinice şi sănătoase.

I-or fi trebuind, firește, ţării multe reforme economice; dar pe acestea nu oligarhia noastră, cum o cunoaş'em, ar avea interesul, şi mai puţin capacitatea şi autoritatea, să le facă dintrodată; numai ţara însăşi şi le-ar putea face încet-încet potrivit trebuinţelor şi intereselor ei. Pentru aceasta, ea are acum nevoie de o singură reformă — şi precum zice un înţelept istoric, „când a ajuns neapărată o reformă, şi i-a sosit ceasul îndeplinirii, nimic n'o mai împiedică; ba, totul o ajută“ — o singură reformă:

Abolirea alcătuirii politice de uzurpare, desfiinţarea celei mai odioase sisteme boiereşti, fără boieri şi boiernaşi număraţi, ci cu nenumăraţi ciocoi şi cioclovine — şi intrarea întregii ţări în stăpânirea dreptului ei întreg de a hotărî asupra avutului şi onoarii ei, asupra soartei şi destinelor ei, după voinţa lui dumnezeu, numai prin voinţa ei.

www.dacoromanica.ro

Atât mai rău, pentru cine, orb sau orbit, amăgit de alții ori de sine, nu înțelege această supremă necesitate a existenței Statului Român!

Așa dar, mai întâi: destul cu casta de strânsură din vârfuri până 'n gunoaie! destul cu mamelucăria inică, destul cu absurdul anacronism [1]) ibrida Constituție archontologică [2]), pe care ar trebui s'o punem cu minte și cu liniște la arhivă, far a mai aștepta momentul când s'o vedem arsă cu un alai și cu o pompă mult mai puțin vesele decât cele cu care a fost ars odinioară Regulamentul Organic!

Și pe urmă?... Pe urmă țara întreagă, chemată să-și exercite dreptul ei sfânt, *țară da se....* [3]). Vază-și, după înțelegerea și judecata ei, sub paza celui de sus, de nevoi! Și dacă nu va ști deocamdată destul de bine, atunci... să învețe! să 'nvețe, cu necazuri și jertfe, cum a 'nvățat toată lumea civilizată. Are pentru asta vreme destulă: dumnezeu, fie lăudat numele lui! n'a pus hotar viitorului...

. . . . . .

1907, Octomvrie.

---

1) Aici: pastrarea unei orânduiri învechite.
2) Bazată pe ierarhie boierească.
3) Va acționa singură.

www.dacoromanica.ro

SFÂNTA GHENOVEVA

Cam de acum o mie cinci sute de ani, ocrotitoarea cetății vestite între vestite, patroana Parisului, a fost sfânta Ghenoveva

Despre sfânta aceasta au rămas, în istoria scrisă de oameni învățați, dar mai ales în pomenirea poporului francez, multe povestiri pline de frumusețe, dintre care credem că nu va fi neplăcut cititorilor noștri să le dăm, depe unde le-am putut culege, câteva, pe scurt. Iată...

Sfânta Ghenoveva s'a fost născut, în anii dintâi ai veacului al cincilea dela mântuitorul nostru, într'un târgușor numit Nanterre, aproape de Paris, cale de vreo trei ceasuri bune cu piciorul; și a trăit peste nouăzeci de ani. Acolo la Nanterre era o cetățue întărită cum erau pe atunci, în vreme de războaie piept la piept. Unii povestesc că ea ar fi fost copila unui senior, păgân mai 'nainte, iar acuma închinat cu tot sufletul la credința creștinească, după povața sfântului Gherman, episcopul din partea locului, care cu neobosită râvnă propovăduia cuvântul domnului printre necredincioși; și că astfel, dumnezeu, spre a-l răsplăti pe acel senior de osârdia lui, îi trimisese bucurie, pe acea copilă minunată, ca să-i rămână ca părinte numele pe veci cinstit. Alții iar povestesc că Ghenoveva era fata a doi sărmani muncitori de pământ, care d'abia-și duceau bordeiul de azi pe mâine.

Ce o fi adevărat, nu se poate ști bine; destul ți-e că, până'n ziua de azi, lumea arată acolo, lângă târgușorul Nanterre, pe un deal, tăpșanul unde ar fi umblat Ghenoveva în copilărie păstorind câteva oi ale părinților și închinându-se mereu, de dimineața până seara, mântuitorului. Pe urmă, devale, la poalele tăpșanului, mai dă încă și azi apă rece și limpede fântâna sfintei Ghenoveva Și-i zice așa iată pentruce Int'o zi sfântul Gher

www.dacoromanica.ro

man a gasit-o pe pastoriță în deal, îngenunchiată cu fața către răsărit, rugându-se și făcând mătănii; și văzând-o așa a blagoslovit-o, și'ndată a căzut din cer o cruciuliță, pe care sfântul i-a atârnat-o păstoriței de gât. Fata a rămas multă vreme în rugăciuni și în ziua aceea s'a întors cu oile dela pășune mai târziu ca deobicei. Mamă-sa, pe care o chema Gherontia, supărată de cine știe ce necazuri, a mustrat-o cu asprime, și dacă a răspuns Ghenoveva, batrâna i-a tras o palma ca mama ce-i era. Ce să te pomenești? cum i-a tras palma, numaidecât Gherontia, și-a pierdut vederea... A'nceput să se vaite, că, după ce e sărmană, ce are să se facă ea de-acuma așa prăpădita fără luminile ochilor. Atunci Ghenoveva a dat fuga la fântână, a scos apă proaspătă, a spălat ochii bătrânei și i-a dăruit iar puterea vederii.

Asta a fost a dintâi minune a ei. Peste câtva timp un păgân a ocărît-o și a dat s'o atingă; dar n'a apucat să ridice nemernicul mâna și a picat grămadă trăsnit. Puțin mai târziu, iată că se apropie de Paris năvala hunilor; vine asupra Galiei, Attila, ca un potop, în fruntea a nenumărate valuri de oști sălbatice, cum nu s'a mai pomenit pe fața pământului... Jaf și prăpad, pieire cu foc și sângiuri — adevărat (păcum i-a și rămas numele de pomină acelui turbat păgân) „biciul lui dumnezeu". Lumea toată, aflând că vine grozăvia, pornește să fugă nebună. Dar sfânta le iese'nainte pe o moviliță și le strigă:

„Oameni buni! stați! e adevărat că vine Attila; dar n'aveți teamă căci m'am rugat eu la dumnezeu să vă scape, și dumnezeu mi-a fagăduit că vă scapă, și m'a trimis întradins la voi să vă spui că sălbaticul trufaș nu numai n'o să'ndrăznească să vă calce, dar încă în curând are să fie doborît să nu se mai ridice!".

Lumea, îmbarbătată, s'a 'ntors între întâriturile cetății, fiecare la căminul său; și'n adevăr, Attila s'a abătut din drumul catre Paris, iar peste puțină vreme năprasnica lui oaste de netoți a fost sfărâmată de oastea galică, în câmpiile catalaunice, unde s'a făcut ne mai pomenită vărsare de sânge, după care, câți puțini au mai rămas dintre acei sălbatici, s'au împrăștiat care încotro, fără urmă.

---

1) Rege al hunilor din veacul VI, e.n

www.dacoromanica.ro

Așa a scăpat Parisul și lumea toată după rugăciunile sfintei Ghenoveve.

De aci s'a dus apoi vestea pretutindeni de minunile sfintei acesteia, așa că un episcop din orașul Tirului spunea cum că sfântul Simion Stâlpnicul, care patruzeci de ani a petrecut sus pe un stâlp în post și'n cucernicie, când vedea printre mulțimea târgului negustori din Galia, le zicea:

„Dar sfânta voastră Ghenoveva ce mai face?... Să-i spuneți când v'ăți duce la urma voastră multă închinaciune din partea robului lui dumnezeu Simion, care o roagă să-l pomenească și pe el în rugăciunile sfinției-sale".

Odată sta Parisul împresurat de vrăjmași. Era mică p'atunci cetatea; toată încăpea în insula cuprinsă între cele două brațe ale Senei; dar tocmai pentru asta era tare și foarte greu de luat. Astfel, vrăjmașii nu s'au încumetat s'o ia prin silă, ci s'au mărginit s'o ție strâns împresurată, doar de-or obosi-o prin foame. Încet-încet, s'au sleit neapărat toate mijloacele de hrană ale cetății, și a'nceput să bântue o foamete cumplită, că piereau oamenii cu zecile. Atunci a venit sfânta Ghenoveva și a spus că va aduce ea, cu ajutorul lui dumnezeu, hrană. S'a suit pe un caic [1]), a luat după dânsa mai mulți pescari voinici și vrednici cu caicele lor, și au ieșit cu toții în susul apei din cetate noaptea, fără să simtă nimic vrăjmașii care pândeau pe maluri. Cât au umblat caicele pe apă, de multe piedici au dat, dar pe toate acestea le-a biruit sfânta cu semnul crucii; că dacă năvăleau, venind pe unde la vale, bușteni și răgalii, la un semn al sfintei se dau în lături lăsând cale deschisă caicelor, cărora vântul, la poruncă, le bătea mereu din spate. Cât au umblat așa pe apă, tot la deal, a tamaduit sfânta pe amândouă malurile orbi și schilozi, muți și surzi și apucați, și morți a înviat; iar lumea toată, binecuvântând-o, i-a umplut caicele, cât puteau duce, cu grâne și cu toate bunătățile. Și așa s'a'ntors ea cu hrană destulă și iar a scăpat Parisul.

A mai făcut pe urmă și altele multe, care nu se pot număra toate, și, după ce a'mplinit nouăzeci de ani, a adormit; și au îngropat-o în biserica sfinților Apostoli Petre și Pavel, pe un deal, ce s'a numit d'atunci Dealul Sfintei Ghenoveva.

---

1) Mică barcă cu pânze.

www.dacoromanica.ro

După moartea ei chiar, a urmat să facă minuni peste minuni. De câte ori a fost Parisul bântuit, ba de molime, ba de războaie, ba de înnecuri, scoteau moaștele ocrotitoarei cetății, și îndată simțea lumea ușurare.

Acu vreo sută și cincizeci de ani, s'a fost hotărît să-i ridice întru pomenire, cu hramul ei, o biserică nouă, unde să-i așeze și moaștele. Dar ce s'a'ntâmplat? Până să se isprăvească biserica, a zbucnit revoluția cea mare, una din cele mai mari întâmplări ale lumii, care a răsturnat lumea cu josu'n sus. Revoluționarii, în loc să ducă racla cu moaștele la biserica anume clădită, au prefăcut argintăria raclei în bani la monetărie, iar moaștele cu îmbrăcămintea, le-au pus pe rug în piața unde tăiau capete protivnicilor revoluției, și cenușa lor au aruncat-o vânturilor.

Asta, firește, a mâhnit pe sfânta. Auzi! în mijlocul cetății, pe care în vreme de veacuri ea a apărat-o și a scăpat-o de atâtea ori de fel de fel de primejdii și pieire, să sufere rămășițele ei pământești asemenea ocară!... Nu-i vorbă, mai târziu, drept credincioșii slujitori ai altarului au adus niște oase, pe care le scăpaseră ei de foc, și cenușa, pe care n'o putuse spulbera vântul și — iarăși le-au pus într'o raclă frumoasă și, cu slujbă strălucită, le-au așezat în altă biserică. ...Dar ce folos! Sfânta tot mâhnită a rămas acolo sus, zicând:

„Dacă Parisul meu nu mai are nevoie de ocrotirea mea, atunci cu de-a-sila nu i-o voi mai da!",

Și nici nu i-a mai dat-o... In anul 1871, generalul Trochu, apărătorul Parisului împresurat de germani, văzând că nu-i mai rămâne nimic de făcut soldățește, a dat faimoasa proclamație creștinească prin care chema ocrotirea sfintei Ghenoveva, mântuitoarea Parisului în vremuri de năvală a barbarilor... Dar sfânta, nevrând să-l asculte pe acel soldat, a zis:

„Eu pot ajuta pe cine a crezut înainte, nu pe cine crede pe urmă".

Așa că degeaba ar mai scoate astăzi parizienii racla cea nouă a sfintei... Nici moaștele ei n'ar mai voi să poruncească, nici apele poate n'ar mai vrea să asculte... Cu sfânta Ghenoveva împăcare nu se mai poate.

www.dacoromanica.ro

Impotriva inundațiilor la altcineva trebue de-acum să alerge... la geniul civil francez... El poate scăpa pe viitor cetatea vestită între vestite de bântuirea înnecului — geniul civil francez, care și el a făcut și poate face încă destule minuni.

Mare este puterea lui dumnezeu, și în fel și chipuri se arată, după vremuri, minunile lui!

www.dacoromanica.ro

FĂCĂTOARE DE MINUNI

Am cumpărat dela un anticar cu toptanul, pe câțiva gologani, un vraf de cărți vechi, toate desperechiate și hârtanite Banuiam ca între atâtea mardale [1]) de tipar, avariate de câte și mai câte împrejurări, tot se găsește poate ceva interesant; asemenea, într'o ladă de gunoaie se 'ntâmplă să găsim un crâmpei de sârmă, un nasture sau măcar cine știe ce lucru de nimic, care să mai poată fi întrebuințat, la ocazie, cu folos....

Omule, nu desprețui lucrurile fie cât de ne'nsemnate! Valoarea lor se măsoară cu nevoia ce ai de ele la un moment anume, și, uneori, nevoia rară de o clipă acordă un preț extorbitant la un lucru nesocotit cu desvârșire în împrejurările comune ale vieții... Un ac cu gămălie... Ce valoare poate avea un biet ac cu gămălie?... Și totuși un ac cu gămălie poate salva onoarea tânărului gentleman care, în mjlocul unui bal high-life, se pomenește trădat de un nasture prea slab cusut tocmai acolo unde trebuia cusut mai trainic...

Dar să lăsăm altora, mai preparați pentru aceasta, sarcina de a filosofa despre valoarea lucrurilor și nevoile oamenilor, și să ne'ntoarcem la vraful nostru de vechituri sdrențuite, unde, în câteva foi răzlețe din cine știe ce carte, găsim rândurile de mai la vale (scrise, foarte probabil, de un dușman al preoțimii și călugărimii catolice), care sperăm că vor face pe cititiorul nostru să petreacă două-trei momente. Iată...

Pretutindeni în Italia se află pe la biserici moaște sfinte, care toate sunt, firește, autentice. Ar trebui un catastif enorm ca să le poți înșira anume pe toate.... Să lăsăm doar moaștele și să trecem la icoanele făcătoare de minuni, tot atât de numeroase.

---

1) Vechituri.

www.dacoromanica.ro

Una dintre acestea se află la Florența în strălucita biserică numită *Annonciada* — adică Buna-Vestire. La această vestită icoană, lume după lume aleargă de se'nchină și se roagă pentru fel de fel de păsuri — unele care nici duhovnicului mai aspru nu i s'ar putea spune. Să vedem de unde a'nceput faima icoanei făcătoare de minuni...

Se povestesc despre aceasta următoarele:

Odinioară, au chemat părinții din mânăstirea de care ține biserica pe un zugrav tânăr, cu nume, și l-au însarcinat să le facă icoana Fecioarei, după cum arată datina dela Roma că se afla Maria când i s'a înfățișat îngerul trimis a-i aduce o floare de crin și vestea cea de bucurie — adică stând îngenunchiată în cămăruța ei și citind proorocirea lui Isaiia. Zugravul s'a pus pe lucru, și 'ncet-încet a isprăvit toată icoana, afară de obrazul fecioarei, pe care, lăsându-l până la urma, nu-l putea nimeri cum credea el că trebue, deși îl muncea mintea în toate chipurile.

Astfel, muncind, de dimineața până seara, zi după zi, desnădăjduit și sdrobit de osteneala minții, a adormit, acolo în biserică unde lucra, pe scaun în fața icoanei neisprăvite. Și a dormit așa cât o fi dormit, și pe urmă deodată s'a deșteptat, și ce să-i vază ochii? Minune! Chipul fecioarei era zugrăvit gata, frumos și stralucitor de sfințenie cum și-l închipuise el și nu-l putea face, ba chiar și mai și.

Aiurit de așa minune, a dat fuga gâfâind și le-a povestit părinților și fraților din mânăstire că, pe când el dormea dus, un înger trimis din cer venise și, cu putere dumnezeiască, desăvârșise icoana, cum un muritor n'ar fi putut face. Părinții și frații merseră degrab să vază icoana și după aceea alergară care'ncotro, prin toate unghiurile cetății, să vestească lumii minunea. Indată, firește, s'a pornit lumea din toate părțile cetății și au dat năvala toți cu toții să vază fiecare cu ochii lui, de aproape, icoana cu chipul Fecioarei zugrăvit de un înger trimis din cer. Și de-acolea, țin-te! s'a pornit la sfânta mânăstire râul pomenilor, și curge și curge până'n ziua de astăzi, și cât lumea n'are să secе.

Pădure fără uscătură nu se poate... Intre atâta lume credincioasă, s'au gasit și lepădați de cele sfinte câțiva, care au bârfit. Unii au spus că zugravul a mințit, ori ca să se arate lumii ca un om iubit de dumnezeu, ori ca să mai câștige ceva dela călugări, cărora nu puțin folos le aducea minunea. Alții au spus

www.dacoromanica.ro

că desigur zugravul, fiind cam după masă, o fi adormit și, pe când dormea el, vreun călugăr meșter a zugrăvit chipul Fecioarei. Alții au adăugat că dacă s'ar fi coborît în adevăr un înger din cer, acela neapărat ar fi făcut ceva mai de seamă: pe câtă vreme chipul zugrăvit în somnul zugravului este tot așa de slăbuț ca operă de artă ca și tot restul icoanei.

Oricum, papa dela Roma, auzind despre acea minune și despre ce bârfesc câte unii lepădați de cele sfinte, a proclamat că povestea zugravului este adevărată și a aruncat blestem asupra acelora care o puneau la 'ndoială. Astfel, câtă vreme Toscana a fost mare-ducat, la Florența, capitala ei, marele-duce mergea în toate serie la slujba bisericii cu icoana făcătoare de minuni. Acolo mergeau toți străinii să vază curtea marelui-duce. Acesta făcea regulat pomeni săracilor grămădiți la intrarea bisericii, și care, pe cât se spunea, erau oameni cu dare de mână; dar firește seara se'mbrăcau în sdrențe și venea fiecare să-și apuce locul, luat cu chirie dela mânăstire; așa că vreun cerșetor străin nu se putea apropia de Buna-Vestire.

Pentru a se întări în mintea lumii și mai bine credința, icoana Fecioarei a făcut odată o minune, despre care până în ziua de astăzi încă se mai vorbește în toată Florența, și care trebue povestită, fiindcă'n adevăr e mare.

Un gentilom dintr'o strălucită familie florentină, după ce avusese o stare însemnată, pe care o prăpădise în întreprinderi nenorocite, căzuse într'o cumplită sărăcie. Ceeace adauga la mâhniciunea lui era și împrejurarea că se afla omul la bătrânețe împovărat de două copile destul de coapte, care trebuiau numaidecât măritate, și el n'avea para frântă, nemite cu ce să le'nzestreze pe potriva lor și a numelui părintesc, La cine să alerge după ajutor? la cine să se roage? La cine altul decât la sfânta icoana facatoare de minuni, la Buna-Vestire.

Astfel, ca să se apropie de mila ei, s'a legat să i se închine toată viața lui veșnic îngenunche dinaintea icoanei. Dis-de-dimi neața se scula în toate zilele și mergea să se roage în amvonul bisericii până să se deschidă ușile. După ce și-a urmat el așa cu toată osârdia închinăciunea vreme îndelungată, iată că s'a milostivit prea-sfânta de el și s'a hotărît să-i trimită omului nevoiaș, atâta de mâhnit, o mare bucurie, și iată cum..

www.dacoromanica.ro

A insuflat sfânta la doi cerşetori orbi, mai lacomi decât alţii, gândul să vie 'ntr'o dimineaţă mai de timpuriu ca toţi şi să se aşeze la locurile lor ştiute dela intrarea bisericii. Cum s'au ghemuit ei jos şi s'au simţit unul pe altul, s'au dat în vorbă Unul a povestit celuilalt cât de îndatorat se ştie el către sfânta icoană, care, din sărac prăpădit ce era mai înainte, l-a ajutat să se ridice frumos, din atâtea pomeni ce i-a trimis; că, afară de banii ce-i are strânşi şi ascunşi acasă, mai are şi două sute de pistoli de aur cusuţi în fundul pălăriei. Celălalt, din parte-i, a mărturisit că el se ştie şi mai dator făcătoarei de minuni, căci are şi el bani destui ascunşi acasa, iar cusuţi în pălărie are cinci sute de pistoli de aur. Şi amândoi au început să se'nchine şi să aducă laude sfintei.

Gentilomul, care sta îngenunchiat mai la o parte şi se ruga şi el, a tras cu urchea şi a'nţeles, auzindu-i, că cu aşa prilej de'mbogăţire trimis de sfânta, nu se mai întâlneşte multă vreme. S'a apropiat binişor fără să sufle de cei doi cerşetori, şi cu câte o mână le-a smuls şi unuia şi altuia pălăria' din cap, după care, iar fără să sufle, s'a dus p'aci'ncolo.

Cei doi orbi au rămas o clipă aiuriţi, dar, după ce şi-au venit în fire, au crezut fiecare că tovarăşul celălalt îi smulsese pălăria; şi unul după altul: „Măi, nu face jucării proaste! dă-mi înapoi pălăria!" Ba: „Hoţule, tâlharule!". Au început amândoi să sbiere şi să-şi tragă'n cap cu toiegele; să s'apuce de piept, să se tăvălească şi să se muşte urlând; s'ar fi ucis, dacă n'alerga lumea de pe'mprejur să-i descleşteze pe unul de altul.

Gentilomul s'a dus acasă, a scos din căptuşeala pălăriilor pistolii de aur, a aruncat pălăriile soioase în foc şi a binecuvântat pe sfânta făcătoare de minuni pentru darul frumos şi bucuria ce-i trimisese. Fiind însă om de omenie, nu a voit să-i stea greu pe suflet blestemele orbilor, şi astfel numaidecât s'a dus la arhipiescopul cardinal de Florenţa şi, căzându-i în genunchi, i-a povestit minunea.

Arhiepiscopul a primit darul ce i-l adusese gentilomul de omenie şi l-a deslegat de orice blestem, deoarece era vădit lucru că nu fusese la mijloc decât o minune a prea-sfintei; şi pentru întărirea credinţei tutulor în puterea icoanei făcătoare de minuni

www.dacoromanica.ro

a poruncit să se tipărească povestea aceasta, firește fără numele gentilomului, și să se'mpartă la lume în toată Florența...

Aci se isprăvesc foile răzlețe... Păcat! Totuși rămâne adevărat ce am spus, că omul nu trebue să dispreţuiască cele mai de nimic lucruri. Iată ce de înțelepciune se poate găsi în câteva foi sdrențuite dintr'un vraf de mardale tipărite. Tot așa într'o căruță plină cu noroi și pietriș scoasă din fundul gropilor diamantifere, se găsește o bucățică de piatră prețioasă.

www.dacoromanica.ro

UN INCIDENT DE SENZAȚIE

Pe la mijlocul veacului trecut, s'a petrecut în Germania un incident de mare senzație — am putea zice un mare scandal bisericesc — despre care găsim, într'o publicație de pe vremuri, niște documente ce, poate, vor interesa pe cititorii noștri. Uneori și scandalurile sunt interesante — chiar cele bisericești. Iată de ce e vorba.

In catedrala vestitului oraș Trier, de pe râul Mosel, a fost expusă în anul 1844... „hlamida pe care a purtat-o mântuitorul când l-au dus pe Golgota ca sa-l răstignească pre el spre îndeplinirea scripturilor și spre a noastră, a nepocăiților, răscumpărare de blestemul păcatului strămoșesc..."

Gazeta orașului Metz, în număru-i dela 20 Septembrie acelaș an, scria următoarele:

„Un litograf dela noi a cumpărat de 20.000 franci stofa de mătase, pe care s'o taie în bucați ca să tipărească pe ele desenul „hlamidei". O singură casă de comerț tot de aici a vândut în aste trei săptămâni 80.000 de medalii cu chipul fecioarei; altul, 52.000. Vaporașele de pe Mosel au transportat în acelaș timp 6.000 de kilograme de cruciulițe, iconițe, mătănii și alte obiecte plăcute evlaviei...".

Își închipue prin urmare oricine ce năvală de credincioși a trebuit să fie la catedrala din Trier în ziua când, cu slujbă mare, episcopul și tot înaltul cler au desvălit cutia în care sta închisă demult „hlamida mântuitorului".

Lume după lume a alergat... Orbi, surzi și muți, ologi, schilozi și betegi, nebuni, apucați și capii — veneau care de pe unde, din patru părți ale țării, să caute și să afle ușurare numai apropiindu-se de cutia făcătoare de minuni. Și care cum venea, după puterea credinței sale, se tămăduia.

Poliția însă, bănuitoare ca totdeauna, nu s'astâmpără?... In-

www.dacoromanica.ro

cepe să cerceteze mai de aproape pe pătimașii care tot soseau cu grămada, și, din cercetare în cercetare, descopere că aproape toți erau niște prefăcuți, și că veneau acolo pentru ușurarea, nu a închipuitelor lor beteșuguri, ci a buzunărelor drept-credincioșilor și a tutulor gură-cască, adunați cu miile în fiecare zi la catedrală să vază și ei cutia cu hlamida. Ba ceeace e mai grav, se descopere că nenorociții aceia nu veneau, ci erau aduși acolo de către fețe bisericești, ca să 'ntărească în popor încrederea în sfânta hlamidă, prefăcându-se că vin betegi și se 'ntorc teferi.

Pe lângă asta (și aci începe 'n adevăr scandalul), iată că un preot catolic din satul Lauranütte, în Silezia prusiană, anume părintele Ronge, om nu se poate mai de ispravă și iubit foarte de poporeni pentru omenia lui, îndrăznește să tăgăduiască în gura mare autenticitatea „hlamidei". În fața lumii, de pe amvon, ține o cuvântare strălucită înfierând „pe acei slujitori ai altarului care-și bat joc de nevinovăția și de prostia mulțimii drept-credincioșilor". Cuvântarea părintelui Ronge s'a tipărit îndată la Lipsca în 30.000 de exemplare, care s'au vândut într'o săptămână în folosul săracilor.

Dar nu s'a mulțumit părintele Ronge numai cu atâta; a adresat episcopului dela Trier o scrisoare deschisă care a sguduit opinia publică. In vestita carte a preotului protestant Gabriel D'Emiliane, intitulată „*Ruses et fourberies des prètres et des moines*"[1]) (Leipzig, 1845), găsim textul acelei scrisori. Fiind prea lung, nu-l putem da aci întreg: ne mărginim deci a-l reproduce câteva părți. Din citirea acestora, se va vedea cum patriotismul și dreapta conștiință pot adesea birui disciplina clericală — cum un german patriot și om de ispravă, cât de credincios catolic, rămâne tot om de ispravă și patriot german.

„Cum se poate? zice preotul Ronge... Cinci sute de mii de germani să meargă să se 'nchine la un veștmânt! Cea mai mare parte dintre acești pelerini sunt din clasa sărmană, ignoranți, tâmpiți, superstițioși și foarte adesea cu desăvârșire degenerați... Și iată-i că deodată își părsesc munca pământului, meseriile, necazurile căminului lor sărac, grija de copii, și dau năvală la Trier să adore un idol de cârpă și să vază un spectacol pus la cale de ierarhia bisericii romane! Da, asa este idolatrie păgânească, nu

1) Șiretlicuri și viclenii ale preoților și ale călugărilor.

www.dacoromanica.ro

credință creștinească, să se 'nchine omul la un lucru făcut de mâna omenească! Și pentru asta, nenorociții, ca să facă și drumul și daruri clerului, trebue, după ce n'au cu ce se hrăni, să se mai împrumute cu camătă. Adesea cerșesc pe drum și se 'ntorc la vatra lor, rupți de oboseală, bolnavi, stinși de foame și mai săraci ca totdeauna, după ce și-au lăsat a din urmă lăscaie la cutia făcătoare de minuni...

„...la acestea se mai adaugă și alte pagube morale. ...Câte femei și fete nu-și pierd curăția lor în aceste pelerinajuri, și apoi vai de fericirea și de pacea familiilor lor!

„...Ție, episcop Arnoldi dela Trier, ție mă adresez, în virtutea funcțiunilor și darului meu de preot și de învățător al poporului german, în numele creștinătății, în numele națiunii germane, în numele tutulor învățătorilor germani, și te somez să suspenzi expunerea hlamidei făcătoare de minuni"!...

Atât e destul să extragem din scrisoarea preotului german, ca să 'nțeleagă oricine ce scandal a trebuit să producă.

Totodată, o foaie germană din Düsseldorf, comentând această scrisoare, publică următoarele rânduri:

„Librarul Buddeus va publica zilele acestea o carte conținând cele mai exacte informațiuni și note asupra celor 18 hlamide ale mântuitorului, care se găsesc în deosebite ținuturi ale creștinătății, cu desenuri și medalii și cu arătarea tutulor minunilor săvârșite la fiecare hlamidă. Acuma, numai atât ne rămâne să știm care din cele 18 hlamide o fi cea pe care 'n adevăr a purtat-o mântuitorul suind spre Golgota".

Firește că părintele Ronge, dacă trăia cu trei veacuri mai 'nainte, ori n'ar fi îndrăznit să meargă atât de departe cu patriotismul lui german, ori, dacă 'ndrăznea, s'ar fi ars, ca atâția alții. Nepedepsit însă tot n'a rămas: autoritatea bisericească numaidecât l-a dat afară din slujbă și i-a ridicat darul — spre marea părere de rău a poporenilor lui. Se zice că, pentru a-l despăgubi întrucâtva de prigonirea episcopatului, i s'ar fi făcut prin subscriere publică o mică donațiune, cu care să-și poată duce modest viața, din parea mai multor patrioți germani — firește protestanți.

Știindu-se omul cu cugetul împăcat că și-a făcut datoria în adevăr creștinească, s'a mângâiat și cu atâta de fulgerele episcopatului.

De acolo de unde extragem aceste note și documente, dăm,

www.dacoromanica.ro

spre încheiere, următoarea anecdotă cu privire tot la moaștele făcătoare de minuni:

Un călugăr catolic, umbla odinioară din sat în sat prin Germania cu o cutiuță în care era un fir de păr din capul fecioarei. Într'o zi, pe când calugarul arăta cutia și lăsa lumea adunată să o sărute, pe care ce putea să dea de pomană pentru sfânta lui mânăstire, iată ca un tânăr obraznic s'apropie și zice:

— Părinte, eu îți dau tot ce am în buzunar, numa să deschizi cutia, să văd și eu firul de păr...

Da călugărul:

— Știi că-mi placi, drăguță? Vrei adică să vezi dumneata firul dintrodată... Ei, băiete! eu... de patruzeci de ani îl arăt, și nu m'am învrednicit să-l văz până'acuma.

www.dacoromanica.ro

Note și Studii de Critică Literară

www.dacoromanica.ro

VOIȚI CRONICĂ LITERARĂ?...

Ați cunoscut, mă rog, pe celebrul *Christorian,* acel geniu rătăcitor, flagelator în versuri al viților, ce, din nenorocirea umanității au bântuit și vor bântui etern societățile?

L-ați cunoscut?... Da?... Așa este că era nostim cu verva lui detractoare?

Ce geniu! Ce monstru de geniu!

Uite, vă asigur că peste câteva sute de sute de ani, când cine știe ce va mai fi prin aceste locuri unde astăzi se ridică mândra noastră cetate, micul Paris al Orientului, când se va pomeni de Pasajul-Român și de admirabila lui arhitectură, cum se pomenești azi de Grădinile-Suspinse ale Semiramidei, poate că amintirea se va datori în mare parte celebrității geniului lui Christorian și atâtor alții de specia sa.

Da, doamnelor și domnilor: Bucureștii — dacă nu mă 'nșel — este fericita lui patrie.

Cum se poate — vor striga depărtatele generațiuni cârcotașe și neîncrezătoare — Bucureștii era patria acestui Homer, al satirei.

— Da, amabili descendenți, va răspunde Chronica, așa era măreața cetate binecuvântată de Omniputintele fecunda mama a geniurilor și drept probă vă voi da și un alt exemplu:

Era pe atunci, în Franța, un poet, nici prea-prea nici foarte foarte, anume Lamartine, care voia cu orice preț să treacă de geniu. El moare după ce dotează literatura țării lui cu nenumărate volumini. Patria îl glorifică. Universul îl admiră. Pentru nenorocirea lui, însă iată că cetatea București, geloasă de gloria francezului, scoate la lumină pe *Aamsky,*[1]) un geniu cu picioa-

1) Sub numele de Aamsky este ironizat Macedonski. E satirizată grandomania lui și ortografia al cărui adept era.

www.dacoromanica.ro

rele strâmbe, vorbind pe nas într'un dialect cât se poate mai curat românesc, şi d'o dulceaţă de caracter extremă.

Aamsky — care mai târziu muri în floarea tinereţii, prăpădit de fatigele infernali cei impuseseră redacţiunea ziarului *Dâmbul* (nume împrumutat dela un fluviu ce curgea la marginea cetăţii Ploieşti, numai când ploua 6 săptămâni d'a-rândul) sacrificându-şi preţioasa lui viaţă pentru mărirea politică a patriei — *Aamsky*, zic, publică o cărticică de poezii sub titlul de *Primele gângâneli ale puiului mamei...* Acum, aşa este că astăzi, peste atâtea mii de ani de atunci, nici nu v'ar fi plesnit prin cap că a existat vreodată un anume Lamartine, care drept vorbind, nu plătea mai nimic; în timp ce numele de *Aamsky* răsuna şi va răsuna cât lumea dela Soare-Răsare până la Soare-Apune

. . . . . .

Nu uitaţi, bunii mei cititori, că cele de mai sus nu sunt decât numai şi numai o convorbire ce va avea loc în anul graţiei 12.714.

. . . . . .

Să revenim la Christorian. Deşi am început cu dânsul, voiam însă să termin prin altcineva.

Saltă de bucurie, fericită cetate Piteşti!! şi nu fii geloasă deloc de celebritatea Bucureştilor; căci, dacă Cetatea-Capitală se glorifică de versurile lui Christorian, tu te vei înălţa cu proza unui alt geniu pot zice d'aceeaşi forţă, însă de un alt genere.

Geniul din Piteşti este sumbru, nervos, concis, sentenţios, muşcător, răutăcios. El nu scrie în cărţi sau în foi periodice, el scrie în foi volante. Voiţi un specimen din scrierile lui nemuritoare, domnilor? Da?... Ei bine, vi-l dau, cu condiţiunea ca doamnele să nu se supere. Imi promiteţi doamnelor, că, orice s'ar zice despre domniile voastre, veţi fi aşa de bune şi nu vă veţi supăra? Primiţi? Atunci primesc şi eu, însă pentru respectul ce se datorează geniului, reproduc scrierea cu inovaţiunile de ortografie şi punctuare ce autorul voieşte a introduce în literatură; căutaţi de vă obişnuiţi cu dânsele căci, poate, pe venitor, vă voi face plăcerea a vă mai da şi alte producţiuni d'ale geniului din Piteşti. Iată d'astă dată aceea despre care am vorbit:

www.dacoromanica.ro

Cocuri şi răscocuri

Această pernicioasă şi ridiculă coaffură, diformă cele mai simpatice şi gracioase mine feminene june, representându-le cu câte 2 capete la un loc ca emblema cesaro-regală.

Pernicioasă zic că, multe capete ce le au purtat au dobândit inflamaţiune din părul ce s'au zis a fi dela repausate, în fine au lepădat bărbaţii işlicele şi sub oarecare altă formă şi materie, le au luat sexul faible [1]) din slăbiciunea consorţilor — încât pentru esageratele şi degutantele sacuri atârnate de robe zise jupe, şi pentru nu mai puţin esagerata şi nesuferita şhosură polonă, am să vorbesc mai la urmă

Piteşti (15 Aprilie) 1874.

Thoma Conţescu

Comentariile sunt de prisos.

---

1) Slab.

www.dacoromanica.ro

CRONICA LITERARĂ

Desigur ştiţi ce va să zică un *autor de predilecţiune;* asemenea nu mai încape îndoială că fiecare dintre d-voastră are unul.

D-ta iubite cititor, ai pe Aristotel; vecinul d-tale are pe Voltaire; amicul d-tale pe Racine; fratele vecinului pe Lesage; nepotul său pe Alfred de Musset; vărul lui pe Dante... D-ta amabile cititor, ai pe Lamartine; verişoara d-tale are pe Petrarca, şi fiică-sa pe D-na de Staël... şi aşa mai încolo.

Fiecine deci, îşi are autor de predilecţiune pe câte unul din cei trecuţi la lista fiinţelor excepţionale cari au făcut onoarea geniului uman şi al căror nume este, mai mult sau mai puţin, cunoscut de lume sau de o parte din lume.

Ei bine, eu — permiteţi-mi o clipă să vă vorbesc de mine — fac prinsoare că nimeni nu ar fi'n stare să ghicească pe autorul meu de predilecţiune.

Trăieşte; este în floarea tinereţii, tocmai când se coace talentul.

Fiţi buni, mă rog, şi m'ascultaţi; despre dânsul am astăzi să vă vorbesc. Voiţi să-i faceţi cunoştinţa?... Imi faceţi o nespusă plăcere dacă-mi daţi voie a vă servi în aceasta de intermediar.

Iată :

Ca fizic, închipuiţi-vă un băiat cât se poate de bine, afară de o cam prea desvoltată porţiune de cărnuri, ceeace, cum zic unii, denotă, în raţiune dreaptă, lipsa substanţei neponderabile care, după metafiziciani, constitue, împreună cu materia, fiinţa umană complectă.

Ca morală, este un june plin de talent şi viitor, o stea care promite, un soare pentru cerul întunecat al literaturii contimporane, un fel de cap de şcoală, o producţiune fenomenală a timpului nostru, atlet în stil şi revoluţionar în republica literelor. Este adevărat că n'a studiat decât vro patru clase primare, dar

www.dacoromanica.ro

tocmai aceasta este marele cuvânt pentru care dânsul e revoluționar în astă republică nenorocită.

Da, doamnelor și domnilor, el a fost unul dintre acei ce au implântat cu triumf în librăriile noastre stindardul nelimitatei libertăți literare. Pot încă susține că dacă nu ar fi existat el și alte capete de specia lui, am fi avut, poate, nenorocirea d'a vedea domnind și astăzi, în toate producțiunile noastre literare, absurda tiranie a Gramaticei și stupida supunere la datele și spusele Istoriei.

Autorul meu de predilecțiune-și publică operele numai odată pe an, în volume care, *pe lângă toate cele necesarii unui calendar, mai conțin și o mulțime de poezii populare și anecdote foarte amuzante*... Copiez textual fraza subliniată după frontespiciul ilustrat al uneia din anualele lui producțiuni.

Ce stil are băiatul ăsta! ce vervă! ce invențiune! ce concepere! ce originalitate! ce noi resorturi literare!...

Și să nu turbezi de mânie când cugeți că sunt guri rele invidioși și ignoranți care spun că romanurile lui istorice și sociale sunt niște nefericite traducțiuni, schiloade plagiaturi. Au inventat fabule nedemne ca să-l discrediteze; au spus că este ieșit din sărite, că-i lipsește ceva, că pare a fi capiu, și toate astea, pentruce? pentrucă umblă cu gâtul cam strâmb și privește cu ochii jumătate închiși, clipindu-i cam prea des.

Ce calomnii! Auziți cum cutează profanii să vorbească de autorul meu de predilecțiune?

Nu aibi teamă, favoritul meu autor, grație darului cu care te-a hărăzit sântul hram al bisericii Icoana, unde se zice că ai primit botezul, tu te-ai ridicat mai presus de orice critică sau calomnie.

Va veni, te asigur eu, timpul frumos când, pe cea mai mândră dintre piețele cetății noastre, se va rădica bustul tău... Uite! pentru admirațiunea ce-ți port, lasă-mă să fac eu, în treacăt, proiectul viitoarei tale statui:

Bustul tău — în grăsimea naturală cred că e destul — așezat pe un pedestal superb de marmoră antică galbenă; de jur împrejurul pedestalului, spre amintirea serviciilor enorme ce ai adus pentru progresul Almanachului în România, să se vadă, săpate în litere de aur, cele douăsprezece semne ale Zodiacului împărțite pe anotimpuri, împreună cu sărbătorile și târgurile principale de peste an, precum și cu taxele telegrafo-poștale. In față,

www.dacoromanica.ro

un calendar perpetuu de carton à la maior Papasoglu, ediţiune de lucs, care, prin un ingenios resort mecanic să arate cu 140 ani înainte, fazele lunare, eclipsele şi schimbarea timpului...

Da, graţioşii mei cititori; nimic mai meritat şi mai nemerit, şi mă felicit că am conceput proiectul de mai sus; eram dator s'o fac, pentrucă numai eu ştiu câte momente de fericire m'a făcut să gust autorul meu de predilecţiune când am cetit picantele lui *nuvele* şi *nuvelete*...

Deaceea am ţinut să-i aduc sincera-mi omagiune în aceste modeste rânduri de cronică literară, cărora graţioasa ospitalitate a Ghimpelui le permite a vă ocupa câteva momente.

— Toate bune, veţi zice; însa ai uitat să ne spui numele autorului d-tale de predilecţiune.

— Mii de scuze, doamnelor şi domnilor; vă mărturisesc că, din distracţiune numai, mi-am uitat această datorie, pe care, dacă nu mi-am împlinit-o dela început, ţin mult a mi-o împlini terminând.

Voiţi să aflaţi numele lui?...

Se numeşte Popnedea

www.dacoromanica.ro

CRONICA LITERARĂ

Jurasem că nu voi lua pana'n mână pentru a scrie umilitele mele cronici, spre a nu rădica asupra capului meu, ca mai zilele trecute, urgia nu știu câtor părechi de rime tot una și una.

Am păţit-o şi n'aş mai voi s'o pat.

Mărturisesc că eu am fost culpabilul. Intr'un moment de uitare, am cutezat să arunc o glumă profană asupra numelui său. Înţelegeţi bine că este vorba de tânărul *Aamsky*.

Recunosc deci că sunt dator să fac o amendă onorabilă contelui de *Geniadevsky*. Nu vă miraţi, doamnelor şi domnilor, de acest nume nou; este numele lui, un nume pe care l-a luat de nevoie în călătoriile lui sentimentale, în expediţiunile lui byroniane.[1]) Nu ne-ar fi permis să ne închipuim că dânsul, care este tipul modestiei încarnate, a alergat la titula de nobilitate pentru paradă sau ciocoism. Din contra zic, ceva mai mult: poate că nu şi-a zis conte decât pentru a proba lumei, înc'odată că titulele de nobilitate nu opresc pe tinerii de calibrul său a fi liberali şi democraţi. Da! Mirabeau [2]) şi Rochefort [3]) au avut fiecare titule nobili, şi aceasta nu i-a împiedicat d'a fi ceeaçe toată lumea ştie: tribuni iluştri ai poporului.

Şi-apoi, chiar dacă n'ar fi aşa, trebue să i se ierte totul pentru frumuseţea numelui : *Contele de Geniadevscky*.

Vedeţi, doamnelor şi domnilor, ce bine este să-şi serve cineva singur de naş, după nopţi întregi de meditare şi combinaţiune asupra numelui ce trebue să-şi dea. Ba nu, zău, să lăsăm şi glumă şi tot; aflaţi-mi ceva mai nimerit. Sfidez pe toţi contii de pretutindeni s'aibă o titulă mai nobilă, mai sonoră, mai poetică, mai caracteristică şi cu o semnificaţiune mai vastă.

---

1) După numele lui Byron, mare poet englez (1788—1824)
2) Fruntaş al revoluţiei burgheze franceze (1749—1791).
3) Jurnalist francez (1830—1913).

www.dacoromanica.ro

Ia bine seama, iubite cititor, cum prin o coincidență fericită — care te face să presupui neapărat amestecul providinței la făurirea acestui nume — primele trei silabe ale conției arată, scurt și cuprinzător, ce-i plătește osul contelui: *Geniadevsky... Genia... Geniu!*

După această introducere explicativă neapărată cititorului — fiindcă mai nimeni nu te cunoștea pe aci de conte — permite-mi, nobilele și genialele meu gentilom de Geniadevsky, a m'adresa d'a-dreptul ție. Ascultă-mă cu atențiune; voi să-mi repar o culpă pentru care am fost teribil pedepsit citindu-ți versurile ce mă flagelează fără pietate.

Sunt criminale, o recunosc. Știu c'ai avut dreptate să te'nfuriezi asupră-mi văzând că te numesc june geniu cu picioarele strâmbe; însă, nu meritam aspra-ți sentință; oricât de gravă mi-ar fi fost crima, tot trebuia să admiți în favoare-mi și oarecari circumstanțe atenuante. Iți jur că figura de retorică cu care te-am rănit și care m'a făcut condamnabil, am întrebuințat-o numai prin o eroare funestă, la propriu, pe cât timp eram decis a o întrebuința la figurat. Am voit să spui că aripele geniului tău june sunt strâmbe, cum sunt aripele tuturor puilor ieșiți din ghioace, iar nicidecum să atribui fizicului tău această calitate rară în climatul nostru.

După ce, în sentința ce mi-ai dat, te dai frate de cruce și suferință cu răposatul lord Bayron, mă numești invidios. O! iubitul meu de Geniadevsky, cine dracul ți-a vârît în minte ideile astea betege? Tu să fii invidiat! Cine ar cuteza să te mai invidieze? Eu? Să mă păzească toți sânții din calendar! n'am gândul tatii. Tu ești mai presus de invidie. Mărirea geniului tău, conte, nu mai dă loc nici chiar invidiei. Zi admirațiunea, respectul, venerarea, dar nu invidia, care, șchioapă și neputincioasă, nu te poate urma acolo unde te duc aripele geniului.

Și chiar așa d'ar fi! Admit, pentr'un moment invidia — nu însă din parte-mi, te rog s'o crezi! — Cu ce-ar putea invidioșii, oare, să mi te atingă?

Să-ți impute că nu știi gramatica, ortografia, punctuarea? Dar nu știu dânșii că lucrurile astea nu se'nvață în clasele primare, ci pe pământul clasic al țării lui Tasso, de unde ți-ai dat neasemuitele tale bucăți poetice?

Să te trateze ca p'un poet de contrabandă, intrat, fără știrea

www.dacoromanica.ro

lui dumnezeu şi a sânţilor, în republica literilor, ca mulţi alţii, în un timp când astă sărmană republică nu posedă nicio vamă? Să-ţi spue că poeziile tale sunt nişte nefericite fleacuri, nişte proveniențe nesărate de bucătărie poetică, nişte nimicuri debitate în un dialect meschin şi în un metru hodorog? Insă nu recunosc dânşii că nu vor trece nici două secole şi vei fi tradus în toate limbile globului şi dat spre studii în unversităţi ca model *non-plus-ultra*[1]) de clasicitate?

O! nu invidiez geniul tău măreţ, cum îţi place să crezi; poate că dacă n'ar fi aşa de măreţ, l-aş invidia! Ceeace invidiez eu la tine, ilustre conte, este modestia ta proverbială, care te face să întrebuinţezi, în câteva linii din *'Dâmbul* tău, de câte trei ori fiecare caz al pronumelui de persoana întâia singulară. Cu ce simplicitate în adevăr atică[2]) zici tu: „*Eu* domnilor, lupt, căci pentru *mine*, ideea *mea*... sau poeziile *mele* inedite" ori „eu *mă* sacrific, domnilor, c'aşa-*mi* place *mie;* aşa sunt *eu*, pentru patria *mea*"...

Convinge-te, deci, c'ai fost prea aspru pentru mine când m'ai numit invidios. Eu, vezi, sunt sincer; ţi-am spus tot. Mă muncea conştiinţa, mă'mpingea să-mi repar culpa. Mi-am reparat-o. Mă ierţi?... M'ai iertat?... Da? Sunt foarte fericit. La revedere, dar în curând, nobilele meu gentilom de Geniadevsky.

---

1) De nedepăşit.
2) Delicată fină

www.dacoromanica.ro

CERCETARE CRITICĂ ASUPRA TEATRULUI ROMÂNESC

CRITICA TEATRALĂ ŞI PRESA NOASTRĂ

De zece ani şi mai bine, presa românească se bucură de o libertate aproape, ca să nu zicem cu totul nemărginită — stare binecuvântată, ce poate încă n'o visează cel mai democrat dintre democraţii apusului. Nu aci este locul să judecăm dacă aceasta, spre folosul sau paguba publicului românesc a fost, ori să cercetăm dacă presa românească, bucurându-se de o aşa desăvârşită libertate,[1]) a binemeritat-o prin înţelegerea misiunii culturale ce are presa în societăţile moderne.

Negreşit, că aceste întrebări sunt, din punctul lor de vedere general, de un interes politicesc prea înalt, aşa că nu se poate trece repede şi cu uşurătate asupră-le în o introducere la o cercetare critică asupra teatrului. Cu toate acestea, dintr'un punct de vedere parţial şi de un interes destul de însemnat, obiectul acestei introduceri trebue să fie o cercetare în treacăt asupra răspunderii ce are presa dela noi de starea actuală a teatrului românesc, ce împotriva firii lucrului, mai nainte de a-şi atinge culmea — către care, prin nişte bune începuturi, pornise dela întemeierea lui — de vreo câţiva ani încoace, dând mereu înapoi, a ajuns astăzi în desăvârşită decădere.

Inrâurirea puternică ce o are critica adevărată asupra mersului lucrurilor publice, în o socletate deprinsă oarecum cu citirea ziarelor, este netăgăduită; deaceea, ne-am gândit că bine ar fi să dăm cititorilor o critică în cunoştinţă de cauză, cum am zice, o critică cinstită, asupra teatrului nostru — şi credem că n'am

1) Caragiale confundă aici, ca mulţi alţi intelectuali mic-burghezi, pseudolibertatea presei cu adevărată libertate. El nu vede că toate atacurile, oricât de violente erau ele, nu depăşeau, în presa burgheză, limitele prescrise de ordinea burgheză şi nu loveau niciodată „sfânta proprietate".

www.dacoromanica.ro

putea începe mai nemerit, decât căutând a ne da seama de cum s'a făcut până astăzi îndeobște la noi critica teatrală prin presă.

Să nu ne mai întrebăm câți din gazetarii noștri sunt prin firea lor „chemați", și „aleși", și prin știința lor vrednici a face-meseria de care s'au apucat; — să nu mai cercetăm câți dintre dânșii au obiceiul cinstit și omenia de a nu scrie nimica, decât numai și numai în deplină conștiință și în cunoștință de cauză; — mai bine să ne punem strajă condelului, deoarece scopul nostru nu e, doamne-ferește, să rărim cumva sin-iubirea *imenseĭ majorități,* cum se zice parlamentaricește, a confraților publiciști, ci să căutăm a ne desluși cât se poate asupra întrebării, cum se face critica teatrală la noi?

Pentru ca să ne ajungem acest scop cu mai puțină bătaie de cap, mijlocul cel mai practic este să purcedem pe calea constatării faptelor simple.

Așa și facem...

Orice gazetar, deobicei, se bucură veșnic de o intrare liberă și mai totdeauna de un scaun *gratis* în teatru, ba pe la soroace — după cum și gazeta respectiva este mai mult ori mai puțin însemnată prin popularitatea ei — se bucură și de câte o lojă, tot fără bani.

Apoi gazetarul mai are ușa deschisă la toate repetițiile teatrului, precum și liberă trecere printre culise și pe scenă, unde se poate găsi foarte de aproape cu multe ademeniri.

Mai pune la urmă că, îndeobște gazetarul se află în strânsă legătură de prieteșug cu actorii, cu actrițele și mai ales cu întreprinzătorii și speculatorii de teatre, cu care adesea, după sfârșirea spectacolului, merge la *souper;* acolo, ca și în teatru, gazetarul are scaunul său *gratis;* iar în urma petrecerii, lui i se încredințează sarcina de a ocroti onoarea și reputația cutărei artiste, conducând-o până acasă...

O corupție sistematică a oamenilor presei de către oamenii teatrului.

Astfel, prin urmare, lesne se poate desluși cum, afară de foarte rare deosebiri, critica teatrală, în gazetele dela noi, scrisă de așa condeie trebue neapărat să fie așa cum este.

Ba încă să nu uităm a spune ceeace este și mai caracteristic: cele mai multe din acele rânduri de pretinsă critică sunt scrise de chiar autorii dramatici, actorii sau speculatorii de teatru, despre tocmai ale căror producții se dă seama prin ele.

www.dacoromanica.ro

Teatrul național este adus de speculatorii din urmă, mulțumită lipsei de orice control din partea locurilor competente, în stare de tot păcătoasă, precum oricine are ochi îl vede; cu toate astea, o critică împotriva mersului stricat al acestei instituții, cu cât va fi mai obiectivă și mai insuflată de adevărat gust, cu atât va avea mai multă greutate să-și găsească o coloană de ziar în care să poată vedea lumina tiparului.[1])

Ba dimpotrivă...

O piesă stupidă a unui scriitor bătut de toți sfinții, plăsmuită fără cap și coadă după un tipic franțuzesc, scrisă într'o limbă ne mai pomenită, și care ne falsifică istoria națională, ne molipsește simțirea și spiritul public, din tinerețea lor, de boalele bătrânei vieți apusenești, în presa noastră se chiamă: «un adevărat monument literar, menit a arăta străinilor că și românii noștri știu a lucra pe tărâmul dramatic, și că sunt alături și în talente mari, ca în tot progresul, cu frații de ginte dela Sena.»

Un actor, mai puțin decât o mediocritate, lipsit de către vitrega fire de orice daruri, un om ce deabia poate să citească, și care s'a apucat de meseria aceasta pentrucă în niciun chip nu era vrednic de alta — este: «iubitul nostru artist, al cărui talent admirabil în atâtea ocazii ne-a încântat prin vestitele lui creațiuni de gener».

O actriță, ridiculă, necioplită, care nu poate vorbi pe scenă două vorbe de înțeles, care nu știe carte deloc, a cărei chemare în lumea aceasta era poate să fie o harnică cusătoreasă, sau și mai prost decât atâta — se numește: «gingașa și eleganta *Cutare*, ce prin grațiile, talentul și arta sa *precoce*, a știut a ne smulge lacrimi în rolul cutare, care este cea mai prețioasă piatră din diadema talentului ei.»

Iar un speculator necinstit, care este în stare, spre a-și umple punga, să jure publicului, prin un afiș-monstru, că în cutare seară are să aducă în scenă pe Ucigă-l toaca de coada, și care are obiceiul de a mânca lefurile actorilor, — este proclamat ca: «inteligentul și neobositul nostru director, care a știut, atât ca artist, cât și ca diriginte al companiei, să ridice arta română la prestigiul la care numai el, cu onestitatea lui proverbială, o putea ridica...»

---

1) Iată pe Caragiale contrazicând singur prima sa afirmație despre nemărginita libertate a presei timpului său.

www.dacoromanica.ro

Şi câte şi mai câte, care mai de care...

Oricine, prin urmare, poate pricepe cât este de vinovată această purtare a presei în privinţa teatrului, care este un factor foarte însemnat al culturii publice — purtare cu atât mai vinovată astăzi, după ce din averea publică s'a cheltuit aproape o jumătate de milion pentru restaurarea clădirii deasupra căreia stă scris în litere de aur: *Teatru naţional.*

Credem că nu e de prisos să aducem vorba aci, că sistema de corupţie de către oamenii teatrului s'a întins, nu numai asupra presei, ci şi asupra autorităţilor întemeiate prin legi tocmai spre priveghiarea şi cenzurarea mersului Teatrului naţional. De prisos e însă a mai spune, că izbânda sistemei a fost aci şi mai uşoară ca cu gazetarii : firește că nici aci nu se putea face abatere dela principiul nostru statornic, că noi facem în ţara aceasta legi numai şi numai spre a avea ce să călcăm şi că autorităţile noastre sunt întemeiate, nu spre paza şi aducerea la îndeplinire, ci tocmai spre nesocotirea şi batjocura legilor.

Incheiem această introducere, ce ne era neapărată, arătând cum că, din parte-ne, am pus de gând a da aci asupra teatrului românesc un şir de articole critice, pe care ne vom sili a le face cât se va putea mai obiective, întru speranţa că nu puţin bine vom aduce prin ele acestei instituţiuni.

LITERATURA IN TEATRUL NOSTRU

I

Ne-am făgăduit către publicul cititor să-i dăm aci un şir de articole critice asupra teatrului românesc, şi ne grăbim a ne ţine de făgăduială.

După cum am pus de gând, vom cerceta de-a-rândul, întocmai cum urmează, punctele: literatura, arta, scena şi administraţia — în teatrul naţional. Să lămurim însă, că zicând teatru naţional, vrem să zicem teatrul de astăzi, iar nu teatrul de altă dată; că zicând literatura în teatru, înţelegem repertoriul teatrului nostru dela o vreme încoace, — şi astfel firește, critica de faţă nu se poate întinde la o desbatere asupra literaturii dramatice româneşti — care a cam existat odinioară — nici are de obiect a intra în istoria teatrului la noi.

www.dacoromanica.ro

Şi ca să nu acoperim zadarnic spaţiul foarte preţios al gazetei, să şi începem prin «Literatura în teatrul nostru», făcând o dare de seamă categorică asupra repertoriului acestui teatru.

In acest repertoriu piesele se împart în trei mari categorii: localizări, plagiate şi traducţii. Afară de acestea, mai este încă o categorie foarte mică, pierdută în grămada celorlalte trei, dar pe care, pentru interesul obiectivităţii cercetării de faţă, nu trebue s'o dăm uitării — categoria pieselor originale, care sunt aşa de puţine că le-am putea număra pe degete.

E de neapărată nevoie, pentru a fi deslușiți, să privim în parte fiecare din aceste categorii ; aşa dar să urmăm astfel, luând mai întâi categoria cea mică.

Un străin cu minte şi cu cunoştinţă de ce va să zică cultură omenească, picat de curând în Bucureşti, şi care ar fi văzut clădirea, frumoasă pe dinăuntru ca şi pe dinafară, a teatrului nostru — ar crede că glumim sau că ne batem joc de dânsul, dacă i-am spune că în limba românească, afară de o singură deosebire, şi aceea nu tocmai-tocmai, n'aveam nicio piesă orginală cumsecade — adică *nicîuna.*

Acelei singure deosebiri — fiindcă e singură — i se cuvine o luare aminte în parte, şi deaceea ne oprim asupra piesei «Răzvan-Vodă», 5 acte în versuri, de d. Hăsdeu, împotriva căreia sunt destule de zis.

Mai întâi această «poemă dramatică», cum o numeşte autorul nu este clădită pe un plan de dramă, ci pe un plan de poveste, şi cum că între aceste două feluri de plan deosebirea este însemnată, nici mai încape vorbă. In o poveste, catastrofele se petrec şi se înşiră neatârnate unele de altele, neavând altă rudenie între ele, decât că sunt mai mult ori mai puţin atingătoare de fiinţa aceluiaş subiect — întocmai ca nişte mătănii: boabele între ele înseşi fiind neatârnate, sunt numai petrecute şi înşiruite pe acelaş fir; putem tăia firul ori în ce parte şi lăsa să cază oricâte boabe: dacă înnodăm firul la loc, mătăniile, deşi cu mai puţine boabe, sunt tot mătănii Altfel, însă, trebue să fie planul unei drame; aci, catastrofele atârnă una de alta, curg una din alta, se ţes una cu alta pentru acelaş sfârşit, adică pentru pregătirea catastrofei celei mari, a încheierii sau a *desnodământului* — întocmai cum celulele organice atârnă una de alta şi se ţes între ele înseşi pentru a forma organele, care lucrează toate spre acelaş sfârşit, adică spre constituirea şi iconomia fiinţei; aci

www.dacoromanica.ro

nu mai putem, ca la mătănii, să smulgem sau să ciuntim organele ori de unde şi oricum, fără ca să nimicim fiinţa sau cel puţin să-i sdruncinăm toată iconomia.

In poema dramatică a d-lui Hăsdeu, scene întregi, un act sau şi mai multe chiar se pot scoate fără a jigni iconomia întreagă a clădirii; scenele şi actele rămase vor fi de sine stătătoare şi ne vor da o înfăţişare, deşi mai restrânsă, însă de plină, a unei cutare părţi din viaţa eroului.

Un alt cusur oarecum însemnat în «Răzvan» este şi felul versificaţiei. In mai niciunul din versurile acestei poeme nu s'a ţinut seamă de cerinţele accentelor: pretutindeni accentul firesc al vorbirii este răsturnat, astfel că rare sunt cuvintele care în citirea ritmică a versului unde se găsesc, să sune aşa cum se aude sunând în vorbirea obişnuită.

Cu toate astea însă «Răzvan» este şi va rămâne o bucată «cinstită» în literatura noastră, pentrucă în această scriere închipuirea este sănătoasă, caracterele sunt originale şi în mare parte bine păstrate, şi multe scene sunt cu adevărat dramatice şi vrednice a mişca sufletul privitorilor; iar mai presus de toate, pentrucă în «Răzvan» sunt gândiri curate, spuse limpede cu vorbe frumoase româneşti, de ţi-e dragă lumea să le auzi.

Afară de «Răzvan» — nimic.

La tot ce s'a produs ca literatură originală de teatru, câtuşi de puţin nu i se cade acest nume.

...Incercări mai puţin decât copilăreşti, lucruri ciudate şi vrednice de râs, minunăţii de absurditate — adevărate bazaconii literare... Şi nenorocirea fu pentru noi cu atât mai mare, deoarece subiectele mai tuturor acestor producţii au fost trase din istoria naţională.

Istoria naţională — care pentru noi trebuia să fie un izvor nesecat de poezie sănătoasă, un şir de icoane sfinte de unde să căpătăm totdeauna învăţătură de adevăr şi insuflare de virtute, şi căreia, spre cinstea noastră chiar, trebuia să-i dăm o cinstire adâncă — a fost, tocmai la filele ei cele mai stralucite, falsificată şi mânjită în aşa zisele «Drame naţionale cu mare spectacol», produse de nişte închipuiri sterpe sau bolnave, de minţi strâmbe ori şubrede, de capete goale de dar şi sărace de lumină.

Astfel, în o piesă ce purta măreţul titlu «Mircea cel Bătrân», s'a văzut pe scena noastră eroul mare dar nenorocit al creştinătăţii, vrednicul cavaler şi domn al românilor, «încărcat

www.dacoromanica.ro

de ani», chiar în ajunul unei bătălii hotărîtoare cu păgânii, umblând noaptea prin mahalale și fundături după... dragoste nelegiuită cu fete mari, însoțit, spre mai bună ispravă, de un mare și mai bătrân ca el boier, stâlp al țării, care cunoștea mai bine cotiturile și răspântiile pe unde se găseau frumușelele.

In «Moartea lui Brâncoveanu», apoi s'a văzut de atâtea ori părintele și martirul redeșteptării naționale, căpitanul viteaz al pandurilor de peste Olt, Tudor Vladimirescu, zugrăvit în caricatură pe un petec de mucava, străbătând scena cu tablou alegoric, tras cu sfori pe rotile, în o aureolă de focuri de Bengal.

Nu ne trebue deocamdată să căutăm a ști care a fost scopul acestor lucrări, și nu avem aci nevoie să ne întrebăm dacă, pe de o parte autorii, iar pe de alta speculatorii de teatru, de bună sau de rea credință au batjocorit ochii și urechile «inteligentului public» cum zic ei — cu asemenea producții; — este destul pentru acuma să constatăm că ele, în Capitală, în mlezul unei națiii, ce se zice a fi oarecum înaintată pe calea culturii, au trecut că literatură dramatică.

Care a fost cea dintâi producție de acest soi dramatic, nu se poate spune sigur, însă cea din urmă o văzurăm în zilele trecute. Cel din urmă nume de înregistrat la pomelnicul trist al monștrilor «născuți-morți» în această așa zisă literatură, este piesa «Oștenii Noștri», prin care s'a înfățișat înaltei nobilimi și onorabilului public bucureștean panorama strategică a Plevnei în «mărime naturală», cu episoade din isprăvile oștenilor români în tablouri comice.

...Plevna nu se luase încă; pe pământul Bulgariei, mlaștine calde de sânge românesc fumegau; picioarele și mâinile, care ne muncesc țarinile în vreme de pace, degerau în șanțurile redutelor; oștenii români n'aveau drept hrană decât o fărâmătură de pesmete negru muiat în făgașul săpat de roata tunului; curcanii — poate singurul «ceva» ce încă nu-i «putred» în țara aceasta — secerați de focurile vrăjmașe, de ger și de foame, din atâtea mii rămâseseră atâtea sute — și noi, autori de spirit, știind că în Capitală sunt mulți iubitori de priveliști plastice și de senzații, le dam «Oștenii Noștri, dramă națională de ocazie cu mare spectacol».

Ce mai trebue zis, prin urmare, împotriva acestui din urmă păcat dramatic «de ocazie»?

www.dacoromanica.ro

Astfel, categoria pieselor originale la noi este cu totul nimica; deaceea și repertorul teatrului românesc se compune îndeobște numai și numai din celelalte trei categorii mari.

Nu trebue cu toate astea să uităm că mai este și a cincia categorie, foarte minunată prin aceea că se poate amesteca și contopi deopotrivă de nemerit cu fiecare din celelalte patru. Aceasta e categoria lucrărilor ieșite din îmbelșugatul condei al d-lui V. Alexandrescu-Ureche; însă despre aceste lucrări, fiindcă nu ne putem dumiri și statornici în ce anume categorie din cele patru să le așezăm, lăsăm a vorbi mai bine, pe de o parte istoria literaturii spaniolești, iar pe de alta un oarecare spiritual biograf al mult-iscusitului Cosmuță Popovici.

Avem deci: localizări, plagiate și traducții. Cum și ce fel sunt și aceste producții îndeosebi, vom cerceta și vom vedea în articolul următor.

II

O jumătate aproape din repertoriul teatrului românesc se compune din cele două mari categorii, a localizărilor și a plagiatelor, și toate producțiile de aceste soiuri sunt plăsmuite după piese franțuzești de școalele moderne: melodrame *de bulevard* și comedii de moravuri.

Dela o vreme încoace, localizarea și plagiatul au ajuns a fi niște adevărate boale cronice în teatrul nostru. Câțiva oameni, cărora, dumnezeu știe cum, le-a trăsnit prin cap că sunt «chemați» a scrie pentru teatru, și care nici nu cunosc istoria țării, nici nu și-au dat seama vreodată de moravurile noastre sociale, lucrează pe întrecute a dărui scena românească, în fiece an, cu fel de fel de producții de aceste două soiuri dramatice, una mai ciudată ca alta.

Fiecare din acești scriitori minunați ia o piesă franțuzească, o traduce ciat-pat, îi preschimbă numele proprii originale în nume proprii românești, și apoi, vorba ceea, potrivească-se nu s'o potrivi, în trei zile localizarea e gata. Adevărul este că mai totdeauna localizarea se potrivește ca nuca în perete; dar nu face nimic — repertoriul teatrului național s'a mai înavuțit cu încă o «dramă istorică cu mare spectacol» sau cu încă o «comedie de moravuri locale».

www.dacoromanica.ro

Astfel — pentru ca să luăm un exemplu — în o asemenea dramă istorică, anume «Patrie și Domnitor», localizată după o melodramă franțuzească «le Tisserand de Ségovie [1])», un vodă român, de pe la leat 1500 sau și mai nainte, osândește la moarte pe cel mai viteaz și mai credincios al său căpitan, care tocmai se întoarce biruitor dela bătaie. La această faptă de nerecunoscător, bietul vodă este împins de zizaniile și uneltirile unor curteni mișei și pizmași, care l-au făcut să creadă că vrednicul oștean are de gând, la intrarea lui în capitală ca biruitor, să facă o răscoală militărească și, răsturnând pe m. sa, să-i ia tronul... Deși acel vodă s'a părea peste măsură lesne-crezător la vorbele curtenilor — calea-valea, să zicem că până aci lucrul se cam potrivește; însă ceeace nu se mai potrivește deloc este urmarea istoriei, adică: oșteanul credincios, văzându-se osândit pe nedrept, fuge în fundul munților — ghiciți, pentru ce? — pentru ca să clădească acolo (cu ce capital, nu se spune în piesă) un așezământ industrial, o fabrică de pânzărie, în care lucrează zi și noapte, ca un cinstit fabricant, cu atâta sârguință, încât ajunge vestea până la curtea domnească despre *calitatea* produselor lui industriale, și vodă, pentru *încurajarea* industriei naționale, îi trimite — ghiciți ce? — un «*brevet s. g. d. g.*» făcându-l «Furnisor al curții domnești».

Judece fiecine: așezăminte industriale, fabrici, încurajarea industriei naționale cu brevete *s. g. d. g* și furnisori ai curții în regulă — în țara românească, la leat 1500 fără ceva!

In așa chip se fac mai toate localizările numite «drame istorice». Și e lucru foarte firesc, nici nu se poate altfel; căci, deși între două întâmplări ce ar fi avut loc în deosebite locuri și vremuri, se pot găsi mai multe ori mai puține trăsuri de asemănare; deși oricând și oriunde, omul este om și lumea lume; însă, precum alte țări, alte zile, alți oameni — asemenea și alte datine, alte gândiri, altę simțiri.

Poezia este, precum cu drept cuvânt s'a zis, ca și pictura, și mai cu seamă poezia dramatică.

Bine — omu-i om oricând și oriunde; dar și Stan ca și Bran e om; cu toate astea, și la chip și la stat și la port, altu-i Bran și altu-i Stan. Dacă spun unui zugrav să-mi zugrăvească pe Stan, nu-mi zugrăvește pe un om oricare o fi, nu-mi zugrăvește pe

1) Țesătorul din Segovia.

www.dacoromanica.ro

Bran, ci anume pe Stan, leit el, cu chipul lui, cu statul lui, cu portul lui.

Apoi — Louis XI al francezilor și Vlad-Vodă Țepeș al nostru au fost stăpânitori fiecare pe vremea și în țara lui; unul prin streang, altul prin țeapă aveau obiceiul să amuțească pe nemulțumiții supuși și pe protivnicii lor politici; — însă pentru aste singure cuvinte, în o scriere teatrală aceste două icoane istorice se pot oare confunda, contopi sau lua una drept alta numai și numai prin preschimbarea numelor? Nu, fiindcă poetul dramatic e ca și zugravul: icoanele pe care ni le arată, nu după cum dânsul le botează, ci după asemănarea lor cunoaștem anume ale cui sunt.

Prin urmare, a lua cineva, mai ales când e lipsit de darul poeziei dramatice, a lua o piesă istorică străină, a cărei acțiune se petrece în Spania la începutul sutei XVII, și a face, fără altă schimbare decât a numelor proprii, să se petreacă aceeași acțiune în țara noastră pe la leat 1500 — este tocmai ca și cum un zugrav, d. C. I. Stăncescu, *spre pildă,* ar lua o icoană veche a lui papa Clement VII și atârnând-o pe un perete al muzeului nostru, ar scrie dedesubtul ei: «*Aceasta este icoana preasfințitului mitropolit al Moldovei, Dosoftei — localizată de d. C. I. Stăncescu*».

De prisos a mai spune că și în al doilea soi de localizări, care ni se dă cu titlu de «comedii de moravuri locale», deși acțiunea se închipue că ar avea loc la noi, deși numele proprii le auzim a fi românești, ni se înfățișează niște personaje cu moravuri ce, la dreptul vorbind, chiar în Franța, afară de raza Parisului, încetează de a mai fi locale.

Închipuiască-și cineva, români, localnici din București, Buzău ori Târgoviște, cu moravuri și apucături de — de *Sport,* de *High-life,* de *Scating-Rink* de *Bursă,* de *Quartier-Latin* ori de *Café-Tortoni* și altele.

Multe din piesele localizate, drame ori comedii, nu tocmai rele în original, cu mult mai nemerit ar fi fost, lipsind altele mai bune, să ni se dea curate ca simple traducții, în loc să ni se dea scâlciate și pocite de boala cronică a localizării cu orice preț și mai ales după ce s'a văzut că o bună localizare e aproape tot așa de grea ca și o lucrare originală.

In adevăr, între toate localizările din repertoriul teatrului

www.dacoromanica.ro

românesc, una singură se poate numi o lucrare cumsecade «Amorul Doctor» de d. Obedeanu după piesa cu acelaș nume a vestitului Moliere. Aceasta localizare produce asupra cititorului sau privitorului acelaș efect ca și lucrarea clasicului francez, prin meșteșugirea cu care pe izvodul franțuzesc s'au aplicat caractere dela noi curate locale, și prin limba românească în care s'a făcut traducția.

Sfârșirăm cu despre localizări; să trecem așa dar la a treia categorie.

Plagiatele, cu toate că dintru început le-am pus într'o categorie deosebită, sunt îndeobște tot localizări. Deosebirea între un plagiat și o localizare este numai formală, și adică: la plagiat, meșterul localizator uită să spue pe afiș cum că piesa, cu tot planul și amănuntele lui, cu toate ideile și stilul ei, este ieșită din închipuirea și condeiul autorului adevărat; uită meșterul localizator să mărturisească cum că dânsul alt n'a făcut, decât a luat piesa franțuzească, a tradus-o cum a putut, și potrivit nepotrivit a preschimbat numele proprii — și, nemulțumindu-se a trece în ochii publicului ca *croitor* bun rău al piesei, ar vrea să treacă, dacă se poate, ca *născător* al ei.

In țările culte, dintre care ne tot fălim că facem parte, când vreun asemenea meșter încearcă să dea ca producție a lui aceea ce este lucrarea altuia, își săvârșește meseria aceasta, deși cu multă meșteșugire, totuși cu frică grozavă; rar, foarte rar, se găsește câte un cutezător care să răpească cuiva proprietatea literară; căci în partea locului, plagiatorul este nu numai înfierat amar de opinia publică, dar încă e și tras la grea răspundere de către legile de drept comun respectiv. La noi însă, plagiatul se săvârșește des, foarte des, de-a-dreptul, fățiș și cu o liniște sufletească vrednică de o mult mai cinstită faptă; căci adăpostul cel mai bun pentru plagiatori, adevăratul «pământ făgăduit» al acestui soi de industriali este țara noastră — pe de o parte, fiindcă n'avem cu țările străine, pe ai căror supuși îi plagiăm, nicio convenție privitoare la respectul reciproc al proprietății literare; iar pe de alta, fiindcă în publicitatea dela noi, ca în toate ramurile vieții publice, cu cât cineva are mai mult *toupet*,[1]) vorba francezului, cu atât e mai sigur de izbândă și de popularitate.

1) Cutezanță.

www.dacoromanica.ro

E trist, dar e neapărat, cu prilejul acestor rânduri să aducem, spre susținerea ziselor noastre, câteva exemple de plagiaturi. Așa, pe afișele teatrului național, din care se pot găsi încă mustre la caz de vreo tăgăduință, s'a citit: «Păcatele bărbaților, comedie locală de M. Pascali», pe câtă vreme această «comedie locală» era o simplă localizare (ca toate, nu tocmai potrivită) după piesa franțuzeasca anume „Les amendes de Timothée" [1]) Apoi «Răposatul dumnealui, comedie locală de M. Pascali» era numai o localizare tot din franțuzește, dupa „Mon premier!" [2]), iar «Căzăturile, tot comedie locală, tot de d. M. Pascali», nu era decât „les Invalides du mariage" [3]). Pe urmă „Gheșeftarii, comedie locală de d. Fr. Damé», și «Țara și Mihnea, dramă istorică tot de d. Fr. Damé», nu erau decât, întâia «Mercadet, le faiseur [4]) de Balzac", iar a doua „Patriei de Victorien Sardou",

Plagiatul prin urmare se practică în literatura dramatică la noi, ziua namiaza mare, fără nicio teamă; ba încă dacă făptuitorul e prins cu ocaua mică și apucat să dea socoteală de păcatul său literar — deocamdată îl tăgăduește fără... clintire, ca să nu zicem altfel; însă, văzându-se până în sfârșit înfundat, răspunde, fără a-și vedea halul, că «toate geniile mari așa au urmat ca dânsul: Molière a plagiat pe Aristofan [5]) și pe Plaut [6]) Goethe pe Shakespeare, și nu mai știu cine pe cutare...» Apoi, ca să se apere și mai bine, după părerea lui, meșterul sfârșește prin a declara că dânsul a făcut aceea ce Heine zicea despre Dumas, adică «a luat monete vechi, și topindu-le le-a prefăcut, ca să le pue din nou în circulație, fiindcă în literatură și în artă, proprietatea nu trebue respectată».

Cu toată cinstea ce, ca niște oameni de rând, datorim ideilor unui om ales ca răposatul poet citat, nu ne putem opri a răspunde chiar aci împotriva acestor foarte greșite păreri ale lui. De către oricine s'ar zice, în toată lumea proprietatea artistică și literară, ca toate proprietățile, este și trebue respectată; cu cât cineva scoate la iveală sau apără mai mult părerea pri-

1) Pocaințele lui Timotei.
2) Primul meu soț.
3) Invalizii casătoriei.
4) Mercadet intrigantul.
5) Vestit autor grec de comedii din sec. al V-lea e.n
6) Autor latin de comedii din sec. al II-lea, înainte e.n.

www.dacoromanica.ro

mejdioasă ca plagiatul ar fi legitim, desigur cu atât trebue să fie mai sărac de proprietate literară, iar oamenii care se îndeletnicesc a topi monetele vechi ale altora şi a le preface în monete noi spre a le cheltui dânşii, se numesc în piaţă *calpuzani* [1] şi în literatură *plagiatori*.

Incheind aci cu despre categoria a treia, ne rămâne a vorbi despre a patra şi cea din urmă în articolul viitor.

1) Fabricanţi de bani falşi.

www.dacoromanica.ro

TEATRUL ROMÂNESC

DESCHIDEREA STAGIUNII 1878—79

Dumineca trecută, 1 Octomvrie, Asociaţia dramatică şi-a deschis stagiunea cu reprezentaţia «Fiica lui Tintoretto», melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele «de boulevard», după cum se zice în termeni de teatru, şi «Fiica lui Tintoretto» este un spectacol interesant, în care o intrigă încâlcită şi presărată cu situaţii enigmatice, ţine loc de tot: patimi umflate câte vrei, dar la caractere să nu te aştepţi, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc deloc. Eroii se nasc, trăiesc şi mor, umblă, se mişcă, intră şi ies, totdeauna *ex-machina,* fără altă noimă decât spre a sluji încâlcirii melodramatice. Un intrigant, cel puţin un om mârşav şi spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive se vede a fi băiat bun), încurcă şi turbură fericirea şi liniştea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiţie, ori din dragoste, ori din «sfânta foame» a banilor, ori din cine ştie ce altă netrebnică pornire, sau şi mai bine din toate deodată, ca să fie melodrama şi mai grozavă. — Ba încă, mulţi intriganţi de melodramă dacă i-ai întreba la o adică, nici ei n'ar şti sa spue pentruce fac atâtea mişelii şi supără pe oamenii de treabă buni nevinovaţi; dar îi supără pentrucă-i supără; aminteri ce fel de melodramă ar fi aceea fără un «infam intrigant»? — Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d'a-rândul, dar în sfârşit, în actul al cincilea, i se înfundă şi lui; ori că-l ia şi-l duc la poliţie; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuşi de mustrarea cugetului; ori, dacă nu i se întâmplă una din astea, apoi trebue neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacţia înaltei nobilimi şi onor public.

Acesta e calapodul literar pe care e turnată şi «Fiica lui

www.dacoromanica.ro

Tintoretto», și în adevăr, în această melodramă, mișelul Arezzo, după ce a făcut atâtea ticăloșii, moare la sfârșit trăsnit de o încurcătură galopantă de intestine, și astfel se descurcă toată co media.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam *rococo* al melodramelor «de boulevard» nu este tocmai nemerită.

Traducția melodramei «Fiica lui Tintoretto» se datorește unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuește numai de hatârul muzelor românești. (Vorba ceea: — El iubește muzele românești. — Dar muzele pe el? — Și el pe ele). Și se poate zice întradevăr că e o traducție minunată, de vreme ce traducatorul, anume d. *Frideric Damé*, nu știe, nu poate să știe românește.

Onor. Comitet teatral are în frunte-i, ca director general, pe d. Ion Ghica, prezidentul Academei române, și în sânu-i pe d. G. Sion, membru în aceeași Academie; nu mai pomenim și de mult-iscusitul d. Pseudo-Ureche, membru și în comitetul teatral, care se zice c'a părăsit jețul academic, fiindcă, din nenorocire și dimpotrivă cu speranțele-i legitime, nu s'a dat premiul Năsturel, operelor d-sale *spurii*, tipărite *ad-hoc*.

Prin urmare, dela acest onor. Comitet teatral, bucățică ruptă din Academie, suntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Intâiul teatru românesc din țară, cârmuit de membri din Academia română, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Și deaceea, nici nu putem crede, că onor. direcția generală a avut ceva în știre despre traducția minunată a d-lui Fr. Damé, cu care ,s'a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a critica fiecare actor în parte, mai ales când toți sunt cunoscuți din trecut publicului. Insă o observație sau două, chiar de pe acum întrucât privește aceea ce în franțuzește se zice *l'ensemble*,[1]) credem că și-ar găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într'un teatru, că toți actorii trebue să vorpească tot într'un glas, adică să aibă cu toții un diapazon sta-

1) Ansamblul.

www.dacoromanica.ro

lornic. Duminică seara multe scene s'au jucat aşa, încât părea că un actor vorbeşte din pimniţă, şi altul din podul casei; iar când vorbeau mai mulţi era şi mai ciudat. La o întrebare şoptită, un actor poate răspunde într'un glas cât vrea de tare, însă nu într'un glas mai înalt sau mai adânc decât glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranţii, coriştii şi rolele de a doua şi a treia mână, să se arate ca făcând parte vie din comedia ce se înfăţişează pe scenă; adică la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă cheflii; şi dacă s'ar putea să nu mai stea drepţi şi la rând soldăţeşte, că doar disciplina dramatică se deosebeşte de cea dela cazarmă. Un erou zelos asudă în faţa scenei în agonia ceasurilor din urmă; iar tovarăşii lui de luptă, chip şi seamă, pe care el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune şi să scape patria de vrăjmaşi, voinicii lui, stau drepţi la linie, fără să-l asculte, şi se gândesc, unul că s'apropie sfântul Dumitru, altul că n'are palton ori că s'au rupt ghetele, altul că n'a plătit abonamentul la birt — fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi însă, fiecare şi le ştie, şi nu privesc deloc pe public, care ar dori să vază pe «tovarăşii de luptă» ai eroului ce moare, puţin mai mişcaţi de pierderea căpitanului lor.

Direcţia de scenă ar trebui să se cam gândească la îndreptarea acestor cusururi inveterate în teatrul românesc.

Sfârşim, sperând că la locurile competente din teatrul românesc, părerile criticii cinstite vor fi citite măcar cu aceeaşi luare aminte cu care se citesc măgulirile şi laudele banale, gratuite sau nu.

www.dacoromanica.ro

CRITICELE LUI GHEREA[1])

Zilele acestea a apărut al treilea volum de Critice al lui Gherea.

O parte însemnată din volum conține articole de critică asupra unor critici alte altor critici. Eu, cetățean al unei țări care se află într'o situație destul de critică în privința producerilor și prea productivă în privința criticelor, simț, firește, sațiul pentru cele din urmă, cu atât mai mult, cu cât mi-e sete de cele dintâi; așa că, nu mi-ar putea da prin cap să încerc a face și eu vreo critică asupra volumului de Critice al lui Gherea.

Mai la urmă, la ce bun atâta înconjur? Nu mă pricep la critică și deaceea nici nu o fac; mi s'a părut totdeauna că un om nu trebue să încerce decât ce poate face. M'aș mărgini dar, a spune că volumul lui Gherea a apărut; autorul are prea puțină nevoie de reclamă din partea mea sau a altuia, cu atât mai puțină, cu cât, în publicitatea noastră serioasă, o lucrare intelectuală nu este o afacere. Dar sunt dator a spune câteva cuvinte despre volumul pe care bunul meu amic Gherea mi l-a trimis cu următorul autograf:

„Iubitului meu adversar politic și literar, Caragiale".

Autograful acesta, cu toată oroarea ce am de critică, mă silește să-i fac măcar câteva comentarii. Voi căuta să fiu scurt.

Adversar politic nu pot să-i fiu lui Gherea, fiindcă el nu face politică — și cred că foarte bine face —; politica e terenul faptei nu al teoriei. Adversar literar iar nu pot să-i fiu, fiindcă adversar literar nu pot fi decât omului lipsit de talent, oricât de

1) Inafară de confuziile pe care le dovedește (opoziția între politică și teorie socială, etc.), confuzii pricinuite de lipsa unei înțelegeri științifice a realității, articolul acesta e foarte interesant prin faptul ca-l vedem pe Caragiale însușindu-și pe deplin analiza critică pe care Gherea o făcuse operei sale și considerând-o drept singura serioasă.

www.dacoromanica.ro

puțin talent aș avea eu însumi. Gherea știe bine că, dacă e vorba de literatură și de artă, pentru mine nu pot încăpea nici sistemă, nici opinie, nici tendență, nici morală; nu poate încăpea decât numai și numai talent. El știe bine că pentru mine, când e vorba de frumos, nu mai poate fi vorbă și de bun sau rău, de drept sau nedrept, de onest sau neonest. Frumosul este singurul atribut potrivit al lumii, tot așa de nemărginit ca și dânsa; precum în ea nu încape decât ea însăși și nu mai poate încăpea altceva, fiindcă oriunde tot ea este, asemenea și când e vorba de frumos, numai de el poate fi vorba și de nimic altceva.

Astfel dar, cum aș putea fi eu adversarul politic și mai cu seama adversarul literar al lui Gherea? Dar poate că el ar vedea adversari în oameni care văd ca mine, cu toate că ei nu se simt deloc a-i fi lui adversari.

Dacă nu împărtășesc părerile cuiva, acela nu poate zice numaidecât că-i sunt adversar; căci atunci ar trebui sa fiu adversarul tutulor celor ce au o părere sau o sistemă, deoarece eu nu sunt în stare sa am vreo părere și nici să împărtășesc vreuna pe de-a'ntregul. Pentru mine, părerile sunt egal de legitime, egal de întemeiate și prin urmare, egal de respectabil [1]). Niciuna, însă, nu poate să facă pentru mine lege, căci în lumea aceasta, care-mi dă numai înfățișări, ar trebui să fiu din cale afară de laș, ca, mărturisindu-mi că nu pot avea eu însu-mi o părere statornică, să mă înjug la părerea altuia, pentrucă el a avut bravura să mi-o strige la ureche cu un ton mai mult sau mai puțin răstit.

Fie din lipsă de educație intelectuală, fie din insuficiență de cultură sau de organizație a spiritului, n'am putut niciodată jura *în verba magistri:* și daca n'am făcut aceasta până acuma, vârsta mea e o garanție pentru mine că n'am să reușesc a o face nici de acum încolo.

Am comparat totdeauna fenomenele ce se numesc spirite omenești cu corpurile cerești. Intre unul și altul sunt prăpăstii haotice; unul altuia, din colosalele mase proprii de lumină, nu-și trimit decât o fâșie subțire de palide raze. Intre un om și altul este adesea ca dela o stea la alta. Arde acolo un soare uriaș și

1) Nenumărate manifestări anterioare (dela „Moftul") și ulterioare („1907") arată că scriitorul nu s'a mărginit la această atitudine sceptica față de opiniile politice.

www.dacoromanica.ro

dincolo altul... Printre învârtitoarea pulbere de lumi, un colos de flacări d'abia zăreşte pe celalalt, ca o scânteie ce clipeşte, pierduta, în negură fără fund... Ba câţi încă nu se mai zăresc deloc şi unul de altul nici măcar nu bănuesc.

Adesea tot aşa se pricep oamenii între ei şi pot înţelege unul altuia sufletul.

Se poate cineva numi oare adversarul unei idei, unei păreri, unei sisteme, numai şi numai pentrucă nu e în stare să aibă, necum sa împărtăşească o idee, o părere, o sistema? Dar daca nu pot avea ,nici nu pot împărtăşi vreuna, va să zică atunci sunt egal adversarul tutulor şi oricăreia; şi dacă, astfel, sunt adversarul oricăreia, sunt prietenul oricărei alteia, contrară aceleia. Care va să zică, aş fi în acelaş timp şi prietenul şi adversarul oricărei idei, pareri sau sisteme... Dar asta ar fi absurd.

Ei bine, nu! Orice idee, părere sau sistemă, pentru mine e absolut, în sensul cel mai absolut, indiferentă. Nu o pot nici preţui nici dispreţui, nici primi, nici respinge, nici aplauda, nici şuiera. O idee, părere sau sistemă, ori va trece pe dinaintea mea, ori va trece pe dinaintea unui par de telegraf, aceeaşi urmá va putea lăsa. Ce poate să aibă valoare şi preţ pentru mine este talentul, puterea cu care acea idee, părere sau sistemă, cu desăvârşire nule prin ele însele, se pot susţine şi manifesta faţă cu posibila mea iritabilitate intelectuală.

Puţin le pasă la doi ochi iubitori de lumină, puţin le pasă de dimensiunile, sistema de rotaţiune şi revoluţiune, în genere de legile cosmice care stăpânesc existenţa şi mişcarea unei depărtate stele; ea va însemna pentru ei numai atâta câte raze de lumină poate cumva să le arunce de acolo de unde neînţeleasa putere i-a poruncit să se afle.

Căci lumina nu o judec, ci o văz, şi bucuria mea e potrivită cu intensitatea cu care ea a ajuns la mine, iar nu cu judecata mea despre bogăţia şi condiţiile izvorului care mi-a trimis-o.

Gherea e un critic de sistemă, ca orice critic serios; sistema lui, însă, puţin mă importă; ce mă importă e talentul cu care el şi-o urmăreşte.

E, în adevăr, un om de mare talent, care mi-aruncă, cu articolele lui, multă lumină. Volumul lui din urmă şi mai ales articolul despre Coşbuc mi-au dat o mare mulţumire intelectuală. Una poate şi mai mare mi-au dat-o cele câteva rânduri privi-

www.dacoromanica.ro

toare la producțiile mele literare. Gherea e singurul critic care se ocupă serios de aceste lucrări, cu mai multă bunăvoință poate, decât ele ar merita. Se înțelege, ca om ce sunt, nu pot rămânea neatins de această însemnată onoare și regret că nu pot plăti talentatului critic îndatorirea de inimă care mi-o face cu atâta grațiozitate; eu, încă odată, nu sunt critic. Astfel dar ce aș putea zice mai mult decât am zis despre criticele lui?... poate, după obiceiul pământului, deplorabile platitudini amabile sau observațiuni de pretenție ridiculă... Nu!... El n'are în niciun caz nevoie de rușinarea mea.

Mai la urmă Gherea are destulă conștiință de talentul lui, ca să nu mai aibă nevoie de complimente banale, nici să-i mai pese de dezaprobări puerile și precipitate; se va mulțumi, desigur, perfect cu o salutare călduroasă din partea prietenului său îndatorat

CARAGIALE

www.dacoromanica.ro

IN NIRVANA

Sunt peste douăzeci de ani de-atunci.

Locuiam într'o casă unde trăsese în gazdă un actor, vara director de teatru în provincie. Stagiuea migrării actorilor se sfârșise: era toamnă, și aceste păsări călătoare se 'ntorceau pe la cuiburile lor.

Văzându-mă că citeam întruna, actorul îmi zise cu un fel de mândrie:

„Îți place să te ocupi cu literatura... Am și eu un băiat în trupă care citește mult; este foarte învățat, știe nemțește, și are mare talent: face poezii; ne-a făcut câteva cuplete minunate. Eu crez că ți-ar face plăcere să-l cunoști".

Și-mi povesti cum găsise într'un otel din Giurgiu pe acel băiat — care slujea în curte și la grajd — culcat în fân și citind în gura mare pe Schiller.

In ieslele grajdului, la o parte, era un giamantan — biblioteca băiatului — plin cu cărți nemțești.

Băiatul era foarte blând, detreabă, nu avea niciun vițiu Era străin de departe, zicea el, dar nu voia să spună de unde. Se vedea bine a fi copil de oameni, ajuns aci din cine știe ce împrejurare.

Actorul îi propuse să-l ia sufler cu șapte galbeni pe lună, și băiatul primi cu bucurie. Își luase biblioteca și acuma se afla în București.

Seara trebuia să vie la directorul lui — astfel puteam să-l văz.

Eram foarte curios să-l cunosc. Nu știu pentruce, îmi închipuiam pe tânărul aventurar ca pe o ființă extraordinară, un erou, un viitor om mare.

In închipuirea mea, văzându-l în revoltă față cu practica vieții comune, găseam că disprețul lui pentru disciplina socială

www.dacoromanica.ro

e o dovadă cum că omul acesta trebue să fie scos dintr'un tipar de lux, nu din acela din care se trag exemplarele stereotipe cu miile de duzine.

Deşi în genere teoria dela care plecam eu ca să gândesc astfel — că adică un om mare trebue în toate să fie ca neoamenii — era pripita, poate chiar deloc întemeiată, în speţă însă s'a adeverit cu prisos.

Tânărul sosi.

Era o frumuseţe! O figură clasică încadrată de nişte plete mari negre: o frunte înaltă şi senină, niste ochi mari — la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zâmbet blând şi adânc melancolic. Avea aerul unui sfânt tânăr coborît dintr'o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare.

„Mă recomand, Mihail Eminescu".

Aşa l-am cunoscut eu.

Câtă filosofie n'am depănat împreună toată noaptea aceea cu nepregetul vârstei de şaptesprezece ani!

Ce entuziasm! Ce veselie!

Hotărît, închipuirea nu mă înşelase... Era un copil minunat.

Intr'o noapte mă pusese în curentul literaturii germane, de care era încântat.

— Dacă-ţi place aşa de mult poezia, trebue să şi scrii, l-am zis.. Am aflat eu că dumneata ai şi scris.

— Da, am scris.

— Atunci — şi mie-mi place poezia, deşi nu pot scrie — fii bun şi arată-mi şi mie o poezie de dumneata.

Eminescu s'a executat numaidecât. Era o bucată dedicată unei actriţe de care el era foarte înamorat... D'abia mai ţiu minte. Ştiu atâta că era vorba de strălucirea şi bogăţiile unui rege asirian nenorocit de o pasiune contrariată... cam aşa ceva. Poezia aceasta îmi pare că s'a publicat prin 68 sau 69 în *„Familia"* din Pesta.

A doua zi seara ne-am întâlnit iarăşi. Dar peste zi o nemulţumire intimă intervenise. Actriţa fusese foarte puţin mişcată de mâhnirea regelui asirian. Eminescu era de astă dată tăcut şi posomorît, vorbea foarte puţin şi contradicţia îl irita. In zadar l-am rugat să-mi mai arate vreo poezie sau să mi-o citească tot

www.dacoromanica.ro

pe aceea care o cunoșteam. A plecat să se culce devreme, și a doua zi la amiazi, când m'am dus la el, l-am găsit tot dormind.

L-am sculat. Se dusese acuma supărarea, ba era chiar mai vesel ca alaltăieri. Am petrecut toată ziua râzând, mi-a vorbit despre India antică, despre daci, despre Ștefan-cel-mare, și mi-a cântat doina.

Îi trecuse ciuda regelui asirian și acum se bucura în liniște de avuțiile și strălucirea lui.

Așa l-am cunoscut atuncea, așa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel și trist; comunicativ și ursuz; blând și aspru; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate; aci de o abstinență de pustnic, aci, apoi, lacom de plăcerile vieței; fugind de oameni și căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic și iritabil ca o fată nervoasă. — Ciudată amestecătură! — fericită pentru artist, nenorocită pentru om!

Primăvara următoare a plecat cu o trupă ambulantă de teatru prin Moldova. Am așteptat toamna pe Eminescu în zadar — trupa s'a întors fără dânsul.

Părintele lui, de fel din Botoșani, l-a regăsit pe excentricul fugar, și mai cu binele, mai cu de-a-sila, l-a luat acasă și d'acolo l-a trimis la Viena.

Am văzut mai târziu: „*Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este*... Eminescu își ținea făgăduiala: copilul creștea om mare.

Mai în urmă, l-am întâlnit tot aici pe Eminescu cu un frate al lui, ofițer. Plecau amândoi în străinătate, el la Viena, celălalt la Berlin.

Militarul era frate mai mare; tot așa de frumos, de blând și de ciudat — o izbitoare asemănare în toate.

Acela a mers la Berlin; în câteva luni a speriat Academia militară cu talentele-i și a dat un examen care l-a făcut pe mareșalul Moltke să se intereseze foarte de aproape de soarta lui, hotărît să-l ia pe lângă dânsul. Ca să-și încoroneze succesul, militarul s'a dus acasa și, fără să lase măcar o vorbă, s'a împușcat.

Peste mai multă vreme, când am vorbit cu Eminescu de trista împrejurare a militarului, el mi-a răspuns râzând:

„Mai bine! ala era mai cuminte ca noi".

Peste câțiva ani a venit în București tata lui Eminescu. Era un bătrân foarte drăguț, glumeț și original. Făcuse o bună

www.dacoromanica.ro

afacere şi venise să-i cumpere fiului haine şi ciasornic şi să-i dee „din viaţă" o sută de galbeni, partea lui de moştenire din averea părintească.

L-am întrebat atunci pe Eminescu dacă mama lui trăieşte. Mama murise, dar, după aerul posomorît cu care mi-a răspuns, am înţeles că de moartea ei se legau nişte amintiri mai crude decât ca de o moarte normală, nu numai dureroasă, dar şi neplăcută.

Am aflat apoi că o soră a lui, care-l iubea foarte, trăia retrasă într'o mânăstire: biata fată era paralizată din copilărie.

Şi au fost oameni, nu de rând, oameni de seamă, carora le-a plăcut să facă sau să lase a se crede că nenorocirea lui Eminescu a fost cauzată de un viţiu.

Era, în adevăr, un om dezordonat, dar nicidecum viţios. In lumea asta, mulţimea celor de rând crede că plăcerile materiale ale vieţii sunt privilejul lor exclusiv şi că oamenii rari nu au voie să aibă şi ei defecte.

Avea un temperament de o excesivă neegalitate, şi când o pasiune îl apuca era o tortură nepomenită. Am fost de multe ori confidentul lui.

Cu desavârşire lipsit de manierele comune, succesul îi scăpa foarte adesea... Atunci era o sbuciumare teribilă, o încordare a simţirii, un acces de gelozie, care lăsau să se întrevază destul de clar felul cum acest om superior trebuia să sfârşească.

Când ostenea bine de acel cutremur, se închidea în odaia lui, dormea dus şi peste două trei zile se arăta iar liniştit ca „Luceafărul lui — nemuritor şi rece".

Acum începea cu verva lui strălucită să-mi predice *budismul,* şi să-mi cânte *Nirvana,* ţinta supremă a lui Buda-Çakiamuni.

O aşa încordare, un aşa acces a avut în ultimele momente bune: acela a fost semnalul sfârşitului: După cutremur, el nu s'a mai închis în odaie să se culce şi să mai facă ce făcea mai înainte Luceafărul. A pornit înainte, tot înainte, până ce a căzut sub loviturile vrăjmaşului pe care-l purta în sânu-i încă din sânul maicii sale. Copil al unei rase nobile şi bătrâne, în el se petrecea lupta decizivă între flacăra celei mai înalte vieţi şi germenul distrugerii finale a rasei — geniul cu nebunia.

Lupta a fost groaznică. Incercarea, drumul către Nirvana, a fost tot aşa de dureroasă cât şi de strălucită.

www.dacoromanica.ro

In capul cel mai bolnav, cea mai luminoasă inteligență — cel mai mâhnit suflet în trupul cel mai trudit! Și dacă am plâns când l-au așezat prietenii și vrăjmașii, admiratorii invidioșii, sub „teiul sfânt", n'am plâns de moartea lui; am plâns de truda vieții, de cât suferise această iritabilă natură dela imprejurări, dela oameni, dela ea însăși.

Acest Eminescu a suferit de multe, a suferit și de foame. Dar nu s'a încovoiat niciodată: era un om dintr'o bucată și nu dintr'una care se găsește pe toate cărările.

Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Șerban-Vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor o vreme, și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate.

Să doarmă în pace necăjitul suflet!

Ferventul budist este acuma fericit: el s'a întors în Nirvana — așa de frumos cântată, atât de mult dorită — pentru dânsul prea târziu, prea devreme pentru noi.

www.dacoromanica.ro

I R O N I E

Am cunoscut foarte de-aproape pe un om de o superioară înzestrare intelectuală; rareori a încăput într'un cap atâta putere de gândire. Era, pe lângă aceasta, un mare poet; cu cea mai nobilă și mai înaltă fantezie, ajutată de un rafinat instinct artistic, el a turnat într'o lapidară „formă nouă limba veche și 'nțeleaptă", pe care o cunoștea atât de bine și o iubea atât de mult.

De felul lui mândru, el fugea de onoruri, știindu-le câte concesiuni costă. Melancolic și pasionat, deși în acelaș timp iubitor de veselie și de petreceri ușoare, ura din convingere așa numitele convenienție și poleiala lumii. Niciodată nu primea bucuros laude nici chiar dela puținii prieteni, foarte puțini, pe care-i avea și'n judecata și sinceritatea cărora credea, — dar-mi-te pe ale acelei mulțimi de seci fără talent, judecată nici sinceritate, care se tot vîră în biata noastră literatură ca microbii rău-făcători în trupul omului sănătos, și care nu se sfiesc a se fuduli *a tout propos* [1]) cu un prieteșug ce nu le-a fost niciodată acordat! laudele acelora îi inspirau d'a-dreptul „desgust".

Dar dacă nu dorea onoruri, dacă fugea de sgomot și de laude, asta nu era decât din pricina deșertăciunii lor, iar nu din vreo falsă modestie ce l-ar fi făcut să n'aibă deplină și manifestă încredere, față cu toată lumea, în talentul lui. Avea talent și o știa mai bine decât oricine: nicio critică nu-l putea face să se'ndoiască de sine, iar aplauzele nu i-ar fi putut spune decât mai puțin de ce credea el însuși. Deaceea opera ce ne-a lăsat-o nu denotă nici un moment de ezitare sau de neîncredere în sine. Câtă încredere avea în puterea talentului său, ne-o spune singur.

Iată ce-i zice femeii care n'a înțeles că trebuia să-i cază roabă în genunchi la farmecul primei lui aruncături de ochi:

---

1) Cu orice prilej.

www.dacoromanica.ro

Dându-mi din ochiu tău senin
O rază dinadins,
In calea timpilor ce vin
O stea s'ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Şi rânduri de vieţi;
Cu ale tale braţe reci
Inmărmureai măreţ.

Un chip de-a-pururi adorat,
Cum nu mai au perechi
Acele zâne ce străbat
Din timpurile vechi;

. . . . . .

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt
Şi noaptea candelă s'aprinzi
Iubirii pe pământ!

Se poate o mai mare şi îndreptăţită îndrăzneală? Şi iată ce gândea mai apoi despre mulţimea „amatorilor" şi „cunoscătorilor":

De-oi urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă 'nceapă-a lăuda:
Dacă port cu uşurinţă şi cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor desigur m'ar scârbi peste măsură.

Sărmane omule! dac'ai învia, ai vedea că de ce te temi, nici moartea nu te poate scăpa!

Omul acesta a trăit, mai des mâhnit, mai rar vesel, într'un cerc foarte restrâns de prieteni. Dar era şi un om ciudat! El îşi făcea o plăcere din necaz şi din durere o voluptate. Dacă n'avea vreo supărare, şi-o căuta; dacă nu venea să-l întâmpine durerea dinafară, el ştia să şi-o scormonească singur din rărunchi. Cu un astfel de caracter mai era şi de tot sărac. Imi vine destul de greu să contrazic nişte autorităţi în materie literară, ştiind bine cât le iritează contrazicerea şi cât de primejdioasă e iritaţia lor pentru soarta şi reputaţia unor simpli muritori ca noi; dar trebue să spun odată că poetul de care e

www.dacoromanica.ro

vorba a trăit material rău; sărăcia lui nu este o legendă; a fost o nenorocită realitate şi ea îl afecta foarte. Ce dumnezeu! doar n'a trăit omul acesta acum câteva veacuri, ca să ne permitem cu atâta uşurinţă a băsni despre trista lui viaţă!... a trăit până mai ieri, aci, cu noi, cu mine, zi cu zi, ani întregi. Pe cine vrem noi să amăgim?

Talentul lui de poet nu-i producea nimica; două trei funcţiuni care le-a avut — bibliotecar, apoi revizor şcolar — destul de slab plătit, a trebuit să le părăsească silit şi într'un târziu să găsească mijloc de trai în presa militantă. Cum stoarce puterile unui om de talent acest fel de muncă, unde este silit să-şi avorteze zilnic prin provocare voită gândirile şi concepţiile, şi cât de rau e preţuită la noi, se ştie. Poetul a trăit cum a murit — foarte nenorocit şi ca viaţă materială: copil ursit să sufere şi cu sufletul şi cu trupul. De foame nu pierea, ce-i drept; dar suferea amar de sărăcie.

S'a susţinut că dispreţuia averea... E un neadevăr — pe care nu-l poate spune decât, sau cine n'a cunoscut pe poet, sau cine... vrea să spună un neadevăr — o afirm eu aci cu siguranţa că afară de teorii fanteziste, psihologice, etnice, etice, estetice, ş.c.l. nu voi căpăta nicio desminţire serioasă. L-am cunoscut, am trăit lângă el foarte aproape vreme îndelungată, şi ştiu cât de mult preţ punea pe plăcerile materiale ale vieţii. L-am văzut destul de adesea scrâşnind de lipsă. Contrarietatea patimilor, dorul vag de poet, acel dor de care se depărtează ţinta cu cât îi pare lui că se apropie de dânsa, îl aruncau ce-i drept în cea mai întunecată melancolie, dar nu-l sdrobeau niciodată; lipsa materială însă îl excita, îl demoraliza, îl sfărâma cu desăvârşire... da, dar era prea mândru ca să se plângă de asta şi mai ales acelora ce trebuiau s'o înţeleagă nespusă.

S'a zis că era risipitor şi că, orice sume ar fi trecut prin mână-i, el tot nefericit ar fi fost, de vreme ce nefericirea lui era de un fel curat moral. Minunată judecată, dar ieftină scuză pentru acei ce l-au lăsat totdeauna în lipsă, deşi-l puteau ajuta cu toată dignitatea, deşi apropierea lui le-a făcut cinste şi... profit — şi încă le face. Da, era risipitor, pentrucă iubea şi el plăcerile brutale ale vieţii; şi doar are şi un om de valoare dreptul să dorească aceste plăceri; da, nenorocirea lui era de un fel moral şi tot nenorocit ar fi fost dispunând de orişicâte mijloace; însă, fiindu-i sufletul atât de iritabil, îi mai trebuia şi

www.dacoromanica.ro

trupul chinuit și nemângâiat? și obținerea bunurilor lumești i-ar fi sporit, ori alinat chinul sufletesc?

Astăzi nu mai încape îndoială că el era osândit dela naștere să moară cum a murit; însă neajunsurile practice ale traiului, hrană ordinară, interior mizer, nevoie continuă de muncă grosolană și ridicul plătită — cu același fin și nobil instrument cu care trebuia să cânte *plutirea lunii pe mișcătoarea mărilor singurătate* — și pofte arzătoare, atât de ieftine pentru alții, atât de scumpe, mai adesea imposibile de mulțumit pentru el, i-au grăbit scurta cale către tristu-i sfârșit.

Când era în culmea funcționării, mașina cea admirabilă s'a stricat deodată: regulatorul, care avea dela început în aliajul său un punct ticnit, s'a frânt în toiul mișcării: „organele erau acum sfărâmate și maestrul nebun!" Până aci trăise destul de rău... Cine ar fi, nu plătit, ci barem citit versurile lui? Aproape niminea. Câți îl știau că există? Foarte puțini. De-acu 'ncolo, ține-te popularitate!

Mulți cuminți trec pe drum și dacă nu sunt și puternici, din câți îi cunosc d'abia unii le scot căciula; dar după un nebun, fără să-l cunoască nimeni, se strânge și se ia toată lumea. Și astfel succesul primei ediții a întrecut toate așteptările editorilor.

A trecut apoi câtva timp și l-am revăzut. Intâia criză trecuse; nu mai era același om, dar era un om ca toți oamenii, cu mintea normală, întreagă, și tocmai deaceea nu mai era același om.

Era liniștit, trist, sfios, o proba mai mult că devenise iar cuminte, era cam rușinos având conștiința deplină de tot ce i se întâmplase. Acum încalte nu mai poate încăpea vorbă, era în complectă mizerie.

Iată ce scria el către un amic — scriptura este excesiv de ingrijită, pare că s'ar fi temut ca nu cumva, din vreo aruncătură mai liberă a condeiului, să iasă bănuiala că mintea i-ar fi câtuși de puțin nestăpânită — iată:

„Boala îndelungată de care am suferit m'a împiedicat dela ținerea unei corespondențe regulate. Acum, fiind întrucâtva mai restabilit, vin a vă ruga să v'aduceți aminte de mine, de lipsa aproape absolută în care mă aflu. Dacă vă este cu putință a-mi veni în ajutor, vă rog a o face cât mai curând, căci cea mai mare mizerie mă amenință..."

Trist document!

www.dacoromanica.ro

După destulă vreme de mizerie, a venit recidiva și apoi, din fericire, moartea.

Moartea — ea a desăvârșit opera nebuniei. Creierul care a gândit despre soarta omului de geniu —

Or să vie pe-a ta urmă în convoi de 'nmormântare
Splendid ca o ironie, cu priviri nepăsătoare;
Iar d'asupra tuturora va vorbi vr'un mititel,
Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el
Sub a numelui tău umbră...

— n'a apucat încă să putrezească bine, și ce de asociații și comitete care să-i garanteze trecerea la posteritate! ce sgomot! ce popularitate: ce de „mititei"!

Dar nu e meritată popularitatea aceasta? se va zice.

— Ba da.

— Dar nu era în adevăr om de geniu?

— Nu mai încape vorbă.

— Dar nu se cade să ridicăm statue la asemenea oameni?

— Negreșit... Insă...

Ieri d'abia îl cunoșteau și-l apreciau câțiva prieteni de aproape, și astăzi e un nume la modă, universal cunoscut; ieri d'abia avea ce mânca „în lipsă aproape absolută de subsistență, amenințat de cea mai mare mizerie", și astăzi se mănâncă mulți bani, direct cu opera lui, indirect sub pretextul numelui lui; ieri d'abia haine și hrană, astăzi statue și monumente de bronz, de marmură, de... hârtie velină — mai știu eu de ce!

Atât de desăvârsită necunoaștere și părăsire în viață s'apoi într'o clipă atâta sgomot, atâta solicitudine și închinăciune după moarte!

Apoi nu-i aceasta o crudă ironie?

www.dacoromanica.ro

DOUĂ NOTE

Am de mult intenția să dau publicului o sumă de note asupra vieții lui Eminescu, fiindcă inexactitățile, nimicurile născocite, neadevărurile absurde ce se spun de trei ani de zile pe socoteala lui mă revoltă tot atâta cât mă revoltă și scandalul cu portretele și busturile puse fără sfială în circulație ca fiind ale lui, ca și cum ar fi vorba, încă odată zic, de un tip din evul mediu iar nu de cineva care a trăit în mijlocul nostru atâta vreme; — până atuncea este, crez, aici locul să spun următoarele:

Cu toată inegalitatea temperamentului său, Eminescu avea două coarde totdeauna egal de întinse; veșnic înamorat și veșnic având nevoie de bani — se putea altfel? și poet și sărac... Veșnic visa niște „mâini subțiri și reci", veșnic vâna un cămătar care să-i cumpere pe nimica leafa 'nainte cu câteva luni.

Așa, odată, ca totdeauna, înamorat și fără un ban, a venit de dimineață la redacție foarte amărît: avea acu, numaidecât, „nevoie de o sumă însemnată; dacă n'o găsea, se 'mpușca". N'a voit să ne spună dece anume acea sumă și dece atâta grabă, a refuzat să meargă să prânzim ca după obicei împreună și a dispărut dintre noi.

Seara, se afla... unde? la bal mascat la Teatru. Trepădase toată ziua după cămătar; îl găsise, din nenorocire; luase iar bani cu procente orbești; își cumpărase un rând de haine de lux, cilindru, botine de lac, mănuși galbene, și deghizat astfel cât putuse mai bine, umbla de colo până colo amestecat pin mulțimea de gură-cască. Urmărea foarte gelos pe persoana gândurilor lui, care avea o patimă nespusă pentru *flirt* sub mască și domino — lucru ce, prin trivialitatea lui lovea pe poet și'n amor și'n mândrie. Norocul în ziua aceea n'a voit să fie întreg pentru bietul nostru prieten: pe uzurar [1]) i-l scoase în

1) Cămătar.

www.dacoromanica.ro

cale bine dispus; pe femeie o trimisese la bal pentru altcineva. Nu e vorba, după bal, galantul contrariat „și-a plătit un *souper fin*" — ceeace l-a făcut să fie a doua zi foarte fără chef, cu atât mai mult cu cât era foarte ușurat de greutatea banilor prinși cu destulă alergătură în ajun: ca toți oamenii de felul lui, îi asvârlise seara ca să-i dorească dimineata.

★

Versurile citate la pagina 7-a sunt exact acele pe care Eminescu le-a citit în „Junimea". Mai târziu s'a făcut modificarea lor după observațiile și cererea câtorva persoane din cercul acela, a căror sensibilitate extremă se simțea jignită de expresiile prea viguroase, prea crude ale poetului. El — se știe bine aceasta — a făcut concesiune delicateții acelora și a'ngăduit să se toarne în veninul lui nativ și sincer puțină apă de trandafir... să i se schimbe *Fâmenii* în *Oamenii* și *scârbi* în *mâhni;* dar nu din toată inima a făcut această concesiune, deși, în discuția fără șir nici căpătâi ce se iscase, ca deobicei, după citirea poemei, stăruise și „votase" pentru modificarea anodină și o damă, la care el ținea foarte mult în acel timp.

Le spun acestea ca să nu se crează de către public — mai puțin inițiat în ale mișcării literare — că ar fi citațiunea de mai sus o falsificare: este o variantă originală, aceea anume la care ținea poetul, o variantă ce mi se pare mie, care am groază de „apa de trandafir", cu mult preferabilă celei puse în vânzare de domnii editori. Eminescu nu era androgin, era bărbat; el pe impotenții intelectuali nu-i considera ca *oameni,* ci ca *fameni* și de aplauzele lor nu s'ar fi mâhnit — se *scârbea.*

Dar la varianta aceasta cedase el cel puțin, sub ce influență nu ne pasă... Mai târziu, însă, s'a petrecut ceva mai rău... mai târziu, pe când artistul era cu mintea bolnavă, s'au făcut în opera lui publicată în volum îndreptări, purgări și omisiuni cu desăvârșire arbitrare. Eu crez că asta trebue relevat.

Editorii sunt liberi să tragă câte exemplare vor, să le vânză cum și cât le place, să profite de munca și de pe urma sărmanului pierdut cât poți, sunt liberi; să rămână negustorul cinstit și câștig bun să-i dea dumnezeu; dar să stea la taraba lui și să nu s'amestece a poci opera artistului.

www.dacoromanica.ro

Criticii, din parte-le, „cu flori deșarte, care roade n'au adus", sunt liberi să judece, după cum îi taie capul, acea operă, să dezbată, să analizeze, să explice, să comenteze, să interpreteze și câte toate — tot lucrări de seamă și de fond:

Și când propria ta viață singur n'o știi pe de rost,
O să-și bată alții capul, s'o pătrunză cum a fost!
Poate vreun pedant cu ochii cei verzui peste un veac,
Printre tomuri brăcuite așezat, și el un brac,
Aticismul limbei tale o să-l pună la cântar,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari,
Și te-o strânge 'n două șiruri, așezându-te la coadă
In vreo notă prizărită sub o pagină neroadă.

De această onoare postumă nu poate scăpa nici un om de talent, și orice generație e mai mult sau mai puțin bogată de așa grindini de opiniuni, de teorii și de „note prizărite sub pagine"... savante.

Biblioteci întregi s'au scris numai despre „Hamlet", și roatele tipografilor noștri de mii și sute de ori se'nvârtesc pe zi și or să se mai învârtească în pofida lui Eminescu. Liber, încă odată, oricine să-și alăture pe o bucată de hârtie numele-i de o zi cu un nume pe veci trainic, cum se aprinde un chibrit în fața soarelui; libere oricine să spună despre o operă de artă și ce știe și ce nu, și dacă o pricepe și dacă nu, numească-se el Taine,[1]) sau fie ilustrul ciubotar al lui Apelles[2]). Pe vârful unui obelisc bătrân se abate câteodată și un vultur, dar mai ales se strâng totdeauna roiuri de muscuțe să bâzâe pe creasta monumentului înfierbântată de arșiță. Apele norilor, vânturile vremilor spală și svântă piatra nobilă de urmele acelor efemere, și ea rămâne tot curată ca mai nainte și pentru mai nainte. De clintit nu o poate clinti decât trăsnetul cerului, ura fanatică a sectarilor exaltați, ori securea vandalului imbecil și rău, sau ignoranța barbară, care doboară și sfarmă frumusețea ceea ca să-și facă un prag informe la o sărmană colibă... Dar astea toate sunt elemente oarbe ale naturii, mișcate de sus fără conștiință, de jos de o conștiință din cale afară obtuză ori smintită... Insă a ciunti cu con-

1) Critic francez (1828—1893) a cărui concepție despre artă se opune esteticii metafizice, fără a depăși însă o formă de materialism mecanic.
2) Pictor din antichitate.

www.dacoromanica.ro

știința limpede și cu sânge rece o operă de artă?... Și de asta e vorba aici.

Care artist, care amator, care om de bun simț și detreabă ar îndrăzni să ia un penel și să îndrepteze o trăsătură măcar a unui Rafael, să prefacă numai o măsură a lui Beethoven, ori să potrivească coapsa lui Apollon sau șoldul unei Venere. după personala lui judecată și după pornirea gustului său actual? Lucrarea ce un mare artist ca Eminescu o lasă este, cu toate calitățile și defectele ei, ceva sfânt, fiindcă 'n ea se întrupează pipăit, și pentru o viață mai durabilă decât chiar a neamului său întreg, gândiri și simțiri de veacuri ale acestuia, și deaceea, fără teamă de exagerare, s'a putut zice că o așa lucrare este patrimoniul omenirii întregi, nu numai al unui neam.

Și, așa dar, a pune mâna fără sfială pe o asemenea lucrare cu calități eterne și a cuteza s'o potrivești sau s'o mai cioplești, după trecătorul tău gust și cu competența ta discutabilă, discutabilă pentrucă e negativă față cu realitatea evidentă și palpabilă a monumentului ce-l judeci — discutabilă fie ea cât de autorizată în părerea-ți proprie și a câtorva clienți — va să zică a mutila lucrarea de artă pentru restul fără capăt cunoscut al lumii și vremii, este a te face vinovat de o faptă reprobabilă, este, cu un cuvânt, o profanare... Iar de profanare nu e capabil decât un om fără inimă și cu spiritul îngust, un om care niciodată nu se poate uita pe sine, care nu poate avea nicio ridicare de suflet pe d'asupra egoismului strâmt, nicio emoție... cum să zic? impersonală[1]) — ca să întrebuințez și eu niște platitudini platonice scoase de curând iar la modă — niciun fel de respect chiar când se află în fața lucrurilor sfinte.... fiindcă n'are, fiindcă nu poate avea nimica sfânt pe lume.

Veacul acesta care se stinge, a inaugurat, spre onoarea lui, școala așa numitului spirit de examen, pentru a putea măsura cât mai exact încrederea ce trebue să aibă urmașii în afirmările strămbunilor; *jurare în verba magistri* este astăzi, din norocire pentru spiritul uman, un adagiu mort și 'ngropat.

---

1) E vorba de teoria „emoțiilor impersonale" pusă în circulație la noi de Titu Maiorescu, susținătorul esteticei metafizice și al „artei lipsite de intenționalitate". Ca și „Ironie", „Două note" constitue un atac deschis împotriva lui Maiorescu și a junimismului.

www.dacoromanica.ro

Astăzi critica onestă și în adevăr savantă cearcă să elimineze din textele clasicilor antici alterările introduse de pe vremuri de către copiștii nepricepuți sau infideli, și să afle, în fine, adevăratul original. Ea râcâe de pe zidurile monumentelor scoarța pusă rânduri-rânduri, după mode trecătoare, de către niște restauratori inculți, ca să afle formele primitive curate; ea restabilește numele asiriane pe care transcriitorii ebraici din primele secole ale erei noastre le-au deformat după sensul actual al lor prin introducerea punctelor vocalice subscrise în vechile cărți biblice, iar din miturile străvechi asiatice, încărcate, în migrația lor pe atâtea ș'atâtea drumuri, de elemente eterogene și întunecătoare distilându-le cu dibăcie, scoate raze de adevăr ce ne luminează origina neamurilor Europei civilizate.

Noi, românii, avem pretenția îndreptățită și interesul a ne pune în rândul acestor neamuri, alături cu popoarele moderne; trebue dar să înțelegem că nu putem asista nepăsători la alterări, voite sau nevaoite, făcute subt ochii noștri în textul celui mai mare scriitor român; și astfel oricine e dator, credem, a denunța opiniei publice luminate, falsificarea copiei — atât mai rău dacă de fapta lui neiertată copistul nu s'ar putea scuza numai cu ignoranța.

www.dacoromanica.ro

O RĂUTATE

Confraţii dela „*Adevărul*“ publică instantaneul directorului nostru, pe care-l reproducem aci îndată. O singură observare avem de făcut: instantaneele trebuesc totdeauna să aibă şi o notă simpatică — nu trebuesc să fie numai şi numai răutăcioase. Bine că n'a adăugat „*Adevărul*“ că directorul nostru e aşa de sceptic încât ar fi în stare să-şi facă singur instantaneul simpatic:

I. L. Caragiale

Fost sufler, fost autor şi director de teatru, a contractat din copilărie multe din apucăturile actorilor: e tipul cabotinului literar.

Autor a multor opere de mare valoare — pe care are să le scrie... Dar nu! — nu va mai lucra nimic serios într'o ţară de mofturi, unde nu se încurajează arta şi literatura adevărată. Deaceea şi pusese de gând să părăsească acest Orient incult şi să se exileze de bunăvoie în Occidentul luminat — la Kecikemet.

Singurul bucureştean care s'a lipit de fosta „Junime“ literară din Iaşi — *rara avis* gâscă rară .

In politică, lipsă totală de principii, totuşi o extremă consecvenţă: votează regulat cu opoziţia, deşi îi este totdeauna antipatică.

Posedă secretul de a-şi câştiga vrăjmaşi noi şi de a-şi pierde prietenii vechi. Dintre aceştia, puţinii cu care încă nu s'a certat îi găsesc oarecare merite ca prozator.

Neavând un unchi în America, a trebuit să se mulţumească cu o mătuşă în Europa.

www.dacoromanica.ro

Şi-a făcut studiile la şcoala lumiii — unde nu se cer examene.

Particularităţi: Meloman; ureche, memorie şi gust muzical bine desvoltate. Superstiţios; îi place să-i trosnească chibriturile: e semn că vin bani, deaceea nu uită niciodată să le usuce, înainte de a le întrebuinţa.

www.dacoromanica.ro

SALOANELE NOASTRE[1])

Ca toți aceia cari nu se pricep mult la artă, dar care o iubesc și mai ales simt în pieptul lor bătând o inimă de român, le-am vizitat amândouă saloanele noastre.

Cititorul să nu s'aștepte cumva la o dare de seamă amănunțită asupra acestor exibițiuni de artă, care, trebue să mărturisesc, au covârșit puterea mea de judecată. Am văzut amândouă saloanele și sunt încă amețit de impresia adâncă ce mi-au lăsat-o: o așa ciudată oboseală, o așa discordare nespusă n'am mai simțit de când am vizitat galeria din Florenza — tot astfel, pe munte, simți ameteală deopotrivă și la urcuș, spre vârfuri și la coboriș, spre poale; aceeași clătinare, aceeași pierdere străvie te cuprinde și aplecându-ți privirile spre valea întunecată, ca și ridicându-le spre bolta albastră.

Adâncimea ne afectează ca și înălțimea. Peste putință de spus ce am văzut, și'n orice caz de necrezut chiar dacă aș spune.

Cele două saloane, copii ai aceleiași patrii, în luptă fratricidă, sunt așezate față 'n față pe strada Franklin. Ele-și îndreptează unul altuia cu multă bravură sulițele a mai multor perechi de steaguri tricolore: războiul civil este deschis. Sunt deopotrivă de puternice amândouă facțiunile, și astfel nu se poate ști cu siguranță care din două va birui până la urmă. Deși egal de înzestrate, fiecare se bucură de deosebite calități specifice.

Așa, de exemplu, salonul oficial dela Ateneu are mai multă încăpere și nu plătește chirie, pe câtă vreme al independenților plătește chirie și are o încăpere foarte strâmtă. Asta ne amintește pe departe vorba înțeleptului care-și făcuse o locuință din cale afară neîncăpătoare; un cunoscut observându-i asta, înțeleptul i-a răspuns: „De ar da zeii să fie plină de prieteni!“ In cazul

1) Fragment din „Notițe risipite”.

www.dacoromanica.ro

nostru, prietenii ar fi zugrăviți: sunt lucrări de artă celebre care pot încăpea și într'un buzunar; pentru a arăta halul în care poate ajunge o artă, nu e nevoie numaidecât de o hală.

Dar, deși așa de strâmt, salonul independenților are în luptă o armă tăioasă și înveninată — ridicolul e și el un venin — este caricatura foarte reușită a prezidentului de peste drum, o temă cu multe variațiuni, care de care mai picante. Se zice că asta afectează destul de adânc pe venerabilul cap al școalei clasice.

Da; însă independenții nu știu ca oficialii să facă onorurile casei lor, precum știe să le facă dincolo tânărul și simpaticul meu amic Juan Alpar (Iancu Paraschivescu) supranumit, cu drept cuvânt, Rafael [1]) al peisajului. Niciunul dela independenți nu se pricepe să explice ca Alpar vizitatorilor conținutul și înțelesul tablourilor, explicație așa de indispensabilă în toate artele, mai ales în pictură, și mai cu seamă la nud și la portret, unde privitorul trebue să fie prealabil cât se poate de mai bine informat și lămurit, atât asupra vârstei persoanei zugrăvite, cât și asupra sexului celui ce a zugrăvit-o.

Ei! Un Alpar lipsește la disidenți.

Da; dar în schimb la aceștia se poate vedea portretul Doamnei C... și apoi o Junâ Orientală, două pânze care parcă n'ar avea absolută nevoie de explicație. Aci, arta picturii pare că ar fi voit să scuture jugul artei oratorice, și astfel a cercat, prin spirit de revoltă, a se scuti de concursul amabil al oricărei explicațiuni.

Da, dar la Ateneu mai este și o altă distracție pentru public: sunt niște zugravi proști — străini, probabil — nu dintre „artiștii noștri în viață" — care lucrează decorațiile emiciclului adaus de curând la vechea clădire. Călare pe schelele lor spânzurate sus, în bluzele lor pestrițate de stropi de toate nuanțele posibile și imposibile, ei lucrează cu multă îndemânare și cu mult gust, și, lucrând migălos, cântă vesele cântece. Mai ales vocea aceluia ce poleia alaltăieri capitelul de stuc al unei coloane de *simili-marmor* dela galeria superioară, are un timbru bărbătesc, clar și foarte simpatic. Am plecat ochii în jos și, coprins deodată de un sentiment de dor îndepărtat pentru Florenza, l-am ascultat cu deosebită plăcere. Tot așa am auzit odată pe un zidar cântând, pe când astupa niște crăpături în galeria Pitti. Acesta dela Ateneu, e drept, mai are în favoarea sa și resonanța exce-

1) Celebru pictor italian (1483—1520).

www.dacoromanica.ro

lentă a emiciclului — cu toate calculele-i pozitive, se 'ntâmplă şi unui arhitect să greşească.

Da; însă, în schimb, la independenţii din faţă, „Fumatul *nu* este oprit", şi, în vremea noastră democratică, asta e mult pentru un salon.

Iată deosebirile fundamentale între cele două saloane inimice. Afară de aceasta, amândouă seamănă, aşa că nu ştim dacă la anul, continuând animozitatea între cele două şcoale, nu neom pomeni că una în necazul celeilalte, îşi aşează de-a'ndoaselea pânzele — adică de-a'ndoasele, nu pânzele, ci aşezarea... În sfârşit, m'am încurcat; nu vreau să zic nici aşezarea, căci, cu explicaţiunile lui Alpar, ar trece poate şi asta — de-a'ndoasele, nu pânzele, ci saloanele: independenţii să-şi aşeze pânzele în Ateneu iar clasicii peste drum; da, decât publicul... — el n'ar trebui să ştie nimic de asta.

Treceam odată prin tunelurile dintre Comarnic şi Sinaia, şi firește, în vagon, fiecare n'a lipsit să spună cat de mari sunt prin străinătate tunelurile care au fost avut onoarea să fie trecute de dânsul. Eu eram la descripţia celebrului St. Gothard, şi vream, cu datele pozitive ale lui Baedecker, să minunez pe o cocoană cu care stam foarte aproape: „Doamna mea, astea sunt tuneluri? să vezi la St. Gothard; trei sferturi de poştă! o jumătate de ceas umbli pe sub pământ! Închipueşte-ţi!" Doamna îmi aruncă un zâmbet indicibil de inteligenţă; iar un bătrân patriot, încântat de progresele României, mă întrerupse: „Ia nu mai tot lăudaţi pe străini: pentru o ţară mică cum e a noastră, e deja destul de frumos şi astea câte le avem!"

Oricum, avem două saloane: pentru o ţară mică cum e a noastră e deja destul de frumos!

★

In palatul Ateneului sunt deschise astăzi două expoziţiuni de pictură — de o parte mai mulţi tineri artişti, de alta unul singur, d. Simonidi.

E un mare curaj să se expună cineva când merge *in corpore* [1]), cu atât mai mare, în cazul artistic de faţă, cu cât *in corpore* poţi trece neluat în seamă; dar desigur culmea curajului o atingi când te expui singur şi aceasta este marele merit al d-lui Simonidi.

---

1) In grup.

www.dacoromanica.ro

Dar curajul în artă ne poate adesea ori duce prea departe— de exemplu, la o revoltă fățișe contra desenului. Iată un Mitridate al cărui cap este de două ori mai mare decât ar trebui să fie. Asta nu face nimic de vreme ce avem la treptele pe care și-a dat sfârșitul strălucitul *rex ponticus,*[1]) o sclavă de doua ori mai mică decât impuneau exigențele planului întâi.

O mână prea lungă; da, dar e compensată de un picior prea scurt... Armonia — asta este marele secret al artei.

Ș'apoi culorile! trebue să ținem seamă de culori.

Este un fel de vânăt, un vânăt care domină în totul, un vânăt fundamental care spune multe, un vânăt care este un gând — o idee!

O damă e cuprinsă de amor — se face vânătă la față; un soare apune vânăt ca un vis poetic; sau, ca o inspirație, răsare... iar vânăt. Apoi, soldați vineți, ape vinete, trandafiri vineți, sfinte, pisici, scaune, săbii — toate vinete.

Iată ce ar putea inspira celor de dincolo o invidie vânătă, dacă ei n'ar înnota, în mijlocul unei grădini pline de flori și de fructe, într'un verde plin de speranță.

Intrând în salon, ești răpit, ca român, de un farmec nedescriptibil, și fără voie, apucat de un dor vag al crângurilor și muscelelor patriei, al acelor locuri pitorești, începi să fredonezi oltenește: *„verde, verde și iar verde!"*.

Aci nu mai e vânăt, e verde: apele verzi, copiii verzi, damele verzi, casele verzi și fructele verzi — e o teribilă strepezeală de dinți!

In mijlocul acestor verdețuri, stă culcată într'o poză foarte intimă o driadă de marmură — o bucată destul de meșteșugit tăiată a lui St. Marceaux, un sculptor francez, 1893. Driada e foarte bine, chiar prea bine — hrănită; ea are cărnuri foarte prea bogate, și culcată cu spatele foarte prea sus, își ascunde obrazul cu mâinile în iarbă: face bine; goală cum e, are unde roși chiar dacă'și ascunde fața.

Dar — o execuție onestă. O privire singură e deajuns ochiului deprins ca să se repauze de atâta verdeață: căldura, ce lipsește'n crângurile verzi, se poate obține dela o marmură albă.

E un moment de repaus binefăcător în mijlocul vertiginoasei călătorii prin atâtea și atâtea peisajuri de uscat și de

1) Rege al Pontului.

www.dacoromanica.ro

mare... şi e ştiut că răul de mare e un simptom alarmant tocmai pe uscat

Nu consiliez pe nimeni să stea multă vreme într'un salon unde verdele stăpâneşte cu atâta tiranie; poate ieşi peste un ceas cu sufletul coclit.

Şi — pentru un suflet — cocleala este de mii de ori mai pernicioasă decât pentru stomac.

Luaţi, de exemplu, un individ şi daţi-i să mănânce bucate coclite: simptomele alarmante încep îndată — dar lapte, mult lapte, poate să-l reîntoarcă la hotărîri mai bune pentru familia sa. Dar, ia să vedem pe omul al cărui suflet a fost odată saturat ca al meu de cocleală: acela e un om pierdut — niciun antidot nu-l mai poate readuce la stima artei naţionale.

Şi asta este foarte rău; pentrucă e curios lucru cu şcoalele de pictură. Şcoalele italiene de exemplu, şi germane, cea olandeză, cea spaniolă, n'au nevoie deloc de stimă; tot asemenea şi şcoala franceză. Ei! iată o excepţie, onorabilă desigur — şi trebue să fim mândri de aceasta — şcoala română.

Şcoala română, mai independentă decât toate celelalte, rupe cu tradiţia, şi vine — verde, galbenă sau vânătă, indiferent de culoare — să ne spună hotărît:

Arta română e mai presus de mijloacele vechi; ea renunţă, în secolul nostru de libertate, la mijloacele tiranice; ea nu voeşte să se impună — ea are nevoie, mare nevoie de stimă... Stimă — iată ce doreşte arta română.

A venit, crez şi eu, momentul, în fine, ca românii noştri să arate că pot avea stimă pentru artă, precum totdeauna au arătat că au artă pentru stimă.

Să fim români! să nu uităm deci niciodată a cânta, fiind vorba de arta română: *verde, verde şi iar verde....* chiar când e vânăt!

★

De două ori am avut imprudenţa să vizitez saloanele artiştilor în viaţă, fără să mă pricep, după cum mi-au afirmat dânşii, cătuşi de puţin la artă. Dar imprudenţa mea nu s'a mărginit numai la atâta: am mers mai departe — mi-am spus părerea, neautorizată, asupra unor opere pe care nu le ştiam gusta.

De exemplu, mie mi se pare straniu lucru să văz o capră verde şi o orfană albastră. Eil n'aveam dreptate, mă grăbesc a

www.dacoromanica.ro

mărturisi. Sunt capre şi mai verzi şi martire şi mai albastre decât acele pe care le-am admirat anii trecuţi. Afară de asta, precum am aflat acum în urmă, „despre culori" nu se discută. Culorile sunt o simplă închipuire a ochilor noştri; culorile nu există în natura, există numai şi numai în ochii noştri.[1]) Atunci, dacă nu există în natură, pentruce o orfană n'ar fi tot aşa de uşor albastră precum poate fi blondă sau bruna? pentruce o capră să nu poată fi verde, dacă poate fi roaibă?

Am fost apoi răpăcit şi în altă privinţă. Mi se părea cludat cum un gâde, care se afla la patru paşi departe de victimă, o poate apuca cu o mâna sigură de ceafă; fiindca, până atuncea, ştiam că astfel de *tours de force,* numai un copil de ţâţă, şi încă numai în vârstă de trei patru luni, îndrăzneşte sa'ncerce. In adevăr, un copil întinde mâna-i nevinovată să apuce o jucărie sau orice obiect ce-l interesează, situate la o distanţă absurdă.

Până aici, aţi crede că aveam dreptate. Ei bine, nu. După explicaţia artiştilor noştri, am vazut ca eram în mare greşeala: ceeace nu poate face un copil nevinovat, o poate face crudul călău, cu mâna lui aşa de lungă, în cât ar inspira invidie celui mai straşnic casier.

Astăzi sunt pe calea adevărata: explicaţiunile mi-au aratat-o. Hotărît, salonul din anul acesta, dovedeşte ca pictura româna a intrat într'o fază nouă, o fază pe care aţi putea-o numi faza decenţei.

Oricine a iubit pictura fără să o înţeleagă — iubirea n'are nevoie de înţeles — ştie abuzul pe care această artă, când se numeşte mai ales profana, l-a făcut de nuditate. Nüditatea a fost odinioară o boală în artă. Se punea cel mai mare preţ pe un corp gol. Tot fastul decorativ, cum arhitectură, drapare, fundal rustic ş. c. l. rămâneau pe a doua şi a treia treaptă: acela era mare care zugrăvea un corp omenesc gol, gol de tot! Ce lipsă de decenţă!

Apoi pictura sacră, chiar dânsa, aluneca adesea pe calea abuzului: aşa, găseai pe Iob, pe sf. Sebastian şi pe mântuitorul, goi, goi de tot! E drept, însă, că la dânşii carnea era stoarsa de toată zeama păcatelor. Dar totuşi, pictura sacră, deşi re-

1) Ca şi parodiile pentru poezia vremei, notiţele critice ale lui Caragiale atacă tendinţele anti-realiste în pictură.

www.dacoromanica.ro

nunța bucuros mai totdeauna la nuditați, abuza de mâini și de picioare goale. Fiecare sfânt sau sfânta, până și îngerii, care n'au sex, își aratau fără jenă amândoua mâinile și amândoua picioarele.

Ei! Iata progresul nostru!

Noi, chiar nuditați dacă zugrăvim, suntem decenți: mâini și picioare goale nu se vad — știm să le disimulăm, să le acoperim cu discreție. La pictura noastră, poți vedea tot, însă numai până la glesne. Mâini sau picioare goale? Nu ne permite decența. Ba ceva mai mult: nici mâini în mânuși; d'abia, din când în când câte un picior-încalțat.

Afară de asta, e așa de ciudata o mâna! și e asa de curios un picior! Cele cinci degete sunt așa de complexe, și au niște mișcări, încât ar îngreuna priceperea liniilor largi ale corpului și ar întuneca expresia figurii.

Vedeți cât de decenta este femeia care stă goala, culcată pe o sofa, jucându-se cu un mar luminos, care seamăna cu o franzelă și care-i întunecă cu desavârșire mâna dreaptă, pe când cea stângă stă ascunsă sub căpătâi! Dar nu e numai decentă, e și cuminte. Deși are, după toată aparența, o sanătate înfloritoare, deși este în prada unei extreme îndoieli sufletești, daca trebue sau nu să guste, din „mărul oprit" ea n'a uitat să-și acopere picioarele, ca să nu răcească. Hotarît, iata o persoana, care nu o sa aibă indigestie dacă ar mânca cât de multe mere oprite, dar care n'ar îndrăzni niciodată să încerce cura lui Kneipp, deși ar avea nevoie de o cură: foarte tânăra, e manifest amenințată de obezitate.

www.dacoromanica.ro

CÂTEVA PĂRERI

(Fragmente)

Ni se întâmplă adesea să citim o carte, să ascultam o dramă sau să privim o pictură, și, cu toată bunăvoința cu care căutăm emoțiunea binefăcătoare ce o așteptăm dela opera de artă, emoțiunea nu ne poate prinde. Este o lungă epopee sau o povestire extraordinar de îngrijită; este o dramă de un scenariu strict și de un lux de debitare superior; este un tablou colosal de o corectitudine de desen și de un colorit bogat și exact. Totuși, impresia ce ne-o face este cu totul lipsită de puterea sguduitoare, de virtutea emoțională.

Din contra, auzim patru versuri populare, în care prosodia este cu desăvârșire nesocotită, rima imposibilă; vedem o scenă de clowni de o simplicitate cât s'ar putea mai primitivă, ori un cap afumat de sfânt bizantin, care șade bățos între două coloane, și găsim la ele, fără multă osteneală, aceea ce nici epopeea sau povestirea, nici drama, nici tabloul, de care am vorbit mai sus, nu ne-au putut da.

Oare dece? fiindcă, la aceste trei modeste produceri din urmă, expresia materială a îmbrăcat exact o intențiune, și astfel operele acestea sunt viabile; pe câtă vreme la cele trei de mai sus, expresia bogată, aparatul material exterior, a fost goală de intenție; în cazul cel mai bun, intenția a fost prea puțin puternică în raport cu covârșitorul aparat exterior; sufletul, dacă nu de tot nul, a fost prea mic și organismul prea mare, ci între organism și viață trebue să fie absolută potriveală.

Într'o scenă de clowni, a cărei intenție ar fi, de exemplu, o păcăleală puerilă, cei doi artiști întrebuințează salturile lor, vorbele lor, toate mișcările lor, numai și numai întrucât ele stau în legătură necesară cu intenția, cu păcăleala. Orice suprimare a vreuneia din părțile aparatului acestuia exterior ar fi păgubitoare, fiindcă fiecare parte e un organ necesar pentru comunica-

www.dacoromanica.ro

rea intenţiunii, şi prin suprimarea aceea, s'ar trunchia înţelesul.

Pe câtă vreme dintr'o dramă a unui mare poet liric se pot şterge multe şiruri, nu numai fără pagubă, ci chiar poate cu folos. Din scena clownilor nu poţi suprima vreo parte, precum nu poţi ciunti dintr'o fiinţă vie organele absolut necesare vieţii; din drama marelui poet poţi da afară foi întregi, precum dintr'o grămadă de obiecte neînsufleţite poţi separa o parte fără a le strica esenţa.

Intr'o scenă memorabilă a lui Victor Hugo, nobilul hidalgo Silva prinde la fidanţata şi pupila lui, mândra Dona Sol, pe doi cavaleri. Pe toţi sfinţii Castiliei şi Aragonului! Doi! Măcar unul! şi tot era prea mult! Ce face nobilul Silva, batrânul ofensat? Credeţi că trage spada să pedepsească repede pe acei cutezători? Nu! El se gândeşte să-i pedepsească cu mult mai aspru: le citeşte un lung discurs istoric moral, în care face lista cronologică a isprăvilor şi vitejiilor marilor lui strămoşi, ale căror portrete sunt atârnate în salonul unde s'au întâlnit cei doi rivali, regele Carlos şi banditul Hernani.

Aceştia stau în picioare împreună cu femeia vinovată, şi ascultă... şi ascultă; câteodată unul din ei cutează să faca o mică întrerupere, să zică şi el măcar o vorbă de scuză — numaidecât asprul Silva exclamă: „Taci!—nu mă'ntrerupe!" şi-şi urmează mai departe pomelnicul.

Dar e Victor Hugo? Da. Dar versurile sunt admirabile? Fără'ndoială. Insă ce are afface? Victor Hugo e un mare poet liric, un cugetător şi mai mare, şi versurile lui sunt minunate. Asta nu împiedică drama lui să fie lipsită de viaţa pe care scena clownilor o are. Acea scenă trăieşte, iar *Hernani* nu; şi anume fiindcă acea scenă nu poate fi trunchiată fără pagubă, iar din *Hernani* poţi tăia, ba chiar cu folos, şi pentru dramă şi mai ales pentru auditorul priceput, patru din cinci părţi şi, *Hernani* tot *Hernani* rămâne.

Cât n'ar câştiga, de exemplu, dignitatea nobilului hidalgo, dacă dânsul ar avea buna inspiraţie să renunţe la academicul discurs, care prelungeşte din cale afară o situaţie atât de penibilă şi de umilitoare, şi pentru el, şi pentru nobilii castilani din pereţi, şi pentru publicul din sală!?

Cu cât mai mult spune el, în supărarea lui, şi tot spune, cu atât noi înţelegem mai puţin; fiindcă noi nu înţelegem o operă de artă din mult, ci din ceva, înţelegem un ce dintr'un

www.dacoromanica.ro

cum. Astfel, putem dela sunete căpăta impresia luminii de lună. Cine iubeşte muzica, şi e deprins să o înţeleagă, are să vaza desigur lumină la atingerea lui *sol diez* al melodiei după cele patru tacte introductive ale celebrei sonate.

Când Othello turbă de închipuita trădare şi se plimbă de colo până colo, ca o fiară nebună, mai are vreme sa ţie discursuri?

Închipuiţi-vi-l pe „stupidul turc" venind în faţa scenii, luând o poză demnă şi începând să ne debiteze o tiradă în care sa enumere mai întâi toate suferinţele sufletului său şi apoi toate torturile imaginabile cu care proiecteaza să pedepsească pe nenorocita Desdemona! Toate comparaţiile între starea sufletului sau cu torturile Tartarului, toate blestemele retorice, toate ameninţarile de lux poetic, ne-ar face să dăm din umeri şi să zicem:

„Maurul acesta nu e gelos ca un maur ce se respectă, e numai un lăudaros oriental!"

Şi din momentul acela, n'am mai purta deloc grijă de soarta năpastuitei veneţiene.

Caci, din doua una: ori e în adevăr gelos până la cumplita crimă, şi atunci n'are vreme să mai ţină discursuri şi, mai cu seama kilometrice, şi încă în versuri distilate; ori, dacă le ţine, şi-a scos tot focul dela inima, şi n'are sa se mai potrivească, la urmă, crima deloc. Prin urmare ori crimă fără discurs, ori discurs fara crima.

Othello, deşi „turc stupid", o ştie bine aceasta şi, fiindcă lui crima îi trebue, renunţa la discurs, şi foarte cuminte face.

O vorba numai, o vorbă, al cărei miez este mai substanţial, decât ar putea fi conţinutul a o sută de versuri alambicate: „*Cum* sa-i omor?" Atâta numai poate scoate din gâtlejul înnecat de turbare: „*Cum?*" Şi din aceasta scurtă întrebare noi vedem limpede ce tragică soartă îi aşteaptă şi pe ea şi pe el.

Da, zic unii, dar stilul francezului e unul şi al englezului altul.

Iata greşala mare: a confunda stilul cu maniera. Între stil şi maniera este aceeaşi deosebire ca între organismul necesar al fiinţei vii şi structura voită a lucrului artificial

★

Iată două piese de teatru, două tragedii. In amândouă avem aproape aceeaşi fabula: doi fraţi — unul bun, blând, prostuţ,

www.dacoromanica.ro

onest, devotat tatalui și fratelui; celalt, rău, fățarnic, invidios, intrigant, urând de moarte și pe tată-său și pe frate-său. Cel rău profita de buna credință a naivului batrân, țese o intrigă infernala și pierde pe cel mai mic în ochii tatălui.

Intr'una din piese, oropsitul, victima persecutată, o ia razna în lume și fuge în pădure, unde trăiește într'o vizuină ca un pustnic nebun. In cealalta, oropsitul, disperat, își ia lumea în cap și se face tâlhar de codru. Și într'una și într'alta, tatăl lesne crezător cade la rându-i victima mișelului intrigant.

Ia să vedem acuma ce fac cu aceasta fabulă doi artiști deosebiți.

Unul ne aruncă înainte persoanele fabulei și le dă drumul sa faca orice vor voi ele, cum le-o tăia capul și cum le-o îndemna inima: *să facă* în fine tot *ce* sunt în stare să facă.

Celălalt ne prezintă persoanele dându-le misiunea imperativă de a ne *spune cum* sunt ele.

Primul, odata ce le-a dat drumul persoanelor sale, nu se mai amestecă deloc, nu mai face nicio presiune morală asupră-le. El nu se mai interesează de soarta lor, de succesul sau peirea lor: le lasa 'n voia întâmplarilor, așa cum le-a făcut dumnezeu, să-și împlinească fiecare scrisul ei.

Cel d'al doilea, din contră, e foarte gelos de soarta persoanelor lui: o singura clipa nu le slăbește; se ține pas cu pas de ele. Le ocrotește, le persecuta, le laudă, le critică, le admira, le ajută sa iasa din încurcătură, să răspunză la enigme, să deslege șarade, le recompenseaza și le pedepsește.

Daca, la cel dintâi, doi inși se cearta și cât p'aci sa-și verse sângele, el se da cuminte la o parte, lăsându-i să-și împartă parul cu furca. In cazul analog, cel d'al doilea, după ce că-i pune cu dinadinsul să se certe, apoi tot el se amesteca de-i împacă; ba, ori ajută pe cel mai slab ca să covârșească puterile celui mai tare; ori, daca este mai simpatic acesta, îi mai dă ajutor pe dedesubt ca sa-l sdrobească pe acela cu desăvârșire. In fine, bietele persoane, bune rele, cum ar fi, în loc sa *facă* necontenit ce i-ar îndemna firea lor, sunt osândite să *spună* mereu aceea ce le suflă autorul. S'ar putea zice că persoanele acelea, dacă în adevăr ar exista, și-au gasit beleaua cu introducătorul lor în fața lumii.

Intr'un cuvânt, la persoanele celui dintâi artist, avem o continuă confirmare a vieței; iar la ale celui d'al doilea un

www.dacoromanica.ro

torent continuu de afirmări exterioare, fără vreo confirmare interioară.

Oricine, credem, a înțeles că am vorbit despre Glocester cu fii săi și despre bătrânul Moor cu Franz și Carol.

Vorbeam de stil și manieră. Iată — la cei dintâi e stil, la cei din urmă, manieră.

★

Cine înțelege ce este arta, orice i-ar spune așa numitele sentințe fără apel ale opiniei publice, nu se va putea un moment amăgi asupra deosebirii fundamentale dintre stil și manieră.

Să încerc a ilustra această propoziție.

Vedeți colo pe câmp, în revărsatul zorilor, o umbră ce nușie... Este un om... poartă la subțioară un baston, ori cine știe ce, discret aplecat spre pământ. Vedeți-l... Cu ochiul umbrit de pălărie, țintă 'nainte, caută să apuce o cât mai largă zare. Uitați-vă ce stângaci pășește, cum se furișează de domol și de sfios, cum evită orice pas precipitat, orice sgomot, orice atitudine amenințătoare care ar trăda cumva vreun gând rău.

Dar, la să ne întoarcem privirea în partea astălaltă, între zarzavaturi. Iată o altă apariție. Foarte încruntat, un uriaș cu mâinile întinse în sus, ținând în dreapta un toroipan ridicat. Priviți-l cum stă mândru și țeapăn, hotărît să sdrobească pe oricine s'ar apropia... Poartă o legătură enormă pe cap și e drapat ca un suveran african în vestminte bătătoare de departe la ochi. Ce grozavă înfățișare!

Ce este acea umbră cenușie din câmpie? Ce este bățul pe care-l ține aplecat la subțioară? Ce este în capul de sub pălăria aplecată bine pe ochi? Bățul e o pușcă și 'năuntru-i moartea sub pălărie e un gând limpede și rău. Umbra aceea stângace și sfioasă este un dibaci și îndrăzneț vânător. Vai de prima victimă pe care o va întâlni! cu cât mai târzie va fi întâlnirea, cu atât mai vrăjmașă și mai socotită lovitura!

Ia să vedem acuma și pe voinicul fioros care pazește zarzavaturile. Ia să avem puțin curaj. Să ne apropiem binișor de el, să vedem ce are să facă... Iată că nu ne face nimica... Ne lasă să-i luăm din mână toroipanul de scaete, ne îngăduе să-i

www.dacoromanica.ro

desbrăcăm de vestmintele lui pompoase, să-i smulgem de pe cap turbanul de paradă... Acum l-am despuiat de tot. Ce am aflat oare dedesubtul groaznicului aparat? — O cruce de prăjină cu braţele 'ntinse, legate cu un crâmpei de funie de tei, purtând în vârf drept cap o veche oală spartă... Era un popondeţ![1])

Ce agiamii trebue să fie păsărelele ca, de veacuri după veacuri, să se mai sperie de aceeaşi oală spartă, de aceeaşi cruce de prăjină, de acelaş primitiv artificiu!

Exact acelaş lucru se petrece în artă.

Ce agiamiu trebue să fie spectatorul sau cititorul care nu ştie să caute ce se ascunde sub aparatul exterior al unei opere de artă, şi care cască gura cu bună credinţă în faţa unui torent de afirmări fără o picătură de confirmare — confundând astfel maniera cu stilul!

★

Un tânăr de umilă extracţiune, vagabond muritor de foame, om de un temperament exaltat, şi de un spirit de tot excentric, dar o inimă excelentă în fond, se înamorează din vedere, la o procesiune regală, de regina — nu de regina nu ştiu care... de regina Spaniei! Nebunul are curaj să înfrunte sentinelele, să sară noaptea zidurile parcului regal ca să depună, pe banca unde stă deobicei regina, bucheţele de nişte flori care a aflat el că-i plac cu deosebire strălucitei adorate. E un amor smintit, mortal!

Nebunul are noroc să ajungă, printr'o intrigă de curte, aproape de strălucita adorată, să devie prim-ministru al unui rege care veşnic lipseşte de lângă regină, umblând la vânătoare Ce face înamoratul nostru?

Credeţi că-şi dă măcar osteneala să aibă o întrevedere mai de aproape cu femeea, care e foarte dispusă să nu-l trateze cu prea multă răceală? Aşi! Lasă amorul pe altădată şi se apucă cu dinadinsul să stârpească abuzurile celorlalţi miniştri. Într'o şedinţă solemnă, prinzându-i cum se ceartă la împărţeala jafurilor din averea regatului, le face o grandioasă morală patriotică, maltratându-i vreo douăsute cincizeci de versuri. Precum declama când l-am văzut întâia oară că are să moară penru regina, aşa declamă acuma, că nu se lasă nici

1) Sperietoare.

www.dacoromanica.ro

mort până nu va regenera finanțele compromise și administrația corupta ale Spaniei.

A înțeles cititorul, că vorbim de „*ce pauvre ver de terre amoureux d'une étoile*",[1]) celebrul lacheu al lui Don Salluste, mirificul Ruy-Blas,[2]), care, ministru atotputernic, în loc să bage 'n fundul pamântului de viu pe înfiamul intrigant, cum îi era mai ușor decât a se șterge la nas, i se dă acestuia legat de mâini și de picioare, numai și numai de hatârul autorului!

Poftim acum dece s'apucă eroul nostru! Când era lihnit vagabondul, sarea zidurile castelului sfâșiindu-și în țepele de fier carnea slabă de foame și primejduindu-și de mii de ori o viața pacatoasă, numai ca să aducă iubitei lui floricele. Acum, e ministru magnific, și numai o ușă secretă îl desparte de femeia adorată, și totuși nu vrea s'o deschiză, fiind ocupat să dea consiliului de miniștri flori de retorică.

★

A! sfânta retorică!

Cu multa pietate mi-aduc aminte de savantul *Cours français de Rhetorique,*[3]) prima țâța dela care am subt laptele științei literare.

Minunata carte! și ce bucurie mi-a facut să aflu că principiile și metoda bătrânului meu curs francez, în a nu mai știu a câtea ediție, și, de astădata, în limba noastra maternă, hrănește și azi, tot așa de bine ca pe vremuri, inteligențele tinerelor generațiuni dela noi, care-și închină viața lor frumoaselor litere.

Din acest curs bătrân, dar totdeauna verde, al carui imperiu nu i-l poate uzurpa nicio inovație, am învațat și învățăm nenumăratele feluri de stiluri — stilul... clar, concis, pompos, ușor, mareț, simplu, sublim, patetic, larg, ornamentat, chiar înflorit și alte multe. Tot dintr'însul am învațat ce sunt figurile sau tropii, cum se chiamă luarea totului drept parte și a parții drept totul, a omului drept locu-i, a locului drept omul ș.c.l., în fine în toate subtilele deosebiri formale între sutele și miile de feluri a se exprima ale omului.

---

1) Această biată râma, care iubește o stea.
2) Eroul unei drame de Victor Hugo.
3) Curs francez de retorică.

www.dacoromanica.ro

Toate stilurile le putem învăța din savantul meu curs francez, afară numai de unul singur, dar poate ca de acesta nu simt încă nevoie tinerele noastre generațiuni de literați.

Era o excelentă școală de croitorie cursul meu cu deviza clasică *le style c'est l'homme*[1]), unde am învațat să croesc fel de fel de haine, să le cos, sa le brodez, la nevoie să le cârpesc, să le repar și să le scot petele; dar unde niciodată n'am aflat anume pentru uzul practic ale cui sunt acele minunate și deosebite vestimente; și, necunoscând mușteriul se 'nțelege că n'am învațat nici cum se ia măsură. Am învățat croitoria fără a mă gândi o clipă că este o artă al cărei scop ar fi să îmbrace trupul cuiva.

Așa, când am ajuns și eu calfa și am voit sa lucrez pe seama mea, când mi-a venit și mie un mușteriu, o idee, să-mi ceară o haină ca să se poată prezenta în lume, am pus mâna aiurit în grămada de vestminte, și am trântit în capul blond și buclat al unui copilaș de prințesă o mantie largă de pelerin nespălat, în spinarea unui arlechin[2]) șui o largă purpură imperială, iar pe umerii mândri ai unui tânăr Cezar, o cazaca pestrița de paiață cocoșată.

Și le-am dat drumul în lume așa, și lumea, care judecă pe oameni dupa vestminte, cum spune înțeleptul Nasr-ed-din-Hogia, a dat de pomană copilașului prințesii, s'a prosternat înaintea arlechinului, iar pe tânărul meu Cezar l-a fluierat și huiduit!

Ce succes!... De ce?

Fiindca un singur stil a fost uitat savantul meu curs francez să mă 'nvețe, unul singur — stilul potrivit, tocmai acela care-mi trebuia, singurul care se poate numi stil.

Nu e decât unul.

Nu știu cine a zis odată în glumă că e foarte ușor lucru să faci o statuă. Nu-ți trebue decât o stană de piatră; în sânul ei, tocmai în mijloc, stă închis un Apollo, ca un miez viu care așteaptă să crape coaja lemnoasă. Ei! n'ai decât să o spargi tu și să dai drumul captivului... Iei o daltă și un ciocan și scobești la o parte, încet-încet, țandără cu țandără, învelitoarea de prisos, și Apollo apare victorios și strălucitor. Bagă numai bine de seamă să nu-ți scape dalta și să atingi miezul.

Acum, poți să scoți pe Apollo păzind turmele și luminând pe

1) Stilul e omul.

2) Personaj din „Comedia del Arte" reprezentând pe amantul cinic.

www.dacoromanica.ro

ciobanii primitivi ai Tesaliei, conducându-şi carul, învingând şaipele ori cântând pe lira cu şapte coarde după jertfirea cutezătorului satir; poţi să scoţi deci un Apollo simplu, maiestos, fulgerător sau sublim — asta e chestie de stil.

— Dar bine, zic eu, care am învăţat pe de rost cursul de retorică; eu ştiu în câte feluri poate să mi se arate fiul Latonei, stilurile toate le cunosc, decât numai un lucru nu ştiu: cum să-i fac statua.

— Dacă nu ştii, du-te de'nvaţă, îmi răspunde glumeţul meu, şi vei vedea (dacă vei fi fost chemat să poţi învăţa) că nu-ţi trebue deloc să cunoşti toate stilurile ; îţi trebue să cunoşti numai un stil — stilul potrivit, care le începe pe toate spre a se putea potrivi, după nevoie, la orice intenţiune.

Aşa că aceea ce cursul francez îmi spunea că erau deosebite stiluri, nu erau decât variaţia de atribute ale unuia şi aceluiaş stil, atribute care trebuesc ţinute în dulap închise, şi îmbrăcate numai la nevoie. Nenorocire aceluia ce va greşi haina; acela va păţi ce am păţit eu când le-am dat drumul în lume prinţişorului, arlechinului şi Cezarului schimonosiţi.

★

Mişcarile lumii imprimă şi sufletului nostru mişcări corespunzătoare, şi, între aceste două serii de mişcări, raporturile trebuesc să fie de un chip totdeauna constant ; fără de aceasta, echilibrul nestabil, de care am vorbit, nu s'ar mai putea menţine, iar înţelesul nostru, prin urmare, ar deveni imposibil.

Când ne aflăm în faţa unei lucrări de artă, fenomenul mişcării noastre sufleteşti se îndoieşte. Sufletul nostru este solicitat la o îndoită legănare şi, deci, cu atât mai necesar devine echilibrul nestabil, cu atât păstrarea chipului constant de raporturi mai indispensabilă.

Pe complexa claviatură a unei imense orge, un titan maestru-organist lucrează, fără un moment de repaus, un preludiu haotic fără soluţiune. Toate tonurile majore şi minore, toate modulările posibile şi imposibile, care n'au secret pentru dânsul, le perindează pe simţitoarele clape, şi toate după nişte fatale legi, pe care el nu le poate călca niciodată, dacă nu voleşte să spargă minunatul instrument. In acel preludiu, el îşi cântă sieşi, se'nţelege şi se place pe sineşi.

Dar iată că un mititel gnom se furişează sub coatele

www.dacoromanica.ro

maestrului. Printre degetele titanului, care toate joacă de colo până colo pe complexa claviatură, mititelul își vâră și el mâinile: nemerește deschizăturile și atingând și el cu dibăcie clapele, fără să supere câtuși de puțin, în fuga jocului, degetele marelui maestru, suprapune seriei de acorduri ale preludiului haotic o melodie care, fiindcă e rezultanta acestuia, se potrivește cu acesta, e realizarea lui posibilă și rațională.

Ce cuminte, ce dibaci, ce înzestrat și meșter mai ales trebue să fie gnomul pentru ca să poată face fără greș un așa minunat *tour de force!*

Ei! sufletul meu e orga misterioasă; titanul, care preludează fără un moment de repaus până ce orga pierde puterea de a mai scoate măcar o notă, este lumea; iar gnomul ești tu, tu poetul, tu artistul.

Ia seama bine, gnomule! Ia seama bine la tonul precis, la înțelesul adânc, la ritmul susținut al preludiului titanic, și improvizează-ți în consecință melodia clară. Mai ales, ferește-te nu cumva să atingi degetele foarte simțitoare ale marelui tău acompaniator, care, necăjit că i-ai deranjat lucrarea proprie, s'ar răzbuna pe tine făcându-ți cântarea ta, printr'un magistral acord ținut, monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Te povățuiesc, dacă ești agiamiu, nu-ți încurca mâinile pe o claviatură așa de sensibilă, printre degetele unui așa de statornic și absolut maestru.

Când din sufletul meu, care e legănat veșnic de mișcarea lumii, tu, poet sau artist, voiești să scoți un acord nou, nu trebue să uiți că eu nu te pot asculta, te arunc departe sau fug departe de tine, dacă te'ncerci la ce nu poți bine, dacă mă silești să-mi stric echilibrul nestabil și astfel să-mi poticnesc înțelesul.

Care va să zică, gnomule, dacă asta ți-ese datul tău; dacă tu, improvizatorul, ești legat de acompaniatorul cel mare, cu care sufletul meu are legături înainte de sosirea ta sub coatele lui, atunci improvizația ta melodică este în esența ei roaba acompaniamentului. Numai inventivitatea melodică este a ta; liber ești să-ți alegi tonul, acordul și momentul când să intri și tu cu mâinile tale pe claviatură; liber ești să construești, pe seria eternă de acorduri ale preludiului, infinite jocuri, după generozitatea și temperamentul fanteziei tale; toate însă trebuesc să nu lasă din ritmul lui. Aminteri, fie cât de torturată ca structură,

www.dacoromanica.ro

cât de variată ca forme, cât de bogată ca întorsaturi, cântarea ta va fi monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Când, în valurile de acorduri pe un ton, lente și solemne, ale preludiului, tu vei nemeri alt ton și vei precipita mersul melodiei tale; sau când, pe o cascadă precipitată a lui, vei voi să te oprești ca să faci o fioritură *ad libitum* [1]), vei fi un gnom prost, care nu poate fi ascultat decât în bătae de joc, și care merita luat de ceafă și aruncat cu dispreț departe pentru îndrăzneala și prostia lui, — fiindcă a avut neomenia să intervie cu un *charivari*, în sublimul preludiu.

Acea dibacie de a-ți strecura cu o potrivită mișcare, în mersul preludiului etern, potrivita ta invenție melodica de câteva tacte, acea virtuositate, este aceea ce numim stilul.

Un autor ne povestește istoria a doi prieteni, frați de cruce, care se ceartă, se dușmănesc, se bat și se omoră pentru — o femeie, se 'nțelege.

E o veche poveste; nu face nimica însă: dacă povestitorul va fi un artist, o vom asculta încă odată cu plăcere, precum ascultăm totdeauna un cântec din copilărie numai să fie bine executat — lucrurile frumoase nu se'nvechesc niciodată.

Sa vedem.

Artistul ne arată mai întâi ce legături strânse erau încă din școala primară, între cei doi prieteni, Petru și Paul; cum niciodată nu s'a desmințit devotamentul și stima unuia pentru altul; cum unul a scăpat dela moarte pe altul cu primejdia vieții sale proprii s.c.l.... Dar iată că Petru, care iubește foarte gelos pe o femeie, Tincuța, începe a avea banuieli în privința lui Paul.

Femeia e o femeie ca toate femeile cuminți: ea nu e nebuna sa lupte a risipi bănuielile lui; ba, prin zâmbete cu două înțelesuri, prin protestații intenționat stângace, prin lacrimi ostentativ picurate, hrănește sistematic acele bănuieli. Femeia își cunoaște bine arta: un bărbat, cu cât teme și bănuește, cu atât e mai ușor de stăpânit. Ea știe că un prieten bun al bărbatului care o iubește este totdeauna o mare primejdie pentru imperiul ei: o ruptură între cei doi prieteni, îndepărtarea importunului, este un triumf neapărat pentru politica femeii, politică de pașnica și neturburată stăpânire. Pentru a ajunge la acest triumf, femeia are un arsenal întreg de arme; le poate rupe fără succes pe toate, afară de una, una surpemă, dar absolut sigură.

1) După plac.

www.dacoromanica.ro

Tincuța începe să vorbească cu Petru numai și numai de Paul: Paul în sus, Paul în jos; Paul e drăguț, glumeț, spiritual, nostim, *charmant*. Petre cam începe să țâfnească. Dar iată, intră Paul: Tincuța nu poate stăpâni un strigăt și o mișcare de mulțumire. Cu toate că Paul e foarte grabit, ea nu-i dă voie să plece: trebue neapărat să dejuneze cu ei. La dejun Petru cearta slugile, cât p'aci să dea cu farfuria în cap jupânesei, pe când Tincuța și Paul râd și povestesc fel de fel de nimicuri. Seara, la masă, ea regretă că nu l-a poftit și pe Paul. N'are poftă de mâncare și stă pe gânduri cu privirile pierdute; bate toba repede cu degetele pe masă; oftează; se scoală; e nervoasă; plânge tam-nisam fără să poată spune dece. Apoi se culcă, și adoarme sughițând. In fine, un cortej întreg de simptome alarmante Peste noapte, se svârcolește sub opresiunea unui vis urît; geme, dă un țipat, și Petru aude clar, printre dinții ei care scrâșnesc, un nume!... Grozav!... „Ah! Paul!".

Soarta lui Paul e hotărîtă acuma. Petru a mai avut cu amicul său oareçare mici împunsături; de astă dată, ruptura trebue făcută cu toată pompa. Se 'ntâlnesc. Petru, foarte 'ncruntat, îl invită ca după vechiul lor obicei, să bea o bere împreună într'un colț discret, pentrucă are „să-i spună ceva"... Acuzări categorice și violente de o parte... protestari de nevinovație de alta; și, vorba înfierbântându-se;

„Mișelule! Trădătorule!... pentru femeia mea...

— Neghiobule! pentru o...".

Atunci Petru se scoala drept în picioare, ia halba în mâna, o ridică d'asupra frunții vechiului său prieten și... Câteva punte...

Și?... și?... zic eu în culmea neliniștii.

„Trebue să spunem (urmează autorul) că Petru era una din acele naturi pasionate care poartă în adâncul sufletului lor mai multe motive de turburare decât le poate da lumea de afară: ele sunt ca marea. Priviți-o sub cerul senin, sub pâcla apăsătoare a ecuatorului, când nicio suflare cât de ușoară nu adie d'asupră-i, priviți-o cum începe-a fierbe; clocotește, se umfla, se ridică uriașă; se sbate, se smacină, tot mai tare și mai tare, tot mai iute și mai iute vasta anarhie a talazurilor peste talazuri! Am omorît zeii! e mort Neptun[1]) n'are cine să le mai înțeleneasca

1) Zeul marilor în mitologia greco-romană

www.dacoromanica.ro

cu o singură 'nfruntare, cu un singur semn. Uitați-vă ce sbucium satanic din chiar senin! ascultați mugetul acesta sgudnitor de ceruri! Corăbier, nu-ți mai pierde vremea, atât de prețioasă pentru mântuirea sufletului tău! lasă sforile velelor și închină-te; adâncul te chiamă nerăbdător! Uraganul năprasnic e în culme! Cine? cine l-a pornit cu așa grozave porunci? Marea însăși. Ea se chinue din propriul și profundul ei neastâmpăr. Iată sufletul omului pasionat..."

— Ce frumos stil! ce minunat! zici d-ta. Iată un model de stil, pompos, grandios, sublim.

— Mărturisesc, răspund eu, că n'am prea citit demult un curs de retorică. Poate că în retorica d-tale oficială așa lucru să se numească stil sublim; să-mi dai însă voie să-l numesc, cu tot respectul pentru d-ta...

— Cum?

— Stilul prost.

— Ce? Dar ăsta este stilul tutulor poeților celebri ca Victor Hugo, Schiller, Lamartine, Bolintineanu..

— Poate fi și al lui sfântul Ion-Gură-de-Aur, tot cum zic eu rămâne.

— Dar dece? nu'nțeleg.

— Tocmai fiindcă nu'nțelegi.. Dumneata ai uitat se vede că, pe câtă vreme noi am privit împreună panorama mirifică a mării numai de hatârul unei uzate și banale comparațiuni, ai uitat că, departe de acel impunător spectacol, într'un colț discret de berărie, amicul nostru Petru stă cu halba ridicată d'asupra frunții închipuitului său rival. Dumneata nu bagi de seamă, pentrucă ești distrat, că cei doi vechi prieteni sunt osândiți să mai stea mult în aceeași atitudine, ca grupul lui Canova [1], Teseu răpunând pe Minotaur, fiindcă autorul mai are încă vreo treizeci de pagini de digresiuni, care se numesc, în critica modernă, *analiză psichologică*

— Dar atunci, vrei să reduci novela la proporțiile unui simplu fapt-divers de ziar, și romanul la forma strictă a unui raport de agent polițienesc.

— Ba nicidecum; dar plimbă-mă pe mare la vreme și cu socoteală. Toate priveliștile mării și toată banala d-tale ingeniositate de a-mi compara chinul sufletului omenesc cu al tala-

1) Sculptor italian (1757—1822).

www.dacoromanica.ro

zurilor îți sunt gratuite și mie chiar nule. Eu voiu s'auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul... Mă smulgi de lângă el printr'un marafet uzat; îmi oprești brutal o mișcare pornită; mă plimbi pe la ecuator pornind artificial o alta mișcare de un ritm disparat, și, pe când eu port grijă de soarta lui Paul, înghețat într'un colț strâmt, d-ta cauți a mă face să plâng soarta unui corăbier pierdut în pustiul talazurilor. Dar ce sunt eu? Ce e capul meu, să te joci cu el ca un copil cu o minge, pe care o bate fără socoteală de toți pereții, lovind-o când cu mâna când cu piciorul? Auzi d-ta! pentru ca să-ți numesc sublim stilul, d-ta să'ncerci a mă face să iau o halbă drept sabia lui Damocles, și o berărie drept Labirintul, să confund pe Petru cu Teseu și pe Paul cu Minotaurul!

Ei, nu! stilul care vrea să mă prostească astfel nu-l pot numi sublim; îl numesc altfel.

www.dacoromanica.ro

POLITICĂ ŞI LITERATURĂ[1]

I

Frate Vlahuţă,

In vremea asta aşa de tulbure, de acră şi lipsită de orice credinţă, rostul literaţilor ar fi, cred eu, s'o limpezească, s'o îndulcească şi să-i inspire un pic de credinţă.

Să-mi dai voie să las la o parte, „seninătatea şi mândria poetului"; de acelea trebue să-i pese lui, nu mie; pe mine mă intereseaza numai arta lui. Asemenea, tot cu voia ta am să las la o parte şi „sinceritatea, iluziile, inima curată şi deplin încrezătoare", care caracterizează pe un tânăr agiamiu, fie şi poet, iar nu pe un spirit superior, pe un poet matur, şi să mă ocup de întrebarea fundamentală: Pierde un poet, ca poet, amestecându-se în luptele politice?

Voi răspunde mai jos, la aceasta... Deocamdată trebue să ţi deaunţ o slăbiciune a mea, afară de cele multe pe care mi le ierţi de atâta vreme, ca bun prieten... De nimica nu mi-a fost frică în viaţa mea ca de pierderea memoriei. De câte ori mă închin seara la culcare, între altele, rog pe dumnezeu să-mi ia şi viaţa când o fi să-mi ia memoria. Deaceea, după ce sting lumânarea şi închid ochii, nu adorm până nu mă supun la un examen: Să-mi amintesc cât mai repede şi mai exact nişte locuri, nişte împrejurări şi nişte nume cu care m'am întâlnit cândva în viaţă — şi m'am întâlnit cu destule, şi bune şi rele. Ce nu-mi

1) Aceste fragmente din discuţia angajată de Caragiale şi Vlahuţă pe tema raporturilor între politică şi literatură, ilustrează pe de o parte convingerea lui Caragiale ca nu poate exista „artă pură", că politica nu are ce dăuna literaturii, că, dimpotrivă, îi sporeşte valoarea.

www.dacoromanica.ro

prea place, dela o vreme, e că despre cele mai depărtate examenul e mult mai uşor decât despre cele mai apropiate.

Aşa, primind alaltăieri frumoasa şi interesanta-ţi scrisoare, mi-a ajutat dumnezeu sa trec un examen foarte mulţumitor. Imediat ce am citit-o m'am gândit: Tot despre întrebarea pe care mi-o pune Vlahuţa, eu ştiu sigur ca am citit undeva ceva; era foarte important, caci mi-a ramas până acum în minte... Nu încape îndoială — am citit; dar *unde* şi *ce* anume? Era vorba tot de „poezie şi politică"... Unde?... Unde?...

Am început să intru la griji, mai cu seamă ca era un lucru de demult de tot... S'a dus memoria, şi daca m'o fi ascultat dumnezeu, s'a dus şi viaţa!...

Dar nu voi încă să mor, nu pot — am un contract cu „Universul", şi, afară de asta, îmi trebue ragaz, sa raspund lui Vlahuţă... Fie-ţi milă, doamne, de robul tău!...

Cu nespusă emoţie m'am dat jos din culcuş şi m'am dus drept la un raft, de unde am scos o carte veche... Acolo era! Slavă domnului!... Vezi numa:

„...Să ne ferim de a susţine, cu literaţii contimporani, că politica e poezia, sau că politica este un câmp priincios deschis poeţilor. Englezul Thomson, a scris o excelenta poemă asupra anotimpilor; în schimb, poema lui despre libertate e lipsită de orice valoare; asta, nu fiindcă i-a lipsit poetului poezia, ci fiindcă subiectul era lipsit de poezie.

„De îndata ce poetul vrea să exercite o influenţa politică, trebue să se dea unui partid; şi de îndată ce face asta, e pierdut ca poet: Işi poate lua ziua bună dela independenţa sa, dela sinceritatea vederilor sale; să-şi traga numaidecât până peste urechi căciula nerozíei şi oarbei uri.

„Ca om şi cetăţean, poetul, firește, are să-şi iubească patria dar patria acţiunii lui şi a facultaţilor lui poetice va fi situata în bun, nobil şi frumos, şi astea nu sunt apanagiul nici al unei provincii, nici al unui stat în particular; de oriunde le găseşte, poetul le ia şi le preface în opere. In asta, el seamăna cu vulturul care pluteşte sus cu privirea libera; puţin îi pasa daca iepurele asupra căruia vrea să s'abata alearga în Prusia sau în Saxonia.

„Şi ce înseamnă vorbele astea: A-şi iubi patria?... A lucra ca patriot?... Dacă un poet şi-a închinat viaţa la combaterea prejudecăţilor funeste, la gonirea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului naţiunii sale, la curăţirea gustului ei, inspirându-i sen-

www.dacoromanica.ro

timentele și ideile cele nobile, — ce să facă mai mult? Cum să fie mai patriot?

...puțin îmi pasă de ce scrie pe socoteala mea. Cu toate astea, câte ceva tot îmi ajunge la urechi, și știu că toată munca mea, cu toate oboselile mele, este neînsemnată pentru ochii unor persoane, și asta numai și numai că nu m'am plecat a mă amesteca în luptele partidelor politice. Ca să le plac oamenilor acelora, aș fi trebuit să devin membru al vreunui club de jacobini, să predic omorul și vărsarea de sânge... Dar să nu mai vorbim despre acest neplăcut subiect, ca să nu-mi pierd rațiunea combătând ceeace e nerațional.

„Dacă ne luăm seama bine, omul politic va absorbi pe poet... A trăi în mijlocul frecărilor și excitărilor zilnice, asta este incompatibil cu natura delicată a unui poet... S'ar isprăvi cu cântările lui..."

Așa e că sunt frumoase aceste cuvinte, și că aveam tot dreptul să nu le fi uitat? Și totuși... cu tot respectul ce-l datorăm lui Goethe și cu toată dragostea ce-ți datoresc ție, să mă ierți a fi de altă părere... Ia, să vedem...

Pentruce adică să se depărteze un artist, un poet, până într'atâta de patimile care mișcă lumea și vremea lui?... Pentruce să stea departe numai ca simplu spectator olimpian la frământarea societății lui?... Pentruce, ca un zeu, care privește cu despreț la muritori, să nu se coboare a lua parte la necazurile lor de toate zilele?... Doar, poate, numai spre a păstra potrivita distanță care-i trebue pentru a se bucura de totalitatea spectacolului pentru a putea prinde absolut obiectiv înțelesul statornic al veșniciei mișcări — ca un aparat de fotografie instantanee, ce trebue potrivit la focarul exact al lentilei !...

Dar chiar să presupunem că e justificată această nepăsare a poetului, față cu amănuntele „meschine și triviale" ale vremii și lumii lui, ia, să vedem: Pe toți poeții i-a putut împuțina, ca poeți, amestecul lor în luptele politice?

Eu cred că nu; ba, dimpotrivă, căci putem găsi exemple din care se arată clar că sbuciumul luptelor politice a ajutat mult pe unii poeți, ca poeți. Că le-o fi fost asta spre fericirea lor particulară, nu am să întreb; de asta, încă odată, lor să le pese; mie nu-mi pasă deloc... Aducând în lupta politică numai pornirea

www.dacoromanica.ro

temperamentului lor dârz, oarba sinceritate a patimii, firește că nu puteau birui pe un teren unde judecata limpede și socoteala rece trebuesc să biruiască; ia, să vedem însă, cât au folosit ca poeți tocmai din cauza neliniștii și nefericirii lor...

Desgustul, scrâșneala acestor „biruiți" au fost izvorul atâtor minunate opere... Indignarea, a zis unul, face versul, și... proza, adaug eu.

Din desgustul și scrâșneala aceea pentru ticăloșiile vremii lui, în care s'a fost tăvălit, a ieșit evocarea strălucită a trecutului, spre luminarea viitorului.

Dante a fost un pasionat nebun de politică... răzvrătitor; amestecat în oribilele razboaie ale anarhiei italiene; bătut; fugar din cetatea lui prin munți și câmpii; gonit din „ingrata" lui patrie, pe care ajunge s'o blesteme; oploșit de pomana la vrăjmașii ei! („Ai să vezi numa ce acră ți-e pânea altuia, și ce greu e să sui și să cobori scările lui!") mort și îngropat în pământul... „altuia!"

Ei, și? dac'a pătimit atâtea tăvălindu-se în mocirla vremii și lumii lui, l-a împiedicat asta să lase ce-a lăsat în urmă-i? Ba, dimpotrivă. Fără atâtea necazuri, tăvăleală și îndârjeală, nu lăsa ce-a lăsat spre gloria patriei lui și spre onoarea omenirii.

Am pus, ca să păstrez respectul proporțiilor în fața lui Goethe, pe Dante, pe partizanul florentin, prorocul unității Italiei... Pe altcineva am să-l pun în fața ta.

Afară de amărăciunile pe care i le-au adus lui personal amestecul și tăvălirea în luptele politice, ce pagubă a avut el, ca poet, din frământarea lui de partizan? Eu cred, niciuna; ba zău, înclin mult a crede că dacă nu gusta până la drojdii acele amărăciuni, n'ar fi avut — în (cum zici foarte nemerit) „vremea asta așa de tulbure, așa de acră și fără nicio credință" — viziunea aceea care se numește „Apus de Soare" și care e tot un fel de prorocie, ca și a anarhistului florentin — împlinească-se cât mai degrabă! doar or vedea-o aevea când noi vom visa-o, dormind somnul de veci, măcar nepoții, dacă nu copiii noștri!

Sunt, frate Vlahuță, ca totdeauna al tău vechi

Caragiale

P. S. *Nu crede cumva, după cele de mai sus, că aș fi partizanul artei cu tendință. Nu! să ferească dumnezeu! Am rămas, cum mă știi, partizanul neînduplecat al tendinței cu artă...*

Vale.

www.dacoromanica.ro

II

Frate Vlahuță,

Tu crezi că voi, literații și artiștii, „prin cinstea, prin căldura sincerității, pe care le puneți până și în greșelile voastre", sunteți mai aproape de sufletul tinerimii, și că, de multe ori, din umbra în care trăiți, voi o puteți călăuzi, ș'o călauziți în adevăr, mai mult chiar decât povățuitorii și dascălii ei direcți.

Imi pare rău că nu pot crede ca tine, nu pot zice că așa este, fiindcă din nenorocire, nu e așa, deși așa ar trebui să fie. Știu și eu că tinerimea care, pe băncile universităților, se prepară astăzi a fi mâine clasă dirigentă a nației, ar trebui să-și cultive nu numai inteligența prin înaltele științe, ci și caracterul și sentimentele — ceeace pe românește se spune cu un singur cuvânt: omenia — prin cultivarea frumoaselor litere ș'a artelor nobile... Dela cele dintâi ar învăța să înțeleagă și să deslege problemele vieții publice, la care vor fi chemați mâine; iar dela cele din urmă ar învăța „să-și consacre existența la combaterea prejudecăților funeste, la îndepărtarea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului nației, la curățirea gustului ei, inspirându-i frumoase sentimente și idei nobile".

Da! așa ar trebui să fie, știu și eu. Dar, ia vezi, așa e?

Nu literații, nici artiștii, pot avea la noi vre-o influență asupra tinerimii, ci cu totul altcineva.

Acel alt cineva stăpânește astăzi exclusiv sufletul acestei tinerimi, și nu „prin cinstea și prin căldura sincerității, pe care voi le puneți până și în greșelile voastre", ci prin exaltarea prejudecăților funeste, prin coborîrea gustului, prin avilirea minții, inspirându-i cu metodă rece, de strâmte și josnice sentimente.

Nu! nu voi, literații și artiștii, vă puteți bucura de a fi exercitat vre-o influență asupra tinerimii din vremea noastră; nu. De asta se poate bucura cu prisos altă seamă de oameni.

Mult o să mai meargă așa?... Să sperăm că nu. In orice caz, la vârsta mea, nu mai pot spera să văd și eu fericita prefacere.

Fii sănătos și vesel! Al tău vechi

Caragiale

www.dacoromanica.ro

P. S. Am uitat a-ți spune că vă rămâne, artiștilor și literaților, o bucurie, și nu minimă: inspirați desigur mult interes tineretului feminin. Femeile tinere din clasa noastră mijlocie (acelea se înțelege, care au gustat din roadele învățăturii) au de câtva timp o pronunțată dragoste pentru cultura intelectuală românească...

Dar, iubitul meu prieten, îmi pare rău să-ți spun, asta iar nu cred să țină mult: Cum sboară de vertiginos progresul modern, mâine-poimâine, și femeile vor fi cucerit drepturile politice,[1]) atunci, firește, n'or să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilitățile.

III

Frate Vlahuță,

Mai întâi, eu nu cred că Eminescu, dacă ar mai trăi, „intrând în lupta politică și ajungând mare și puternic", n'ar mai scrie, și ar înceta să fie poetul pe care-l admirăm.

Ba, iartă-mă, cred tocmai contrariul.

Dece să ne amăgim cu un optimism exagerat? Trăim într'o societate unde încă îi trebue cuiva, fără nume de familie ori fără avere, de două ori minte ca să nu treacă de prost; într'o vreme când, fără avere sau nume de familie, i se poate tăgădui talentului, nu numai viitorul, ci și trecutul.

Astfel, sunt convins că succesul politic i-ar folosi mult bietului literat, admirat până ieri numai de un cerc strâmt de intimi; i-ar ridica de pe cap presiunea nimicniciei lui sociale, înălțându-l, dela umila lui josnică treaptă, în vaza lumii. Aceasta i-ar da omului încredere în sine și prin urmare, demnitate, și l-ar ajuta să-și ridice glasul în fața concetățenilor, să devie un poet și mai admirabil, admirat și dincolo de marginile strîmtului cerc de intimi... Într'un cuvânt, talentul literar i-ar fi consacrat de succesul politic, și n'ar mai avea nevoie să aștepte o moarte nenorocită pentru a deveni popular.

1) Este limpede despre ce luptă politică se vorbește aici. Spre deosebire de scrisoarea anterioară, în care Caragiale arată că participarea la lupta politica îl îmbogățește pe scriitor. Aici e vorba de răfuiala dintre partidele „istorice".

www.dacoromanica.ro

Dar să zicem chiar că aș avea îndoiala pe care mi-o presupui tu, „aproape siguranța că poetul, aruncându-se în vâltoarea politică, n'ar mai scrie". Ei! și?

Politica este ca și însurătoarea... Când i-a abătut unui om și vine a-ți spune: „M'am hotărît să mă însor; ce povață-mi dai?" — nu mai sta la gânduri. Una singură are să ți-o primească, dă-i-o și te mântue: „Foarte bine faci să te strângi de pe drumuri!... Să-ți fie într'un ceas bun, cu ajutorul lui dumnezeu!"

Așa și cu politica...

Să presupunem că Eminescu (pe care, dealtminteri, îl știm ce pasionat fanatic era de politică) ar trăi și ar veni să-mi spună așa hotărît cum zici tu:

„Până mai deunăzi stam deoparte și mă uitam cu desgust: dar, încetul cu încetul, desgustul s'a prefăcut în durere, într'o durere ce parcă nu mai încape în versuri încât încep să mă întreb dacă nu e *o datorie* să intru în luptă..."

Ce aș putea să-i spun?... să-l povățuiesc a-și înghiți durerea și a nu încerca ușurarea ce-i pare omului (ca și mie) că și-a găsit-o? Cum, adică? De hatârul meu, pentru a-mi da versuri care să mă amuze pe mine când am vreme de pierdut, să renunțe el la irezistibila-i pornire sufletească, la îndemnul strigător al conștiinței sale revoltate?... Să-i zic: „Nu! tu ești artist; tu ești menit să rabzi durerea și să nu cauți ușurarea ei! Tu ești poet! Daca te lași pornirii tale de cetățean, n'ai să ne mai scrii versuri, și-atunci, noi ce ne facem fără versurile tale? Cu ce ne mai petrecem noi mâine, și cu ce-și mai petrec poimâine moștenitorii noșri? Nu! tu să nu te-amesteci în politică; tu să stai deoparte!"

Ar avea omul atunci tot dreptul să-mi răspundă:

„Bine, domnule, înțeleg până la o vreme să fie talentul meu, de care nu eu sunt vinovat, o defavoare pentru mine; dar să fie și o osândă până la moarte, nu crezi și d-ta că asta ar fi preaprea?... Eu v'am făcut, bune rele, destule versuri, și, știți bine, vi le-am făcut de dăruială... Dacă vă mai trebuesc, faceți-vi-le singuri și mie dați-mi pace... Ce, nu cumva sunt născut robul necesităților dv. de lux, după toane?... Să stau de o parte, ai? Să stau adică jos în gunoi, să mă robesc la umbră pentru dv. și pentru prăsila dv., ca istrionul [1]) grec patricienilor [2]) romani?"

1) Actorul.
2) Aristocraților.

www.dacoromanica.ro

Spune, mă rog, dacă n'ar avea toată dreptatea să mă mustre aşa, când eu l-aş povăţui să stea *de o parte*, cum zici tu, ceeace e mai rău decât *departe*, cum am zis eu; încai stând „departe de înghesuiala şi de învălmăşagul luptei", nu eşti expus să te calce nimeni în picioare degeaba, nici bravii dând înainte, nici laşii dând înapoi; dar de o parte numai?... De! parcă amândoi ştim destul de bine ce se poate întâmpla — destule cărămizi rătăcite ajung... de o parte. De luptă, dacă nu te interesează motivele şi rezultatele ei, poţi sta departe cu „seninătate olimpiană"; de o parte însă, nu sta ca un naiv curios, când expus la primejdii, când acoperit de dispreţ.

In ţara şi vremea noastră, dece să tăgăduim? numai două locuri sunt cu temei serioase ca activitate valabilă: materială, agricultura; intelectuală, politica. Afară de aceste două (nu vorbim firesţe de carierele de stat, scoase afară atât din necesitatea muncii productive cât şi din luptele politice), tot ce se face e decor mai mult ori mai puţin inutil, mai ieftin sau mai costisitor; şi pentru întreţinerea decorului, agricultura dă paralele şi politica le distribue... Şi doar literatura şi arta n'or fi având pretenţia să fie la noi nişte decoruri indispensabile pentru luxul vieţii noastre moderne.

Deaceea, în genere, într'o altă activitate decât agricultura, sau specula capitalului necesar acesteia, sau schimbul productelor ei cu marfa europeană trebuincioasă producătorilor, un om cât de harnic, cu destulă socoteală, va munci o viaţă fără mult folos; iar un tinerel fără prea mult merit, trepădând stăruitor în politică la plug sau la tarabă, se va înavuţi...

In genere, un om de mare valoare în orice activitate intelectuală, alta decât politica, va rămânea toată viaţa neluat în seamă; iar nu om cu mai puţină bătaie de cap, şi cu puţină chibzuială, încet-încet va ajunge să fie la cele mai înalte situaţiuni şi onoruri...

Cât despre literaţi anume... să mai pomenim?... Versurile unui mare poet vor fi după moartea lui recitate de către micii dorobanţi din clasele primare în ediţie purgată; iar principiile şi mendrele unui mititel mare-bărbat de stat, purgate nepurgate, vor fi apărate şi impuse cât va trăi el de dorobanţii cei mari din cazarme.

Şi cum ar putea fi altfel într'o ţară chemată de ieri de-alal-

www.dacoromanica.ro

taieri la luminile europene, şi care încă aproape exclusiv trăieşte din plugărie, în cea mai mare parte primitivă?

Astfel, dacă bietul Eminescu ar trăi şi, abătându-i să nu mai stea nici departe, nici de o parte, ar veni să-mi ceară o povaţă cum ţi'nchipui tu, iată ce i-aş spune din toată inima, fără un moment de ezitare :

Foarte cuminte te-ai gândit, amice! Bine că te-ai convins, în fine, la vârsta matură, de inutilitatea socială a literaturii [1]) Vrei să faci ceva mai serios şi mai demn de un bărbat pentru patria ta, te felicit... Intră în luptă cu toată ardoarea, cu toată încordarea de care eşti capabil!... Lumea este imperiul posibilului... Prin urmare, mergi, fără a te opri să numeri asperităţile şi necurăţeniile drumului! nu-ţi suscita, pentru rele comune vremii trecătoare, scrupuluri de eternă morală! Nu aluneca să compari realul posibil cu idealul etic! Nu uita că o generaţie este un derivat istoric, care a moştenit păcate şi va lăsa păcate de moştenire! Nu despera de îndreptarea relelor materiale şi de cucerirea unei stări mai bune de omenie şi de dreptate! Nu te uita în lături, ci tot înainte, cu ochii ţintă la drapel, mergi fără şovăire cu aceia care-ţi par mai vrednici să ajute progresului patriei !..

Şi dacă... dacă-ţi mai rămâne timp de pierdut, mai poţi scrie şi versuri ori proză, cu condiţie însă ca un moment să nu te distraga, dela ocupaţiile serioase şi utile patriei, acele jucării copilăreşti, acel sport de lux, bun să absoarbă exclusiv doar pe un tânar fecior de bani-gata, care ţine să treacă drept fenix [2]) în cercul familiei şi al musafirilor.

Când, afară în lume, la lumină, sună trâmbiţe de bătălie, să stai să faci în umbra odaiţei tale jocuri de „pacienţă" — asta e treabă de babă surdă, nu de bărbat în putere... Mergi de-ţi fă *„datoria"*, precum foarte potrivit zici.

Dacă vei lupta serios, vei ajunge poate odată să impui societaţii unele din judecăţile tale, care ţie îţi par cinstit folositoare ei. Şi, după ce, ca orice binefăcător semenilor tăi, vei fi trăit bine şi considerat, te vor îngropa pe cheltuiala statului, cu alai frumos, cu perne de catifea încărcate cu decoraţii; te vor opri la academie,

1) Firește că nu e vorba de orice fel de literatură, cum reiese, de altfel, din restul scrisorilor, ci de literatura „ediţiilor purgate", cuprinzând doar gloriile oficiale de atunci.

2) Pasăre fabuloasa, despre care se credea că moare şi renaşte apoi din cenuşa ei.

www.dacoromanica.ro

la universitate și senat, la mitropolie și cameră, ca să-ți citească discursuri, pe care tu, din carul tau gemând de coroane și panglici cu dedicațiuni cordiale, să le asculți cu impasibilă mândrie, deoarece ți se cuvin pentru o viață întreagă închinată interesului și binelui public... Și lume după lume, din fundul mahalalelor, gătită o să-ți iasă în cale și să zică: „Bravo! halal de înmormântare! Dumnezeu să-l ierte!"

Pleacă îndată și intră în vâltoarea luptei! căci dacă mai stai de o parte, „cu perdelele lăsate la masa ta de brad", după ce vei fi trăit prost, ai să mori și mai prost, nenorocitule! Or să te îngroape cu talerul, ca pe cerșetoarele paralitice din mahala; și altă mângâiere nu-ți va mai rămânea decât că peste douăzeci, treizeci de ani, cine știe cine o să te ia subt epitropie, sa-ți facă prefețe, interpretări, comentări și busturi, tie, facându-și, lui, carieră!

Astea i le-aș spune lui... Iar ție, iată ce-ți spun... Inchipue-ți-l pe Eminescu traind, vârît în activitatea politica și având norocul să dea peste el răscoalele din 1907 — căci astfel de evenimente mari sunt un mic noroc pentru un om politic; ia închipue-ti-l pe autorul „Doinei", al „Satirei a treia" și al discursului „proletarului din scumda tavernă" (din zeama cărora se hrănește azi atata lume politică lacomă de succes)... Ce carieră!... ai?

Al tău vechi,

Caragiale

IV

Frate Vlahuță,

Inchipuire pentru închipuire și întrebare pentru întrebare...

Ia închipue-ți că acum treizeci și șapte de ani, având mintea și experiența ce le ai astăzi, te-ai fi pomenit cu un tânăr, nu tocmai prost băiat, dar agiamiu, de aceia care n'au ajuns a ști că, dacă-i vorba de vrăbii, apoi gardul și frigarea nu sunt acelaș lucru, și ți-ar fi zis tânărul așa:

„Stimate domnule, am împlinit douăzeci de ani. Sunt copil

www.dacoromanica.ro

de părinți sărmani și fără nume. Am rămas, după moartea lui tată-meu, singurul sprijin al mamei și al sori-mi. Am învățat atâta școală câtă, la limită, mi-ar fi deajuns să mă pot apuca de învățătura dreptului — să mă fac avocat și să mă introduc, încet-încet, în afaceri și în politică...

„Am o educație nu tocmai îngrijită, fiindcă părinții mei n'au avut mijloace să-mi dea una aleasă; dar am puțin bun simț și, cum poți constata și d-ta, mă exprim, fără vreun fel original de gândire, destul de limpede și de comod. Pe lângă asta, sunt, slavă domnului! sănătos și voinic, duc bine la tăvăleală; dovadă, că pot fi, în același timp, și sufler, și copist la teatru, și corector într'o tipografie mare la două ziare, și dau lecții la niște copii; așa că pot, cu una cu alta, câștiga destul cu ce să ne susținem eu și familia, până să termin studiul dreptului.

„Pe de altă parte însă, să-ți mărturisesc drept, stimate domnule, eu, încă de mic, din clasele primare, am mare tragere de inimă pentru altă carieră — pentru... literatură; și dacă voi fi avut noroc să fiu înzestrat cu cătuși de puțin talent, mi-aș da osteneala să covârșesc, prin muncă și răbdare de meșteșugar cinstit, lipsa de înzestrare... Mi s'a spus că n'am să câștig mai nimic cu asta: dar e o meserie pe care simt că aș îmbrățișa-o cu mare dragoste.

„Mama și soră-mea îmi sunt devotate, și niciodată nu le-ar trece prin minte să cântărească bucata de pâne ce le-o pot da; nu s'ar plânge să viețuiască totdeauna în sărăcie, numa să mă știe pe mine cu sufletul mulțumit... Ba chiar, am luat sama, mamei parcă-i face placere apucăturile mele de bucher.

„Deaceea, am venit la d-ta, stimate domnule, să te rog a-mi da o povață: Ce să fac?... Pe ce cale să apuc?... Să mă dau încotro mă îndeamnă interesul real, la avocatură și la politică, unde cred că n'aș rămânea mult mai prejos de atâția alții? Sau să mă duc încotro mă târăște pornirea sufletească, la cariera literelor ?"

Ei, spune-mi drept, frate Vlahuță, ce povață i-ai fi dat băiatului — având tu, repet, pe atunci mintea și experiența ce le ai astazi, și, adaug, prevăzând pe atunci clar ceeace știi că s'a întâmplat pe urmă cu el?

Pune-ți mâna pe inimă și nu-i răspunde repede băiatului ageamiu de atunci numai așa... cu o simplă mângâiere tardivă pentru acela care, astăzi, de ar fi avut noroc să capete la vreme

www.dacoromanica.ro

povața dea cuminte, ar fi însemnat, poate, ceva în patria lui, și care, fiindcă a urmat prosteşte îndemnul nerod al unei închipuite vocațiuni, nu a putut însemna nici pentru el, necum pentru alții, nimic.

Fii sănătos și vesel!

Al tău vechi
Caragiale

V

Frate Vlahuță,

Despre *adevăr*, să mă ierți că nu-ți pot răspunde nimic — nu'nțeleg ce lucru anume e însemnat cu acest cuvânt pe care-l rostim și-l auzim rostit atât de des la fiece pas al vieții...

A-de-vă-rul!...

Stă el de sine însuși, fără amestecul minții noastre? Ori numai cu acest amestec își capătă ființa? Ori este o creațiune a minții omenești? Este el un *ce*, un *cum*, ori amândouă?

Astea sunt întrebări filosofice prea înalte — nu mă'ncumet a-mi bate capul cu deslegarea lor. Astfel, la prima citire a scrisorii tale m'am gândit să-ți răspund telegrafic:

„Incapabil satisface. Caută București filosof".

Dar, citind a doua oară, am găsit la sfârșit aceste rânduri, mai apropiate de mărginitul meu înțeles:

„Într'un cuvânt, politica te lasă să spui ce ai pe inimă? Un literat înscris într'un partid poate să-și spună tare gândul lui întreg? Asta-i întrebarea".

Așa?... Așa da, am zis; la *asta*, parcă aș putea răspunde ceva, și iată cum...

Mai întâi, scurt: nu numai politica ne împiedică să spunem ce avem pe inimă; și un literat, chiar neînscris în vreun partid, nu poate să-și spună totdeauna gândul lui întreg. Iar dacă e o mare fericire, cum zici tu, să-și poată spune cineva ce are pe inimă, gândul lui întreg, apoi trebue să mărturisim că bietului muritor, această fericire ca și multe altele, îi e dat numai s'o dorească.

Ia să vedem acuma mai pe larg.

Să luăm un literat care n'a făcut și nu face politică deloc, deși frate-său mai mare e fruntaș într'un partid, om de puternic sprijin al cabinetului. Se'ntâmplă că partidul fratelui, stând la

www.dacoromanica.ro

putere peste măsura răbdării opoziţiei, a făcut o sumă de greşeli politice şi se găseşte la un moment foarte slăbit în faţa opiniei publice. Fără a face politică, literatul nostru a constatat şi el, ca toată lumea, acele greşeli — cam prea vădite călcări de lege, cam prea violente abuzuri de putere, cam prea exagerată favorizare a unor interese personale sau de coterie [1]) în dauna celor publice... ş.c.l. ş.c.l.

În culmea crizei, când partidul lui nenea se'nţepeneşte'n călcâie, iar lumea toată dă năvală să-l răstoarne, literatul nostru îşi însoara flacaul într'un oraş de provincie; iar nun mare este chiar nenea, unchiul ginerichii...

E o caldă sărbătoare de familie. După cununie, pe când toţi sunt în culmea veseliei la masă, nunul mare ridică un toast pentru viitorul finilor; dar n'apucă să-l termine, şi iată că i se aduce pe tavă o telegramă urgentă din Bucureşti. Nunul cere pardon după regula, mesenilor, deschide telegrama, îşi aruncă ochii pe hârtie şi, cu privirea rătăcită, exclamă:

„Mişei! Mizerabili! infami!"

„Ce e? ce e?" întreabă toţi.

Ce să fie?

„Mari turburări de stradă în capitală... Intervenţia armatei. Răniţi, morţi... In momentul acesta, prezidentul consiliului merge cu demisia la palat, unde sunt chemaţi capii opoziţiei spre consultare..."

Cum am zice, s'a isprăvit!...

Nenea e consternat în faţa nenorocirii patriei... Literatului (consternat şi el că i s'a stricat frumoasa petrecere) îi „stau multe pe inimă", şi'n „gândul lui întreg" vede că trebuia să se'ntâmple ce se'ntâmplă...

Te întreb dacă poate el să spună măcar atâta mâhnitului patriot:

„Nene, nu te puteai aştepta la mai bine... că nu era cu putinţă să mai meargă mult. Aveţi ce meritaţi!... prea aţi fost, cum sa zic? din cale-afară!"

Evident, că nu, va trebui să facă figură de circumstanţă şi să zică măcar atât:

„Ci nu te mai turbura, nene! Ei! Şi? Zi că o să cădeţi! Aţi stat destul la putere... Aţi desfăşurat o activitate foarte frumoasă... Veţi cădea mândri! Veţi cădea în picioare!"...:

1) Grup restrâns, gaşcă.

www.dacoromanica.ro

Care va să zică şi frăţia, nu numai politica, poate împiedica pe un literat de a spune tot ce-i stă pe inimă — gândul lui întreg...

Acelaş literat, neînscris în vreun partid politic, voind să pună ipotecă o moşioară, merge cu hârtiile de proprietate la d. Pavugadi, avocatul împrumutatorului. Omul legii, pe când s'aude de alaturi sunând un clavir cam neacordat, examineaza scrupulos actele, le găseşte în regulă şi zice:

— Foarte bine! Afacerea e ca şi terminată... Săptămâna viitoare introducem actul de ipotecă la notariat.

— Tocmai saptamana viitoare? întreabă contrariat literatul. Dece atâta întârziere?

— Săptamâna asta, mi-e peste putinţa, răspunde avocatul, n'am un moment liber.

— Te rog, domnule Pavugadi, stărue literatul, te rog nu mai amâna! destul de când tot aştept!... te rog...

— Să vedem... să vedem, zice omul legii, să-mi consult carnetul şi nişte dosare. Pân atunci (tot ramâi d-ta cu noi la masă), ca să nu te plictiseşti aici, treci, te rog, în salon, unde te-aşteapta familia mea.

Literatul trece în salon. Acolo e lume plăcută. Dame. La piano, domnişoara cânta cu mult brio din Chopin, din dulcele, „omorîtor de dulcele" Chopin... O jumătate de ceas fără pauza. Damele sunt transportate. In sfârşit, *mieux vaut tard que jamais*,[1]) iată intra şi avocatul:

— Sa dea la masă!

Clavirul urmeaza 'nainte, pe când omul legii îi zice literatului:

— O să fie cam greu săptămâna asta...

— !!

— ...dar să vedem... Poate să aranjez aşa ca poimâine, între două procese, dacă reuşesc sa-l amân pe cel dintâi, cum sper, să trecem repede la notariat.

— Te rog...

— Ei! adaugă omul legii; d-ta care eşti mare amator de muzică, ce zici de progresele lui Margo?... şi fără profesor, notabene![2])...

---

1) Mai bine târziu decât niciodată.
2) Baga de seama.

www.dacoromanica.ro

Mă rog ţie, frate Vlahuţă, spune-mi dacă literatul, neînscris în vreun partid politic, poate răspunde:

„Nene Pavugadi, muzica este un infernal supliciu, pe care Inchiziţia nu l-a putut născoci, cu toată imaginaţia ei de absurdă cruzime; Chopin este un ferestrău mecanic circular brevetat; iar domnişoara Pavugadi a dv. (să vă trăiască!) poate da'nainte sută la sută celui mai rafinat călău fără profesor, nota-bene!"

Nu, desigur, literatul nostru va răspunde că muzica este arta care îmblânzeşte moravurile; că Chopin este cel mai mare geniu muzical, şi la urmă va „trebui să constate" cu entuziasm *ce toucher d'un velouté hors-ligne, cette agilité inarrivable, cette profonde compréhension de la chose, excessivement rare á un tel âge, cette manière d'interprêter toute personelle, cette limpide et puissante expression*[1]), etc... ale *lu* Margò...

Ei! care va să zică, iubitule, şi secţia de notariat, nu numai politica ne poate împiedica de a... (vezi mai sus).

Peste câteva zile, literatul nostru întâlneşte o cunoştinţă — un om bolnav, care deabia se mai târăşte, purtând strălucitoare pe chipul lui pecetea morţii neîndurate. Omul îi spune cu glasul stins că i-a fost foarte rău, dar acum îi merge mult mai bine, şi mâine pleacă la Nizza: toţi doctorii i-au recomandat pentru convalescenţă aerul întăritor al Rivierei. Literatul nu-i poate spune:

„Omule, nu asculta pe doctori! vor să scape de d-ta, să nu le mori pe braţe. Nu mai cheltui degeaba pe drumuri: Cum ai ajuns d-ta, dai în vagon ortul popii înainte de Viena! Mai bine, fii cuminte, stai de mori acasă ca lumea... Imi pare rău, eu te ştiam inteligent: nu te vezi în ce hal eşti?"

O să-i zică, dimpotrivă:

„Bravo! Foarte bine să mergi la Nizza... straşnic aer!... Dar, numa un lucru: cât ţine, o săptămână, două, convalescenţa, nu te apuca pe acolo iar de petreceri, în orice caz, nu le face prea late pân la ziuă, după obiceiul d-tale... Ţin-te bine când îţi dă brânci inima!"

Care va să zică şi mila, nu numai politica...

---

1) Tuşeul deosebit de catifelat, agilitatea de neegalat, înţelegerea adâncă a bucaţii extrem de rară la această vârstă, felul personal de interpretare, expresia limpede şi puternică, etc.

www.dacoromanica.ro

Şi acum, ca să termin, rogu-te frate Vlahuţă, ascultă...

Tu eşti un literat neînscris în vreun partid politic. Închipue-ţi că eu, vechiul tău prieten viu la tine (cum se poate 'ntâmpla curând) cu o scriere foarte slabă (cum iarăşi se poate prea bine întâmpla) şi îţi cer numaidecât părerea...

Contez pe buna ta prietenie că n'ai să-mi spui:

„Drăguţă, ai făcut o operă în care mijloacele de expresie sunt departe de a acoperi, nemite de a covârşi, intenţia artistică... Nu faci bine s'o dai la lumină; căci dacă o operă reuşită poate uneori să fie o faptă rea, niciodată o operă nereuşită nu poate fi o faptă bună".

Tu ştii cât m'ar mâhni asta, şi ştii asemenea ce placere mi-ar face, dimpotrivă, să-mi spui:

„Frate, mă aşteptam dela tine, firesţe, să faci lucruri frumoase, dar, să te ridici aşa de sus, îţi mărturisesc că nu m'aşteptam. Opera ta este eminentă, e ceva vertiginos — ai făcut pur şi simplu un capo-d'operă!"

Şi chiar mai entuziast şi mai elocuent decât atâta nu strică să fii...

Şi... care va să zică nu numai politica, şi prietenia...

Nu, desigur; de-o fi sau nu cineva literat, înscris sau neînscris într'un partid politic — milă, frăţie, prietenie, ruşine, varie sentimente, multiple interese morale sau materiale (am putea închipui la infinit exemple) îl vor împiedica să spună oricând ce are pe inimă, gândul lui întreg, privească el lucruri de ordine privată sau familială, publică sau socială.

Dar mă vei întreba:

„E bine, e frumos asta sau nu?"

Îţi răspund:

„Încapabil satisface. Caută Bucureşti filosof".

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechi
Caragiale

VI

Frate Vlahuţă,

Parcă ţi-am mai scris odată că: pe cât pot eu constata, voi literaţii nu vă prea bucuraţi — cum ar fi să fie — de mare fa-

www.dacoromanica.ro

voare din partea tineretului cult al şcoalelor noastre înalte. M'am gândit să-ţi spun acuma la ce cauze aş atribui eu aceasta; sunt trei, iată:

1. Literatura, cum se face în genere la noi, e poate mai prejos de exigenţele tinerimii culte, care află suficientă şi convenabilă hrană spirituală în marile literaturi străine — tot aşa ca şi societatea înaltă, care, prin educaţiune familială, cunoaşte mai bine limbile popoarelor civilizate, decât limba nerafinată a poporului nostru;

2. Dela o vreme se 'ntâmplă în lumea românească, dovedit cu date statistice, un fenomen ciudat: se nasc oameni de talent artistic în proporţie covârşitoare asupra numărului populaţiunii. Dacă în alte părţi ale lumii se constată, să zicem, la o sută de născuţi unul de talent, la noi proporţia este răsturnată: numai unul e fără talent dintr'o sută de născuţi. (Un pesimist mi-a afirmat odată că asta se datoreşte unei boale molipsitoare, care se numeşte mania notorietăţii; nu l-am crezut; pun, se'nţelege, mai mult temei pe rezultatele unei ştiinţe pozitive ca statistica, decât pe afirmarea unui pesimist în momente de toane rele). Avem, care va să zică, la naşteri 1% fără talent. Numai aşa putem înţelege cum unele şcoale înalte produc mult mai mulţi scriitori decât cititori;

3. Preocuparile politicii-militante absorb din zi în zi mai mult tinerimea noastră studioasă; dela o vreme, cât sunt ele de populate — universităţile, neputând da un contingent îndestulător pentru desbaterea destul de largă a chestiunilor politice la ordinea zilei, a trebuit, prin patriotism, să ne hotărîm a înrola, cu dispensă de vârstă, şi pe liceani — deocamdată pe cei din cursul superior. Aşa dar, pentru literatură rămân buni de socotit cititori, liceanii din cursul inferior; între aceştia neapărat că nu vom trece pe aceia care sunt înşii scriitori, fie în versuri, fie în proză, fie în amândouă.

Aşa stăm cu tinerimea studioasă sau cultă. Acum, dintre oamenii maturi care compun numeroasa şi puternica noastră clasa mijlocie — agricultori mai mari şi mai mici, comercianţi, industriali, oameni de afaceri, profesiuni liberale şi intelectuale, funcţionari — aproape nimini nu citeşte. Dece oare? Poate că nu le trebue, ori poate că afacerile în ţara noastră n'or fi aşa de comode ca în alte ţări, mecanismul daraverilor n'o fi destul de metodic organizat, încât omului intrat în dârdora vieţii practice să-i

www.dacoromanica.ro

mai rămână câteva momente libere şi pentru petreceri inutile, cum le rămân, şi încă destule, europenilor celor mai încărcaţi de griji.

Atunci?... Atunci s'ar crede că trebue să meargă slab de tot literatura noastră. Nicidecum. Ba, dimpotrivă, vădit prosperează, a ajuns, cum se zice în comerţ, un articol care se cere bine. De cine? cine sunt cititorii?

1. O mare parte din funcţionarii comerciali şi dintre muncitori, tinerime de „ambe-sexe".

2. Mulţi învăţători şi preoţi dela ţară, precum şi micii agricultori, ieşiţi din şcoalele populare, spurcaţi la carte, cum s'ar zice pe româneşte.

3. Tinerimea feminină cultă din clasele mijlocii, aceasta e poate cea mai devotată şi mai fidelă închinătoare a culturii intelectuale româneşti.

(Bineînţeles că şi din aceste trei categorii cunoscătoare de slovă, trebue să exceptăm pe aceia sau pe acelea care înşii sau însele sunt scriitori, fie în proză, fie în versuri, fie în amândouă).

Aşa dar, nu prea stăm rău.

Dar, precum ţi-am mai spus aldată, aceste trei categorii de cititori, cum sboară de vertiginos progresul nostru, mâine-poimâine vor fi cucerit şi ele drepturile politice; atunci, firește, n'or să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilităţile Nu vă speriaţi însă: literaturii n'are să-i pese de asta... Oricum s'ar organiza societatea, umiliţi, nemulţumiţi şi rămaşi pe dinafară se vor găsi totdeauna să aibă vreme a se mângâia cu slove negre pe hârtie albă.

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechi
Caragiale

www.dacoromanica.ro

Din Corespondență

www.dacoromanica.ro

CĂTRE C. DOBROGEANU-GHEREA

Berlin-Wilmersdorf, Sâmbătă 30 Iul/12 Aug. 1905

Dragă Costică,

(Neplăcuta mea scrisoare de alaltăieri în care nu-ți vorbesc decât de proastele mele afaceri, nu o pun la socoteală; și deaceea, fără să aștept un răspuns la ea, mă grăbesc a ți-o trimite pe aceasta, întârziată știi din ce cauze.)

Imi place să crez că profiți de situația comodă în care se află amicul meu Nicolae II, ca să ți-o aranjezi pe a ta așa, în cât la iarnă, dacă nu și mai degrab, să poți veni fără grijă aici la Berlin, unde, împreună cu copiii tăi și cu un bun prieten (poate cel mai bun — măcar dintre prietinii daco-români) să faci o cură pentru nervii tăi saturați de necurățenia orientală. Trebue să te aerisești, să te desmorțești, să te desruginești, făcând și un altfel de sport decât sportul îndeplinirii datoriei pe un teren atât de ingrat, în mijlocul unei lumi, pe care, oricât de optimist ai fi, e vreme să 'ncepi a o cunoaște, în sânul unei societăți umane pentru care — t'ei fi convins, în sfârșit, de vorbele mele — e atâta de necunoscută noțiunea „datorie umană".

Știu cu câtă pasiune ții la acest sport umanitar și social; deaceea, n'aș fi în stare să fac glume cu tine asupra acestui punct, și mă grăbesc a-ți declara (eu, omul incapabil de orice alt sport decât al contemplațiunii) că din toate punctele de privire consider sportul tău ca singurul (după al meu) demn de un om întreg la suflet: firește că e mai demn pentru un bărbat să se miște și să se trudească pentru binele și progresul omenirii, decât pentru progresul pulpelor și brațelor sale, să-și bată capul cu un scop mare și nobil, decât să-și bată labele, fără de niciunul. Insă, dragă Costică, sport și sport: toate sunt bune când au, cum trebue, o metodă; și cine le face exclusiv și abuziv, mai ales pe un teren și într'un mediu ingrate, cum îți spun mai sus, se poate expune la perturbări și accidente nervoase. Prin întin-

www.dacoromanica.ro

dere continuă fără sistemă, vrând să sporeşti peste măsură elasticitatea unui fir, i-o poţi compromite: ori se rupe firul, ori, în cazul cel mai bun, dispare elasticitatea, rămânând firul întins, fără să se mai poată 'ntoarce la loc în stare normală.

Iată ce crez eu. Şi mai crez iarăşi, că altruismul, ca să fie în adevăr efectiv, nu trebue să însemneze anihilarea absolută a egoismului, ci conciliarea bine echilibrată cu acesta. Să nu zici repede că astea sunt numai vorbe goale şi jocuri de cuvinte fără fond. Ai răbdare... Cum poate cineva concepe ideea de datorie faţă cu lumea prin negaţiunea aceleiaşi datorii faţă cu sine însuşi, care este şi el o parte a lumii, parte demnă de atenţie cu atât mai mult cu cât ea are mai multă atenţie pentru necazurile altora, supusă şi ea aceloraşi dezastre, doritoare şi ea de aceleaşi delicii? — Un suflet întreg, tocmai printr'un fel de egoism delicat şi iper-iritabil, devine altruist: îi este milă de durerile altora şi vrea, cu paguba lui, să le liniştească, şi doreşte să facă bine altora chiar sacrificând binele lui; fiindcă acele dureri ale altora sunt supărătoare pentru simţirea lui, îi turbură binele lui. El trebue să-şi ştirbească binele lui pentru al altora, vrând tocmai să şi-l asigure pentru partea care-i mai poate rămânea; îşi împlineşte o datorie către sine, îndeplinind alta către ceilalţi. Când văd o nedreptate care personal nu m'atinge deloc, pentruce mă revolt şi caut s'o reprim şi să-i împiedic recidiva? Pentrucă este pentru mine o ofensă intolerabilă, care trebue reparată: îmi tulbură liniştea pe care trebue să mi-o recapăt. Mă simţ dator către nedreptăţit, simţindu-mă dator către mine însumi. Aşa crede şi bunul nostru vechi amic Don Quichotte, care poate nu este un tip atât de neînţeles, şi încă şi mai puţin de ridicul, cum gândesc toţi cei de seama burtosului său scutier.

Ne cunoaştem cam de mult, iubite Costică; ai avut destulă vreme să 'nţelegi cât de puţin aş fi în stare să rănesc pe cineva în credinţele şi pasiunile lui, când le văz nobile şi le ştiu sincere şi oneste. Mai cu seamă pe tine, unul din foarte rarii oameni (ca să nu zic chiar singurul) pe care i-am întâlnit la noi, având onestă şi sinceră credinţă — cum aş putea să te rănesc? Dacă glumesc câteodată, crez că 'nţelegi că nu glumesc asupra credinţei, ci asupra falşilor credincioşi [1]), a căror carieră publică de

1) E vorba de aşa zişii „generoşi", elemente burgheze strecurate în mişcarea muncitorească, a căror trădare Caragiale a înfierat-o adesea.

www.dacoromanica.ro

mult ţi-am prorocit-o. Ai înţeles, sper, câtă dreptate am avut eu când ţi-am spus odată 'n glumă, că tu ai făcut în România mulţi socialişti şi n'ai putut păstra niciunul; şi singur pe mine nu m'ai putut face socialist, şi eu singur ţi-am rămas şi-ţi voi rămânea — cu toate că tu mă consideri „burghez, reacţionar" ş.c.l. — toate... nişte invective socialiste, pe care un anarhist ca mine nici nu le ia în seamă.

Prin urmare, reviu: altruist fii cât poftesti, asta e bine şi frumos; păstrează însă un fond de egoism: îngrijeşte puţin şi de tine; vino într'o atmosferă curată să-ţi reîmprospătezi forţele trupeşti şi sufleteşti, pe care destul şi peste măsură le-ai frământat atâta vreme — o viaţă de om! Câtva timp petrecând aici cu toţi ai tăi, sunt perfect convins că ţi-ar face mare bine... Dar încă mie? Poate că aici, alături cu tine; aş da literaturii ceva mai bun şi mai de valoare decât se poate socoti după fleacurile ce i-am dat până acuma. Când să te aştept. Spune...

Şi acum, să trecem la câteva divagaţiuni politice de actualitate.

Ei, domnule legalist! aşa e că teoriile noastre anarhiste nu sunt aşa de absurde cum ziceţi dv.? Aşa e că, odată ş'odată, când voi, legaliştii de toate soiurile, aţi încurcat lumea şi n'o mai puteţi descurca, tot noi, anarhiştii, trebue să aruncăm câteva bomboane cu surprize, ca să mai îndulcim situaţia? Îţi place cum d. conte Lew Tolstoi îndeamnă pe batuşca Nicolae să împartă pământuri la ţărani? Înţelegi la ce tinde ingenioasa propunere a d-lui conte. Ţi-am spus eu odată şi despre dumnealui ce om detreabă e! Ţii minte? — Apoi, de! N'ar merita d. contele o mică petrecere boborană la Iasnaia-Poliana?[1]) o vizită entuziastă a vreo câteva mii de mujici, cu parul, cu secrea şi cu securea şi cu masalaua, să'nceapă de acolo realizarea visului politic al nobilului apostol neo-cristian? — parcelarea teritoriului împărăţiei, spre încheierea definitivă a chestiunii ruseşti?

Ascultaţi-mă şi pe mine, domnilor legalişti. Dv. trebue odată să consideraţi partea absolut morală a anarhismului. O, doamne, e un lucru atât de simplu!

Cum? un tiran, cu o bandă de haiduci şi arhi-haiduci, cu câteva cete de canalii poliţieneşti şi soldăţeşti şi de gâzi, fiare

1) Moşia lui Tolstoi.

www.dacoromanica.ro

nesăţioase de crime şi sângiuiri, poate pe vecie amăgi, umili şi batjocori, tortura şi teroriza o lume întreagă, tâmpită de atâtea suferinţe, oarbă de besna ignoranţei, şi cineva din mijlocul acestei nenorocite lumi, putând împiedica continuarea oprobiului şi infamiei şi crimei, să ezite de a-şi împlini această datorie, când şi-o înţelege? Dar ideea de justiţie, sentimentul de milă şi de ruşinea aproapelui, nu sunt înnăscute, sau cel puţin inerente spiritului uman, având adânci rădăcini în teama de a i se face şi lui însuşi ceeace simte că nu e bine şi just să i se facă semenului? Nu există deci, întemeiată aşa de bine, o solidaritate umană latentă? Cum? tu, tiran, rupi această solidaritate, şi eu să consfinţesc ca orice brută unealtă a ta, ca orice infam cointeresat al crimelor tale, această răzvrătire a ta contra umanităţii? Să stau nepăsător, când pot să-ţi dovedesc că solidaritatea umană poate deveni patentă prin voinţa mea? când pot să te astâmpăr şi să te îngenunchi, să te pedepsesc pentru faptele îndeplinite, şi să te împiedic a-ţi urma atentatele?

Să mă ierţi! asta nu se poate!

Răzvrătirea ta o numeşti drept, şi sancţiunea acestuia care este? — e forţa brutală, ce o deţii prin laşitatea acelora care rabdă ofensa şi provocarea ta, şi nu se simt încă aşa de ofensaţi de ele cum mă simt eu. Ei bine, eu — care le simt mai mult decât toţi, căci le simt şi pentru mine şi pentru toţi, aşa de adânc, încât au ajuns să-mi facă viaţa insuportabilă, eu îţi zic:

Tu eşti, faţă cu omenirea, un trădător răzvrătit, un uzurpator, cu atât mai condamnabil, cu cât împrejurările te puseseră mai sus, păstrător al ordinei publice; tu singur te-ai pus afară din legea omenirii. Tu nu mai eşti un om, nu mai eşti membru al umanităţii. Eşti o fiară ascunsă într'o vizuină sus pusă, de unde ameninţi să sfâşii pe cine se urcă blând până la tine. Eu mă simt dator a mă sui să te caut în vizuina ta. Tu eşti Idra, eu sunt Ercul. Sunt dator să curăţ lumea de tine. Poftim! primeşte bomba! Şi altul să-ţi vie în loc, mai am destule şi pentru acela şi pentru urmaşii lui. De armistiţiu să nu mai vorbim. Până când tu nu vei cere pacea în genunchi, n'o capeţi, şi, până atunci, nu te aştepta să fiu mai puţin implacabil cu tine. Sunt sigur că tu ai sa osteneşti întâi şi nu eu, care sunt toţi şi nimeni. Şi când vei osteni, vai de tine, de seminţia şi de banda ta. In scurtă vreme vei plăti cu prisos toate crimele seculare: straşnică pil-

www.dacoromanica.ro

duire, să se 'nfioreze lumea îndepărtatului viitor ca de o groaznică povestire mitologică!

Până la răfuirea complectă, teroare contra teroarii! bomba contra tunului! revolver, pumnal, otravă, contra suliței, glonțului și temniței! și 'n curând flacările din sute și mii de părți să s'aprinză spre purificare, și prin suferințe de câteva clipe să facă dreptate cu prisos agonizării de veacuri a unei lumi întregi — restabilind prin cutremur echilibrul și prin groază liniștea.

Știu că ai să zâmbești de aceste nimicuri, pe care le vei numi: declamații deșarte à la Cațavencu. Tu ești acuma absorbit de desbaterile placide ale Constituției rusești. Eu știu ce vreți voi! vreți să evitați ce vă prorocesc eu, împăcând capra cu varza. Nu se mai poate! Și, ca să vezi că puțin îmi pasă dacă mă taxezi de Cațavencu, iată-ți aduc, ca și el, un celebru citat clasic à propos de revoluțiuni:

„Lorsqu'une reforme est devenue nécessaire et que le moment de l'accomplir est arrivé, rien ne l'empêche et tout la sert. Heureux alors les hommes s'ils savaient s'entendre, si les uns cédant ce qu'ils ont de trop, si les autres se contentaient de ce qui leur manque; les révolutions se feraient à l'amiable, et l'historien n'aurait à rappeler ni excès ni malheurs; ils n'aurait qu'à montrer l'humanité rendue plus sage, plus libre et plus fortunée. Mais jusqu'ici les annales des peuples n'offrent aucun exemple de cette prudence dans les sacrifices: ceux qui devraient les faire les refusent; ceux qui les désirent les imposent, et le bien s'opère comme le mal, par le moyen et avec la violence de l'usurpation. Il n'y guère eu encore, d'autre souverain que la force!" [1]).

Dar este momentul să părăsim aceste înalte chestiuni, și, ca să terminăm, să vorbim puțin și despre mai neînsemnate lucruri.

Ți-am spus că biata soră-mea este condamnată și că eu trebue să fac ce-oi face să viu, atât de mila ei cât și de interesul

---

1) Când o reformă a ajuns necesară și a sosit momentul de a o săvârși, nimic n'o mai poate împiedica și totul îi slujește. Oamenii ar fi fericiți atunci, dacă ar ști să se înțeleagă, dacă unii ar ceda din ceeace le prisosește, iar ceilalți s'ar mulțumi cu ceeace le lipsește. Revoluțiile s'ar face prin bună înțelegere și istoricul n'ar avea de amintit nici excese, nici nenorociri, n'ar avea decât să arate că omenirea a devenit mai înțeleaptă, mai liberă și mai fericită. Dar până astazi cronica popoarelor nu oferă nicio pildă de astfel de prudență în jertfe: cei care ar trebui să facă jertfele, le refuză; cei care le doresc, le impun, și binele se săvârșește, ca și răul, cu violența uzurpării. N'a existat până acum alt suveran decât forța.

www.dacoromanica.ro

meu, a împlini trista datorie de a o asista până la sfârşit. Să vedem cum se rezolvă afacerea mea la minister. Deoarece nu pot lăsa atât de îndelung familia mea aici — e foarte probabil că dacă domnii aceia îmi trimit banii făgăduiţi, voi veni cu toţi ai mei în ţară la Sinaia. Aşa dar, nu ar fi imposibil ca de azi în câteva zile (dacă nu-ţi pare rău) să ciocnim un pahar din pelinul tău, despre a cărui celebritate a ajuns vestea până în Wilmersdorf. Numai, de celebru ce e, să nu mă pomenesc că până la sosirea mea devine o simplă legendă. Rogu-te dar, ca să nu treacă şi pelinul tău cu desăvârşire în domeniul mitologiei, ascunde la loc sigur şi pentru amicul tău câteva probe din acest nectar vrednic de zeii iluştrilor străbuni ai mei şi ai ginerelui tău.

Când voi fi în stare a veni, lucru ce-l doresc a se 'ndeplini cât mai degrabă, îţi mai scriu. Până atunci, dragă Costică, fii băiat detreabă şi scrie-mi şi tu câteva rânduri recomandate, şi mai recomandabile decât o simplă exclamaţie entuziastă asupra portretelor demnei familii gorjene. Să trăiască Boborul şi Costicuţia! Foarte bine! Dar să trăim şi noi! Noi nu suntem din bobor? Nu ţinem şi noi la Costicuţie? Noi dece să ne prăpădim?

Multe complimente la toţi ai tăi dela toţi ai mei.

Aşteptând răspunsul tău, te 'mbrăţişez cu drag şi dor,

Al tău frate

Caragiale

www.dacoromanica.ro

CĂTRE PETRE MISSIR

90/7 Noemvrie, Bucureşti

Dragă Petrache,

In starea în care mă aflu — dar mai întâi să ţi-o descriu această plăcută stare:

Chiria n'am platit-o şi sunt dat în judecata;

Lemne n'am deloc;

Palton nici atâta;

Aştept din ceas în ceas apariţia unui nou moştenitor;

Unul mi-este bolnav;

Ca culme: m'am apucat să scriu o piesă, şi din pricină că trebue să stau să scriu noaptea foarte târziu, am căpătat la ochi conjunctivită catarală.

Dau din colţ în colţ şi nu ştiu ce să mă fac.

In starea asta, mare noroc aş avea de un prieten care să ştie să facă un sacrificiu pentru mine. Şi astfel m'am gândit la tine.

Tu stai acuma cu mult mai bine decât totdeauna. Dacă tu ai vrea — însă să vrei a vrea — mi-ai putea uşura, sunt sigur, trecerea acestor grele momente; şi iată cum:

Eu mai am de luat dela tine 2.600 lei. Plătesc 600 eu; i-ai de undeva 2.000 şi mi-i trimiţi. Şi astfel suntem achitaţi. Asta n'ar fi o plată de datorie, ar fi cea mai creştinească faptă bună, ar fi o binefacere prietenească, pe care dacă vreodată aş uita-o aş fi cel mai ticălos ingrat.

Să sper sau nu? Te rog, răspunde-mi în orice caz; dar răspunde-mi măcar.

Al tău ca totdeauna,
Caragiale

Adresa mea nu este la şcoală, ci „Strada Polonă 96".

www.dacoromanica.ro

Dragă Petrache,

Săptămâna „în care nu ai perspectivă" este prea lungă: mă rog ție ca lui Dumnezeu, scurteaz-o. Voind să plec și fiind aci atât de dator, îți poți închipui câtă nevoie am de bani. Ca să pot pleca să mă aranjez, am trebuit să împrumut dela Grigore Buicli 200 lei, pe care te rog dă-i tu din parte-mi și mie trimite-mi restul de 600; dacă însă nu voiești să ai daraveri cu el, trimite-mi tot și-i expediez eu de aicea. Este o chestie de onoare, și la oameni ciufuți ca Grigore, înafară de punctualitate, onoare nu există. Mă rog ție încă odată fă o sforțare supremă și scapă-te de mine. Inchipue-ți că n'ai avea să-mi dai și că aș fi expulzat; că n'am cu ce mă mișca din loc și totuși caută să plec; ei! recurg la tine să m'ajuți a pleca de unde nu mai pot rămâne.

— Crez că ți-am zis destul și aștept răspunsul tău.

Te rog asemenea cu toată stăruința, înapoiază-mi odată scrisoarea mea în care mă plângeam de *Junimea*. Intre oameni ca noi nici interesele politice nu ar putè justifica un refuz la o așa rugăciune, *de atâtea ori repetită*. — Ești prea inteligent ca să mă abțin de a-ți da o mică deslușire la acest ultimat al meu.

Iată-o.

Voi „Junimea" politică mi-ați făcut *mult* rău. Aceia care dintre voi au omenie, și dintre ei ești cel dintâi, trebue să priceapă că eu acuma, în urma hotărîrii ce am luat-o de a pleca din țară, nu mai pot avea pentru „Junimea" sentimentele pe care mi le cunoașteați odinioară — sincere și călduroase, cum, îndeosebi tu, le știi că erau. — Știu că sunt unii dintre voi care ați avut bunătatea a nu mă irita chiar d'adreptul; v'ați mulțumit cu simpla uitare — *compleotă*. Acelora le-am rămas prieten și urmez a-i numi cu acelaș nume, pentrucă prietenie și uitare merg foarte adesea braț la braț, în lumea aceasta. — Dar sunt între voi alții, care d'a dreptul m'au deservit și persecutat cu răutate și înverșunare, — și cu cât mai mult invoacă ei, ca scuză a purtării lor neomenoase, defectele mele, cu atât sunt mai convins că tocmai altceva mi-a asigurat ura și persecuția acestor mișei. Pe aceștia nu pot decât să-i urăsc și oricând îi voi putea lovi, o voi face fără nicio cruțare; îi voi trata jidovește ca pe niște vrăjmași ce mi-au fost și-mi sunt. Până s'o pot face, în-

www.dacoromanica.ro

ţelegi cât trebue să-mi pară bine de tot răul ce li se poate întâmpla.

Aşa fiind trebue să-mi înapoiezi scrisoarea pe care ţi-o cer — şi nu ţi-o cer pentrucă aş crede-o în mâinile tale o piedică pentru răzbunarea mea legitimă? mai întâi că ea nu cuprinde nimica ce v'ar face vouă onoare, iar mie ruşine; şapoi chiar aşa de ar fi, te ştiu prea cinstit ca să pierzi o scrisoare a cuiva — fie chiar scrisoarea indiferentă a unui prieten. Ţin s'o capăt înapoi — iartă-mi comparaţia prea romantică — cum ţine cineva să-şi reîntoarcă o scrisoare în care a mărturisit cuiva în contra unei femei neoneste, ciuda unor sentimente amăgite, voind astfel să distrugă orice urmă a unei slăbiciuni ruşinoase.

Dacă nici acuma nu pricepi că trebue să te execuţi în sfârşit, îmi mai rămâne un mijloc: am copia acelui document. Ei bine! am să te scutesc de a-l păstra cu atâta scumpătate. Eu tot am de gând să fac o mică publicaţie înainte de plecarea mea din ţară spre a justifica acest pas al meu, despre care mulţi mă plictisesc cerându-mi deslusiri: voi găsi loc să reproduc în întregul ei acea scrisoare, arătând că *tu* o deţii. Mai la urma urmelor, să mărturisesc, ca un act de pocăinţă, o slăbiciune rătăcită pentru ca odată pentru întotdeauna să nu mai mă emmerdeze [1]) oricine mă vede cu titula de „junimist".

M'a plictisit în sfârşit! Alaltăieri un găgăuţă începuse *să mă consoleze* de abjurarea [2]) voltairianului în Senat, şi de căderea junimiştilor dela putere!

Care va să zică, dragă Petrache, aştept îndată banii şi scrisoarea mea, şi te rog nu îndrăzni a te îndoi o clipă măcar că în inima mea largă, alături cu tot veninul ce-l strâng de-atâta vreme, nu stă ca mai demult, la locul ei, neştirbită şi curată; dragostea frăţească, ce-ţi va păstra totdeauna.

al tău prietin

Caragiale

Strada Polonă 96
Fevruarie 25 (1901)

---

1) Franţuzism, expresie tare pentru „a plictisi".
2. Renunţarea la o credinţă.

www.dacoromanica.ro

F. d. (Martie 1907)

Dragă Petrache, îţi scriu în culmea emoţiunii şi necazului. Ştiu ce se petrece în ţară; îmi explic dece, şi-mi închipui cum — şi firește asta adaugă încă mai multă amărăciune dorului meu de patrie. După părerea mea, conservatorii nu or să poată, iar liberalii n'or să vrea să restabilească ordinea; cunosc şi capacitatea politică a celor dintâi şi patriotismul celor din urmă. După cheful jubilar de 40 de ani de sublimă domnie, i-a sosit m. sale, ilustrului amant al ordinei, păcii şi liniştii, — care abhorează sângele după datina sfintei eclesii catolice, i-a sosit le mauvais quart d'heure de Rabelais.[1]) Tare mi-e teamă prin urmare că prea graţiosul suveran are să facă apel iar la patriotismul, la devotamentul pentru coroană, al junimiştilor, spre a pune rânduială în ţara Moldovei de sus. Ei! dacă cumva vă păcăleşte şi de data asta şi nu mi-l strângeţi bine cot la cot (cu astfel de tip de lâcheur[2]) nicio precauţie nu-i de prisos), apoi cu drept cuvânt veţi rămânea în istorie celebri, — voi, ca gogomanii şi şeful, nu ca nebunul regelui, cum se zicea odinioară, ci ca prostul regelui. (Rog, discreţie).

Am primit cartea ta cu mutra mea: mersâm!

Fiţi cu toţi ai tăi sănătoşi şi veseli. Scrie-mi, rogu-te, o vorbă bună, şi primeşte o caldă, caldă îmbrăţişare ca în vremile bunei noastre tinereţi dela vechiul tău prieten, care te doreşte mult,

Caragiale

Adresa mea:
Wilmersdorf bei Berlin

1) Sfertul de oră primejdios al lui (de care vorbeşte) Rabelais.
2) Înşelător, care nu-şi ţine cuvântul.

www.dacoromanica.ro

CĂTRE DR. I. DUȘCIAN

Joi, 17/30 Ianuarie 1908

Wilmersdorf-Berlin, Hohenzollern-platz 4.

Stimate domnule doctor și confrate,

Pe cât m'a măgulit considerația ce-mi arăți prin scrisoarea d-tale, pe atât firește trebue să-mi pară rău că nu sunt în stare a-ți răspunde spre deplina d-tale satisfacere. D-ta îmi ceri mie o prefață la un studiu pedagogic. Să las că nu prea știu ce aș putè spune — dar d-ta nu știi pesemne cât sunt de aspre la noi așa numitele granițe ale specialității. Eu am constatat-o îndestul de dureros cu prilejul ne'nsemnatei mele publicațiuni de ocazie „1907". Un eminent bărbat politic mi-a tăgăduit scurt, fiindcă sunt (zice el) „artist", dreptul de a gândi — măcar asupra împrejurărilor sociale — aceasta după ce el însuși se pronunțase, câțiva ani de-a-rândul în fiecare săptămână, cu absolută șovăire, asupra tutulor chestiunilor de artă: de pictură, de sculptură, arhitectură, danț, literatură, muzică, teatru ș.c.l.; la gramatica elementară ce-i dreptul n'a voit să gândească, lăsând-o probabil ca nefiind chestie estetică, în seama „artiștilor". Ce ar zice eminentul meu sau alt ilustru în cazul nostru — cu prefața? — Se pronunță în chestiuni de pedagogie — cine?... un „artist"! Al... O!... ș.c.l....!

Dar, ca să vezi d-ta până unde merge la noi asprimea granițelor de autoritate, trebue să abuzez de pacienta d-tale și să-ți povestesc o mică întâmplare absolut veridică. Trepădam acum câțiva ani prin antecamerele Senatului, cerșind voturi pentru încetățenirea unui cetățean de care să se fi mândrit o cetate — pentru împământenirea unui român israelit. (A murit zilele trecute [1]) și stă acuma pe veci împământenit în pământul Moldovei,

1) Ronetti-Roman.

www.dacoromanica.ro

pe care-l iubea atât de mult. Dumnezeu să-l odihnească pe bietul meu vechi și bun prieten!) Vorbeam într'un grup de domni senatori despre meritele și patriotismul prietenului meu; când un domn senator, care se plimba de colo până colo, țifnind și aruncându-mi căutături foarte dârze și de care, cunoscându-l destul de bine, nu îndrăzneam nici să m'apropiu, se apropie el de mine și mă interpelează foarte de sus, fără să mă salute întâi:

— Ia'n ascultă, c'coane: ce ne tot baţi capul cu jidanul aista al matali?!

Eu, neputându-i răspunde cum se cuvenea, căci aveam cu totul altă treabă acolo decât să dau lecţiuni de politeță unui sălbatic congestionat, care se vedea bine că vine dela dejun, i-am răspuns blând, după un moment de gândire:

— Domnule senator, n'am venit aici să supăr pe cineva; știu cât de respectuos trebue să mă port în această incintă; dar, dacă am făcut fără să gândesc vreo necuviinţă, sau dacă pur și simplu vă supără prezenţa mea — iertaţi-mă, mă retrag.

Ceilalţi domni senatori au înţeles cât de penibilă era situaţia și unul dintre ei, un boier moldovean, om de inimă și bine crescut, a intervenit și, cu un ton destul de aspru, a spus colegului:

— Da dă-ne pace, bre omule, și cată-ţi de treabă! ce te amesteci dumneata nepoftit în vorba noastră?

Dar domnul congestionat n'a 'nţeles și m'a 'ndesat cu vorba:

— Mai întâi, ce e jidanul matali?

— Literat, i-am răspuns eu umilit.

— Dar cu ce se ocupă?

— Cu agricultura.

— Undi?

— In Moldova.

— Apăi dumneata ce eşti?

— Tot literat, zic și mai umilit.

— Nu te'ntreb de aiasta... De unde eşti?

— De aici...

— Nu, bre omule! ce eşti? moldovan ori muntean? spuni...

— Muntean.

— Apăi, dă-ne pace, c'coane! Aista-i jidan de-a noştri: ce vă amestecaţi dumilorvoastre, muntenii?

www.dacoromanica.ro

Quasi [1]) textual.

Am citit câteva din articolele d-tale; știu câtă reală valoare au; înțeleg câtă dreptate ai, când voiești s'atragi atenția lumii noastre asupra celui mai important element al școalei, element la care aproape nimeni nu gândește astăzi; văd și eu, ca și d-ta și ca mulți alții desigur, că ar trebui s'avem și școală pentru copii, nu numai copii pentru școală... Dar... dar cum vrei d-ta să m'amestec și în pedagogie? S'o mai pat iarăși, spre umilirea mea și spre nenorocul publicației d-tale conștiincioase, ca cine știe ce pedagog absolut sau, și mai rău, cu cine știe ce bărbat politic? Căci am uitat, să-ți spun dintru început, când ți-am pomenit de asprimea granițelor de autoritate, că la noi (d-ta, ca tânăr nu știi încă) o seamă de oameni pot trece de gânditori universali, pot adică trece ca suverani granițele aspre pentru comunii muritori — bărbații politici. Aceștia sunt așa de gânditori și așa de universali, încât chiar specialiștilor le pot tăgădui competența în materie.

Eu nu sunt nici specialist în pedagogie, nici bărbat politic; prin urmare, cel mult mi-ar fi permis a spune în prefața ce-mi faci onoarea a cere, că admir opera, fiindcă autorul respectă gramatica elementară; asta cred că aș putea-o face fără primejdie din partea ilustrațiunilor politice și nici din a pedagogilor; dar atâta, înțelegi d-ta ca și mine, că n'ar fi deajuns pentru publicul cititor. Așa dar, cartea d-tale, căreia-i trebuește, ca tutulor cărților, și noroc pe lângă valoarea ce i-o cunosc, are nevoie de o prefață semnată de un pedagog absolut, sau, și mai sigur noroc, de un bărbat politic — ori n'are nevoie deloc de prefață — și poate asta ar fi mult mai frumos decât orice.

Nu! în interesul d-tale mai mult decât în al meu, trebue să declin onoarea ce atât de grațios îmi propui, și, tocmai pentru asta te rog să mă consideri ca pe unul dintre cei mai buni și mai devotați prieteni ai d-tale.

Rămân cu toată stima al d-tale

Caragiale

---

1) Aproape.

www.dacoromanica.ro

CĂTRE DR. ALCEU URECHIA

Dragă Alceule,

Ai primit desigur plicul cu materia pentru broşura mea. Nu ştiu pân'acuma ce soartă va avea întreprinderea; în caz însă că reuşeşti, atunci, rogu-te, fă următoarea mică schimbare:

la aliniatul final al părţii III, care începe aşa: [1])

„Aşa dar, mai întâi: *jos* sistema oligarhică etc...! *jos* mamelucăria inică! *jos* constituţia etc..."

înlocueşte pe cei trei jos cu: *destul cu* — adică să vie aşa:

„Aşa dar, mai întâi: destul cu sistema oligarhică etc... destul cu mamelucăria... destul cu constituţia... etc."

Şi, dacă se poate, daţi-i zor să apară *până nu se'ntâmplă vreo schimbare de situaţie.* [2]) Eu cred că între cele câteva sute de broşuri despre împrejurările noastre, nu broşura mea va fi fost cea mai neroadă ca gândire şi mai proastă ca stil sau ca factură. Multe am învăţat de când trăiesc în mijlocul Europei civilizate — *unde e dreptate la tribunale fiindcă este şi pe stradă* — şi între toate una mai ales, că omul trebue să spună europeneşte, nu greco-ţigăneşte ceeace crede.

Ceeace crez am spus şi am să mai spun — asta e numai capitolul prim al unei serii mari — ori la ce pagube m'aş expune. Intrarea în viaţa publică mi-a fost pân'acuma închisă de boierii şi de ciocoii noştri pe simpla bănuială instinctivă că n'aş fi amantul destul de fidel al sacrei noastre constituţiuni. Dece adică astăzi, la bătrâneţe, să nu fiu leal, să nu le dau dreptate oamenilor, arătând pe faţă dece sentimente sunt animat faţă cu

1) E vorba de broşura lui Caragiale „1907, din primăvară până în toamnă" aflată atunci sub tipar.

2) După câte înţeleg eu, maşina scârţâe rău de tot — tare mi-e frică să nu plesnească mai degrabă decât spuneam. Se prea poate. (n.a.).

www.dacoromanica.ro

actuala lor organizare de stat? Dece să nu arăt lumii cum am văzut eu în împrejurările sociale şi politice la care am asistat, — şi ca istoric, nu numai ca simplu comediante? — Şi, deşi mamelucărimea [1]) mă va huidui în unison, poate să am norocul ca în mulţimea lumii cinstite, inteligente şi dezinteresate să găsesc câteva aprobări, care să mă plătească cu prisos de necazurile îndelungatei mele proscripţiuni. [2]) Şi sper că între acestea (măcar că poate nu aprobi în totul concluziile mele) cea d'intâia îmi va veni dela tine, pe care te ştiu capabil să deosebeşti simplicisima mea proză terre-à-terre [3]) de cine — cine ştie — ce splendidisim discurs dela „Dacia", — contra ciocoilor sau... pro.

Mă poţi ajuta s'o fac citită şi de alţii, care desigur gândesc ca noi? Aştept telegrama ta cu mare nerăbdare, după care îndată îţi mai scriu.

Al tău îndatorat mult
Caragiale

Wilmersdorf-Berlin, Hohenzollern pl. 4
Sâmbătă 27 Oct./9 Noem. 907

1) Aici: slugile supuse ale guvernului.
2) Aici: exil silit.
3) Plată, fără strălucire.

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

	Pag.
Din carnetul unui vechi sufleor	7
Peste 50 de ani	23
Cir Ianulea	28
Calul dracului	56
Abu-Hasan	65
Poveste	93
Traian Demetrescu	111
Ion Brezeanu	112
Poveste (imitație)	120

VERSURI

Ab irato	129
Cameleon-femeie	130
Moartă !	131
Criticilor mei	134
Mare farsor, mari gogomani	135
Duel	137
Bietul Ion	138
Femelia	139
Mângâiere	141
Boul și vițelul	142
Primul mănunchi	
Crucea și Semiluna	144
Grația domniței	146
In gondolă	147
Steaua	149
Pașa din Silistra	150
Tricolorul	152
Fabulă	154

NOTE ȘI ARTICOLE POLITICE

Cronică sentimentală	157
Cronica fantastică	160
Cronică	164
„Moftul" în fața opiniei publice	168
Trădarea românismului! Triumful străinismului! Consumatum est!!!	171
Excelsior !	172
Fish-Life	174
Intelectualii	176

www.dacoromanica.ro

Pag.

Scrisorile anonime 179
Educaţia sentimentală la vite 183
Înfiorătoarea şi îngrozitoarea şi oribila dramă din str. Uranus 185
Ultima oră 186
Toxin şi toxice 187
Grămătici şi măscărici 190
1907, din primăvară până în toamnă 192
Sfânta Ghenoveva 207
Făcătoare de minuni 212
Un incident de senzaţie 217

STUDII DE CRITICA LITERARĂ

Voiţi cronică literară?... 223
Cronica literară 226
Cronica literară 229
Cercetare critică asupra teatrului românesc
Critica teatrală şi presa noastră 232
Literatura în teatrul nostru 235
Teatrul românesc
Deschiderea stagiunii 1878—79 245
Criticele lui Gherea 248
In Nirvana 252
Ironie 257
Două note 262
O răutate 267
Saloanele noastre 269
Câteva păreri (fragmente) 276
Politică şi literatură 280

DIN CORESPONDENŢA

Către C. Dobrogeanu-Gherea 291
„ Petre Missir 297
„ Dr. I. Duşcian 311
„ Dr. Alceu Urechia 314

Dat în lucru: 21. VIII. 1950; Bun de tipar: 24.XI.1950; Format 61×86/16; Tiraj: 15.200; Clasificare zecimală: 8 R (08).
Tipografia: „România Liberă—N. Mohănescu" Bucureşti, Str. Const. Mille, 5-7-9.
Nr. 3702/1950.

www.dacoromanica.ro

ERATĂ

La pag. 79, la notă, în loc de „ștrengar" se va citi „ștergar".
La pag. 173, prima notă, în loc de „consecința unei demonstrații" se va citi „vrând nevrând".
La pag. 175, la nota 2, în loc de „preot" se va citi „poet".

www.dacoromanica.ro

PREȚUL LEI 95

www.dacoromanica.ro